

גיליון 413 • אב התשס"ז • יולי 2007



25 שנים למלחמת שלום הגליל





מערכות

גיליון 413 • אב התשס"ז • יולי 2007



413

כתבות

דבר העורך

לא שלי"ג דאשתקד

לפני חצי יובל שנים הורתה ממשלת ישראל לצה"ל לתקוף את מערכי המחבלים בדרום לבנון כדי להסיר את האיום המתמשך של ירי הרקטות מהמרחב הזה לעבר יישובי הגליל העליון. בלחימה שהתפתחה נגד המחבלים ונגד הכוחות הסוריים בלבנון התגלו מצד אחד מהלכים צבאיים מוצלחים וקרבות גבורה ומצד אחר גם כשלים צבאיים ברמות השונות. הניסיון להשיג באמצעות המלחמה הזאת גם הישג אסטרטגי של כינון סדר פוליטי חדש בלבנון, שיהיה נוח לישראל, היה למוקד של ויכוח ציבורי נוקב. המחלוקות הפוליטיות סביב מטרות המלחמה ותוצאותיה היו מאז לעיקר נושאי העיסוק התקשורתי במלחמה הזאת, והצדדים הצבאיים נדחקו לקרן זוית.

בחרנו להקדיש את הגיליון הזה למלחמת שלום הגליל בשל הרלוונטיות הרבה שאנו מייחסים ללקחיה גם כיום - בגלל הזירה הלבנונית שממשיכה להיות זירת עימות פעילה, בגלל האיום של הנשק הרקטי הזול, הפשוט והאפקטיבי שעדיין אין לו מענה נחרץ ובגלל הליקויים בתפקוד המפקדות והכוחות של צה"ל - ליקויים שמקצתם עדיין מלווים אותנו.

ביקשנו ממפקדי העוצבות שלחמו במלחמה ההיא לתאר את המערכה מנקודת ראותם ולהצביע על הראוי בעיניהם ללמוד מהלחימה שהם ניהלו, והבאנו דברי עיון וביקורת המשלימים את דברי המפקדים ומוסיפים להם עוד ממדים.

קריאה מועילה
סא"ל חגי גולן
מפקד "מערכות"

4

מטרה אחת יותר מידי

אל"ם (מיל') יהודה וגמן | חוקר
היסטוריה צבאית

את הישגו הגדול ביותר של צה"ל במלחמת שלום הגליל - הוצאת כל הגליל מטווח האש של אש"ף - הוא השיג לאחר 48 שעות. אולם בעיני הציבור התקבעה התודעה שמלחמת שלום הגליל לא הייתה מוצלחת. הסיבה לכך היא הרחבת המהלכים הצבאיים אל מעבר לתחום הקונסנוס, אל יעדים רחוקים, שהחתיירה אליהם שחקה עד דק את הישגי היממות הראשונות



11

זרוע הים במלחמת שלי"ג

אלוף (מיל') זאב אלמוג | מפקד חיל הים
במלחמת שלום הגליל

המבצע הבולט ביותר של חיל הים במלחמת שלום הגליל היה האיגוף הימי המוצלח שביצע: הנחתת אוגדת געש מצפון לצידון. אולם נוסף על כך הוא ביצע בהצלחה עוד שתי משימות מרכזיות: סיוע באש לכוחות שנעו צפונה לאורך ציר החוף והטלת מצור על נמלי לבנון

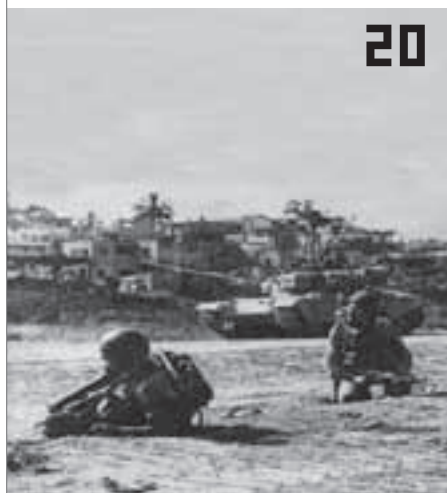
20

אוגדת הגליל במלחמת שלי"ג

אלוף (מיל') יצחק מרדכי | מפקד
אוגדת הגליל במלחמת שלום הגליל
ולשעבר שר הביטחון

אוגדת הגליל עשתה את כל הדרך מגבול ישראל-לבנון ועד ביירות ובדרך הרגה מאות מחבלים, שבתה 6,000 מחבלים ותפסה שלל רב. עקרון הפעולה המרכזי שלה היה החדרה מהירה של צוותי קרב משוריינים לעומק שטחו של האויב ולאחר מכן כיתור והשמדה של ריכוזי המחבלים

20



מערכות • בית ההוצאה לאור של צה"ל • נוסד 1939

ISSN 0464-2147
המחיר: 21 ש"ח (כולל מע"מ)

דמי מנוי לשנה:
חיילים ועובדי מערכת הביטחון: 50 ש"ח
אזרחים: 60 ש"ח

כתובת למכתבים: ת"ד 02432 צה"ל
טל' 03-5694344/5, פקס 03-5694343

מחלקת מנויים:
משרד הביטחון - ההוצאה לאור, דרך יעקב דורי
ת"ד 619 קריית-אונן, מיקוד: 55108
טלפונים: 03-7380739/7, פקס: 03-7380645
הודפס בדפוס "גרפוליט"
באמצעות ההוצאה לאור של משרד הביטחון

המפקד והעורך הראשי: סא"ל חגי גולן

העורך: אפי מלצר
עורך המשנה: יואב תדמור

עיצוב ועריכה גרפית: סטודיו זאב אלדר

עוזר הפקה: אופיר אבני
איורים: בוריס דיקרמן
תמונות: מערכות, במחנה ודובר צה"ל

צוות המערכת:
רוית טרינצ'ר-סיוון, אביטל רגב-שושני

הדעות והתפיסות המובאות במאמרים
מבטאות את דעתם האישית של הכותבים

26 ◀

הפעלת היחידות החטיבתיות במלחמת של"ג

אלוף דורון אלמוג | מפקד יחידת החס"ע (חה"ן, סיור ועורב) של חטיבת הצנחנים במלחמת שלום הגליל

היחידות של חטיבת הצנחנים הסדירה - חה"ן, סיור ועורב - פעלו במלחמת שלום הגליל במתכונת של כוח גדודי ששימש רוב זמן כוח חוד חטיבתי ונשא בעיקר נטל הלחימה. המתכונת הזאת הוכיחה את עצמה ויש לשקול לאמצה בעיתות חירום

32 ◀

אוגדת סיני במלחמת של"ג

אלוף (מיל') עמנואל סקל | מפקד אוגדת סיני במלחמת שלום הגליל

ניתוח צבאי מקצועי, המנותק מהוויכוח הפוליטי על מלחמת שלום הגליל ועל מה שקרה בעקבותיה, מעלה כי המלחמה הזאת, שהתנהלה בין 6 ל-11 ביוני 1982, השיגה את יעדיה הצבאיים המתוכננים בתוך חמש יממות בלבד - על אף תקלות שהיו בה, כבכל מלחמה - וזכתה לקונסנזוס ציבורי כמעט מלא

40 ◀

כיבוש הבופור

תא"ל (מיל') אביגדור קהלני | ראש האגף הביטחוני-חברתי במשרד הביטחון

כיבוש הבופור ייזכר לעד בשל אמירתו האומללה של ראש הממשלה בגין כי בקרב הזה לא נהרג איש מחיילינו ואפילו לא נפצע. עם זאת ראוי הקרב הזה להיזכר בראש ובראשונה בשל הדבקות במשימה שהפגינו הלוחמים - אנשי סיירת גולני ופלוגת ההנדסה



26

42 ◀

כוח ורדי במלחמת של"ג

תא"ל דני ורדי | מפקד אוגדה משימתית במלחמת שלום הגליל

כוח ורדי היה כוח אוגדתי לא אורגני שהורכב מכוחות שונים שקובצו יחד. הכוח פעל בגזרה המזרחית תחת פיקודו של הגיס. לקחיו של מפקד הכוח מהמלחמה תקפים גם לצה"ל של היום

44 ◀

לחימת הגיס בגזרה המזרחית

אלוף (מיל') אביגדור (ינוש) בן-גל | מפקד הגיס הצפוני במלחמת שלום הגליל

הפעלת הגיס במלחמת שלום הגליל היא הוכחה לנכונותה של התפיסה שלפיה אין דרך מעשית לבצח במלחמה ללא מהלכים קרקעיים, ללא השתלטות על השטח וכיבושו, וכן היא הוכיחה שאין תחליף לכוחות המשוריינים

52 ◀

זיכרונות ולקחים ממלחמת של"ג

אלוף (מיל') יוסי פלד | לשעבר אלוף פיקוד הצפון

שני גדודים שקיבל אלוף יוסי פלד בתחילת המלחמה במסגרת הגיס של אלוף אביגדור בן-גל הפכו עד מהרה לשלוש חטיבות. הלקח המרכזי שלו מהמלחמה: רק קרב משולב מניב את ההישגים הטובים ביותר



60

54 ◀

רוח הפקודה והשפעתה על ביצוע המשימה

אל"ם (מיל') תמיר ברשד | קמ"ן אוגדת גיורא במלחמת שלום הגליל

ההסתבכות המפורסמת בסולטאן יעקוב נבעה בעיקר מכך שמפקד הגדוד נע לתוך המערך הסורי בהסתמך על רוח הפקודה של מפקד הגיס. הפקודה הזאת ניתנה אף שתמונת המצב בשטח לא הייתה ברורה

60 ◀

התפר הפרום: השתתפות חיל האוויר בלוחמת היבשה במלחמת של"ג

אלוף אברהם רותם | לשעבר ראש מה"ד ומפקד גיס נפטר בנובמבר 2006

למרות שיתוף הפעולה ההדוק בין כוחות היבשה לכוחות האוויר במלחמת שלום הגליל יצאו שני הצדדים בתחושת חמצה

68 ◀

השמדת מערך הטק"א במלחמת של"ג

אלוף (מיל') דוד עברי | מפקד חיל האוויר במלחמת שלום הגליל, נשיא בואינג ישראל ויו"ר מכון פישר למחקר

השמדתו של מערך הטק"א בבקעת הלבנון חוללה זעזוע עמוק בסוריה והיא הגורם המרכזי לכך שחזית רמת-הגולן שקטה זה 25 שנה. אבל להישג הזה היה גם מחיר: הוא ששיכנע את סוריה להשליך את יחבה בעתיד על טילי הקרקע-קרקע

72 ◀

מכשולים בדרך הפקת הלקחים

רס"ן (מיל') שמואל אבנרי | לשעבר חוקר בכיר במחלקת תורת הלחימה במה"ד על הגזמות, טשטושים, כיתתיות והחמצות שאיפיינו את תהליך הפקת לקחי מלחמת שלום הגליל

80 ◀

מזרח תיכון חדש

מאיר ליטבק | מרצה להיסטוריה של המזרח התיכון

יחזייה של מלחמת שלום הגליל קיוו לשנות את פני המזרח התיכון, והם אכן שינו אותו. אלא שלא היה זה השינוי שלו הם ייחלו ופיללו



שר הביטחון אריאל שרון, הרמטכ"ל רפאל איתן, עוזר הרמטכ"ל אלוף יונה אפרת ואלוף פיקוד הצפון אמיר דרורי מעיינים במפות הקרב

מטרה אחת יותר מדי

את הישגו הגדול ביותר של צה"ל במלחמת שלום הגליל - הוצאת כל הגליל מטווח האש של אש"ף - הוא השיג לאחר 48 שעות. אולם בעיני הציבור התקבעה התודעה שמלחמת שלום הגליל לא הייתה מוצלחת. הסיבה לכך היא הרחבת המהלכים הצבאיים אל מעבר לתחום הקונסנזוס, אל יעדים רחוקים, שהחתירה אליהם שחקה עד דק את הישגי היממות הראשונות



אל"ם (מיל") יהודה וגמן

חוקר היסטוריה צבאית

העיסוק בתחום הצבאי של מלחמת שלום הגליל התמקד עד כה בעיקר בביצועי היחידות הטקטיות של צה"ל, בכוח המצבאות של מפקדיו, במידת הכשרתם לתפקידיהם ובשלל הבעיות הצבאיות העולות לדיון בעקבות כל מלחמה.¹ המאמר הזה ינסה להרחיב מעט את היריעה ולטעון כי קיימים שני גורמים נוספים ומשמעותיים לאי-העמידה של כוחות צה"ל במשימות שנקבעו להם בשבוע הראשון של מלחמת שלום הגליל ולשקיעתם לאחר מכן ב"זחילות" ובמצור הממושך על ביירות. הגורם הראשון היה תהליך קבלת ההחלטות בממשלת ישראל, שלא הצליח לייצר הנחיות ברורות לצה"ל, מכיוון שמנגנוניו הסתבכו ברשתם של מה שמכונה אצל שיף ויערי "טכסיסי הערמה" שיצר שר הביטחון כלפי הממשלה.² הגורם השני היה השפעתה של מלחמת יום הכיפורים על רוח הלחימה ועל הדבקות במשימה של מפקדי צה"ל, בעיקר במילואים.

עמנואל ולד, המבקר הבולט ביותר של צה"ל בעקבות מלחמת שלום הגליל, ממעיט מאוד מההשפעה שהייתה לתהליך קבלת ההחלטות בממשלה על ביצועי הצבא ב-1982. בספרו "קללת הכלים השבורים" הסתפק ולד בהערת שוליים בלבד בנוגע לגורם הזה, שבה טען כי "בתנאים אלה [כפי שהיו מערכות היחסים בתוך הממשלה ומול צה"ל - יי"] נראה כי אין להפריז במידת ההשפעה שהייתה לממשלה כקולקטיב על ההחלטות הצבאיות שהתקבלו במהלך המלחמה".³ בלי לגרוע מאיכות האבחון של ולד את שורשי בעיותיו הצבאיות של צה"ל במלחמת שלום הגליל, סבורני כי השפעתו של תהליך קבלת ההחלטות הבעייתית בממשלה על ביצועי הצבא הייתה הרבה מעבר למה שהוא מייחס לו במחקרו מלפני 20 שנה.

המטרה המוצהרת של המלחמה - להוציא את יישובי הגליל מטווח האש הארטילרית של אש"ף - נשענה על הסכמה גורפת בציבור ובממשלה. אלא שככל שהלחימה העמיקה והתמשכה, הלך והתברר לציבור ולצה"ל כי מטרת המלחמה היא לא פחות מ"הקמת ממשלה חוקית בלבנון, שהיא חלק מהעולם החופשי וחייה בשלום עם ישראל".⁴ השגת המטרה הזאת חייבה עמידה ביעדים שבספרם של שיף ויערי "מלחמת שולל" מוגדרים "דמיוניים",⁵ והם כלל לא נכללו בהחלטת הממשלה הראשונית על מטרת המלחמה. היעדים האלה נקבעו לאורה של "תפיסה חד-ממדית של מציאות מורכבת"⁶ בזירה הלבנונית הסבוכה ורבת הסתירות. המאמץ להשיג אותם הביא לבזבוז זמן רב ולשחיקה של משאבים יקרים ובעיקר של מוראל ושל קונסנזוס לאומי, שבלעדיהם לא הייתה ולא תהיה לצה"ל היכולת לממש את מלוא עוצמתו. הניסיון העיקש

להציב בלבנון ממשלה נוצרית אוהדת לישראל, הנתמכת בקני התותחים של צה"ל - רעיון שהיה אבן הראשה של התפיסה האסטרטגית שעמדה בבסיס כוונותיו הנסתרות של שר הביטחון שרון⁷ - שחק בסופו של דבר לא רק את ההישג המיידי של הרחקת האש מהגליל, אלא גם את ההישג החשוב של גירוש מפקדת אש"ף מביירות, שהושלם ב-1 בספטמבר 1982.

מטרת המלחמה

ביום שבו פרצה מלחמת שלום הגליל הצהירה הממשלה על מטרה ממשית וברורה, שהשגתה חייבה להגיע לקו בעומק 40 קילומטר מצפון לגבול. אלא ששר הביטחון חתר למימושה של מטרה שהייתה במרחק כפול משם - בביירות. לא רק המרחק הפיזי היה כפול. גם מספר הגורמים המשפיעים על ניהול המערכה ועל תוצאותיה האפשריות הלך והוכפל ככל שצה"ל התקדם צפונה בדרכו ליעדו הסופי. המבצעים ברמה הטקטית לא הבינו בתחילה מהי המטרה האסטרטגית הרחוקה של שר הביטחון, וכאשר הבינו אותה - עם ההגעה לביירות - לא הזדהו איתה. כתוצאה מכך במשך כל

הניסיון העיקש להציב בלבנון ממשלה נוצרית אוהדת לישראל, הנתמכת בקני התותחים של צה"ל, שחק בסופו של דבר לא רק את ההישג המיידי של הרחקת האש מהגליל, אלא גם את ההישג החשוב של גירוש מפקדת אש"ף מביירות

המלחמה ועד לעזיבת מרחב ביירות בספטמבר 1983 פעלו אנשי הצבא בתווך - שהפך לבעייתי יותר ויותר - שבין הפקודות הצבאיות, שנועדו לממש את מטרת "לבנון החיה בשלום עם ישראל" לבין העובדות שהבהירו להם כי מדובר במטרה שלא ניתן להשיגה. אל הפער בין ההישגים בחזית לבין מטרת הלחימה הצטרפה גם התנגדות העורף למלחמה - התנגדות שהלכה וגברה ככל שהתברר כי מדובר במטרה שאין שום סיכוי לממשה.

במציאות הזאת, שאותה חווה צה"ל לראשונה במלחמת שלום הגליל, היה זה רק עניין של זמן עד שהמתח שנוצר בין הרמטכ"ל ושר הביטחון לבין מפקדי יחידות השטח היפוך לעימות גלוי. ואכן ערב הפריצה לביירות, בראשית אוגוסט 1982, הודיע מח"ט השריון הסדיר, אלי"ם אלי גבע, כי הוא מבקש לשחררו מהפיקוד על חטיבתו מכיוון שהוא אינו מסכים יותר עם מטרת המלחמה. הרמטכ"ל הודיע לגבע כי הוא מפטר מצה"ל, לא

לפני שהתאפשר לו להיפגש עם שר הביטחון, עם ראש הממשלה ועם אלופים ורמטכ"לים במילואים. כל אלה לא הצליחו להניא אותו מכוונתו.⁸ אל סערות גבע הצטרפה במהרה מהומת חטיבת הצנחנים "שלא גויסה". מפיצי צווי הגיוס של החטיבה, שנועדה להשתתף בפריצה למערב ביירות, מצאו בתים נעולים או הודעות על כך שהדיירים יצאו לנופש, ואין אפשרות להתקשר איתם.⁹ בסופו של דבר התייצבה החטיבה כולה בביירות, אך קשה היה שלא להבין כי העיכוב היוזם של הגיוס נועד להעביר מסר בוטה מטעם של מפקדי החטיבה אל מקבלי ההחלטות בצה"ל ובממשלה שמוטב להם לבחון היטב את מעשיהם.

עזר ויצמן: "אנו נערכים עד כיבוש

ביירות"¹⁰

הרעיון להגיע לביירות כדי לסלק משם את מפקדת אש"ף לא נולד ערב מלחמת שלום הגליל. כבר בספטמבר 1979 - בהנחייתו של עזר ויצמן, שר הביטחון באותה העת - הוכנה בצה"ל תוכנית שבסעיף "הכוונה" שלה נאמר: "צה"ל יכבוש את דרום לבנון עד קו גיוניה-זחלה, ישמיד כוחות מחבלים על מנת ליצור מצב חדש במרחב, ישמיד כוחות סוריים ולבנוניים המתחייבים מביצוע המשימה".

בינואר 1980 אמר שר הביטחון ויצמן בשיבה שעסקה בהתפתחויות אפשריות בלבנון: "אנו נערכים עד כיבוש ביירות. יש לנו תוכנית של כניסה לדרום לבנון עד לזיהרגי. יש תוכנית להתחבר עם הנוצרים. יכול להיות שבבוא העת נשתמש בתוכנית זו". באפריל 1980, בעקבות הפיגוע בבית הילדים במשגב"עם, אמר ויצמן: "במלחמה עם מחבלים יש לעשות פעולות משמעותיות... בסופו של דבר נצטרך להגיע למצב של השתלטות על שטח גדול של לבנון... החל מהבופור כדי להקל על חדאד עד לזיהרגי ועד לביירות... לפיכך מה שאנו מציעים היום זאת פתיחת סדרת פעולות... כאשר בסופה אנו עשויים גם להגיע לפעילות יותר רצינית כלפי ארצות המסייעות למחבלים כמו ביירות עצמה וכיו"ב". בנובמבר 1980 אמר נציג הרמטכ"ל לממשלה: "בהנחה שעשוי להיות מצב שנצטרך לכבוש את כל דרום לבנון עד קו ביירות כדי להתחבר למובלעת של נוצרי הצפון... קיימת תוכנית המבוססת על מערך סדיר עם גיבוי מילואים".¹¹

במקביל לתהליכי התכנון הלכו וגדלו ריכוזי אש"ף בדרום לבנון וכך גם עוצמת הארטילריה שעמדה לרשותם. בקיץ 1981 פתח הארגון במלחמת התשה באמצעות טרור ארטילרי, שיש הטוענים שהייתה גם תגובה לפעולות צה"ל הנמשכות בדרום לבנון.¹² בשבוע של אמצע יולי 1981 נחתו על הגליל 1,200 רקטות ופגזים. 6 נהרגו ו-59 נפצעו, החיים בגליל

באותה העת. במונחי נקודות בשטח מדובר היה בקו העובר מצידון שעל הים התיכון ועד לאגם קרעון שבמוצא הדרומי של בקעת הלבנון.¹⁵ ואכן החלטת הממשלה ב-5 ביוני 1982 קבעה כי מטרת המלחמה היא "להוציא את כל יישובי הגליל מטווח האש של הטרוריסטים המרוכזים - הם, מפקדותיהם ובסיסיהם - בלבנון. בעת ביצוע החלטה זו אין לתקוף את הצבא הסורי, אלא אם הוא יתקוף את כוחותינו".¹⁶ לשרי הממשלה לא נאמר דבר וחצי דבר על התוכנית האחרת שאותה התכוון צה"ל לבצע, ושאליה הוא התכוון בשלוש השנים שקדמו למלחמה.

ב-1987, בהרצאה בפני המרכז למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת תל-אביב, אמר שרון עצמו על מטרות המערכה ב-1982 כי: "ראשית, המטרה המוגדרת והעיקרית של המבצע היא חיסול איום המחבלים, כלומר, חיסול עוצמתם הצבאית וגם תשתיתם כולה, כולל ובמיוחד ביירות". והוא הוסיף: "הישג המינימום שיש להבטיחו בכל מקרה ומייד עם התחלת המבצע הוא הוצאתם של יישובי הצפון וגם של אצבע הגליל מטווח ההפגזות... מבצע כזה צריך להתנהל בדרך שלא תהיה בו פגיעה בשיעים, בדרוזים ובנוצרים. אסור בשום פנים ואופן לפעול כדרך שפעלנו במבצע ליטני (1978). מגמה זו גם משרתת את היעד המדיני של הקמת ממשלה חוקית בלבנון, שהיא חלק מהעולם החופשי וחיה בשלום עם מדינת ישראל".¹⁷

על הרעיון המבצעי אמר שרון כי: "חבירה לאזור הנוצרי בלבנון - אשר בהיותה הדרך היחידה לניתוק ביירות והדרך הטובה והקצרה ביותר לניתוק כביש ביירות-דמשק בלא התנגשות עם המערך הסורי העיקרי בבקעא - היא במציאות התנאי להגשמת כל המגמות שזכרו". לאחר מכן הוסיף שרון ואמר: "אני מדגיש עוד פעם: לא זאת המטרה שלנו. אבל אם כבר נמצאים שם (בביירות)... צריך לנסות ליצור מצב שבאמת תתפתח מציאות פוליטית שונה בלבנון".¹⁸

40 ק"מ או 80 ק"מ?

עוד הרבה לפני שנחשפו ליעד האסטרטגי הגדול - "ליצור מצב שבאמת תתפתח מציאות פוליטית שונה בלבנון" - נחשפו מפקדי צה"ל לסתירות מהותיות בנוגע ליעדיה הקרקעיים של המלחמה. ביום פרוץ המלחמה ובעת שסיימו את נוהל הקרב להתקדמות דרך הרי השוף אל כביש ביירות-דמשק, הנמצא במרחק של 80 קילומטר ממטולה,¹⁹ שמעו מפקד אוגדת עינן וחייליו משידורי הרדיו הודעה על כך שממשלתם החליטה כי מטרת המלחמה היא "להוציא את כל יישובי הגליל מטווח האש של הטרוריסטים המרוכזים - הם, מפקדותיהם ובסיסיהם - בלבנון. בעת ביצוע החלטה זו אין



ביקור של מנצחים: ראש הממשלה, מנחם בגין, מבקר במבצר הבופור אחרי שנכבש ב-7 ביוני 1982 | עד שהתמנה אריאל שרון לשר הביטחון, דיברו ראשי צה"ל ושר הביטחון באותה השפה ועל אותה מטרת מלחמה

שר הביטחון הנית, ובצדק כפי שלמד בהמשך, כי חזונו האסטרטגי מרחיק הלכת ייתקל בהתנגדות - אם הוא יוצג לשרים ולצמרת צה"ל באופן בהיר וברור

חזונו האסטרטגי מרחיק הלכת ייתקל בהתנגדות בממשלה ואף בצבא - ולו רק עקב המחיר בדם שיידרש לשם כך - אם הוא יוצג להם באופן בהיר וברור. משום כך, ככל הנראה, הסתפק שר הביטחון באמירות דור-משמעיות וברמיזות בנוגע לחזונו האסטרטגי, תוך שהוא יוצר מנגנון עקיפה של הבלמים שיכולה הייתה הממשלה להפעיל נגד מימוש תוכניתו. הכלי העיקרי שבו עשה שרון שימוש לצורך עקיפת הממשלה היה בלימת זרימת המידע מצה"ל אליה ובחזרה. כאשר הפך שר הביטחון לחוליה המקשרת היחידה בין צה"ל לממשלה ולהפך, קל היה לו לשלוט בלעדית במידע הזורם ביניהם וכך לתמרן את שניהם על-פי צרכיו ולשם מימושה של תוכניתו.¹⁴

ב-16 במאי 1982, שלושה שבועות לפני שהחלה המלחמה, התקיימה פגישה בין ראשי האופוזיציה שמעון פרס, חיים בר-לב ויצחק רבין לבין שר הביטחון שרון וראש הממשלה מנחם בגין. לדברי שר הביטחון, הוא אמר לשלישייה כי המבצע לא יחרוג מטווח 40 הקילומטרים, משמע טווח הארטילריה ארוכת הטווח שהייתה בידי אש"ף

המזרחי ובאצבע הגליל שותקו כמעט כליל, ו-40% מתושבי קריית-שמונה נטשו אותה. נטישה התרחשה גם ביישובים האחרים, במושבים ובקיבוצים. הפסקת אש שהושגה עם אש"ף הייתה בעבורו הישג חשוב, וכך הוא גם הציג את הדברים. לצה"ל, שלא הצליח לשתק את הארטילריה של אש"ף בעזרת חיל האוויר או באמצעות אש הארטילריה שלו, היה ברור שרק מבצע קרקעי נרחב יכול לשנות את תמונת המצב.¹³

"מזרח תיכון חדש" בלבנון - גרסת שרון

עד שהתמנה שרון לשר הביטחון, דיברו ראשי צה"ל ושר הביטחון באותה השפה ועל אותה מטרת מלחמה. מינויו של שרון הביא להרחבתה של מטרת המלחמה, שלא הסתפקה עוד בסילוקו של אש"ף מדרום לבנון ואולי גם מביירות, אלא חתרה ליצור מצב אסטרטגי חדש ומהפכני, שכתוצאה ממנו יפעלו לבנון וישראל שכם אחד נגד הפלסטינים בלבנון. היה זה "המזרח התיכון החדש" בגרסת שרון בלבנון, שלשם מימושו נדרש שיתוף פעולה, שיכול היה להתרחש רק בתנאי שבראש לבנון יעמוד אדם שהאינטרסים שלו, בעיקר בכל הנוגע לסילוק אש"ף, יהיו דומים לאלה של ישראל. גורמי הכוח שיכולים היו לפעול נגד הרעיון, ובעיקר הסורים, אמורים היו להיות מסולקים מהמרחב על-ידי צה"ל, ואילו גורמים אחרים, כמו הדרוזים בהרי השוף או השיעים בדרום לבנון, כלל לא הוכנסו למשוואת הכוחות.

שר הביטחון הנית, ובצדק כפי שלמד בהמשך, כי



כביש הפיתולים לביירות - צנחניו של אל"ם יאיר בתנועה רגלית בגבעות שמעל דאמור | כדי להגיע ליעדי המלחמה - ביירות וכביש ביירות-דמשק - תוך הימנעות מקרבות עם הסורים צריך היה לנהל קרב התקדמות מהיר ורצוף הן בגזרת הרי השוף שבמרכז לבנון והן בגזרת החוף

לפעול לאורך הר הלבנון, כאשר מגמתה היא דהר אל-ביידר. בהגיעה למעבר הבסרי אזדקק לאישור הממשלה להתקדם מעבר לו, אך היא עדיין רחוקה משם... סיכמתי עם הרמטכ"ל אחרי הצהריים ביום ראשון להכניס את הכוח שנועד לחדור בגזרה המרכזית ולהגיע לכביש ביירות-דמשק כדי לנתקו וכדי ליצור איום על העורף ועל האגף של הסורים בבקעה... התנועה צפונה טעונה, כמוכן, אישור הממשלה.²² למחרת, בצהרי יום שלישי, 8 בחודש, ועל-פי החלטת הממשלה, הורה המטכ"ל שאוגדת ירון, שפעלה בציר החוף, "תעבור את דאמור קילומטר אחד צפונה, ואוגדה נוספת תגיע לאוטוסטרדה בכוננות לנוע לדהר אל-ביידר".²³ ההנחיות האלה מסבירות את אי-קבלת האישור לבקשת החטיבה המובילה באוגדת עינן לתפוס שטחים שולטים מעבר לבסרי כדי להכין את המשך התנועה לאחר התעכבותה לצורך מילוי דלק. כמו כן הן מסבירות את התעכבותה של אוגדת ירון במקומה על ציר החוף, שכלל גם ניסיון להחזיר את חטיבת הצנחנים, שכבר החלה באיגוף ההררי שלה, בחזרה לדאמור.²⁴ אם כביש ביירות-דמשק במרכז והחבירה לנוצרים מדרום לביירות היו היעדים שנועדו לממש את מטרת המערכה, הרי שתהליך קבלת ההחלטות בממשלה תרם תרומה משמעותית לקטיעת רצף הלחימה ולא-ניצולה של הפתעת האויב.

אילו מטרת המלחמה הייתה רק זו שקבעה ממשלת ישראל ב-5 ביוני, היה צה"ל מודיע על השלמת המשימה לכל המאוחר עד 8 ביוני 1982

בדיעבד ברור לכול כי אילו מטרת המלחמה הייתה רק זו שקבעה ממשלת ישראל ב-5 ביוני, היה צה"ל מודיע על השלמת המשימה - הרחקת הארטילריה מהצפון - בתוך 48 שעות משעת ה-ש', משמע לכל המאוחר עד 8 ביוני 1982. הטיהור הסופי של צור, של צידון, של רמת נבטייה ושל המרחב שמדרום לליטני היה נמשך עוד כמה ימים, אך הוא היה מתרחש בלי שאש"ף יכול היה להפריע להחזרת שגרת החיים לגליל ולצפון ישראל.

אלא שלא כך אירע. דרך התקדמותה של המלחמה, שדילגה בממשלה בקשיים רבים ממדרגה למדרגה, מאישור לאישור ומוויכוח לויכוח - והוויכוחים אלה גלשו היישר אל הכוחות הלוחמים - הייתה מחד קרקע פורייה לצמיחתה של ההססנות בקרב הצבא, ומאידך איפשרה לאויב להבין טוב יותר את מגמתו של צה"ל. דוגמה להססנות הזאת היא העיכוב הממושך של אוגדת עינן מדרום לנהר הבסרי.²¹ בהרצאתו בשנת 1987 התייחס שרון לעיכוב הזה ואמר כי בליל 6-7 ביוני 1982 הוא הציג לממשלה מצב שבו "אוגדה נוספת תמשיך

לתקוף את הצבא הסורי, אלא אם הוא יתקוף את כוחותינו".²⁰ המשמעות הפשוטה של הודעת הממשלה הייתה התקדמות של לא יותר מ-40 קילומטרים צפונה ובוודאי שלא בציר התנועה המתוכנן של האוגדה, שעבר מתחת לאפס של הסורים. גם אוגדת ירון, שהונחתה מהים מצפון לצידון, סבלה מאותה הבעיה בדיוק. מחד היא תוכננה לנחות באזור צידון, ומאידך לא נאמר למפקדיה מה יהיה היעד הבא שלה: צפונה לדאמור ולביירות, לאור מטרתה המורחבת של המלחמה על-פי שר הביטחון, או דרומה לכיתור צידון בלבד, לאור מטרתה המצומצמת של המלחמה על-פי החלטת הממשלה.

כדי להגיע ליעדי המלחמה - ביירות וכביש ביירות-דמשק - תוך הימנעות מקרבות עם הסורים צריך היה לנהל קרב התקדמות מהיר ורצוף הן בגזרת הרי השוף שבמרכז לבנון והן בגזרת החוף. הצירים בגזרת האלה נבחרו הן מכיוון שהסורים לא הגנו על הצירים בהרי השוף בואכה כביש ביירות-דמשק, והן מכיוון שבמערך ההגנה של אש"ף על ציר החוף היה פער גדול בין מערך צידון לבין מערך דרום ביירות. על-פי תכנוני צה"ל ובהתאם לתפיסתו של שר הביטחון, נועדו נקודות התורפה האלה להיות מנוצלות לשם חדירה מהירה לעומק מערכי האויב ולהתייצבות כוחות בהיקף של אוגדה אחת לפחות הן מדרום לביירות, במרחב שבשליטת הנוצרים, והן במעבר דהר אל-ביידר על כביש ביירות-דמשק. ההתייצבות של אוגדת עינן על כביש ביירות-דמשק וניתוק ערי הבירה של לבנון ושל סוריה זו מזו כתוצאה מכך נועדו הן להקל על החבירה לנוצרים, שנחשבו לגורם ידידותי שיסייע לצה"ל לגרש את אש"ף מלבנון, והן כדי לאיים מהאגף על צבא סוריה בבקעת הלבנון, מה שהיה אמור לגרום לו לפנות אותה ללא קרב.

אלא שאת המתקפה, שרכיבי התחבולה והתעוזה שבה היו מבריקים לכל הדעות, לא ניתן היה לממש במהירות - בעיקר עקב המתח הבלתי פתור בין שתי מטרות המלחמה, המוצהרת והנסתרת, שלא איפשר למפקדים לדבוק במשימותיהם לאור מטרה מערכתית אחת וחד-משמעית. שר הביטחון עצמו העיד בהרצאתו ב-1987 על תהליך קבלת ההחלטות בממשלה: "אמרתי שבתום 12 שעות לדעתי הממשלה תצטרך להיפגש. ממילא היא תצטרך לשבת כל זמן המערכה ולקבל החלטה קרדינלית: מה מגמותיה להבא, כשאנו יודעים מה ניתן להפיק ממהלכים שמטרתם להגיע ליעדים צפוניים יותר". שרון אמר כי באותו השלב התערב ראש הממשלה בגין ואמר: "אני רוצה לומר שהממשלה תחזיק כל עת המבצע את היד על הדופק. אם יהיה צורך לכבוש את ביירות, תחליט על כך הממשלה. שום דבר לא יתגלגל מעצמו..."

עוד לפני תחילתה של הפעולה.

מקום נוסף שבו נחשף הנזק שבאי-הבהרתה של מטרת המערכה המפורשת היה בפרשת "הזחילות" לכביש ביירות-דמשק. כפי שהוזכר לעיל, עד להפסקת האש ב-11 ביוני לא עמדה אוגדת עינן ביעד שניתן לה - להגיע לכביש בגזרת הרי השוף. ההגעה לכביש וניתוק ביירות מדמשק היו תנאים הכרחיים לניתוק אש"ף מתמיכה סורית ואיפשרו גם את החבירה לנוצרים, שהייתה אבן היסוד בתוכניתו של שרון. מכיוון שכך נאלץ צה"ל להמשיך להתקדם לכביש למרות הפסקת האש שהוא הסכים לה באופן רשמי. הרצון שלא להפר באופן גלוי את הפסקת האש יחד עם ההימנעות מחשיפת המטרה הסופית הן לממשלה והן לכוחות צה"ל חייבו את התקדמותם בצעדים קטנים בסדרת קרבות, שמטרתם לא הייתה ברורה לכוחות עקב מנגנון ההסתרה שפעל מטעם שר הביטחון מול צה"ל ומול הממשלה.

כתוצאה מכל אלה החל - בעיקר ביחידות המילואים - תהליך הולך וגובר של תהיות על מטרת המלחמה כולה, ובעיקר החלה הסתייגות גוברת מהמחיר בנפש שנדרש לשם כך. הטענות העיקריות שהושמעו באוזני סגן הרמטכ"ל, אלוף משה לוי ("משה וחצי"), בעת שביקר ב-24 ביוני אצל היחידות שפעלו כדי להגיע לכביש ממזרח לביירות, היו שהמשימות אינן בהירות ושהלחימה מתנהלת בחוסר החלטיות וללא ריכוז מאמץ לשם השגת הכרעה מהירה. בשל ההכרח לעקוף את הפסקת האש אבל לזכות בכל זאת בהישגים צבאיים לא הורשו הכוחות להפעיל ארטילריה ומדי פעם אף הוחזרו לאחור מרכסים שכבשו, והסורים מיהרו לתפוס אותם מחדש.²⁹

המצב הבלתי אפשרי הזה לא היה תוצר פעולותיו של צה"ל אלא של תהליך קבלת ההחלטות בממשלה, שמחד קיבלה על עצמה הפסקת אש ומאידך החליטה לאשר בהשפעתו של שר הביטחון את הפעילות הצבאית, בתנאי שלא תבלוט העובדה שמדובר בהפרה בוטה של אותה הפסקת האש. אלוף פיקוד הצפון, אמיר דרורי, דרש שתינתן לו פקודה מפורשת להגיע אל הכביש כדי שיוכל לרכז לשם כך כוחות מספיקים, אך דרישתו זו לא נתקבלה, ו"הזחילות" הקטלניות נמשכו. ההחלטות הממשלתיות המגומגמות התגלגלו לפקודות עמומות ונטולות תכלית ברורה למפקדים. אלה עמדו על ההרים בלב לבנון בלי שיהיה ברור להם מה הם בכלל עושים שם ולשם מה הם נדרשים לסכן את חייליהם.

"יורים ומערערים"

פרט לליקויים המוכרים בהפעלת הכוח ולבעייתיות הקשה בתהליכי קבלת ההחלטות בממשלה, שחלקם היה רב בקטיעת רצף הלחימה, היה עוד



התקדמות לאורך ציר החוף מצפון לאזור הנחיתה | הנחיתה באוואלי הייתה מקרה קלאסי של אי-ניצול הצלחה שלא בגין הסכנות של הכוחות הטקטיים, אלא אך ורק בשל העדרה של מטרה מערכתית שהיא נהירה להם עוד לפני תחילתה של הפעולה

ההחלטות הממשלתיות המגומגמות התגלגלו לפקודות עמומות ונטולות תכלית ברורה למפקדים. אלה עמדו על ההרים בלב לבנון בלי שיהיה ברור להם מה הם עושים שם ולשם מה הם נדרשים לסכן את חייליהם

הבוקר מנסה מטה החטיבה לקבל תשובה לשאלה לאן על החטיבה להתקדם - צפונה כדי להרחיב את שליטתו לאורך ציר החוף ולדחוק את המחבלים לעבר ביירות, או שמא דרומה, כדי לסייע לכוחות צה"ל המנסים להתקדם לאורך ציר החוף מדרום ולפתוח את הפקק של צידון ושל עין אל-חילוה". הבלבול האסטרטגי והמערכתי הביא לכך שגם הפקודה שהתקבלה בחטיבה בצהריים לא הציבה לה יעד ברור והיא הסתפקה באמירה "לנסות ולהתקדם צפונה".²⁷ הפקודה הזאת התקבלה בחטיבה לאחר שהסורים והמחבלים כבר התעששו מבהלת המגע הראשון, הבינו את כוונות צה"ל ותיגברו את כוחותיהם לאורך כביש החוף בואך ביירות בארבעה גדודי חי"ר.²⁸ אלה היו הכוחות שערכו בהמשך את צה"ל במשך יותר מיממה בדאמור וצפונה משם במשך יומיים בכפר סיל. היה זה מקרה קלאסי של אי-ניצול הצלחה שלא בגין הסכנות של הכוחות הטקטיים, אלא אך ורק בשל העדרה של מטרה מערכתית שהיא נהירה להם

תהליך האישור של כל שלב והמתחים הבין-אישיים שהחלו להצטבר בגין תחושות של חוסר אמון בתוך הממשלה ובציבור חילכלו אל הכוחות הלוחמים, השפיעו על המוראל ועל הנכונות לספוג אבדות כדי לממש מטרה, שהממשלה הייתה חלוקה בנוגע אליה יותר ויותר. מקובל היה לטעון כי אי-הגעתה של אוגדת עינן לכביש נבעה מסדרה של עיכובים בפעולתה, שמקורם, כפי שטען עמנואל ולד, אך ורק בבעיות בהפעלת הכוח בקרב התקדמות בשטח הררי.²⁵ הסיבות האלה אכן שרירות וקיימות, אך מתברר כי הן כשלעצמן אינן מספיקות כדי להסביר את כלל הבעיות שבלמו את התקדמות הכוחות ליעדיהם.

עדות בולטת למצב הטקטי הבעייתי שיצרה דרך ההתנהלות הזאת של ממשלת ישראל ניתן למצוא בביצועיה של חטיבת הצנחנים בפיקודו של אלי"ם יורם יאיר (יה"ה), שנחתה מצפון לצידון, בשפך נהר האוואלי, כבר ביום הראשון של המלחמה. הנחיתה המוצלחת והמפתיעה הביאה להתמוטטותו של מערך ההגנה של אש"ף בגזרת צידון ופתחה למעשה את הדרך לביירות.²⁶ אך שמכיוון שמטרת ההגעה לביירות טרם נחשפה לממשלה באותו היום, היא גם לא אישרה אותה לצה"ל, וזה גם לא הורה לחטיבה לנצל מייד את ההצלחה לשם מימוש מהיר של המטרה המערכתית, שגם הוא וגם ממשלת ישראל טרם הכירו אותה. כך מצאה החטיבה את עצמה מבוססת במקומה ללא יעד להמשך. מח"ט הצנחנים, יה"ה, מתאר זאת בספרו: "ימאז שעות

סיכום

מלחמת שלום הגליל לימדה שוב כי עיתוי היציאה מהמלחמה חשוב לא פחות מעיתוי הכניסה אליה וכן שמטרת המלחמה חייבת להיגזר גם משני העיתויים האלה. נקודת ההתחלה של מלחמה ונקודת היציאה ממנה, המתרחשות במיקום שונה על צירי הזמן ובמרחבי המציאות המשתנים ללא הרף, יכולות להוביל לקביעה של מטרות שונות בתכלית באותה הזירה הגיאוגרפית של המערכה ומול אותו האויב. למרות ההישגים הצבאיים הניכרים שהושגו בה בשבוע הראשון, ובעיקר הוצאת כל הגליל מטווח האש של אש"ף לאחר שתי היממות הראשונות, הרי בעיני הציבור התקבעה התודעה שמלחמת שלום הגליל הייתה מלחמה לא מוצלחת. מקורה של תחושת אי-ההצלחה נעוץ בהרחבת המהלכים הצבאיים אל מעבר לתחום הקונסנווס, אל יעדים רחוקים, שהתוכנית למימושם סבלה ממה ששיף ויערי הגדירו "פשטנות שגבלה בתמימות"³⁵. החתירה אל היעדים האלה הביאה את צה"ל לשהייה ממושכת בטריטוריות, שהלחימה והעיסוק בהן שחקו עד דק את הישגי היממות הראשונות.

בשנת 1982 הייתה התקשורת בישראל כבר פתוחה דיה ובעלת השפעה רבה הן על מקבלי ההחלטות והן על הכוחות המבצעים בשטח. בראשית המלחמה שמעו מפקדי היחידות ממפקדיהם הבכירים לאו דווקא את מה שמסרה להם התקשורת על החלטת ממשלתם בנוגע ליעדיה הטקטיים של המלחמה. בהמשך התברר להם שאין מדובר בתרגיל של הונאה המכוונת כלפי האויב אלא בהונאה המכוונת כלפי ממשלתם וכלפיהם. הפער בין המוצהר לבין מה שנעשה בפועל היה הסיבה והמאיץ להתפתחותו של התהליך ההרסני שבו נפרמה ונקרעה מטרת המלחמה עד כדי התפוררותה המוחלטת. במצב הזה הבין כל מפקד בדרך אחרת ועל-פי השקפתו, גם הפוליטית, את מטרת המלחמה, ורבים וטובים התחילו לערער על צדקתה. המשמעות המעשית הייתה צמיחתה הגוברת של השאלה "בעבור מה אנחנו הורגים ונהרגים?" השאלה הזאת נשאלה ביתר תוקף בכל מקום שבו גבתה המלחמה את מחירה בדם.

את "המזרח התיכון החדש" דגם 1982 אי-אפשר לייחס רק לשר הביטחון, אריאל שרון. הדגם הזה בא לעולם גם משום שלמופקדים על ניהול המערכה לא הייתה שליטה מספקת על גורמי המפתח שפעלו בתוכה.

החתירה העיקשת להשיג מטרה שהייתה רחוקה מדי הביאה לכך שזו שהייתה בת השגה - סילוק אש"ף מכל לבנון - הושגה בקושי רב, בהרבה אבדות ובשחיקת הקונסנווס הלאומי, וזו שעליה הורתה הממשלה ושחתרה להשיב את השקט לגליל הושגה במהירות רבה, בהצלחה מלאה, במיעוט אבדות

גם בביצועי הכוחות במלחמת שלום הגליל. שני ביטויים, ייתכן קיצוניים, מלמדים על כמה מהלכי הרוח ששררו בקרב כוחות המילואים לקראת מלחמת 1982 בעקבות חוויית אישיות ב-1973. אחד הנחקרים אומר: "השילוב של התנגדות פוליטית [לממשלה] ומלחמה קודמת [73] ומלחמה מטומטמת [82] הוליד אצלנו שיתוק". אמירה בוטה עוד יותר מיוחסת במחקר למי שהיה גיבור מעוטר ב-1973 ומג"ד ב-1982: "אני חושב שהסכנה היא מהמח"טים למעלה. הם האויבים של החייל עד רמת מג"ד... אני חושב שאין אינטרס... לרמות שממח"ט ומעלה לשמור על אנשים. אין. אין. זה לקח שלקחתי איתי ללבנון, ולפי דעתי הוא קיבל עוד יותר חיזוק"³⁴.

לומסקי-פדר כותבת, ובצדק, כי "לא ניתן אפוא להבין את הפרשנות של מלחמת שלום הגליל ללא הפרשנות של מלחמת יום הכיפורים". ואכן, כמו הדיון המובן מאליו העוסק בהשפעת תוצאותיה של מלחמת ששת הימים על מלחמת יום הכיפורים, כך גם הדיון על ביצועי צה"ל במלחמת שלום הגליל אינו יכול להתעלם מהשפעתה של המלחמה שקדמה לה. מהמ"פים ועד לאלוף הפיקוד ושר הביטחון

הלך החשוב ביותר שניתן ללמוד ממלחמת שלום הגליל, ושנלמד שוב במלחמת לבנון השנייה, הוא כי בראש ובראשונה יש להציב בפני צה"ל מטרה סבירה, שלשם השגתה יפעלו הוא ושאר זרועות הממשל בתוך גבולות המערכת המדינית והצבאית

תהא זו טעות קשה לשפוט את תפקודה של כל שדרת הפיקוד במלחמת שלום הגליל בלי להביא בחשבון את עובדת המעורבות הפיזית והרגשית של רובם המכריע בקרבות הקשים והבעייתיים של מלחמת יום הכיפורים. אל תהליך קבלת ההחלטות בממשלה, שהיה בעייתי מאין כמותו, ואל הבעיות הצבאיות שהקשו על רציפות הלחימה נוסף בקרב הכוחות הלך רוח שלפיו יש להטיל ספק בשיקול דעתם של מקבלי ההחלטות באשר הם. ההססנות והבדיקות החוזרות והנשנות של הפקודות, של מטרות, של הצדקתן ושל אישיותו של מוריד הפקודה, שלכולן תרם ניסיון המלחמה הקודמת, הרימו גם הן תרומה שלילית חשובה לאי-העמידה במטרה, שמראש הייתה בעייתית מאוד, כפי שניסיתי להראות כאן.

גורם שתרם לתנועה האיטית של הכוחות במלחמת שלום הגליל: השפעתה של מלחמת יום הכיפורים שהתחוללה רק תשע שנים קודם לכן. המלחמה ב-1973 השפיעה בעיקר על חיילי המילואים, שכן רבים מהם לחמו בה. ההשפעה הניכרת ביותר של מלחמת יום הכיפורים הייתה בסוגיית היחס שבין חיילי אדם לדבקות במשימה ובסוגיית האמון של החיילים ושל המפקדים במפקדיהם הבכירים ובממשלה. יתר על כן, ב-1982 - על רקע הזעזוע שחוללה מלחמת יום הכיפורים - הייתה ישראל לאחר מהפך פוליטי עמוק, שכתוצאה ממנו לראשונה בתולדותיה התקבלו ההחלטות על יציאה למלחמה שלא על-ידי דור המייסדים, כפי שהורגלו עד אז כל מפקדי צה"ל הבכירים ואף למטה מכך. 2,600 חללי 1973 ומחדליה של המלחמה - שהובלטו בתקשורת הישראלית בעוד שההישגים הוצנעו - הפכו לגורם שהשפיע במודע ושלא במודע באופן משמעותי הן על מקבלי ההחלטות בממשלה והן על צה"ל בכל מה שנוגע לניהול המלחמה שבאה לאחריה, ב-1982. את ההשפעה של מלחמת 1973 על הלוחמים ועל תפקודם במלחמת 1982 חקרה עדנה לומסקי-פדר. מחקרה יצא לאור ב-1998 בספר "כאילו לא הייתה מלחמה"³⁰. אף שרוב הנחקרים הביעו עמדה ברורה שלפיה לא הייתה לאירועי 1973 השפעה מהותית על מהלך חייהם, הרי שלעניינו של המאמר הזה היו בקרבם לא מעטים (כ-25%) שהעידו על עצמם שמלחמת יום הכיפורים יצרה אצלם תמורות וביקורת מהותית על המודלים החברתיים שלאורם הם פעלו עד לאותה המלחמה. בהקשר של מלחמת שלום הגליל היה זה תהליך שבמקרים לא מעטים הוביל את הלוחם, לדברי החוקרת, "מצעיר שהתנדב למלחמה אחת - מלחמת יום הכיפורים - לגבר שסירב להילחם במלחמה השנייה, מלחמת לבנון"³¹. המחקר מגלה כי בקרב הקבוצה הזאת התרחשה בחינה מחדש של כל סולם הערכים שהיה מקובל אצלה עד 1973 - מה שהביא להצבת שאלות מהותיות כמו: "מה חשוב? מהו מרכזי? מהו קושי? ... ומה ראוי ומה לא ראוי?" שקודם היא כלל לא דנה בהן. אחד המרואיינים, שניתן להניח כי הוא מייצג עוד אחרים כמותו, טוען כי הוא התפכח "מצדקת הדרך ומהאמון במנהיגות ומהאמון באתוס הציוני"³². קול אחר מאותה הקבוצה מוסיף: "הבנתי שאני נתון בידיהם של אנשים טיפשים"³³. לומסקי-פדר כותבת כי "בפרפרזה על 'יורים ובוכים' של לוחמי ששת הימים, הרי שבמלחמת יום הכיפורים זו קבוצה של חיילים שיורים ומערערים. בערעור טמונים הבכי וגם הביקורתיות שנשמעה חזק יותר במלחמת לבנון והמשיכה להישמע ביתר שאת גם בימי האינתיפאדה".

למצא הזה של המחקר ניתן למצוא סימוכין

10. סקירת התכנונים בצה"ל על-פי הרצאתו של אריאל שרון על מלחמת לבנון הראשונה במרכז למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת תל-אביב, אוגוסט 1987 שם
11. שם
12. שף ויערי, שם, עמ' 28
13. הרצאתו של אריאל שרון, אוגוסט 1987
14. שף ויערי, שם, עמ' 381
15. שם, עמ' 119
16. ראובן אבירן, **מלחמת לבנון - מסמכים ומקורות ערביים**, ההוצאה לאור של משרד הביטחון, תל-אביב, 1997, עמ' 10
17. הרצאתו של אריאל שרון, אוגוסט 1987 שם
18. שם
19. ולד, שם, הערת שוליים בעמ' 41
20. אבירן, שם, עמ' 10
21. ולד, שם, עמ' 42
22. הרצאתו של אריאל שרון, אוגוסט 1987 שם
23. שם
24. אלוף יורם יאיר (יה"ח), **איתי מלבנון**, ההוצאה לאור של משרד הביטחון, עמ' 78
25. ולד, שם, עמ' 46
26. אבירן, שם, עמ' 111
27. אלוף יורם יאיר, שם, עמ' 34
28. אבירן, שם, עמ' 111
29. שף ויערי, שם, עמ' 249
30. עדנה לומסקי-פדר, **כאילו לא הייתה מלחמה**, הוצאת מאגנס, ירושלים, 1998. על-פי דברי החוקרת עצמה סובל מחקרה, בין השאר, מהומוגניות מוחלטת של הנשאלים, שכולם "באים מרקע חברתי דומה לשלי... ילידי 1954-1952... למדו בבתי ספר אליטיסטיים ממלכתיים חילוניים... מרביתם (87%) ממוצא אשכנזי... 75% מהם אוהדי מפלגת העבודה" וכי. כמו כן סובל המחקר ממיעוט נחקרים (63 בסך הכול) ומכך שלמעט שניים, כולם בעלי השכלה אקדמית. עם זאת, ולמרות הבעיות בתחום התקפות של מחקר כה הומוגני, הממצא החשוב ביותר של מחקרה של לומסקי-פדר הוא שבניגוד למקובל הן בציבור הישראלי והן למה שהייתה הנחת המחקר שלה לפני שהחלה בו, רוב האנשים החווים מלחמה "מנרמלים" אותה אל תוך חייהם, והיא אינה בבחינת אירוע טראומטי בעבורם.
31. שם, עמ' 48
32. שם, עמ' 58
33. שם, עמ' 60
34. שם, עמ' 57
35. שם, עמ' 383



צבא לבנון נכנס למערב-ביירות | תמונת אמין ג'מאיל מתנוססת על הטנק וחייל צה"ל מתבונן מן הצד

הלך החשוב ביותר שניתן ללמוד ממלחמת שלום הגליל, ושלמד שוב במלחמת לבנון השנייה, הוא כי בראש ובראשונה יש להציב בפני צה"ל מטרה סבירה, שלשם השגתה יפעלו הוא ושאר זרועות הממשל בתוך גבולות המערכת המדינית והצבאית. המטרה והמערכה שנועדה להשגתה חייבות להיות ממוקמות בתוך גבולות של מערכת שייקבעו על-פי מידת יכולתם של מקבלי ההחלטות לשלוט במשתני המערכה השונים והמשתנים. הערכת המצב לקראת מלחמת שלום הגליל התעלמה משלל של גורמי מפתח בולטים בזירת המערכה. אין לתמוה על כך שדווקא הם היו אלה שהביאו לקריסת הרעיון המערכתי כולו.

הערות

1. ראו בעיקר אצל עמנואל ולד, **קללת הכלים השבורים**, שוקן, תל-אביב, 1987
2. זאב שף ואהוד יערי, **מלחמת שולל**, שוקן, תל-אביב, 1984, עמ' 380
3. ולד, שם, עמ' 32
4. הרצאתו של אריאל שרון על מלחמת לבנון במרכז למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת תל-אביב, אוגוסט 1987 <http://www.nfc.co.il/archive/0019-D-63-00.html?tag-22-48-57>
5. שף ויערי, שם, עמ' 380
6. שם, עמ' 384
7. שם, עמ' 308
8. שם, עמ' 264
9. שם, עמ' 276

ותחת הסכמה ציבורית נרחבת. אלא שזו האחרונה נמחקה מתודעת הציבור מכיוון שאת מקומה תפס העיסוק הציבורי בצדקת המלחמה בכלל ובפרשות שהתרחשו במרחב ביירות, כמו התפטרותו של המח"ט אלי גבע, הטבח במחנות סברה ושתילה, רצח בשיר ג'מאיל ועוד.

כל אלה היו התוצר של מה שניתן לכנות בשם "מטרה אחת יותר מדי". החדירה האלימה והפראית אל העומק הפיזי והתרבותי הרגיש של לבנון והערעור הבוטה של האיזון הפנימי העדין הקיים שם היו בסופו של דבר הרי אסון לכוח הצבאי שביצע זאת. כמו ההסתבכות האמריקנית בעיראק, שהחלה בהצלחה צבאית גדולה ב-2003, כך גם ב-1982 הייתה המטרה רחוקה מדי וסבוכה מכדי שהמבצעים יהיו מסוגלים לעמוד בה בלי שלהם עצמם לא ייגרם נזק ניכר. כמו בעיראק ב-2003 כך גם בלבנון ב-1982 - הסתפקות בהישגים צבאיים ומדיניים מוגבלים יותר הייתה מביאה להישגים רבים יותר וחוסכת אובדן חיים רבים לשווא. רעיון הנפל שחתר להקמתו בכוח של משטר אוהד לישראל בלבנון היה התקדים של רעיון הנפל שחתר להקמתו בעיראק של משטר דמוקרטי ואוהד לארה"ב.

ביצועיו של צה"ל, שהוא צבאה של מדינה דמוקרטית ופתוחה, קשורים קשר הדוק למידה שבה מבהירה הממשלה הממונה את מטרתה האסטרטגית הסופית של המלחמה, למידה שבה הצבא מעריך כי מדובר במטרה מציאותית ובת ביצוע, למידת ההסכמה הציבורית בנוגע אליה והחשוב ביותר: למחיר בנפש שמוכנים הממשלה והציבור לשלם כדי להשיג אותה.

זרוע הים

במלחמת שלום הגליל



המבצע הבולט ביותר של חיל הים במלחמת שלום הגליל היה האיגוף הימי המוצלח שביצע: הנחתת אוגדת געש מצפון לצידון. אולם נוסף על כך הוא ביצע בהצלחה עוד שתי משימות מרכזיות: סיוע באש לכוחות שנעו צפונה לאורך ציר החוף והטלת מצור על נמלי לבנון

אלוף (מיל') זאב אלמוג



מפקד חיל הים במלחמת שלום הגליל



מבצע "רביב" - הנחתת כוח משוריין במלחמת ההתשה | תנועת הנט"קים משארם א-שייח' לראס א-סודר בשלושה לילות

1. להנחתת כוח צנחנים מאוגדה 96 וכן להעביר רק"ם, ציוד וכוחות נוספים ללבנון.
2. לסייע באש לכוחותינו המתקדמים לאורך החוף ולפגוע במטרות אויב.
3. להטיל מצור על נמלי לבנון - בעיקר על נמל ביירות - ולמנוע העברה של אמצעי לחימה ושל מחבלים בדרך הים.

ההיערכות לביצוע הנחיתה מהים במלחמת שלום הגליל

כאמור, הראשונה מתוך שלוש המשימות העיקריות שהיו מוטלות על חיל הים במלחמת שלום הגליל הייתה מבצע הנחיתה. מבצע כזה הוא מורכב מאוד בגלל היותו בין-זרועי וכרוך בהפעלה משולבת של כוחות, של כלים ושל שיטות עבודה רבות ושונות. לפעולת הנחיתה במלחמת שלום הגליל קדמו מבצעי

החשימה המרכזית של חיל הים במלחמת של"ג הייתה לסייע לכוחות היבשה

למניעת החדירות מהים לא היו לחיל הים אבדות בנפש.

חיל הים במלחמת שלום הגליל: המטרה, התפקיד והמשימות

מטרת חיל הים - ולמעשה המטרה של כל הזרועות שהשתתפו במלחמה - הייתה להשמיד את המחבלים ולהרוס את התשתיות שלהם בלבנון כדי לשים קץ לפעולות הטרור משטח לבנון. תפקידו של חיל הים במלחמה היה לסייע לכוחות היבשה ולחיות בכוננות למנוע מהצי הסורי להתערב בלחימה ולהפריע לפעולת צה"ל. משימות חיל הים במלחמה היו:

ב-5 ביוני 1982 יצא חיל הים, במקביל לשאר זרועות צה"ל, למלחמת שלום הגליל, שמטרתה המוצהרת הייתה להפסיק את פעולות הטרור מלבנון נגד ישראל. בעת שפרצה המלחמה כבר הצליח חיל הים לאטום את חופי המדינה בפני חדירות מחבלים מהים: מאז הפיגוע בנהריה בליל 21-22 באפריל 1979 לא הצליחו המחבלים להוציא אל הפועל שום פיגוע טרור מהים. זאת לעומת העשור שלפני כן (מאז 1970), שבו היו חדירות של מחבלים אל החוף דרך הים (כגון הפיגוע בכביש החוף, במלון סבוי בתל-אביב ופעמיים בנהריה), שהסתיימו תמיד בקטל. בפיגוע בכביש החוף, ("אוטובוס הדמים" - 11 במרץ 1978), לדוגמה, נרצחו 35 אנשים, ונפצעו 71. הפיגוע הזה התרחש לאור היום, בליבה של המדינה, והיה הגורם המרכזי ליציאת צה"ל למבצע ליטני בלבנון (21 במרץ 1978). אפשר לומר שהמערכה המתמשכת של צה"ל בלבנון מקורה בפיגוע הקשה הזה מן הים.

החל מתחילת 1979 החל חיל הים ליישם תוכנית כוללת, מובנית ושיטתית שנועדה למנוע חדירת מחבלים לחופי ישראל דרך הים. הפעילות הזאת הייתה חלק מהרקע הכללי שקדם למלחמת שלום הגליל, וראוי ליחד לה דיון נפרד. אציין רק שהייתה זו פעילות רבה ואינטנסיבית - בעיקר התקפית, שבחלקה הגדול התנהלה בחופי לבנון ובזירה הימית שממול להם. כך, בשנים 1979-1984, שבהן פיקדתי על חיל הים, ביצע החיל שעות ים וגיוחות מבצעיות בשיעור שנתי שהיה גדול ב-400% מסך שעות הים והגיוחות שהשקיע החיל בכל 1973 - השנה שבמהלכה התרחשה מלחמת יום הכיפורים. הנתון הזה כולל גם את שעות הליווי הרבות של אוניות הרכש שהפליגו ארצה בעקבות המלחמה.

תוצאות התוכנית לבלימת המחבלים מדברות בעד עצמן: מאז הפיגוע בנהריה (1979) ועד היום, במשך 28 שנים, לא הייתה שום חדירה קטלנית לחופי ישראל. גזרת החוף, שלאורכה פרוסה תשתית המרכזית של מדינת ישראל, הפכה לגזרה היחידה ביבשה שיכולה לרשום הישג כזה.

למלחמת שלום הגליל הייתה גם תרומה מסוימת לבלימת חדירות המחבלים מהים, אך המשימה המרכזית של חיל הים במלחמת שלום הגליל הייתה לסייע לכוחות היבשה. הסיוע מן הים שניתן לכוחות היבשה היה בהיקף הגדול ביותר בתולדות חיל הים וצה"ל. להערכתי, להצלחת חיל הים לבצע את משימותיו במלחמה הייתה תרומה חשובה לבניית כוח ההרתעה של צה"ל מול מדינות אויב ימיות אחרות.

אבדות

הן במלחמת שלום הגליל - על כל שלביה - והן במערכה האינטנסיבית והרצופה ליישום התוכנית

שטח הנחיתה ולהיערכות הנחתות לנחיתה, סדר הנחיתה ואופן הוצאת הגייסות והרק"ם מהספינות אל החוף. בגלל המספר המוגבל של כלי הנחיתה וההיקף גדול של הכוח המונחת צריך היה לציין במדויק את נתיבי התנועה ואת מספר הסבבים בין השטח שלנו (חוף ההעמסה) לבין נקודת הנחיתה בשטח האויב ולוודא שהתנועה אל היעד תהיה חשאית (שכן אפשר היה לסכל ללא קושי רב את הנחיתה בכל נקודה על מסלול התנועה לאתר ההנחתה, ובמיוחד בנקודת ההחפה). תוכנית המבצע גם כללה את אופן הסיוע (האווירי והימי) המוקצה לאבטחה ולבידוד אזור הפעולה וכן את פעולות ההונאה וההטעיה ואת הפעולות לשמירה על ביטחון המידע.

• ב-2 באוגוסט 1973, ערב מלחמת יום הכיפורים, נערך תרגיל "מדקדק" בפני המטכ"ל של צה"ל. במהלכו נחתה חטיבה של טנקי טיראן על ריף אלמוגים באזור שארם א-שייח'. בתרגיל הזה יושמו הלכחים והמסקנות שהופקו מהתנסויות העבר, ולאחריו גובשה תוכנית פעולה מבצעית מפורטת ומקפת - מבצע "אור ירוק". זו אושרה במפקדת חיל הים, תורגלה בכל הרמות והכוחות בנפרד ובמקובץ והוצגה למטכ"ל. המטכ"ל הביע את שביעות רצונו מהתרגיל ומתוכניות המבצע. בסופו של דבר לא יצא המבצע הזה אל הפועל. במהלך מלחמת יום הכיפורים נבחנה - ונפסלה - האפשרות להוציא אל הפועל, אף-על-פי שהחל מ-15 באוקטובר 1973 הושג במפרץ סואץ חופש פעולה שאיפשר את ביצועו. עם זאת הוא הותיר ברשות חיל הים מתווה מלא, מתורגל ומוכן ליישום. המתווה הזה הוצא לפועל בשפך נהר האוואלי בלבנון ב-6 ביוני 1982, היום הראשון למלחמת שלום הגליל. היה צריך, כמובן, להתאים את התוכניות לאופיה של הזירה החדשה, לכוחות שעמדו לרשותנו ולאופיו של האויב. כל הפרמטרים האלה - יש להודות - היו ב-1982 נוחים בהרבה מאלה של אוקטובר 1973.

• בין 1979 ל-1982 רוכזו כל כוחות הנחיתה ואמצעי העזר שלהם בבסיס חיל הים באשדוד. מפקד הבסיס, אל"ם אברהם אשור (מוסלי), מונה לאחראי הפיקודי והמקצועי לתחום הנחיתה בחיל הים ולהפעלתו. נקבע שהוא יהיה מופקד על פיתוחן של התורה ושל שיטות הבקרה, על רמת הכוונות ועל הכנת הכוחות לביצוע הנחיתה ברמה החטיבתית והאוגדתית בזירת הים התיכון. מהניסיון שצברתי בהיותי מפקד זירת ים סוף בשנים 1972-1974 ידעתי שהנחתות כוחות מהים היא נושא מורכב מאוד, ולכן היא חשופה לשיבושים בכל אחד משלבי



מבצע "אור ירוק" | התוכנית להנחתתה של אוגדת שריון במלחמת יום הכיפורים

ניתן לומר שנבחרת המפקדים שעמדה לרשות צה"ל לקראת שלי"ג הייתה מהטובות ומהמנוסות ביותר שעמדה לרשותו אי פעם. רבים מהם נשאו עיטורי גבורה, עוז ומופת

את חלוקת הפיקוד ואת השליטה במבצע. בתוכנית המבצע פורטו: הארגון וההפעלה של חוף ההעמסה (החוף שבו מתכנסים ומועמסים כלי הרק"ם על הנטי"קים), אופן ההובלה של הגייסות ושל הרק"ם בים, נתיבי התנועה ודרך אבטחתם של הגייסות ושל הרק"ם בים, שיטת התפיסה והאבטחה של ראש החוף. בתוכנית גם פורטו הפעולות שנדרשו להכנת

נחיתה, שמהם הפיק חיל הים לקחים חשובים רבים:

- ב-8 בספטמבר 1969, במסגרת מלחמת ההתשה, ערך צה"ל במפרץ סואץ את מבצע "רביב". היה זה מבצע נחיתה קטן היקף: השתתפו בו רק שלוש נחתות טנקים (נט"קים), שהובילו כוחות משוריינים בסבב אחד בלבד מראס סודר לראס אבו דרג'. למרות היקפו המצומצם של המבצע הופקו מפשית השריון המונחתת הזאת לא מעט לקחים, ואלה יושמו בתוכניות הפעולה הבאות.
- בשנים 1972-1973 תוכנן לראשונה מבצע נחיתה בהיקף של אוגדה (מבצע "אור ירוק"). התכנונים כללו את הגיבוש העקרוני והמעשי של תורת הנחיתה, את שיטת הפעולה, את הרכבי הכוח, את עקרונות שיתוף הפעולה בין הכוחות,



הביצוע. לכן חתרנו להקים מבנה אינטגרטיבי שיקל על השליטה ועל התיאום של הכלים, של הכוחות ושל שרשרת הפיקוד. ריכוז הנושא תחת סמכות אחת נראה לי אפוא המתכון הנכון ואף ההכרחי. ריכוז אוניות העזר והגוררות תחת אחריותו של בסיס אשדוד והכפפתן למערך הנחיתה תרמו גם הם לשליטה הפיקודית, המקצועית והלוגיסטית על הנושא. קרבנו של בסיס אשדוד לשטחיהן של חטיבות החי"ר גבעתי והצנחנים, לבית הספר לשריון וכן לחופי האימונים המתאימים לנחיתה בדרום הארץ הקלה על שיתוף הפעולה בין הכוחות ועל העלאת הרמה המקצועית. ואכן, ההיכרות שהתהדקה בין כל הכוחות איפשרה לבצע בלא קשיים מנהליים ולוגיסטיים אימוני נחיתה שוטפים בכל הרמות והמסגרות - גם כל גוף בנפרד וגם במקובץ. בבסיס אשדוד גם הוקם בית ספר להכפה שבו הוצבו עשרות סירות גומי ממונעות שאותן הפעילו לוחמי מילואים של שיטת 13 (במלחמות העבר היה ניצולם של אלה מצומצם ובעייתי). הצעד הזה איפשר לתרגל את יחידות היבשה בתנועה בים, ובמיוחד את יחידות החי"ר היורדות מאוניות העזר ומבצעות החפה לשם הרחבת ראש החוף ואבטחתו עד לנחיתת הנט"קים בחוף.

- ב-24 וב-25 באוקטובר 1979 בוצע תרגיל נחיתה גדול בפיקודו של קצין צנחנים וחי"ר ראשי (קצח"ר). התרגיל נקרא "תאוצה", והשתתפו בו כוחות צנחנים ושריון. היה זה תרגיל שסיכם את האימונים בעקבות העברתו של סד"כ הנחיתה מזירת ים סוף לזירת הים התיכון. בתרגיל הזה השתתפו חמישה נט"קים, אוניות העזר, ארבעה סט"לים ודבורים. גם לאחר מכן, בכל התקופה שקדמה למלחמת שלום הגליל, נערכו אימונים ותרגילי נחיתה, עד כי מח"ט גבעתי דאז, אל"ם דובדבני, ביקש שהחטיבה שלו תוגדר "חטיבת נחתים"...
- בשנים 1979-1982, במקביל להיערכויות בתחומי הארגון, ההדרכה והפיקוד שנעשו ונסקרו לעיל, הוצאה אל הפועל סדרה נוספת של תוכניות ושל פעילויות מבצעיות לקראת ביצוע אפשרי של מבצע אמפיבי בלבנון. ואלה הפעילויות שנעשו:
- 1. איתור חופי אויב והכנת הכוחות השונים. שיטת 13 וילת"ם (היחידה למשימות תת-מימיות) ערכו בדיקות חוף לאיתור חופי נחיתה אפשריים לכל אורכו של חוף לבנון ומיפו אותם. שפכי הנהרות אוואלי וזהרני היו בין החופים שנבדקו. אולם ההחלטה לנחות בהם התקבלה סמוך למבצע, לאחר שגובשה התוכנית האופרטיבית הקרקעית.

ההיערכות לקראת מבצע הנחיתה (מרשם בכתב ידו של מפקד חיל הים) | במטכ"ל
היה חשש ממשי מהוצאתו לפועל של מבצע הנחיתה בלבנון, אך הרמטכ"ל, רב-אלוף רפאל איתן, קיבל את הערכתי שחיל הים מוכן היטב לביצוע הנחיתה ואימץ את המלצתי לבצעה בשל היתרונות האופרטיביים והאסטרטגיים שיופקו ממנה

2. לאורך כל חוף לבנון סומנו ומופו מראש כל נקודות ההתייחסות לביצוע ירי של תותחי הסט"לים נגד אובייקטים בחוף. הצוללות וסירות הסנונית של שיטת 13 התאמנו באיתור מטרות ובהכוונת הסט"לים לירי מן הים אל החוף. האימונים האלה בוצעו בחופי לבנון עצמם ושימשו בעצם מודל חי וחלק אינטגרלי ממערכת הלחימה במחבלים. הם גם היו בעת ובעונה אחת חלק ממערך הקרב הימי המשולב שגובש, תורגל והוטמע באותן

השנים בחיל הים.
3. שיטת 13 התאמנה לתפוס ראש חוף, לאבטח אותו ולזמן את לוחמי החי"ר לחבירה עם כוח ראש החוף של השיטת. השיטת גם ביצעה במהלך שלוש השנים שקדמו לנחיתה מארבים ופשיטות לאורך חוף לבנון. אלה שימשו דגם להפעלת חסימות שהוצבו בעת הנחיתה. מטרות הייתה למנוע את בריחת המחבלים צפונה מאזור הנחיתה ולהיות מחסום בפני תגבורות שעולות היו להגיע מכיוון צפון.

4. הדבורים אומנו לתת סיוע אש ישיר (על סיפון של כל דבור יש שני תותחים 20 מ"מ) בצמוד לכוחותינו בחוף וכן לסייע באש עקיפה לכיסוי שטח באמצעות סוללת רקטות שעל סיפוניהם. גם במקרה הזה בוצעו חלק מהתרגולים באש חיה בחופי לבנון במהלך המערכה נגד המחבלים.

5. חיל הים היה ערוך ערב מלחמת שלום הגליל ללכוד סוללה של טילים נגד מטוסים מדגם SA-6 כדי לסייע לחיל האוויר לקראת תקיפתן של הסוללות האלה בלבנון. שייטת 13 הגיעה במהלך הסיורים המקדימים שלה למרחק של מטרים ספורים מסוללה כזאת. אך בעת מלחמת שלום הגליל לא הוצא המבצע הזה אל הפועל שכן נמצאה דרך חלופית להשיג את המידע הנחוץ.

הכוחות שנבנו, ההכנות הארגוניות והמבצעיות שנעשו בשלוש השנים שקדמו למלחמת שלום הגליל והניסיון שנצבר באימונים ובתרגולים - רבים מהם בשטח האויב - מילאו פערים גדולים שהיו קיימים ערב מבצע "אור ירוק" במלחמת יום הכיפורים. ראוי לציין כי התנאים לקראת מבצע "אור ירוק" בדרום מפרץ סואץ במלחמת יום הכיפורים היו קשים לאין ערוך מאלה ששררו בשפך האוואלי במלחמת שלום הגליל הן מבחינת הכוחות שעמדו לרשותנו, הן מבחינת עוצמתו של האויב והן מבחינת תנאי השטח. לכן מבצע "אור ירוק" שימש לנו מדד, מודל בדרגת קושי גבוהה ולמעשה הכנה טובה לקראת הנחיתה באוואלי. כדי לסבר את האוזן אתאר מקצת מההבדלים בין התנאים ששררו במלחמת שלום הגליל לבין אלה ששררו ב"אור ירוק". ההבדלים האלה ימחישו מאין שאבנו את ביטחוננו שנצליח להוציא אל הפועל את מבצע הנחיתה בלבנון. במלחמת יום הכיפורים עמדנו מול:

- אויב סדיר גדול גם בחוף (כוחות ארטילריה וחרמ"ש) וגם בים (סטיילים, משחתות, טרפדות, צוללות ומיקוש) שלא היה לנו שום מענה הגנתי שקול נגדם (למעט חמישה-שמונה דבורים בים, שביסודם הם כלים הגנתיים).
- תנועת ההשט הראשון אל אזור הנחיתה הייתה צריכה להתבצע בשטח מאוים, שכבר פעלו בו סטיילים מצריים, ושמהם כבר נורו טילים לעבר כוחותינו.
- חיל האוויר, שנפקע קשות עד אמצע המלחמה, היה מרותק בעיקרו לגזרות לחימה אחרות, ולפיכך כמעט שלא עמד לרשותנו כוח אווירי. במילים אחרות: לא עמדו לרשותנו לא מטוסים ולא סטיילים וצוללות לחיפוי ולסיוע.
- חוף ההעמסה בסיני היה חשוף לתצפית של האויב שמנגד.

- אזור הנחיתה בחוף האויב היה מוקף ריפים של אלמוגים, והסיכונים בו היו גדולים מאלו ששררו בשפך הזהרני ובוודאי שהיו גדולים מאלה ששררו בשפך האוואלי.

עם זאת ריבוי הכוחות שהופעלו במלחמת שלום הגליל הצריך הקפדה, שליטה והתארגנות מתאימה כדי למנוע נזקים וכדי שהכוחות יהיו מתואמים עם כוחות אחרים של צה"ל שפעלו בזירה.

במטכ"ל היה חשש ממשי מהוצאתו לפועל של מבצע הנחיתה בלבנון, אך הרמטכ"ל, רב-אלוף רפאל איתן, קיבל את הערכתי שחיל הים מוכן היטב לביצוע הנחיתה ואימץ את המלצתי לבצעה בשל היתרונות האופרטיביים והאסטרטגיים שיופקו ממנה. אני מניח שאלמלא תמיכתו המלאה של רפול, ספק אם הנחיתה הייתה מתבצעת. את תמיכתו של רפול אני מייחס לעובדה שהוא הכיר מקרוב את חיל הים. ההיכרות הזאת נבעה מנוכחותו הרבה בים בעשרות המבצעים שעשינו מהם נגד מחבלים בשלוש השנים שקדמו למלחמת שלום הגליל.

הנחיתה בשפך נהר האוואלי מוטטה לתעשה את מערך המחבלים בציודן ובסביבותיה. בכך הושג בגזרה הזאת הישג אסטרטגי ואופרטיבי כאחד

מבצע הנחיתה במלחמת שלום הגליל הסד"כ

מבצע הנחיתה במלחמת שלום הגליל היה הפעולה הימית הגדולה ביותר בתולדות חיל הים מבחינת מספר כלי השיט ומספר המערכות שהופעלו בה. לרשותנו עמדו 54 כלי שיט שהוקצו למבצע הנחיתה ולאבטחתו ועוד 34 ס"גים (סירות גומי) להובלת הכוח לחוף הנחיתה. נוסף על כך הופעלו במבצע הנחיתה כוחות של שייטת 13 על סירותיהם. בסך הכול הופעלו אפוא במבצע הנחיתה הכוחות הבאים:

1. 22 סטיילים בים (מתוך סד"כ כולל של 26 סטיילים) בפיקודו של מפקד שייטת הסטיילים, אל"ם אריה רונה. הכוח הזה כלל 12 סטיילים בעלי תותחים 76 מ"מ לסיוע בחוף; שישה סטיילים המצוידים במערכת לחימה בצוללות - לליווי הכוח המושט מבסיס היציאה לשטח הנחיתה - וסטייל אחד נושא מסוק ששימש החפ"ק הראשי לכל הכוחות בים במהלך הנחיתה. שאר הסטיילים שימשו להובלת הכוחות של שייטת 13 שנועדו לתפוס את ראש החוף ולהציב את המארבים בחוף. הסטיילים גם היו כוח להתערבות מהירה

בפיקודו של סא"ל דוד הרפזי - למקרה שהסורים יחליטו להפריע למבצע מהים.

2. שתי צוללות בפיקודו של סא"ל שאול חורב - אחת, לתצפית על ציר החוף ולהכוונת הירי של תותחי הסטיילים לחוף והאחרת - להתרעה רחוקה ולבידוד אזור הנחיתה מפני התערבות סורית.¹

3. 15 דבורים בפיקודו של סא"ל אבי שחף, מפקד פלגת הדבורים (מפל"ג הדבורים) בבסיס חיל הים בחיפה - לסיוע ישיר באש לכוחות בחוף.

4. שלושה נט"קים בפיקודו של סא"ל מייק אלדר. הנט"ק אח"י בת-שבע (באורך 100 מטר ובעל מעמס של 2,000 טון - הנחתת הגדולה ביותר שעמדה לרשות חיל הים) היה בפיקודו של סרן דני. שני הנט"קים האחרים היו באורך 60 מטרים ובעלי מעמס של 730 טון. הנט"ק האחד, אח"י אשדוד, היה בפיקודו של סרן רפי, והנט"ק האחר, אח"י אכזיב, היה בפיקודו של סגן אודי. כושר התובלה של כל הנט"קים יחד, כולל טנקים ותומ"תים (או כלים גדולים אחרים) נע בין 41 ל-49 כלי רק"ם ר-604 לוחמים. בהמשך העבירו הנט"קים כוחות ורק"ם מאוגדת איציק מרדכי מחוף זהרני - תוך עקיפת העיר צידון - צפונה, אל שפך נהר האוואלי שהיה בדינו. לאחר מכן הובילו הנחתות האלה כוחות לגיוניה, צפונית לביירות.²

5. אוניית העזר להובלת כוח ראש החוף של הצנחנים וחלק מהכוח של שייטת 13 ב-34 ס"גים. אוניית העזר נועדה גם לבצע משימות של גרירה ושל חילוץ (בעיקר של נט"קים מקו החוף). לצידה פעלו גם גוררות בפיקודו של רב-חובל מיכה זנד.

6. כוח ראש החוף בפיקודו של סא"ל ידי יערי, סגן מפקד שייטת 13 (ולמים מפקד חיל הים), לתפיסת חוף הנחיתה, טיהורו מאויב ואבטחתו הזמנית עד להגעת גדוד הצנחנים בס"גים לשם הרחבת ראש החוף ולביסוסו. כוח השייטת גם הציב שני מארבים על החוף, צפונית לאזור הנחיתה, כדי לחסום את הדרך בפני כוחות הנמלטים מדרום ובפני תגבורות מצפון.³

השליטה בים

השליטה על כוח כה גדול ומגוון היא מורכבת. הטלת מגבלות על שימוש באמצעי הקשר (לאבטחת החשאיות) מגבירה את הקושי. כדי להקל על השליטה הוקצה סטייל חפ"ק (הנושא על סיפון מסוק לניוד מפקדים). בסטייל זה רוכזו יחד - לפחות בשלב הראשון של הנחיתה - כל מפקדי הכוחות המרכזיים, כולל מפקד המבצע בים, אל"ם אברהם אשור (מוסל), מפקד בסיס אשדוד; מפקד שייטת הסטיילים, אל"ם אריה רונה; מפקד שייטת



במהלך השבוע הראשון ללחימה העבירו נחתות חיל הים כ-400 כלי רכב ורק"ם למעלה: העמסה על נחת, למטה: פריקה מנחתת



סטי"ל (למטה) | הסטי"לים עסקו באבטחה ובבידוד שדה הקרב וכן סייעו לכוחות היבשה באש מן הים



13, אל"ם עוזי לבנת; מפקד הצוללות, סא"ל שאול חורב; ומפקד אוגדת הצנחנים, תא"ל עמוס ירון. הופעלו עליי לחצים להציב מפקדים בכירים יותר בעמדת השליטה הזאת, אך הייתי נאמן להחלטה להציב שם את מי שהיו אחראים להכנת הכוחות וליוו אותם לכל אורך הדרך - בגיבוש התורה, התוכנית ושיטת האימונים.

אני חילקתי את זמני בין מצפ"י (מוצב הפיקוד הימי העליון) בתל-אביב - בעיקר בשלבי הנחיתות - לבין מצפ"ע (מוצב הפיקוד העליון של צה"ל) בהר כנען ("ארמון") בעת הלחימה והסיוע באש מהים לכוחות הלוחמים בחוף. ב"ארמון" גם היו בקרבתי נציגים בכירים קבועים מחיל הים (הבקאים בתחום הנטי"קים והסטי"לים). מאוחר יותר תיגברנו את הכוח היבשתי שנע לאורך החוף בנציגים מחיל הים.

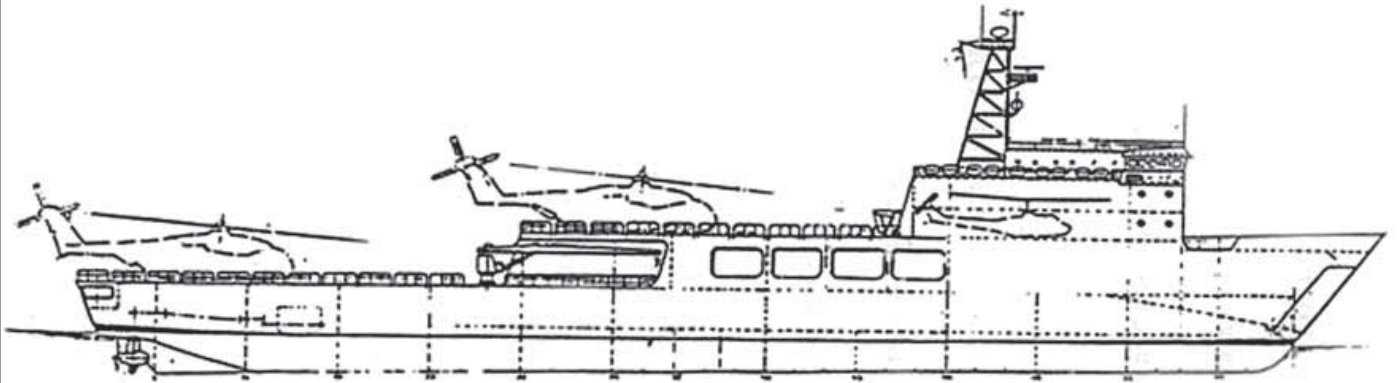
הצי השישי והשייטת הסובייטית נעו בכוחות גדולים לא הרחק מכוחותינו, אך לא התערבו. צוללת אחת, בפיקודו של רס"ן חיים קופרט, סיירה בקרבת החוף לפני השקיעה ולאחריה ודיווחה על מצב האויב.

התנאים לקראת מבצע "אור ירוק" בדרום מפרץ סואץ במלחמת יום הכיפורים היו קשים לאין ערוך מאלה ששרדו בשפך האוואלי בשל"ג

מראש נקבע כי גם לאחר ירידתו של כוח ראש החוף מהספינות לים תהיה למטכ"ל האופציה - על-פי התפתחות הלחימה על הקרקע - להחליט אם לנחות בשפך נהר הזהרני מדרום לצידון או בשפך נהר האוואלי, צפונית לצידון. נערכנו לשתי האפשרויות, כי חשבנו שתפקידנו הוא לשרת את הכוח הלוחם ביבשה ולא להכתיב לו תנאים על-פי נוחותנו.

אנחנו העדפנו את חוף אוואלי, שכן זהו חוף חולי נוח ונעדר מכשולים, בעוד שבחוף הזהרני נמצא צינור שבלט על קרקעית הים וסיכן את מדחפי הנחתות. יתר על כן, אזור הנחיתה בזהרני היה מוקף בסלעי חוף, ובקרבתו גם בערה אבוקה שהפיצה אור רב. כמו כן חששנו מפני היתקלות בכוחות אויב בשל קרבתו של חוף הנחיתה המיועד למעגן הנפט. אך היות שאוגדת מרדכי הקדימה להגיע לפאתי צידון, התבטלו החששות האלה.

לאחר שכוח ראש החוף ירד מהספינות, הוא התקדם בים בנתיב שנמצא בדיוק מול נקודת האמצע בין שני חופי הנחיתה. בעוד הוא נע בים החליט המטכ"ל להנחית את אוגדה 96 ליד שפך נהר האוואלי, וכוח השייטת נחת בו כדי לסמן את חוף הנחיתה ולאבטחו. הים היה שקט, וההפתעה



מטעד בנחיתה: 12 טנקי מרכבה
 3+ מסוקים כינוניים
 (אנפה, צפע)
 15+ נגמ"שים אמפיביים
 190+ לוחמים
 3000 מייל
 15 קשר
 1:50
 טווח:
 מהירות:
 כושר נחיתה בשפוע חף:
 הערה: סיפון הרק"מ משמש להמראה/נחיתה מסוקים

הים מהגבעות המקיפות את צידון. אולם תא"ל עמוס ירון דרש לבצע את ההנחתה בהקדם. כאשר העברתי את הנחיתה הרמטכ"ל לכוחות שבים, הודיע לי מפקד המבצע בים, אל"ם אשור (מוסלי), כי ההנחתה כבר החלה. הוא גם דיווח לי כי לא הייתה שום פגיעה בנחתות או בכוחות הנוחתים בכל מהלך הנחיתה. למעשה לא היו פגיעות כלשהן באנשים או בספינות בכל מהלך המבצע חרף המרחק הגדול שבין חוף ההעמסה בארץ לחוף הנחיתה באוואלי (כ-70 ק"מ) ולמרות מספר הסבבים הרב שצריך היה לבצע. גם במהלך הסבבים הקצרים שבין חוף הזהרני לחוף האוואלי (18 ק"מ), שבוצעו כולם באור יום, לא נפגעו הכוחות.

החל מ-9 ביוני בבוקר, במהלך שתי יממות, הועברו כוחות צנחנים ושריון דרומית לצידון, בחוף הזהרני, כדי לעקוף את הפקק שנוצר שם ביבשה ולחבור אל הכוחות שנחתו באוואלי מצפון לצידון. למרות המכשולים הקרקעיים שהקשו לנחות, להעמיס ולתמרן באתר הזה, הועברו צפונה 128 כלי רק"ם כמעט ללא בעיות. בכך פתר חיל הים במהירות בעיה טקטית שבה נתקלו כוחות הקרקע. בסך הכל הנחיתו הנט"קים ואוניית העזר 388 כלי רק"ם.

והנחתות) עוד לפני שהאויב באזור יתעשת. כשנוצר לבסוף הקשר עם הצנחנים, הם זומנו, נעו ונחתו כראוי בחוף שנתפס, חברו אל כוח ראש החוף והשתלטו על המרחב שאיבטח את הנחיתה. דקות אחדות קרוב לחצות שבין 5 ל-6 ביוני 1982 (ליתר דיוק, ב-23:55), נחתו הנט"קים בנקודה המיועדת, הבדוקה והמסומנת כ-850 מטרים צפונית לשפך האוואלי. נלוו להנחתה הראשונה הבוקי ירי מהחוף, אך הספינות לא נפגעו. ההנחתה הסתיימה במהירות רבה יחסית וללא פגע.

בעיה טכנית שנוצרה בעת פריקת הרק"ם מהנחתות - תקלת מנוע בטנק שהיה בדרכו מבטן הנחתת - נפתרה גם היא בשלום, והנחתות חזרו ארצה כדי להעמיס את הסבב השני בחוף ההעמסה שאורגן בהסתר מדרום לראש הנקרה.

גם לאחר ההנחתה הראשונה (בלילה) נמנעו מלקבל סיוע אש צמוד לכוחות הקרקע הן מהאוויר והן מהים. זאת על-פי בקשתו המפורשת - והמוצדקת - של מפקד האוגדה, תא"ל עמוס ירון, שחשש מפני פגיעה בכוחותינו. סבב הנחיתה השני תוכנן לצהרי 7 ביוני, אולם הרמטכ"ל הנחה אותי לדחות אותו לשעות החשיכה בשל אש שירו המחבלים לכיוון

שהושגה באמצעות עקיפת צידון מצפון הייתה גדולה ואפקטיבית.

הנחיתה

מייד עם נחיתתו של כוח ראש החוף בפיקודו של סגן מפקד שיטת 13, סא"ל ידי יערי, הוא נתקל בשני כלי רכב ובהם שבעה מחבלים. הכוח חיסל את המחבלים ואת כלי רכבם במהירות וביעילות. צריך לזכור כי די בכוח אויב קטן כדי לשבש ואף לסכל את הנחיתה. הודות לפעולתו היעילה של כוח ראש החוף לא היה צורך באותו הלילה באש מהים לריכוך האויב ולנטרולו לקראת הנחיתה. הפעלת אש כזאת הייתה מסבכת לאין ערוך את פעולת ההנחתה.

עם תפיסת ראש החוף סימן סא"ל יערי לגדוד הצנחנים שנמצא על אוניית העזר לנוע אל החוף. הכוח הזה אמור היה לשוט ב-34 ס"גים ולנחות בראש החוף כדי לבסס ולהרחיב את השליטה עליו לקראת הנחיתה של שלוש הנחתות. ידי יערי התקשה ליצור קשר עם הצנחנים, מכיוון שמפקד הנחתות יצר עומס רב על תעבורת הקשר עד כי ידי חשש פן ישתבש רצף הפעולות הנדרש בין שלושת הכוחות הנוחתים (כוח ראש החוף, גדוד הצנחנים

הנחיתה בשפך נהר האוואלי מוטטה למעשה את מערך המחבלים בצידון ובסביבותיה. בכך הושג בגזרה הזאת הישג אסטרטגי ואופרטיבי כאחד. מפקד המערך הזה, חאגי איסמעיל, ברח מהאזור ונטש את כוחותיו - מהלך ששיקף את מצבו ואת מצב כוחותיו.

הסיוע לאוגדת הצנחנים בירי תותחים מן הים

המשימה השנייה של חיל הים במלחמת שלום הגליל - משימה שאינה נופלת בחשיבותה מהנחיתה - הייתה לסייע באש תותחים לטור של הצנחנים שהתקדם צפונה, לאורך החוף. ירי הסטיילים אל החוף היה מדויק ויעיל. הירי בוצע באכוונת הצוללת שנהנה במקביל לכוח הקרקעי שהתקדם בציר החוף, שראותו לפניו הייתה מוגבלת. יתרונה של הצוללת היה ביכולתה לתצפת על האויב מקרוב בניצב לקו החוף. היות ששדה הראייה של הצוללת ברור ורחב, היא יתצפתה על היבשה, דיווחה לסטיילים שבעומק הים על מיקום המטרות ואיכוונה במדויק את האש שלהם. הדיוק, קצב האש והעובדה שהסטיילים פתחו באש בתוך דקה עד שתי דקות מרגע קבלת הנתונים (בהשוואה ל-20 הדקות

להצלחת חיל הים לבצע את משימותיו במלחמה הייתה תרומה חשובה לבניית כוח ההרתעה של צה"ל מול מדינות אויב ימיות אחרות

שנדרשו לארטילריה היבשתית), פיצו על הקוטר הקטן של גזיזיהם (76 מ"מ), שרפול כינה בלגלוג מה "בקבוקי טמפון". ירי הסטיילים בשיטה המשולבת והמתורגלת הזאת השמיד מחבלים ואת כלי רכבם - אף כאלה שהסתתרו מתחת לגשרים. אין פלא שכוח הצנחנים על החוף הוא זה שהגיש יותר ממחצית מכלל בקשות הסיוע שביצענו. מפקד הצוללת, רס"ן חיים קופרט, שבעברו היה מפקד סטייל בעל רקע של קצין נשק, קיתק (כיוון את האש - מלשון קת"ק, קצין תצפית קדמית) מצוין (עקבתי אישית אחר פעולתו מהמצפ"י). לא פעם הוא גם עצר את הארטילריה היבשתית, כשהבחין שהמטרות שהיא כיוונה אליהן קרובות מדי לכוחותינו.

אזור הנחיתה בודד ואובטח היטב באמצעות הסטיילים והצוללת השנייה שנמצאה בהתרעה רחוקה, והם היו ערוכים לפגוע בכוחות סוריים שעלולים היו לנסות לפגוע בכוחותינו. אסור לשכוח שסטייל סורי, לדוגמה, יכול היה להגיע מטרטוס ובתוך שעה אחת בלבד לשגר טילים לעבר הריכוז הגדול של כלי השיט בגזרת הפעולה.⁴ הנוכחות המסיבית של הסטיילים הישראליים באזור, שהיו ערוכים היטב להתערבות מהירה, הרתיעה כנראה

את הסורים מלהתערב.⁵

הכוחות של שיטת 13 הוחזרו לים לאחר הנחיתה ורוכזו באוניית העזר, שם הם היו בכוננות להמשך פעולה לפי הצורך. ואכן בהמשך הלחימה ביבשה, לאחר שהונחתו רוב הרק"ם והגייסות, התקבלו במוצב הפיקוד העליון ידיעות מודיעיניות שהסורים עומדים לשגר טילי פרוג לעבר ישראל. הצעתי אז לרמטכ"ל ולשר הביטחון להטביע את ספינות הצי הסורי בנמליו ובחופים, אם הסורים אכן יירו טילים לעבר שטח ישראל. אמרתי להם שתגובה כזאת - כואבת, אך מחוץ לשדה המערכה והרחק מהאזורים המאוכלסים ומרמת הגולן - תוכל לבלוס הידרדרות כוללת. ההצעה שלי למקד את התגובה שלנו בפעולה נגד הצי של סוריה התקבלה, ובעקבות זאת יצאתי במסוק ללב ים ונחתתי על אוניית העזר, שם רוכזו לתדריך אחרון כל מפקדי הכוחות.

לאחר זמן מה התברר כי מיג סורי שנפל בפרברי דמשק יצר אצל הסורים את הרושם שהפגזנו את עיר הבירה שלהם, והם עמדו לשגר בתגובה טילי פרוג לעבר כוחותינו. משהתבררה להם הטעות, הם נמנעו מלשגר את טיליהם, וממילא בוטל גם מבצע האמנעה שלנו שנועד למנוע הסלמה והידרדרות בחזית הסורית.

המצור על נמלי לבנון - ובעיקר על ביירות

המצור על נמלי לבנון היה המשימה השלישית שהוטלה על חיל הים במסגרת מלחמת שלום הגליל. לאחר מבצעי ההנחתה והסיוע באש לכוחות היבשה נמשכה הפעילות בים ברצף במשך כשלושה חודשים. בפעילות הזאת השתתפו כל סוגי הכוחות הימיים. השליטה שלנו בים הייתה מלאה.

חיל הים המשיך לסייע בתובלה ובפינוי כוחות ונפגעים של כוחותינו ביבשה וכן בהעברת סיוע לנוצרים בלבנון דרך גיוניה וביירות). במקביל מנע חיל הים תנועה של מחבלים שרצו להגיע ללבנון בדרך הים ולהעביר לשם אספקה ואמצעי לחימה.

סיכום

מבצעי חיל הים במלחמת שלום הגליל ופעילותו המתמשכת לאחריה התבצעו כפי שתוכננו והשיגו את יעדיהם ללא אבדות וללא נזק - על אף החששות, הקשיים והמכשולים שהתלוו להכנות ולביצוע.

בעקבות הלקחים שהופקו ממבצע הנחיתה החל חיל הים לאפיין ולתכנן נט"ק רב-תכליתי בשם "פלשת" (באורך 100 מטרים ובמעמס של 1,400 טון). האפיון שנבחר עבר את כל שלבי התכנון בהשתתפות מיטב הגורמים המבצעיים וההנדסיים של חיל הים ומחוצה לו. הוא הותאם לתנאי הזירה העתידיים ולשימושים רבים אחרים (כגון אוניית-אם), והכוונה הייתה לבנותו בארץ במספנות ישראל. אפיון הכלי שנבחר היה אחד מתוך שש

חלופות שנבחנו. גם המטכ"ל אישר את האפיון, אך כתוצאה מהעדר תקציבים שהופנו אז ברובם - ובצדק - לבניית צי ההכרעה החדש והמתקדם של חיל הים (שכלל סטיילים סער 5, צוללות דולפין וסטיילים סער 4.5), הוחלט להשלים את תכנונו במספנות ישראל ולנצור את התכנון המוגמר בלי להוציאו אל הפועל.

ניתן להעריך כי אילו נבנו הנט"קים האלה זה מכבר, ואילו יושמו הלקחים ממלחמת שלום הגליל, שהצביעו על יתרונותיהם האופרטיביים והאסטרטגיים של כוחות הנחיתה והסיוע מן הים, ניתן היה לנצל את הכוחות האלה במלחמת לבנון השנייה, ואולי פני המערכה האחרונה - הן בתחילתה והן בסופה - היו נראים אחרת.

הערות

1. במאי 1983, כשנה לאחר מלחמת שלום הגליל, כבר היו הצוללות האלה מצוידות וערוכות לירי מתקדם. בכך גדלה יכולתו של חיל הים לבצע מבצע אמפיבי מאובטח.
2. בגלל קיצוץ שליש מתקציבו השוטף של חיל הים כבר ב-1979 ובגלל הצורך להתחזק במערך לוחם גדול להכרעה בים (סטיילים, צוללות ושיטת 13) ולנהל לחימה אינטנסיבית במחבלים לא נותר תקציב לנחתות חדשות, והחיל נאלץ להמשיך להחזיק את הנחתות הקיימות שהיו מיושנות מאוד. רמצי"ד (ראש מספן ציוד), תא"ל חנוך בן-אליהו, ומפקד מספנת חיל הים, אל"ם אלכס פארן, יחד עם מערך התחזוקה בבסיס אשדוד עשו מאמץ עליון הראוי לכל שבח כדי לתחזק ולקיימן.
3. שיטת 13, שהייתה במלחמת שלום הגליל תחת פיקודו של אל"ם עוזי לבנת, נמצאה אז בשיא יכולתה לאחר שלוש שנים רצופות שבהן הייתה חוד החנית של חיל הים בלחימה נגד מחבלים מהים. היא אף זכתה כשנה קודם לכן - ביוזמת הרמטכ"ל - בצל"ש יחידתי על תעוזתה ועל הישגיה בלחימה הזאת.
4. במערכת פוקלנד - שהתרחשה בערך באותה העת - איבדו האנגלים בשלב הנחיתה 50 נחתים בהתקפות מהאוויר.
5. יש להניח שזיכרונם הצורב ממכות הסטיילים במלחמת יום הכיפורים תרם להרתעתם.

אוגדת הגליל

במלחמת של"ג



שריון וחי"ר של צה"ל מתקדמים לאורך ציר החוף

אוגדת הגליל עשתה את כל הדרך מגבול ישראל-לבנון ועד ביירות ובדרך הרגה מאות מחבלים, שבתה 6,000 מחבלים ותפסה שלל רב. עקרון הפעולה המרכזי שלה היה החדרה מהירה של צוותי קרב משוריינים לעומק שטחו של האויב ולאחר מכן כיתור והשמדה של ריכוזי המחבלים



אלוף (מיל") יצחק מרדכי

מפקד אוגדת הגליל במלחמת של"ג
ולשעבר שר הביטחון

במלחמת שלום הגליל כבשה אוגדת הגליל את הערים צור וצידון ואת מחנות הפליטים שברחה, אל-בץ, בורג' א-שימאל ועין אל-חילוה וכן את "משולש הברזל" - מרחב ג'ויא-קנא-צדיקין. בהמשך המלחמה כבשה האוגדה את החלק המערבי של ביירות.

נוסף על כיבוש הערים והשטחים האלה הרגה האוגדה מאות מחבלים, שבתה כ-6,000 מחבלים ופינתה שלל רב שכלל 70 משאיות נשק, כ-500 משאיות תחמושת, 215 משאיות של ציוד לחימה וכ-30 טנקים - אם כי מדגמים ישנים.

הסדר"כ האורגני של האוגדה כלל את חטיבת ברעם (בפיקודו של אל"ם אבי תלם), את החטמ"ר בפיקודו של אל"ם שאול מופז ואת ההגמ"ר הקדמי. נוסף על כך צורפו תחת פיקודה של האוגדה הכוחות הבאים: חטיבת הטנקים הסדירה 211 (בפיקודו של אל"ם אלי גבע), חטיבת בית הספר למ"כים (ביסלמ"כ) בפיקודו של אל"ם עמוס קוצר, חטיבת טנקים במילואים בפיקודו של אל"ם עוזי קרן וחטיבת צנחנים במילואים בפיקודו של אל"ם יאיר עוגן.

בשלב הסופי של המלחמה הייתה האוגדה פרוסה במרחב שבין קו קריית-שמונה-נהריה ועד חלקה הצפוני של מערב ביירות, ובכלל זה כל המרחבים של צור ושל צידון. באותו שלב היו תחת פיקודה של האוגדה שמונה חטיבות, אגד צליחה מוקטן, אגד ארטילרי מוקטן, חוקרי שבויים ומערך האזנה מוגבר.

במהלך המלחמה איבדה האוגדה 36 לוחמים: 21 במרחב צור, 12 במרחב צידון ושלושה חללים בביירות. כמו כן נפצעו 156 מלוחמיה.

האוגדה ביצעה את כל משימותיה - הן אלה שהוטלו עליה והן אלה שהיא לקחה על עצמה. חיילי האוגדה המרחבית, שהיו אחראים לגבול הלבנון וראו בסבלם של תושבי הצפון מאש המחבלים, היו חדורי מוטיבציה, מוכנים לאתגרים שניצבו בפניהם - ויכלו להם. הרוח שנשבה באוגדה הייתה של אמונה ביכולת ושל נכונות להקריב. הרוח הזאת היא שהביאה להשיגה של אוגדת הגליל במלחמת שלום הגליל.

במאי 1981 קרא לי הרמטכ"ל, רב-אלוף רפאל איתן ז"ל, והורה לי ליטול את הפיקוד על אוגדת הגליל שבגבול הלבנון, אף שסיימתי הסבה לשריון, והיה לי סיכום שאתמנה לפקד על אוגדה משורינת בצפון. האירוע הטראומטי, שבו השתלטה חוליית מחבלים על בית הילדים בקיבוץ משגב-עם ופגעה בילדים חייב אותי לקבל את הפיקוד על האוגדה (ולעבור עם משפחתי לקיבוץ סאסא שעל גבול הלבנון).

כאשר התמניתי לפקד על האוגדה, במאי 1981, לא היו לאוגדה תוכניות אופרטיביות, ואת המבצעים המיוחדים בלבנון ביצעו החטיבות הסדירות בפיקוד ישיר של פיקוד הצפון.

עמדו בפניי ובפני האוגדה ארבעה יעדים מרכזיים:

1. לקיים פעילות בט"ש לאורך גבול הלבנון מהר דב ועד חוף הים התיכון ולמנוע חדירת מחבלים לשטח ישראל.

2. לחזק את התושבים ואת היישובים בצפון וכן את האוגדה נוכח פעילות הטרור המתמשכת. הפעילות הזאת גרמה לתחושות קשות וכואבות בקרב התושבים, והיה צורך לתמוך בהם ברוח ובכוח.

3. לדרוש שכל פעילות חודרת-מבצעית שתבצע בגזרת האוגדה תהיה באחריותו ותחת פיקודו.

4. לבנות את האוגדה במתכונת של אוגדה סדירה-משימתית. לשם כך עליה לבקש כוחות איכותיים לתכנון ולגיבוש תוכניות אופרטיביות ולהיות במוכנות לביצוע.

בקיץ 1981 נפלו מאות קטיושות על יישובי הצפון, ואלה הפכו את חיי התושבים לבלתי נסבלים. המטכ"ל והפיקוד הפעילו ארטילריה ואת חיל האוויר, והושגה מעין הפסקת אש.

המחבלים הפלסטינים ניצלו את הפסקת האש כדי לבסס את אחיזתם בלבנון ולבנות צבא פלסטיני

חיילי האוגדה המרחבית, שהיו אחראים לגבול הלבנון וראו בסבלם של תושבי הצפון מאש המחבלים, היו חדורי מוטיבציה, מוכנים לאתגרים שניצבו בפניהם - ויכלו להם

סדיר למחצה. האוגדה ניצלה את פסק הזמן בצורה מיטבית כדי לבנות מפקדת אוגדה משימתית, לתכנן תוכניות אופרטיביות מפורטות, לאמן ולהכשיר את המפקדים ואת המפקדות בתרגילים שלדיים ולאמן את הכוחות על בסיס תכנונים אופרטיביים מפורטים כדי להגיע למוכנות מרבית בתוך זמן קצר.

כבר כשהייתי רמ"ח מבצעים במטכ"ל, ותא"ל מנחם עיני היה רח"ט מבצעים, הקמנו צוותי תכנון לקראת התפתחויות אפשריות שונות בלבנון. בין היתר הוכנו תוכניות לכיבוש ולטיהור של מפקדות המחבלים ושל מעוזיהם בדרום לבנון. אני זוכר שהצגנו את עיקרי התוכניות בפני הרמטכ"ל, רא"ל רפאל איתן ז"ל, בפני סגנו, אלוף יקותיאל אדם ז"ל ובפני שר הביטחון, עזר ויצמן ז"ל. עזר, בחושי המחוודים, ראה את החיצים שעל המפה ואמר ספק בצחוק ספק ברצינות: "אתם מתכננים עד צידון, אבל עוד תובילו אותנו לביירות". לרגע השתררה דממה ומייד

לאחר מכן ציינו שלא לכך אנחנו מתכוונים. כך נוספו לתוכניות שתיכנו התניות שונות, ולאחר מכן הן הפכו לתוכניות האופרטיביות של פיקוד הצפון.

לי היה ניסיון רב בלחימה בשטח בנוי מפעולות הגמול בסמוע ובכראמה, ממבצע "קלחת 4" בדרום לבנון ב-1972, אז הייתי מג"ד שפיפון, וממבצע ליטני במרס 1978, אז הייתי מח"ט בית הספר למ"כים. הכוח שעליו פיקדתי במבצע ליטני כבש את מרון א-רס ואת בינת-ג'בייל והרג 106 מחבלים בתוך 24 שעות. לנו היו שישה חללים.

בעת התכנונים, התדריכים והתרגילים השתדלתי ליישם את הניסיון הרב שהצטבר וכן עשיתי מאמץ להכיר באופן מפורט את האויב ואת השטח. על סמך ההיכרות הזאת בנינו תוכנית לאימון המפקדים, המפקדות והכוחות שהוקצו לאוגדה. הכוונה הייתה להגיע למוכנות מרבית לקראת כל התפתחות אפשרית בגבול הצפון.

ב-24 במרס 1982 חצתה חוליית מחבלים את הגבול בגזרה המערבית ונתפסה לאחר מרדף. קמ"ן החטיבה, סרן כמיסה משה, תיחקר את חברי החוליה, והתברר שהמטרה שלהם הייתה לאסוף מודיעין לקראת מבצעי טרור נוספים.

התכנונים הואצו עם מינויו של אריאל שרון לשר הביטחון, והיה ברור שפעולות נוספות של המחבלים נגדנו יביאו להפעלת התוכניות האופרטיביות השונות שגובשו: "אורנים מוקטן" ו"אורנים מורחב".

ב-3 ביוני 1982 נפצע קשה בראשו שגריר ישראל בלונדון, שלמה ארגוב, במהלך ניסיון של מחבלים מארגונו של אבו נידאל להתנקש בחייו. בעקבות ניסיון ההתנקשות הועלתה הכוונה בפיקוד הצפון, אך במקביל הוצאו לחופשה מקצת הכוחות הסדירים. ב-5 ביוני ניתנה פקודה לגייס את הכוחות ולקדםם לשטחי ההערכות. בשעת בוקר מוקדמת ב-6 ביוני התמקם חפ"ק האוגדה על קו הגבול.

על האוגדה הוטל לכבוש את צור ואת מרחב צור (שנודע בשם "משולש הברזל") ולהיות בכוונות לכבוש את צידון, לפגוע במחבלים, להרוס את תשתיותיהם ולהרחיק אותם מגבול הצפון כך שלא יוכלו לפגוע בתושבי הגליל.

התוכנית המבצעית

התוכנית המבצעית שלנו הייתה מבוססת על העקרונות הבאים:

1. יופעלו אגדים של כוחות משימתיים שאומנו היטב ותודרכו לביצוע משימותיהם.
2. הכוחות יחדרו במהירות לעומק השטח, יעקפו את המערכים העיקריים של המחבלים ויתפסו שטחי מפתח כדי לכתר ולבודד את המערכים האלה.
3. כדי לצמצם ככל האפשר את מספרי הנפגעים



מגרילה לצבא סדיר: לוחמי הפת"ח בבסיס אימונים בלבנון | הפת"ח היה האויב העיקרי בציר החורף

- בשלבי ההשתלטות על מרחבי האוגדה וטיהורם נוספה חטיבת צנחנים מוקטנת בפיקודו של אלי"ם דובי הלמן.
- בשלב של כיבוש ביירות נוספה חטיבת טנקים מוקטנת 188 בפיקודו של אלי"ם מאיר דגן.

מהלכי הקרב העיקריים של האוגדה

היום הראשון לחימה, 6 ביוני 1982

המשימה של האוגדה ביום הראשון לחימה הייתה לכתר את צור ואת מחנות הפליטים שבמרחב העיר וכן את "משולש הברזל" ולתפוס את גשר קסמיה שעל הליטני.

הסד"כ שהוקצה לביצוע המשימה כלל שלושה צח"מים, 13 פלוגות חיר"ם, 9 פלוגות טנקים (80 טנקים), 2 גדודי חת"ם וכוח הנדסה.

חפ"ק האוגדה התמקם בשעות הבוקר בא"ג (אבן גבול) 4, לאחר מכן בשקיף אל-חרדון ובהמשך מעל מחנה בורג' א-שימאלי כדי לשלוט על מרחבי צור. על שלושה צוותי קרב חטיבתיים - האחד בפיקודו של אלי"ם אלי גבע, והשניים האחרים בפיקודם של אלי"ם עמוס קוצר ושל אלי"ם אבי תלם - הוטל לכתר את צור ואת מחנות הפליטים בורג' א-שימאלי, אל-בץ ורשידיה.

על הצג"ם בפיקודו של סא"ל אודי שמחוני הוטל לכבוש את "משולש הברזל" (מרחב ג'ויא-קנא-צדיקין).

גויס סד"כ המילואים וכן הסד"כ של החטמ"רים ושל הגמ"ר האוגדה לתפיסת מוצבי הגבול ולקבלת אחריות על יישובי הצפון.

גויסו כוחות המילואים שנועדו להשתלב בלחימה של האוגדה: חטיבת הטנקים בפיקודו של אלי"ם עוזי קרן, חטיבת הצנחנים בפיקודו של אלי"ם יאיר עוגן והחטיבה בפיקודו של אלי"ם צביקה פולגר-פרקש. זו האחרונה הושארה בתחילה לשמש

ההכנות המוקדמות והחשיבה השיטתית לצד המוכנות של היחידות הוכיחו את עצמן כאשר פרצה המלחמה

המחבלים ואת תשתיותיהם בצורה הדרגתית על בסיס העקרונות שפורטו לעיל.

האויב

- במרחב צור - כ-1,500 מחבלים.
- במרחב "משולש הברזל" - כ-500 מחבלים.
- במרחב שבין צור לצידון - כ-1,500 מחבלים.
- בצידון - כ-2,000 מחבלים.

הסד"כ של האוגדה

- חטמ"ר ברעם (בפיקודו של אלי"ם אבי תלם).
 - החטמ"ר בפיקודו של אלי"ם שאול מופז הייתה בימים הראשונים ת"פ אוגדה 36.
 - חטיבה 211 (חטיבת טנקים סדירה בפיקודו של אלי"ם אלי גבע).
 - חטיבת בית-הספר למ"כים בפיקודו של אלי"ם עמוס קוצר.
 - חטיבת טנקים במילואים בפיקודו של אלי"ם עוזי קרן.
 - חטיבת צנחנים במילואים בפיקודו של אלי"ם יאיר עוגן.
 - שני גדודי ארטילריה בפיקודו של עמוס תור.
 - אגד הנדסה מאולתר בפיקודו של סא"ל גולני.
- במהלך הלחימה נגרעו מהאוגדה חטיבה 211 ולפרק זמן מסוים גם שתי חטיבות נוספות. עם זאת גם נוספו לאוגדה כוחות במהלך הלחימה:
- חטיבת חי"ר במילואים בפיקודו של צביקה פולגר-פרקש.

לכוחותינו בשטח הבנוי, ההררי והסבך של דרום לבנון תופעל אש רבה כדי לפגוע בנקודות הרגישות והשולטות.

4. ייעשה מאמץ לבדוד את האזרחים הלבנונים מאזורי הלחימה כדי להקטין ככל האפשר את הפגיעה בהם וכדי לאפשר לחימה ללא הפרעה במחבלים.

5. השטח יטוהר על-ידי השתלטות על המפקדות ועל המקומות השולטים בפעולה משולבת של כוחות רגלים בסיוע טנקים, ארטילריה והנדסה. בכך יצומצם הצורך לטהר כל בית.

6. לפני כל פעולת השתלטות וטיהור תופנה קריאה למחבלים להסגיר את עצמם, ורק לאחר מכן ייכנסו הכוחות כדי לטהר את השטח ולהשתלט עליו.

ההכנות המוקדמות והחשיבה השיטתית לצד המוכנות של היחידות הוכיחו את עצמן כאשר פרצה המלחמה בבוקר 6 ביוני.

שיטת הפעולה

התוכנית קבעה כי שני צח"מים (צוותי קרב חטיבתיים) - חטיבה 211 וחטיבת ביסלמ"כ - ינועו במהירות, ישתלטו על גשרי הליטני ויתפסו את שטחי המפתח תוך שהם עוקפים את המערכים הידועים של האויב.

על צג"ם (צוות גדודי משורייני) - גדוד בית הספר למ"כים של גולני בפיקודו של סא"ל אודי שמחוני - הוטל לתפוס את "משולש הברזל".

על חטמ"ר ברעם הוטל לכתר את מחנות הפליטים שבמרחב צור.

על מערך המילואים של האוגדה הוטל לתפוס את קו הגבול.

חטיבת טנקים וחטיבת צנחנים יועדו לשלב השני של המלחמה. שיטת הפעולה שנקבעה קבעה שכוחות האוגדה יכבשו את השטח, ישמידו את



אזרחים נמלטים מצור | הסכמתי להפסיק את האש בגזרה ולאפשר את הוצאת התושבים - ובהם גם מחבלים - אל חוף הים

בעוד שבמחנות הפליטים רשידיה, אל-בץ ובורג' א-שימאלי נמשכה הלחימה נגד המחבלים, הרי צור נכבשה ברובה ללא התנגדות של ממש. בכך התבדו החששות שכיבוש העיר יהיה כרוך בקרבות קשים ובאבדות כבדות - חששות שבגללם לא נכבשה העיר במבצע ליטני. כניעת העיר נבעה מכיתורה ומבידודה ומהפגיעות במקומות הרגישים בה, אך גם הודות להחלטתו של אל"ם עוזי קרן לאפשר את פינוי האזרחים.

היום השלישי ללחימה, 8 ביוני 1982

משימות האוגדה ביום השלישי של הלחימה היו להמשיך בטיהור המרחב בין הגבול לנהר הליטני וכן לקבל אחריות על השטח שבין הליטני לזהרני. הסד"כ של האוגדה ביום השלישי ללחימה כלל חמישה צח"מים בסיוע שני גדודי ארטילריה ואגד צליחה מאולתר (בפיקודו של סא"ל גולני). החטיבות המשיכו לטהר את המרחב, פגעו בעשרות רבות של מחבלים, שבו מחבלים רבים, הכשירו צירים, שלטו במרחב וטיפלו באוכלוסייה האזרחית. מספר התושבים שבהם נאלצו החטיבות לטפל הלך וגדל ככל שהאוגדה הגדילה את מרחב השליטה שלה.

היום הרביעי ללחימה, 9 ביוני 1982

משימותיה של האוגדה ביום הרביעי ללחימה היו נטילת אחריות לכיבושה של צידון והמשך טיהור המרחב שבשליטתה. חלק מהסד"כ של האוגדה, שקודם למרחב צידון והועמד תחת פיקודה של אוגדת געש, הוחזר אליה. עם זאת היקף הסד"כ של האוגדה ביום הרביעי היה

שיטת הפעולה שנקבעה קבעה שכוחות האוגדה יכבשו את השטח, ישמידו את המחבלים ואת תשתיותיהם בצורה הדרגתית

החטיבה של קוצר המשיכה להילחם באל-בץ ובבורג' א-שימאלי וכיתרה את צור מצפון וממזרח. חטיבת ברעם של תלם המשיכה להילחם בגזרת שבריתה וכיתרה את צור מדרום. חטיבת הצנחנים התקדמה לקראת מגע עם צור ממזרח. החטיבה של קרן התקדמה לקראת מגע עם צור מדרום.

הופעלה אש ארטילרית ואש מן האוויר כדי לפגוע במעוזי המחבלים בגזרה. האש הרגיעה את המחבלים הלכודים וזרעה בקרבם פחד. הופצו כרוזים לתושבים בצור ובסביבה לצאת מאזורי הלחימה. מסר דומה הועבר גם באמצעות מערכות כריזה רבות עוצמה.

בשעה שהחטיבה של קרן יצרה מגע אש עם צור מדרום, הגיעו אל חפ"ק המח"ט עוזי קרן נציג של הצלב האדום עם מוחיתרים בבקשה לאפשר להם לצאת מהעיר כשהם נושאים דגלים לבנים לאות כניעה. עלה החשש שמדובר במלכודת שטומנים המחבלים, אך לאחר התייעצות בחפ"ק האוגדה ולאחר משא ומתן עם קבוצה גדולה יותר של מוחיתרים ובעידודו של אל"ם עוזי קרן הסכמתי להפסיק את האש בגזרה ולאפשר את הוצאת התושבים - ובהם גם מחבלים - אל חוף הים מדרום לצור.

עתודה פיקודית.

הצח"ם של אל"ם אלי גבע תפס את גשר קסמיה שעל נהר הליטני בתוך ארבע שעות. הוא חצה את הגבול בשעה 10:55 ובשעה 15:00 כבר שלט על הגשר ואיים על צור מצפון.

חטיבתו של אל"ם עמוס קוצר החלה לכתר את מחנות הפליטים בורג' א-שימאלי ואל-בץ ואיימה על צור ממזרח.

חטיבה ברעם של אל"ם אבי תלם כיתרה את מחנה הפליטים רשידיה ואיימה על צור מדרום.

בתום היום הראשון ללחימה כותרה אפוא צור מכל עבריה: מצפון צרה עליה חטיבה 211, ממזרח - חטיבתו של עמוס קוצר ומדרום - חטיבת ברעם. שלושת צוותי הקרב החטיבתיים קיבלו סיוע ארטילרי ואווירי. האש הארטילרית ומהאוויר הונחתה על ריכוזי מחבלים ועל אזורי מפתח במרחב הלחימה.

ביום הלחימה הראשון אירעה הסתבכות: צג"ם בפיקודו של סא"ל גייגר ז"ל, שהיה תחת פיקודה של חטיבה 211 של אלי גבע, נכנס לאזור מחנה אל-בץ. מדובר היה באזור שנקבע מלכתחילה באוגדה שאין להתקרב אליו בשלב הראשון של הלחימה. הכוח נותק מהחטיבה והסתבך בקרב שבו היו לו נפגעים רבים. סמח"ט 211, סא"ל יחיעם ששון, הופנה לעסוק בחילוץ הכוח, ואחר כך הופנתה למשימה הזאת גם החטיבה של עמוס קוצר, שעסק במלאכת החילוץ במשך כל הלילה ופינה בסופו של דבר את הכוח על חלליו ופצועיו.

למרות ההסתבכות הזאת הרי שהאוגדה השיגה ביום הראשון ללחימה את כל היעדים שהוטלו עליה: היא כיתרה את צור, השתלטה על סביבותיה והתייצבה על גשרי הליטני. עם זאת ההסתבכות של הגדוד העסיקה את החטיבה של קוצר ואת האוגדה במשך כל הלילה.

היום השני ללחימה, 7 ביוני 1982

משימות האוגדה ביום השני של הלחימה היו לכבוש את צור, לכתר את מחנות הפליטים שמסביבה ולהילחם במחבלים שהיו ערוכים במרחב שבין הגבול לליטני.

הסד"כ שעמד לרשות האוגדה לביצוע המשימות האלה כלל ארבעה צח"מים ובהם 26 פלוגות חי"ר, תשע פלוגות טנקים (96 טנקים), שני גדודי חת"ם ושתי פלוגות חה"ן.

חפ"ק האוגדה התמקם מעל אזור בורג' א-שימאלי, במקום ששלט בתצפית על רוב מרחב הלחימה של האוגדה.

צח"ם 211 של אלי גבע, שהיה בלילה מצפון לליטני, באזור עגילון, הועבר תחת פיקודה של אוגדת געש. צח"ם צנחנים וצח"ם הטנקים של עוזי קרן הוכנסו למרחב הלחימה של האוגדה.



כוח צה"ל בכניסה לצידון | משימותיה של האוגדה ביום הרביעי ללחימה היו נטילת אחריות לכיבושה של צידון והמשך טיהור המרחב שבשליטתה

על בונקר הפיקוד במחנה כדי להוציא אזרחים מזירת הלחימה. בסופו של דבר נכבש המחנה באמצעות התקדמות של כוחות האוגדה משלושה כיוונים. כיבושו וטיהורו של המחנה הושלמו ביום שבת, 12 ביוני. מפקדת האוגדה ניהלה את הלחימה מקרוב והקפידה כל הזמן לשמור ככל האפשר על חיי הלוחמים ועל חיי האזרחים הבלתי מעורבים. ראוי לציין כי בשעה שהאוגדה טיהרה את כל השטח מדרום לנהר האוואלי והשלימה את ההשתלטות על דרום לבנון, הוכפף תחת פיקודה של החטמ"ר בפיקודו של אל"ם שאול מופז.

מהיום החמישי ללחימה ועד היום ה-12 ללחימה
ביום החמישי ללחימה ובשבוע שלאחר מכן המשיכה האוגדה לטהר את המרחב שבין נהר האוואלי לגבול, פגעה במחבלים ובתשתיותיהם, אספה נשק שלל וכן טיפלה באוכלוסייה האזרחית באמצעות קליטתם של צוותי ממשל צבאי.

וכך נפרס הסד"כ של האוגדה:

1. החטיבה של אל"ם מופז התפרסה במרחב נבטיה.

עשינו מאמצים רבים להוציא את האזרחים מתוך מחנה הפליטים, אבל מפקדי המחבלים לא איפשרו את הפינוי

שונים: צוות קרב בפיקודו של אל"ם צביקה פרקש, צוות קרב בפיקודו של אל"ם יאיר עוגן וצוות קרב בפיקודו של אל"ם עוזי קרן. כוחות החי"ר התקדמו בתוך המחנה בסיוע טנקים ומרגמות, בסיוע ארטילריה שהופעלה בכינון ישיר נגד מבנים מבוצרים בסיוע של מטוסי חיל האוויר שתקפו מטרות בפאתי המחנה.

עשינו מאמצים רבים להוציא את האזרחים מתוך מחנה הפליטים, אבל מפקדי המחבלים לא איפשרו את הפינוי.

הקרב לכיבושו של מחנה הפליטים עין אל-חלווה היה עיקש ואכזרי וחייב את כוחות האוגדה לפעול בסבלנות, להפעיל הרבה אש ולמקדה בנקודות התורפה של המחבלים. שלב מכריע בקרב על המחנה היה פשיטה של צוות קרב מהחטיבה של פולגר-פרקש

כמו ביום שלפני כן: חמישה צוותי קרב חטיבתיים, שני גדודי ארטילריה ואגד הנדסה מוקטן.

חפ"ק האוגדה התמקם - בתיאום עם אוגדה 36 - על גג בניין בן 14 קומות (שבנייתו טרם הושלמה) ברחוב הראשי של צידון. המיקום הזה איפשר לחפ"ק לפקד ולשלוט על מרחב הפעולה של האוגדה.

המפקדה העיקרית של האוגדה קודמה באמצעות משאיות וניינים למרחב צור. מפקדות הרמ"טים פוצלו: האחד (אל"ם בן-דוד) נשאר לשלוט על קו הגבול, ואילו האחר (אל"ם בן-משה) קודם למרחב הלחימה.

החטיבה של עוגן עסקה בכיבוש הקסבה של צידון ובכיבוש הרחוב הראשי של העיר.

החטיבה של קרן לחמה בחלק המזרחי של צידון. החטיבה של פולגר-פרקש קודמה לכיבוש אזור בית החולים של צידון ולכיבוש השטחים השולטים על מחנה עין אל-חלווה. מחנה עין אל-חלווה היה המעוז המרכזי של המחבלים בדרום לבנון. מאות מחבלים התבצרו בו בבניינים, בצמתים המרכזיים, בבונקרים ובמחסומים הרבים שהוקמו שם. כיבושו חייב את הפעלתם של שלושה צוותי קרב מכיוונים

2. החטיבה של אלי"ם תלם נפרסה במרחב צור.
3. החטיבה של אלי"ם פרקש נפרסה במרחב שבין הליטני לזהרני.
4. החטיבה של אלי"ם עוגן התפרסה במרחב צידון.
5. החטיבה של אלי"ם קרן התפרסה במרחב צידון.
6. אגד הצליחה המאולתר (בפיקודו של סא"ל גולני) הקים גשרים, הכשיר צירים ופינה מכשולים.
7. הארטילריה בפיקודו של אלי"ם עמוס תור וכוחות חה"ן בפיקודו של סא"ל דוד צמח המשיכו לסייע לכוחות האוגדה.
8. כוח התחזוקה בפיקודו של סא"ל בנימיני הפך למעין אגד תחזוקה משימתי מאולתר ונדרש לתת פתרונות תחזוקה לכוחות רבים שהיו פרוסים על פני מרחבים גדולים. אף על פי שהאגד היה מאולתר, הוא הצליח להעניק לכוחות טיפול יעיל.
9. על כוח בפיקודו של סא"ל מיקי הוטל לטפל באלפי השבויים: לחקור אותם, למיינם ולארגנם. מטרת התחקירים הייתה להגיע למחבלים נוספים ולשבותם וכן להגיע למאגרי נשק של המחבלים.
10. על כוח ייעודי בפיקודה של המפקדה העיקרית של האוגדה הוטל לפקח ולשלוט על ציר החוף, שהיה ציר התחזוקה העיקרי של שלוש אוגדות.

כיבוש ביירות

לאחר שנרצח נשיא לבנון, בשיר ג'מאיל (14 בספטמבר 1982), הוטל על האוגדה לכבוש את החלק הצפון-מערבי של ביירות (העיר חולקה בין אוגדת הגליל לאוגדה 96 של תא"ל עמוס ירון). לביצוע המשימה עמדו לרשות האוגדה שתי חטיבות: חטיבת טנקים מוקטנת ברק בפיקודו של אלי"ם מאיר דגן וחטיבה מוקטנת בפיקודו של עמוס קוצר.

האוגדה ביצעה את המשימה שהוטלה עליה וכבשה את החלק הצפון-מערבי של ביירות, שכלל את הסיטי - המרכז - של העיר, שבו שכנו משרדי הממשלה. האוגדה כבשה את המרחב בתוך 48 שעות, פגעה במחבלים, השתלטה על מפקדותיהם ואספה שלל רב, מסמכים ותיעוד שאיפשרו ללמוד לעומק על המבנה של ארגוני הטרור.

בלחימה במרחב ביירות היו לאוגדה שלושה הרוגים: לוחם שייטת שהיה בקורס מ"כים ושני טנקיסטים שהטנק שלהם התהפך. נזקקנו לשלוש יממות כדי למצוא את גופותיהם במרחב הלחימה של ביירות.

מפקדת האוגדה התמקמה ברב קומות שבנייתו

לא הושלמה ושלטה ממנו על המרחב העירוני של ביירות.

סיכום ולקחים

ב-2 באוגוסט 1982 ערכתי סיכום אוגדתי בבית הבראה בצפת. בפתח דבריי אמרתי: "הרקע למבצע הוא פגיעה - והייתי אומר אפילו פגיעה חמורה - ביישובים לאורך גבול הצפון בלי שיהיה לצה"ל מענה חד-משמעי. כל מי שטוען שהייתה תשובה אחרת לצה"ל - ואני לא מדבר במישור הפוליטי, אני מדבר במישור הצבאי - לדעתי אינו יודע מה שהוא אומר, מאחר שבתפקידי הייתי אחראי לגזרה, ואני יכול להגיד בצורה חד-משמעית שלא ניתן היה לשחק את אש המחבלים על יישובי הצפון ולהפסיק אותה - לא באמצעות ארטילריה ולא באמצעות חיל האוויר".

הלקחים העיקריים

1. הוכח שנוהל הקרב הארוך והמסודר, התוכניות הפרטניות, הכרת האויב והשטח, אימון הכוחות והכנתם חיוניים להצלחה.
2. בנייתה של אוגדה משימתית על בסיס הסגל

"כל מי שטוען שהייתה תשובה אחרת לצה"ל, לדעתי אינו יודע מה שהוא אומר, מאחר שבתפקידי הייתי אחראי לגזרה, ואני יכול להגיד בצורה חד-משמעית שלא ניתן היה לשחק את אש המחבלים על יישובי הצפון ולהפסיק אותה - לא באמצעות ארטילריה ולא באמצעות חיל האוויר"

הסדיר הקטן ובאמצעות השלמות של אנשי מילואים, אימונה ותרגולה במתארים הדומים לתכנונים, בניית חפ"ק משוריין שמאחוריו פעלו מפקדה עיקרית (שהתקדמה באמצעות משאיות וניינים) וכן שתי מפקדות בפיקודם של רמ"ט א' ורמ"ט ב' והקמת גדוד קשר מאולתר - כל אלה איפשרו פיקוד ושלטה על סד"כ גדול ועל שטחים נרחבים. למעשה בשלבים מסוימים תיפקדה האוגדה כמו גיס.

3. שיטת הפעולה קבעה כי יש להחזיר במהירות צח"מים לעומק כדי לתפוס שטחי מפתח ושטחים שולטים, לכתר ולבודד את מרחבי הלחימה שבהם היו מרוכזים המחבלים, לאפשר להם להיכנע, ורק אם לא נכנעו, להפעיל נגדם אש

מדויקת תוך כדי מאמץ להפריד בינם לבין האוכלוסייה האזרחית. כמו כן קבעה שיטת הפעולה שיש לכבוש שטחי מפתח בתוך השטחים הבנויים, לאחר מכן למוטט את האחיזה של המחבלים במרחב ורק בסוף לטהר את כל המרחב ולהשתלט עליו. שיטת הפעולה הזאת הוכיחה את עצמה והביאה הישגים רבים: פגיעה קשה במחבלים במחיר של אבדות מועטות לכוחותינו ובקרב האוכלוסייה האזרחית.

4. מתן האפשרות למחבלים להסגיר את עצמם ולהימנע מלחימה צימצמה בחלק מהמקומות את הצורך בטיהור שיטתי. הפעלת כרוזים, חוקרי שבויים ומשתפי פעולה לאיתור מחבלים ואמצעי לחימה הניבה תוצאות מצוינות.
5. פעם נוספת התבררה חשיבותו של הסיוע האווירי. המטוסים פגעו באופן נקודתי במעוזי מחבלים, אך גם בשטחים פתוחים כדי להרתיע מחבלים ולפגוע במוראל שלהם.

6. הפעלת הארטילריה בכינון עקיף וישיר איפשרה לפגוע במחבלים ולהתקדם במהירות בצירים.
7. אחזקת הצירים והשלטה בהם תוך מתן מענה לוגיסטי באמצעות אגד תחזוקה מאולתר, הטיפול באלפי המחבלים השבויים והטיפול באוכלוסייה האזרחית התאפשרו הודות להתארגנות נכונה ולסיוע של הפיקוד ושל המטכ"ל.

8. מעל הכול נבעו ההישגים מהמנהיגות של המפקדים וממוכנותם לקחת אחריות תוך מאמץ לשמור על חיי אדם וליישם לקחים מקרבות עבר.

לסיכום: מלחמת שלום הגליל הנחיתה מכה קשה וכואבת על המחבלים שהתבססו בלבנון, הקימו צבא סדיר למחצה ושיבשו את מערכות החיים בגליל. האיום הוסר, ורק בגזרת האוגדה נהרגו מאות מחבלים, ו-6,000 נשבו. נוסף על כך הוצאו מהמרחב שעליו שלטה האוגדה כ-750 משאיות עמוסות נשק וציוד לחימה. במילים אחרות: המערך שבנו המחבלים בלבנון נהרס.

אוגדת הגליל מילאה את כל המשימות שהוטלו עליה הודות לנחישות ולמקצועיות של מפקדיה ושל לוחמיה. המחיר ששילמה האוגדה תמורת הישגיה היה כבד: 36 מלוחמיה נפלו במערכה וכ-160 נפצעו. להם ולבני משפחותיהם מוקדש המאמר הזה בהכנעה ובענווה.

הפעלת היחידות החטיבתיות במלחמת של"ג

היחידות של חטיבת הצנחנים הסדירה -
חה"ן, סיור ועורב - פעלו במלחמת של"ג
במתכונת של כוח גדודי ששימש רוב זמן
כוח חוד חטיבתי ונשא בעיקר נטל הלחימה.
המתכונת הזאת הוכיחה את עצמה ויש לשקול
לאמצה בעיתות חירום



אלוף דורון אלמוג
מפקד יחידת החס"ע (חה"ן,
סיור ועורב) של חטיבת הצנחנים
במלחמת של"ג

לוחמי חטיבת הצנחנים במלחמת שלום הגליל

בליל 7 ביוני 1982 הונחתה חטיבה 35 (מוקטנת) מהים באזור שפך נהר האוואלי מצפון לצידון, ופולגת הסיור שלה הונחתה קודם לכן ממסוקים לתפיסת ראש החוף. החטיבה הייתה חלק מעוצבת האש בפיקודו של עמוס ירון שביצעה, באמצעות הנחיתה מן הים, מהלך איגוף אופרטיבי לעבר ביירות. לאחר קרב אוגדתי ב-9 ביוני לכיבוש דאמור, התפצל המאמץ האוגדתי לשניים: חטיבות הטנקים המשיכו בציר החוף צפונה לעבר ביירות, וחטיבה 35 פנתה לציר הררי שאיגף ממזרח את מרחב העיר ביירות.

המהלך הזה, שבו פעלה החטיבה באופן עצמאי בציר הררי, נמשך עד לחבירה עם הנוצרים ב-13 ביוני. היחידות החטיבתיות (חה"ן, סיור ועורב) פעלו באותו השלב תחת פיקודי במתכונת של כוח גדודי ששימש רוב זמן כוח חוד חטיבתי ונשא בעיקר נטל הלחימה - בתחילה נגד כוחות המחבלים ואחר כך נגד כוחות חי"ר וקומנדו סוריים שתוגברו בגורמי שריון וני"ט. המשימה הייתה לפתוח ציר כביש המתפתל בתוך שטח הררי סבוך ואשר חלק לא מבוטל ממנו עובר בתוך שטח בנוי. התנועה הייתה בעיקר רגלית, והכוחות נדרשו לחכימה רב גונית - בשטח פתוח, בשטח סבוך, בשטח בנוי, נגד טנקים ונגד חוליות ני"ט. ב-12 ביוני נכנסה הפסקת האש לתוקף, והחטיבה המשיכה להתקדם ללא לחימה עד לחבירה ביום המחרת עם הכוחות הנוצריים בעיירה בסבא.

את לקחי הלחימה של הכוח הגדודי שהיה תחת פיקודי כתבתי זמן קצר לאחר תום הקרבות. במבט לאחור מקצת הלקחים האלה יושמו, בעיקר בנוגע לאיגוד היחידות החטיבתיות האלה במסגרת גדודית, והם ברובם יפים ללימוד גם כיום.

מסקנות ולקחים

רב-גוניות האמצעים ורב-תכליתיות הביצוע

השילוב של כוח חי"ר מעולה עם יכולת הנדסה, ני"ט, סיור וטנקים שפעל בחוד הביא למיצוי מקסימלי של האמל"ח המצוי בחי"ר. כשהייתה בעיית הנדסה (מלכודים בגשרים, מקבצי מוקשים בדאמור, צמ"ה לפינוי) היה כוח זמין ומיומן הן למשימתו המקצועית והן לחכימת חי"ר קשה. כשהצירים היו חסומים, ואי-אפשר היה להביא טנקים לידי ביטוי, התאפשר ירי ני"ט הן של העורב באמצעות צוותים רגילים והן של ני"ט אישי כמו לאו ואר-פי-גי.

הסיירת סיפקה מודיעין, טיווחה ארטילריה וכוחות אוויר והייתה מספיק חזקה כדי להיכנס לחכימה. שילוב של שלוש היחידות החטיבתיות לכוח אחד יצר כוח גדודי באיכות מעולה המסוגל לתת את התשובה הטובה ביותר בסוג לחימה כזה. יותר

משהוא מצביע על איכותו ועל ייחודו הוא מעיד על חסרונותיו ועל פגמיו של גדוד החי"ר הרגיל הסובל מהעדר יכולת הנדסית אורגנית ומיכולת מוגבלת בתחום הני"ט והסיור.

שיפור כושר האש והתמרון של החי"ר

צירי התנועה בחזית הצפונית והמזרחית יכולים להיחשב ברובם לשטחי השמדה. התנועה בהם בעייתית וסבוכה מהיותם נתונים לאיומי ני"ט ולמכשולים הנדסיים (תעלות ומוקשים). במרחבים מוגבלי תמרון לרק"ם התמרון של החי"ר שיוכל להביא כוח לעורף האויב או לאגפיו הוא כמעט תנאי להשגת הפתעה ויכולת הכרעה מהירה ובמחיר שחיקה נמוך יחסית. זמן התנועה של החי"ר יהיה פונקציה של כושר גופני ושל יכולת ביצוע. ככל שהכוח יהיה מיומן יותר, סיכויו יגדלו לבצע את הנחשב לבלתי אפשרי בעיני האויב. מאחר שהחי"ר הוא בעל כושר עבירות טוב יותר מכל כלי רק"ם בזירה, עליו למצוא תשובה הולמת לשני חסרונותיו הגדולים: איטיות ועוצמת אש מוגבלת.

טיילי ני"ט אישיים קלים ומדויקים לטווחים של 1,000-3,000 מטר בכמות גדולה עשויים להביא למהפכה באיכות החי"ר וביכולתו להשמיד כלי

השילוב של כוח חי"ר מעולה עם יכולת הנדסה, ני"ט סיור וטנקים שפעל בחוד הביא למיצוי מקסימלי של האמל"ח המצוי בחי"ר

רק"ם רבים בהיותו מנותק מהטנקים של כוחותינו. הטיל האישי בעל ראש הנפץ הרסיק אף יכול להיות תחליף מסוים למקלע המחלקתי.

אמצעי אחר לשיפור עוצמת האש הוא הגדלת כושר הצליפה. אם בכל כיתת חי"ר יהיו רובה צלפים משוכלל אחד או שניים בעלי כושר פגיעה בטווח של 800-1,000 מטר ביום ובלילה, יגדיל הדבר את יכולתו של החי"ר לבצע את משימותיו (לפגיעה במפקדים ובלוחמים). יש לזכור שהאיום הגדול על חי"ר הנע רגלית הוא בעיקר חי"ר האויב וכן אש ארטילרית, התקפות אוויר ושריון. לפיכך צריך לשפר את יכולת ההתמודדות עם חי"ר האויב באמצעות שכלול כושר האיכון והצליפה (על נושא האיכון יורחב בהקשר למודיעין ולסיור).

אשר למהירות התנועה הרגלית, הרי שמעבר לשיפור הכושר הגופני והיכולת לבחור נתיבים חכמים לתנועה רגלית ורכובה, יש צורך עליון בשכלול המיומנות לבצע הטסות סער במסוקים בזירת הקרבות עצמה.

יש לתרגל ולפתח טכניקה קרבית של סיור אווירי

מקדים באמצעות מסוקי קרב. אלה גם מובילים מסוקי סער לעורפו ולאגפיו של האויב ומנחיתים כוחות בחיפוי קרוב של ארטילריה ושל מטוסי קרב. כוח סער כזה צריך להיות מיומן באכזריות אש מסק"רים, מטוסים וארטילריה תוך התקדמותו ביבשה. כוח כזה גם יכול לאפשר תגובה זריזה בזמן אמיתי לצורך העתקת כוחות מגזרה לגזרה, לתפיסת שטחים שולטים, לתקיפה, לחסימה או לשינוי מרכז הכובד במהלך הקרב כדי להביא להכרעה.

במהלך תנועתה של חטיבה 35 מהאוואלי לביירות "בזבז" זמן יקר עקב הרצון העקרוני להיות תמיד בעדיפות כוח מוחלטת מול האויב. כך, למשל, בדאמור המתנו 24 שעות בלי לבצע מאומה מלבד ניהול קרב סטטי מגשרי הדאמור כדי לצבור את מרב הסד"כ של אוגדת תא"ל עמוס ירון. רק לאחר מכן המשכנו צפונה. בדאמור עצמה לא היה יותר מאשר גדוד מחבלים, ולפיכך יכלה חטיבה 35 להמשיך לנוע לבדה לכיוון ציר "תגהוצת". בתנאים של עליונות אווירית מוחלטת אפשר היה לבצע הטסות סער כדי להגדיל את מהירות התנועה ואת זריזות התגובה. אש מטוסי הקרב צריכה הייתה לחפות על מיעוט הארטילריה שעמד לרשות הכוח לאחר הנחיתה מהים ולפני החבירה עם הכוחות היבשתיים שפעלו בציר החוף. כניסה מוקדמת ב-24 שעות לציר "תגהוצת" הייתה מאפשרת תנועה נוחה יותר בלי המחבלים בכפר מתא ועם פחות אויב בקרב שמון.

שימוש בהטסות סער בציר "תגהוצת" יכול היה לחסוך 24 שעות נוספות ואולי אפילו יותר. כדי שאפשר יהיה לתכנן ולבצע הנחתות כאלה בזמן אמיתי יש צורך לשפר את יכולת הטסות הסער באמצעות הגדלת אלמנט האש המלווה (מסק"רים) והקניית תחושה של ביטחון שאפשר לבצע מהלך כזה גם באזורים המאומים עלידי אויב.

חטיבה 35, שהיא חטיבת הצנחנים הסדירה, שדרך ההגעה מהאוויר בעזרת המצנח שירתה אותה ב-1956 במבצע קדש ובתרגילים, צריכה לשמר את היכולת הזאת, אבל בעת ובעונה אחת צריכה להיות החטיבה המובילה בצה"ל בנושא של התקפות הסער ובתרגומו לתכנונים מבצעיים ברגיעה ובמלחמה.

מודיעין וסיור

הסיור הרגלי של חוליות קטנות החודרות לעומק מערכי האויב כדי לאסוף מודיעין באמצעות תצפיות או פטרולי חרש הוזנח בצה"ל כמעט לחלוטין. דווקא הבריטים במלחמתם בפקלנד בתקופה כמעט מקבילה למלחמת שלום הגליל הנחיתו חוליות קטנות שמנו בדרך כלל ארבעה לוחמים (מהכוחות המיוחדים) בפיקוד מש"קים כחודש לפני המבצע כדי לאסוף מודיעין. להישגי

קרב. המפקדים יהיו אלה שיצטרכו להחליט אם הנתונים שבידיהם מספיקים כדי לצאת למשימה, ובמהלך הביצוע יצטרכו לדעת ליצור תמונה של האויב ושל כוחותינו מספיק מהר ועם מספיק נתונים כדי לקבל החלטות נכונות.

הסוואה, הישרדות, מיגון וזיהוי

מי שיביט בתצלומי אוויר מימי המלחמה, יראה שיירות ארוכות וצפופות של כלי רכב ושל רק"ם פרוסות על פני קילומטרים רבים. העלויות האווירית המוחלטת שהייתה במלחמת שלום הגליל כנראה לא תתקיים באותה המידה בעתיד. יש להתאמן בהנעת שיירות ובהטמעת כלי רכב העומדים בשטח באמצעות הסוואות. הטמעה והסוואה של כלי רכב ושל רק"ם המצויים בחזית צריכה להיות בדמם של הלוחמים ושל המפקדים הזוטרים.

קיום בתנאי ניתוק בזמן פעולה בעומק שטחו של האויב מחייב הכנה רצינית - הן נפשית והן פיזית. חשוב שהלוחמים יידעו כמה זמן יצטרכו לפעול בתנאי ניתוק ועוד יותר חשוב שתהיה להם הכשירות לכך. משקל הצידוד שנושא הלוחם הוא עניין קריטי. העובדה שנשארנו עם מעט מים הביאה לא פעם להתייבשות ולהתבססות על המים שנמצאו בכפרים.

לוחם שפועל במנותק צריך להתקיים על מזון מרוכז שעשיר בקלוריות וקטן במשקל ובנפח.

השכפ"ץ הציל את חייהם של הרבה לוחמים, אבל הגדיל את הסרבול ותרם לא מעט להגדלת מספר המתייבשים, בעיקר בין חיילי הסיירת שנעו בצירים יותר ארוכים ויותר קשים מהכוחות האחרים. יש צורך לפתח שכפ"ץ קל יותר ואווירי יותר. חשוב לא פחות להמשיך להתאמן גם עם שכפ"צים בעת ביצוע תנועות ארוכות.

הניתוק והבידוד הביאו לא אחת את הכוח הקדמי לקיים שינה ומנוחה בלילה כשהלוחמים מרוחקים מהרק"ם ומצויד מחמם. לא פעם ראיתי חיילים שאינם מסוגלים להירדם על האדמה, אלא פשוט עומדים ורועדים מקור. ציוד אישי פשוט כמו שמיות מילוט ומעילי רוח הנישאים באפוד יכולים לתת תשובה חלקית. גם בתנאי קרב חשוב לאפשר לכל לוחם שינה בריאה של שלוש-ארבע שעות ביממה.

בעיות של זיהוי כוחותינו באזור של חורש סבוך נפתרו באמצעות רימוני עשן צבעוניים. כך, למשל, כשמח"ט 35 רצה לתאם בין כוח הסיירת וכוח מיכה שאמורים היו לחבור באזור שמלך, הוא הורה להם לפתוח עשן אדום.

בעיה חריפה הרבה יותר הייתה תקיפות שביצעו מטוסי חיל האוויר על כוחותינו. שיפור התיאום בסיוע קרוב הוא מחויב המציאות. לשם כך דרוש



תצפית מפקדים לעבר קבר שמון | אף שהסיירת הייתה בחוד במשך כל התנועה בציר ההררי, הרי שהיא הופעלה כמעט תמיד כנוף אחד, ללא פיצולים. היתרון בצורת ההפעלה הזאת הוא שהסיירת נותרה כל הזמן גוף זמין להטלה לקרב שגורש

במבט לאחור ניתן לומר שמודיעין השדה שעליו נשענו לכל אורך הלחימה יצר תמונה אמינה לצורך קבלת החלטות

- הוספת אמצעי איכון מכ"מי פשוט, קל ונישא גב לאיכון תנועות אדם עד טווח של חמישה ק"מ ושל כלי רכב עד 10 ק"מ;
- פיתוח מזל"ט פשוט (להפעלה ברמת הגדוד);
- הגדלת המערך של חקירת שבויים. יש צורך בחוקר שבויים בכל פלוגת חי"ר ובכל צוות של סיירת. לכן על חוקרי השבויים להיות לוחמי חי"ר לכל דבר, בעלי כושר גופני טוב.

במבט לאחור ניתן לומר שמודיעין השדה שעליו נשענו לכל אורך הלחימה יצר תמונה אמינה לצורך קבלת החלטות. למרות זאת אילו הידיעה שהגיעה ממודיעין האוגדה על מארב המחבלים בכפר מתא הייתה מגיעה שעה קודם לכן, היינו נערכים אחרת לתנועה, אם כי אין כל ודאות שתצפית הייתה מגלה את כוח המחבלים שארב בציר.

בקרב בשמלך הפריעו תנאי השטח - שפע של צמחייה ושל מבנים - ליצירתה של תמונת אויב טובה יותר מזאת שהייתה לנו, אבל נראה שגם בעתיד לא יהיה מנוס מלהילחם בתנאים של אי-ודאות ושל ערפל

החוליות האלה נודעה חשיבות רבה, והצלחתן הייתה למעלה מהמשוער.

אף שהסיירת הייתה בחוד במשך כל התנועה בציר ההררי, הרי שהיא הופעלה כמעט תמיד כנוף אחד, ללא פיצולים. היתרון בצורת ההפעלה הזאת הוא שהסיירת נותרה כל הזמן גוף זמין להטלה לקרב ברגע שנדרש. להוציא ליל ההנחתה באוואלי וליל התנועה לחבירה עם הנוצרים לא פעלו בלילה ולא קיימנו פעילות של חוליות לאיסוף מודיעין. חששנו הטבעי מאפשרות של הסתבכות של כוח קטן שיגרוור מבצע חילוץ בהיקף גדול והשקעת אנרגיה וזמן על חשבון ביצוע המשימות העיקריות הביא אותנו להזנחה טוטלית של דרך הפעולה הזאת.

בסופו של דבר, כשתוכנית אג"מית מתבססת על מודיעין שדה לקוי, הפעולה בשטח עולה בהרבה יותר קורבנות ולעיתים נכשלת לחלוטין. כמעט בכל הקרבות שבהם היו הסתבכויות מתברר שהחלטות המפקדים בשטח היו לקויות בגלל הישענותן על מידע חלקי או על העדר מידע בנוגע למיקומו, לעוצמתו ולכוונותיו של האויב. יש צורך לפתח את מודיעין השדה בכיוונים הבאים:

- ייזום פעולות איסוף באמצעות הוצאת כוחות משימה ביום ובלילה;
- שכלול אמצעי התצפית ברמת הגדוד והחטיבה ביום ובלילה;



כוח צה"ל חולף על פני עמדה סורית בקבר שמון | לעומת המחבלים ראויה לחימת הסורים, ובייחוד לחימת החי"ר והקומנדו, לתשומת לב ולניתוח

איומי הזירה מחייבים אותנו לחפות על היותנו מעטים באמצעות השגת עליונות על האויב במגוון רחב של שיטות ושל אמצעים. יכולתנו להיערך להתקפת לילה בנתונים הדומים לאלה שהיו לנו ב-10 ביוני היא מחויבת המציאות. צריך להגיע למידת ביטחון מספקת בעצמנו וביכולתנו לצאת להתקפת לילה חטיבתית בנוהל קרב קצר כאשר יש תצפית יום של שעות ספורות לאזור היעדים, צירי התנועה לא ארוכים, וישנה יכולת לקבל תמונה הקרובה מאוד למציאות על האויב. יכולת כזאת צריך שתהיה לא רק בתרגילים אלא גם במלחמה!

לחימה בציר הררי

ההתייחסות לציר התנועה ההררי הייתה כאל שטח השמדה, דבר שהודגש במיוחד לאורך כל מסענו לאחר המארב בכפר מתא. תפיסת הרכסים השולטים איפשרה איסוף מודיעין, הפעלת נ"ט וכניסה לתקיפה מהעורף או מהאגף תוך ניצול יתרון טופוגרפי. הרק"ם שנו לאורך הציר סייע באש באמצעות תותחי הטנקים ומקלעי הסיפון ובמתן שירותים לוגיסטיים מהירים לכוח כמו מים, מזון, תחמושת ופינוי רפואי לאחר. חולשתנו העיקרית בציר הייתה דווקא ביכולת ההנדסית המוגבלת. הטרקטור היחיד אומנם ביצע עבודה נפלאה, אבל צריך שיהיו בידינו בחוד כזה לפחות שני טרקטורים ממוגנים המסוגלים לפנות טנקים מתפוצצים בלי שיינזקו. נוסף על כך צריך שיהיה לנו כושר לפרוץ מקבצי מוקשים ושדות מוקשים בתוך דקות. אנשי החי"ר בדאמור גילו אומץ ותושייה, אבל עבודתם

צריך שתהיה אפשרות בכל חטיבת חי"ר לאגד את שלוש היחידות החטיבתיות למסגרת גדודית לוחמת

יש צורך חיוני להעמיק את התכנונים המבצעיים המיועדים למלחמה לא רק לשעות הראשונות, אלא לכמה ימי מלחמה באמצעות לימוד השטח - בעיקר מתצלומי אוויר, מסוירים ומתצפיות. יש לבצע משחקי מלחמה גם לתכנונים מפורטים למצבי אמצע המלחמה ולמצבי הסיום וההכרעה.

ב-10 ביוני בסביבות השעה 15:00 הגענו לני"ג 950, לפני קבר שמון. גדוד 890 לא נלחם באותו יום, ואפשר היה לתכנן התקפת לילה על קבר שמון ועל פסקין במתכונת דומה לזאת שביצענו למחרת.

החטיבה אומנם תיכננה לתקוף ביום שישי, 11 ביוני, עם שחר וקיבלה אישור להתחיל את התקיפה רק בשעה 11:00 בצהריים, אבל אם נתעלם מהעובדה הזאת, אין מנוס מהשאלה מדוע בכל זאת לא תיכננו ולא דרשנו מהאוגדה ומהפיקוד לבצע התקפת לילה.

נדמה לי שחלק מהתשובה נעוץ בעומקם של התכנונים המבצעיים למלחמה והחלק האחר שייך למידת הביטחון שיש לנו בעצמנו לצאת להתקפה כזאת בשטח לא מוכר, בתנאי אי-ודאות, עם מעט מודיעין על היעד ונוכח עייפות מצטברת של הלוחמים.

מעין מכשיר זע"ט (זיהוי עמית טורף) יבשתי. מכשיר כזה הוא בעל חשיבות רבה לכוח הפועל בעומק שטחו של האויב והרוצה להשתמש במטוסים כבארטילריה מעופפת.

פיקוד ושליטה

- צריך שתהיה אפשרות בכל חטיבת חי"ר לאגד את שלוש היחידות החטיבתיות למסגרת גדודית לוחמת. למסגרת כזאת אין מקום קבוע בעת רגיעה, אבל יש להכינה, לתרגלה ולארגנה. אפשר לבנות מסגרת כזאת על בסיס הבא"ח (בסיס אימונים חטיבתי) תוך גיבוי הבא"ח באנשי מילואים שיחליפו את ההולכים לקרב (כולל מפקד בא"ח במילואים) כדי שאפשר יהיה להמשיך לאמן פלוגות צעירות שאך התגייסו.
- אשר למיקום המפקדים, צריך להיות ברור שחפ"ק המג"ד צריך להיבנות כך שיהיה מסגרת לוחמת. מיקומו חייב להיות סמוך לפלוגה הראשונה ולעיתים בראש הכוח. כושרו של החפ"ק להילחם כמחלקה בגדוד יבטיח כושר שרידות גבוה יותר ויקנה למג"ד יותר ביטחון בכל מקום שבו יימצא.
- חפ"ק המח"ט כפי שפעל בחטיבה 35 סייע מאוד ללחימה מלפנים. מח"ט, שימקם את עצמו בעמדת תצפית טובה מאחור או באגף, כך שיתאפשר לו לשלוט על הכוחות ולתאם ביניהם, יהפוך את החפ"ק שלו למכפיל כוח בלחימת הגדודים לפנים.
- מפקדים עד רמת המ"פ חייבים להוביל את מסגרותיהם מלפנים.

הכנת תוכניות מבצעיות

יש להכין תוכניות מפורטות לכמה ימי לחימה - למצבי הפתיחה, האמצע וההכרעה. חטיבה 35 תיכננה בייסודיות אך ורק את שלב הנחיתה. התנועה צפונה לא תוכנה, לא נלמדה ולא נכללה במשחקי המלחמה. הטענה כאילו לא כדאי לתכנן קדימה יותר מדי, מכיוון שבלאו הכי שום דבר לא יהיה כמו שתוכנן, היא שגויה, שכן רבים מהשיבושים נגרמים מכיוון שדרך הפעולה העקרונית לא תוכננה בייסודיות.

אי-ביצועה של התקפת לילה, להוציא הלילה הראשון, נבע לא רק מהצורך להקצות שעות מנוחה והתארגנות לכוחות שפעלו ביום, אלא גם - ואולי בעיקר - מאי-תכנון מפורט של צעד כזה. פעולת לילה מחייבת הכנות מראש, כמו לימוד שטח מפורט ואולי אף תרגול ולימוד על מודלים. לימוד כזה יכול להתבצע אך ורק באמצעות תכנון מראש, שבזמן המלחמה יכול להיות נדבך מוצק לשיפור הביצוע של הכוח גם כאשר חלק מהנתונים משתנים לחלוטין.



טנק בדרך הפיתולים היורדת לעין-ענוב | ההתייחסות לציר התנועה ההררי הייתה כאל שטח השמדה, דבר שהודגש במיוחד לאורך כל מסענו לאחר המארב בכפר מתא

התמשכה לאורך כמחצית הלילה. יש צורך לשכלל את האמצעים ואת השיטות.

עקרון ההפתעה

מזווית הראייה של המחבלים הרי שהנחיתה בחוף האוואלי הייתה הפתעה טקטית-אופרטיבית שיצרה לצה"ל הזדמנות מצוינת להשיג יעד מערכתי - להגיע לביירות בלוח זמנים מהיר וללא התנגדות משמעותית של המחבלים. ההזדמנות הזאת הוחמצה. למסקנה הזאת הגיע אל"ם ראובן אבי רן במחקרו הנקרא "הנחיתה בחוף האוואלי מזווית הראייה של המחבלים". (מערכות 302-303 מרס-אפריל 1986). אף שההזדמנות להגיע לביירות בלוח זמנים קצר יותר הוחמצה, הרי שאי-אפשר להתכשש לעובדה שהנחיתה מוטטה את מערך המחבלים והביאה להשגת היעד המערכתי. ראוי לציין שלביירות הגיע ראשון דווקא הכוח הקטן של חטיבה 35, שנערגלית בציר הררי ארוך, ולא כוחות האוגדה שהמשיכו על כביש החוף.

יאסר ערפאת דיבר כבר באפריל 1982 על אפשרות הנחיתה, והמחבלים אף הכשירו לאורך החוף מערכים נגד אפשרות כזאת. אולם אף שהמחבלים ציפו לאפשרות כזאת, הם הופתעו אופרטיבית וטקטית.

איומי הזירה מחייבים אותנו לחפות על היותנו מעטים באמצעות השגת עליונות על האויב במגוון רחב של שיטות ושל אמצעים

אופציית ההנחתה מהים צריכה להישמר בידינו למקרה שנרצה להפעילה בעתיד. מעבר לכך חשוב עוד יותר לדעת ליישם את עקרון ההפתעה כך שיהיה עיקרון מוביל בכל קרב. כשם ששני מתאגרפים המתגוששים בזירה מפתיעים זה את זה מדי פעם במהלומות באזורים לא מוגנים, כך צריך שמפקדינו, הנמצאים במגע או לקראת מגע, יוכלו להעריך בזמן אמיתי ובזריזות מהן נקודות התורפה של האויב, היכן גזרתו היותר חלשה ומשם לתקוף מהר ובנחרצות כדי להגיע להכרעה.

לא תמיד אפשר להפתיע מהגזרה החלשה, ולכן חשוב לתקוף בו זמנית מכמה כיוונים. התנפלות כזאת תוך תיאום האש הארטילרית, האווירית ושטוחת המסלול המתבצעת בו זמנית יוצרת בעצם הפעלתה אפקט של הפתעה המביא למיטוט האויב ולהוצאתו משיווי המשקל.

ההתקפה החטיבתית שבוצעה בקבר שמון ובפסקין ב־11 ביוני יישמה את עקרון ההתנפלות ומשום כך מוטטה את האויב בתוך כשעה וחצי. לעומת זאת



ההתקדמות לעבר שימלן | הסורים גילוי עקשנות ודבקות במשימה שהוטלה עליהם: חסימת ציר "תגהוצת" ומניעת הגעתנו לביירות

בין הגפנים אף שנמצאו בשטח נחות, ובלבד שיהיו קרובים לציר בטווחים של עשרות מטרים. גם בקבר שמון ובשימלן גילו הסורים יותר דבקות מאשר תבונה שטח טקטית. נוסף על כך הם הפעילו במשולב עם לחימת החי"ר גם טנקים מכיוון ציר "תגהוצת" והסתייעו בארטילריה - מרגמות וקטיושות. ניסיונם לבצע איגופים בשימלן הוכיח כושר, יוזמה ואף תבונה טקטית מסוימת בנסיבות שנוצרו. למרות זאת, ברגע שמצאו את עצמם מותקפים בעוצמה מכמה כיוונים, וברגע שהופתעו מהעורף ומהאגף, התחילו במנוסה. יש לצפות שכושר הלחימה של הקומנדו הסורי במלחמה הבאה יהיה דומה ואף טוב יותר, שהרי גם הם לומדים לקחים.

יש לצפות שכושר הלחימה של הקומנדו הסורי במלחמה הבאה יהיה דומה ואף טוב יותר, שהרי גם הם לומדים לקחים

שהוטלה עליהם: חסימת ציר "תגהוצת" ומניעת הגעתנו לביירות. הכוחות שהגיעו לקבר שמון הוטלו לגזרה במקביל להגעתנו לאל-ביני ולני"ג 950, כלומר ביום חמישי, 10 ביוני, בשעות הצהריים.

הם לא הספיקו להכין מערך מוגן הכולל עמדות, גדרות, מוקשים ומשימות אש מגן וסכנה. קרוב לוודאי שרוב מפקדיהם אף לא הספיקו לבצע סיור מכין בגזרה לקראת המשימה. נוסף על כך הם לא יכלו לקבל שום סיוע אווירי לחימתם. למרות זאת הם הצליחו להפגין דבקות במשימה באופן דומה לדבקותם בקרב עין-זחלתא נגד חטיבה 500. כדי למלא את משימתם - חסימת הציר ומניעת תנועה שלנו צפונה - הם נצמדו באופן קנאי לאזור "תגהוצת" תוך שהם מזניחים שטחים השולטים על הציר מרחוק. במובן הזה חסימתם ולחימתם הייתה ממש בגופם. בקרב עין-זחלתא שכבו הסורים

ב-12 ביוני לא השכלנו ליישם את העיקרון הזה. נלחמנו זמן רב מדי לאורך הציר בצורה שמרנית ואיטית.

בלחימה הזאת נשאר גדוד 890 כולו מאחור בלי שבא לידי ביטוי בקרב. ייתכן שהטלתו למערכה בשעות הצהריים המוקדמות מכיוון כייפון במקביל לתקיפתנו מציר "תגהוצת" הייתה יוצרת אפקט של התנפלות שהיה מביא לשבירת הסורים בשמלן כחמש שעות קודם לכן.

לחימת האויב

לחימת המחבלים לאורך מסענו הייתה בשיטת פגע וברח. המחבלים לא הראו נחישות ודבקות במערכיהם. נראה שנפשית הם הכינו את עצמם לפעולה בסגנון "עקיצות הדבורה". קבוצות הלחימה שלהם היו לכל היותר מחלקתיות על-פי המושגים שלנו וברוב הזמן חולייתיות. ברגע שהופתעו מכיוון בלתי צפוי הם הפסיקו להילחם ונכנעו או ברחו.

לעומת המחבלים ראוייה לחימת הסורים, ובייחוד לחימת החי"ר והקומנדו, לתשומת לב ולניתוח מעמיק. הסורים גילוי עקשנות ודבקות במשימה

אוגדת סיני

במלחמת שלום הגליל

ניתוח צבאי מקצועי, המנותק מהוויכוח הפוליטי על מלחמת שלום הגליל ועל מה שקרה בעקבותיה, מעלה כי המלחמה הזאת, שהתנהלה בין 6 ל-11 ביוני 1982, השיגה את יעדיה הצבאיים המתוכננים בתוך חמש יממות בלבד - על אף תקלות שהיו בה, ככל מלחמה - וזכתה לקונסנזוס ציבורי כמעט מלא



אלוף (מיל') עמנואל סקל

מפקד אוגדת סיני במלחמת שלום הגליל

רקע והכנות רקע

25 השנים שחלפו ממלחמת שלום הגליל ומלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006 מאפשרות בחינה שקולה, מפוכחת והוגנת יותר של המלחמה ביוני 1982. בחינה כזאת אפשר שתעלה שהביקורת על מלחמת שלי"ג - על מהלכיה, על תקלותיה ועל הישגיה - הייתה מחמירה מדי ובתחומים לא מעטים גם לא מוצדקת.

חלקה הראשון של המלחמה - מ־6 ביוני 1982 ועד הפסקת האש ב־11 ביוני 1982 - נועד להרחיק את אש המחבלים מיישובי הצפון (40" הקילומטרים). החלק הזה היה מבחינת צה"ל בלתי נמנע, וגם בציבור הוא נחשב למהלך מוצדק וזכה לקונסנזוס לאומי. התמשכות המלחמה מעבר ל־11 ביוני – ב"זחילות" אל כביש ביירות-דמשק, המצור על ביירות והכניסה לעיר, כולל פרשת סברה ושתילה, וכמובן השהייה רבת השנים והנפגעים בלבנון עד מאי 2000, הפכו את הקונסנזוס הלאומי לוויכוח מר הנטוש עד היום.

המאמר עוסק רק בהיבטים הצבאיים של מלחמת שלום הגליל - מ־6 ביוני 1982 ועד הפסקת האש ב־11 ביוני 1982 - ורק בגזרה של אוגדת סיני. עם זאת סביר להניח שהתרחשויות דומות עברו גם על האוגדות האחרות.

אוגדת סיני לקראת מלחמת שלום הגליל

הסד"כ הסדיר של האוגדה הסדירה, השייכת לפיקוד הדרום, מנה ביוני 1982 שתי חטיבות טנקים מוקטנות (14 ו־401, שלרשות כל אחת מהן עמד גדוד טנקים במילואים לצורכי השלמה). כמו כן כללה האוגדה את גדוד החי"ר שקד ואת עוצבת הכידון שכללה את הגד"ב הסדיר (גדוד תותחים בינוניים) שפיפון. סד"כ האוגדה כלל גם גדוד הנדסה סדיר מוקטן, שהיה בהליך הקמה. נוסף על כל אלה עמדו לרשות האוגדה השלמות מילואים בעוצבת הכידון, יחידת מודיעין (יחמ"ן), אגד תחזוקה ועוד. לאוגדה לא הייתה באותה העת חטיבת טנקים שלישית במילואים. חטיבה כזאת הוקמה רק לאחר המלחמה, באוקטובר 1982.

בסוף 1981 ובמחצית הראשונה של 1982 התמודדה האוגדה עם פעילות ענפה על פני שטחים נרחבים: היא ערכה תרגילים מבצעיים בפיקוד הדרום לקראת פינוי סיני, הייתה טרודה בפינוי מחנותיה שם ובמעבר יחידות למחנות חדשים בגב ולמחנות ישנים ובאימוני צמ"פים בסיני. כל זאת במקביל לכוננויות חוזרות ונשנות לקראת כניסה ללבנון, להעלאת כוחות לרמת-הגולן ולביצוע נוהלי קרב מואצים לקראת מלחמה בתיאום עם המפקדות הממונות (פיקוד הצפון והגיס הצפוני). נוהלי הקרב בוצעו באוגדה, בחטיבות ובכוחות חברים שונים

ורבים שהתחלפו לעיתים קרובות. למרות הפיצול הגדול ועומס המטלות הצליחה האוגדה לקיים מסגרת צבאית פעילה ונורמלית ככל שניתן.

רמת המפקדים

לאוגדת סיני, בדומה לאוגדות האחרות שלחמו בשל"ג, הייתה שדרת פיקוד בעלת ניסיון קרבי: מג"דים שהיו מ"מים ומ"פים במלחמת יום הכיפורים, מח"טים ומפקד אוגדה שהיו מג"דים ב־1973 ולחמו במלחמת ששת הימים ובמלחמת ההתשה.

מפקד הגיס הצפוני ואלוף פיקוד הצפון היו מח"טים במלחמת יום הכיפורים ולחמו במלחמות שלפני כן, כך שניתן לומר שנבחרת המפקדים שעמדה לרשות צה"ל לקראת שלי"ג הייתה מהטובות ומהמנוסות ביותר שעמדה לרשותו אי פעם. רבים מהם נשאו עיטורי גבורה, עוז ומופת.

אל המלחמה ביוני 1982 התייצבו יחידות האוגדה כשהן מאומנות היטב, אף שהאימונים הסדירים שובשו לא פעם בגלל הפעילות השוטפת. הרמה הגבוהה של היחידות נבעה בעיקר מידע שנצבר שקדמו למלחמה

רמת האימונים

אל המלחמה ביוני 1982 התייצבו יחידות האוגדה כשהן מאומנות היטב, אף שהאימונים הסדירים שובשו לא פעם בגלל הפעילות השוטפת. הרמה הגבוהה של היחידות נבעה בעיקר מידע שנצבר בשנים שקדמו למלחמה.

למרות העליות הרבות מסיני וממחנות הנגב לרמת-הגולן ובחזרה השכיחה האוגדה לקיים מערכת אימונים ותרגילים לקראת המלחמה, ששיאה היה תרגיל אוגדתי בסתיו 1981. בעת שיחידות האוגדה שהו ברמת-הגולן הן התאמנו בתנאי הזירה - בין היתר בהפעלת כוחות משוריינים בצירים הרריים דוגמת אלה המאפיינים את לבנון. האימון של מפקדי אגד התחזוקה באביב 1982 ביהודה ושומרון נוצל לתרגול לחימה בלבנון. התרגיל היה במעטה אוגדתי ועם ייצוג של החטיבות.

המלחמה בלתי נמנעת: כונוניות

ו"הקפצות" בין אפריל 1981 ליוני 1982

מאז משבר הטילים באפריל 1981, ובוודאי שאחרי ימי הלחימה נגד המחבלים והאש על הגליל - מנהריה ועד קריית-שמונה - בקיץ 1981,

היה ברור כי מלחמה בלבנון בהיקף כזה או אחר היא בלתי נמנעת למרות הסכם הפסקת האש עם אש"ף. אירועי ירי בצפון לצד אירועי טרור בחו"ל עמדו במשך כל התקופה הזאת ברקע של החלטות הממשלה - ביוזמה פעילה מאוד של שר הביטחון שרון ושל הרמטכ"ל איתן - להעלות שוב ושוב כוחות לפיקוד הצפון במצבים של כמעט מלחמה.

האוגדה "הוקפצה" לפיקוד הצפון מסיני ומהנגב - בהרכבים שונים, מחפ"ק ועד לכלל האוגדה - כל כך הרבה פעמים, עד כי זכתה לתואר "אוגדת סינרמה" (סיני-רמה), וסופרו בדיחות על מוביל הטנקים הדו־ראשי, שבהגיעו מסיני לצומת גולני, שם מתקבלת ההוראה לבטל את הכוונות, אינו צריך לסוב לאחור, אלא מפעיל את הראש השני כדי לנסוע מייד דרומה.

ה"הקפצות" הרבות והתכופות (לפעמים עלתה האוגדה לצפון וירדה משם בתוך 24 שעות) יצרו שוויון נפש אצל החיילים ואצל המפקדים. אין ספק שטרטור האוגדה במשך 14 חודשים לרמת-הגולן ובחזרה במקביל לפינוי סיני, להתארגנות בנגב ולביצוע אי-סוף נוהלי קרב כירסמו בתחושת הקפיץ הדרך שמשתחרר בבת אחת במלחמה (כפי שקרה במלחמת ששת הימים).

התכנויות המבצעיות

התוכנית האופרטיבית הראשונית למלחמת שלום הגליל נקראה "דוב צפוני", וזו עברה כמה שינויים עד שהפכה לתוכנית "אורנים" המפורסמת. ל"אורנים" היו, כידוע, שתי גרסאות: "אורנים קטן", שיעדיה תאמו פחות או יותר את קווי הפסקת האש של 11 ביוני 1982, ו"אורנים גדול", שבוצעה בפועל, ושכללה כניסה לביירות.

האוגדה שולבה בתוכניות האופרטיביות ההתקפיות בגזרה המזרחית, ובמקביל שולבה בהגנה על רמת-הגולן בעת ששהתה שם.

המלחמה: הערות, לקחים וליקויים

גזרת הלחימה וכפיפויות מבצעיות

האוגדה לחמה בגזרה המזרחית, בשטח הררי קשה שיש בו מעט צירי תנועה. ביומיים הראשונים למלחמה - 6-7 ביוני 1982 - הייתה האוגדה תחת פיקודו של פיקוד צפון ולחמה נגד מחבלים. בהמשך, בין 7 ביוני ל־11 ביוני, הייתה האוגדה תחת פיקודו של הגיס הצפוני ולחמה הן נגד מחבלים והן נגד צבא סוריה. האוגדה השלימה את כל משימותיה: עם כניסתה לתוקף של הפסקת האש היא הגיעה לפאתי הכפר ינטא ולגבול בין לבנון וסוריה וכן לבסיס הטילים בג'בל צפחא שבתוך שטח סוריה. (לקודה הזאת הגיעה האוגדה למחרת, ב־12 ביוני).

עד יולי 1982 הייתה האוגדה תחת פיקודו של הגיס

המגבלות שהוטלו על הלחימה בסורים בגזרה המזרחית

בין 6 ל-8 ביוני 1982 הוטלו על אוגדת סיני מגבלות חמורות בכל הנוגע לחימה בסורים ולפגיעה בהם. במסגרת המגבלות האלה נקבע שחצביא בציר הכפרים (שם פעלה חטיבה 401) וחרוף אל-ביר בג'בל ביר א-דהר (שם פעלה חטיבת בה"ד 1) הן קצות המשימה ל-6 ביוני 1982. לא ניתן אישור להיכנס לוואדי שבעא, ונדרש אישור של אלוף פיקוד הצפון להפעיל אש ארטילרית נגד ארטילריה סורית שירתה אש יעילה על חטיבת בה"ד 1. ביום השני למלחמה, 7 ביוני, עמדה האוגדה במקומה, ובלילה ניתן אישור להכניס רק סיור קרקעי לוואדי שבעא כדי לאסוף נתוני עבירות.

ב-8 ביוני ניתן היתר להכשיר ציר בוואדי שבעא ולהתקדם בו עד האוכף שמדרום לגבעה שכונתה "המיוערת". בציר הכפרים הותר לכוחות להתקדם ארבעה ק"מ, עד הכפר מימס. רק בבוקרו של היום הרביעי למלחמה, 9 ביוני, ניתן אישור להתקדמות חופשית. (תקיפת מערך הטילים הסורי החלה מאוחר יותר, בשעה 2 אחרי הצהריים באותו היום).

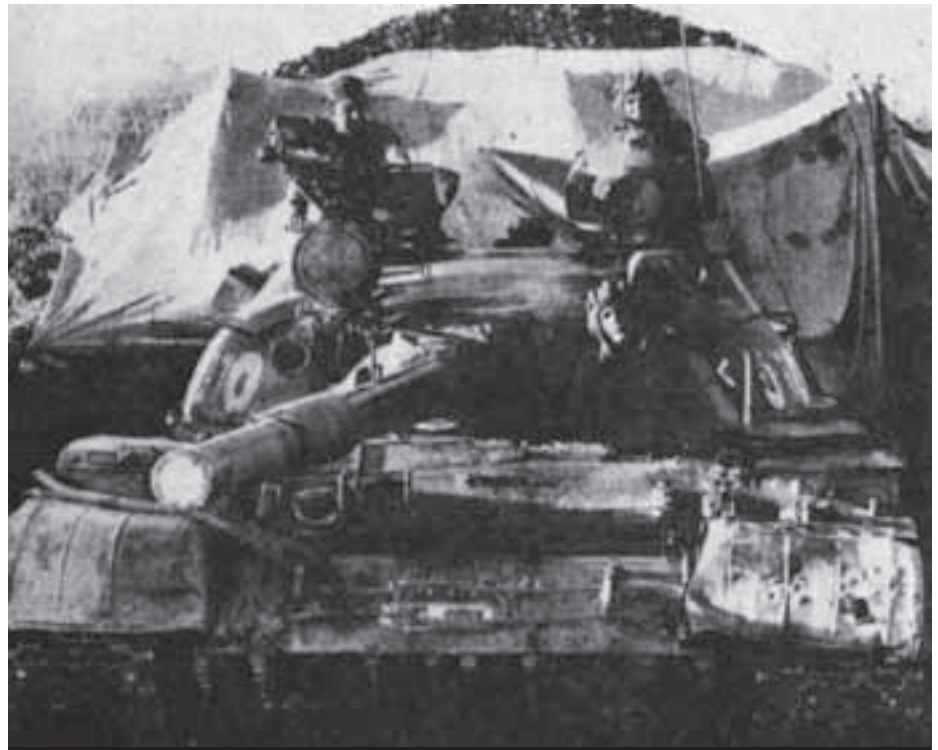
ברור בדיעבד - מה שהיה ברור גם בזמן אמת - שלמגבלות ההתקדמות שתוארו היו השפעות בשני תחומים:

1. חטיבה 91 הסורית מדיוויזיה 1 הספיקה לנוע באופן חופשי ולתפוס את מערך ההגנה המתוכנן שלה באזור בית לחיא, בקיפא, רשיא וצומת דהר אל-אחמר. על המערך הזה, שכלל טנקים, חי"ר, טילי נ"ט וגייבוי של מסק"רים, נאלצה אוגדת סיני להילחם בהמשך.
2. לעצירת אוגדה למשך יומיים ויותר לאחר שנכנסה כבר לחימה ובשעה שהיא פרסה בטורים ארוכים על הצירים ומונעה מלפעול במלוא כוחה יש השפעה שלילית על תחושת הדחיפות של הלחימה, ונדרש זמן להתניע מחדש את המערכת ולהחזיר אותה למלוא כוחה כשניתן האישור.

על חשיבותן של המסגרות האורגניות ושל התוכניות הפשוטות, על מפקדות מאולתרות ועל שינויי משימה קיצוניים

פירוק של מסגרות אורגניות פוגע ביעילות המערכת משום שיחידות חדשות המצטרפות למסגרת קיימת זקוקות לזמן הסתגלות כדי להכיר את הפק"לים ואת רוח המפקד, אף שצה"ל נוהג לאמן את יחידותיו כך שניתן יהיה להעבירן ממסגרת למסגרת באבחת פקודה בקשר.

אף שמלחמת שלום הגליל הייתה מלחמה יזומה שתוכננה זמן רב מראש, הרבו בה לפרק מסגרות קיימות, ולא לכל הפירוקים האלה הייתה הצדקה



טנק סורי בלבנון | הגבלות התנועה הקשות שהוטלו על האוגדה איפשרו לסורים להיערך במתחמי ההגנה שהכינו מראש

ההנחיות - של כל רמות הפיקוד - לכוחות היו לא למהר, לפעול בזהירות, להפעיל אש ארטילרית תחילה לפני שתוקפים את האויב. להנחיות האלה הייתה ללא ספק השפעה על קצב הלחימה ועל אופיה

המזרחית בחודשי החורף הייתה נעצרת ללא ספק בתוך זמן קצר. אכן התמזל מזלו של צה"ל שלא נאלץ להתמודד בתנאים האלה.

זהירות בהפעלת הכוחות

ההנחיות - של כל רמות הפיקוד - לכוחות היו לא למהר, לפעול בזהירות, להפעיל אש ארטילרית תחילה לפני שתוקפים את האויב. להנחיות האלה הייתה ללא ספק השפעה על קצב הלחימה ועל אופיה. ראוי לציין שהמפקדים שהובילו את האוגדה במלחמת שלום הגליל היו מ"מים, מ"פים ומג"דים במלחמת יום הכיפורים. האבדות הכבדות שספגו יחידותיהם במלחמה ההיא גרמו להם - במודע או שלא במודע - לחסוך במלחמת שלום הגליל, שהייתה מלחמה יזומה, ככל שרק ניתן בחיי הלוחמים באמצעות הפעלת אש ובאמצעות תנועה זהירה.

הצפוני ומיולי ועד אוקטובר 1982 הייתה האוגדה תחת פיקודו של גיס מרכז. לאחר שזה סיים את תפקידו קיבלה האוגדה אחריות לביטחון השוטף ולהגנה על כלל המרחב מג'בל ברוך ועד המורדות המערביים של החרמון הסורי.

אבדות האוגדה

בשבוע המלחמה בין 6 ל-11 ביוני 1982 היו לאוגדת סיני (לא כולל חטיבה 14 שלחמה תחת פיקודה של אוגדת עמוד האש) 13 חללים ו-116 פצועים. האבדות ברק"ם כללו ארבעה טנקים ושלושה נגמ"שים של חטיבה 401, שלושה טנקים ונגמ"ש של חטיבה 7 וטנק של עוצבת אגרוף הברזל.

מגבלות התנועה בחורף

החורף הקשה של 1982-1983 הוכיח שהתכנונים להיכנס ללבנון בחורף (בין דצמבר למרס) - והיו שתי "הזדמנויות" כאלה - היו לחלוטין בלתי ישימים בגלל מגבלות עבירות שלהן גרם שלג כבד. ג'בל ביר א-דהר, ציר ערפאת וציר הכפרים היו חסומים בגלל השלג. נוסף על כך שררו בזירה תנאים של "אפס ראות" בגלל עננות, ערפל ובוצ במשך פרקי זמן ממושכים. פעילות בטי"ש ושמידה על חיי הלוחמים במוצבים, בכלי הרכב המשוריינים, בכבישים ובמחנות בחורף 1982-1983 חייבו השקעות עתק והתארגנות ממושכת. כניסה חפוזה לגזרה



שיירת צה"ל בציר הררי בלבנון במלחמה | צפיפות הכוחות, גבולות גזרה שאינם ברורים ומוכרים דיים לכל הכוחות, שטח סבוך המקשה על זיהוי ודאי של עמית ושל טורף, קשיי שליטה, תיאום ותצפית הם הגורמים העיקריים לירי שגוי של כוחותינו על כוחותינו במלחמת שלום הגליל

המהלך הפותח באמצעות האוגדות הסדירות

את המלחמה ביוני 1982 פתח צה"ל באמצעות הסד"כ הסדיר בלבד שהוקצה לשלוש האוגדות המשוריינות הסדירות, לעוצבת הגליל וכן לאוגדת האש. אוגדות המילואים עמוד האש ועידן גיבו והמשיכו את התנופה.

בקיץ 2006 הן גודל הסד"כ, הן רמת אימונו והן פיזורו בבטי"ש באיו"ש וברצועה לא איפשרו מהלך פתיחה נוסח מלחמת שלום הגליל. (לאלה נוספו גם שיקולים מוטעים בנוגע לעיתוי ההפעלה, לצורת ההפעלה ולעומק ההפעלה של כוחות הקרקע בקיץ 2006). להעדר מהלך פתיחה מהיר כמו ב-1982 הייתה השפעה שלילית על התפתחותה של מלחמת לבנון השנייה.

משמעת צירים

משמעת צירים הייתה ונותרה בעיה קשה בלחימה בשטח הררי, ובמלחמת שלום הגליל היו מקרים רבים של סתימות צירים בגלל ריבוי כוחות ומיעוט משמעת. הדוגמה הבולטת היא סתימת ציר מיכה: שלושה אגדי תחזוקה, (של אוגדת סיני, של אוגדת

מלחמת שלום הגליל הייתה המלחמה הראשונה שבה הפעיל צה"ל גיס. המלחמה הוכיחה את נחיצותו של הגוף הזה, אך למרות זאת הוחלט בצה"ל בתחילת שנות ה-2000 לפרק את הגייסות

ונוגסות באמצעים של היחידות הכפופות.

הגיס

מלחמת שלום הגליל הייתה המלחמה הראשונה שבה הפעיל צה"ל גיס. המלחמה הוכיחה את נחיצותו של הגוף הזה, אך למרות זאת הוחלט בצה"ל בתחילת שנות ה-2000 לפרק את הגייסות. ההחלטה לחזור ולהקים בעקבות לקחים שהופקו ממלחמת לבנון השנייה היא כמובן נכונה, ויש ליישמה במהירות.

הגיס טעון חיזוק בתחום האיסוף ומרכז האש, ויש לתת לו אמצעי אש ארוכי טווח וסמכות להפעלתם בטווחים שמעבר לטווחי האוגדה.

של לחץ הנסיבות. כך, למשל, חטיבה 14 הייתה מיועדת לכבוש את גיבל ביר א-דהר באגף המערבי והשלימה לצורך כך נוהלי קרב ארוכים וממצים. למרות זאת ובליט ברירה הוטלה המשימה על חטיבה מאולתרת (חטיבת בה"ד 1), שלא תיכננה את המשימה הזאת ונכנסה אליה באופן חפז ובתוך שינוי משימה מוחלט. השינוי נבע מכך שחטיבה 14 איחרה להגיע ממחנה סירים בגלל מחסור במובילי טנקים.

בתכנון המתחשב יותר באורגניות של היחידות אולי ניתן היה (ומבחינת לוחות הזמנים זה היה אפשרי) להכפיף את חטיבה 7 (שהשתחררה מהגנת הרמה) לאוגדת עמוד האש, ואת חטיבה 14, שאיחרה, לשלוח בעקבות אוגדת סיני.

חשוב להכין תוכניות פשוטות שכוללות התניות מעטות ככל האפשר. דינן של תוכניות הכוללות התניות רבות להסתבך.

למפקדות מאולתרות, אף שהקמתן היא לעיתים בלתי נמנעת והן משיגות תוצאות טובות ("כוח יוסי"), קשה לתפקד לאורך זמן ללא מטה וללא מערכות תקשורת, איסוף, תחזוקה וכו'. מפקדות כאלה מעמיסות נטל נוסף על המפקדה הממונה



טנק T-62 סורי שלוחמיו נטשו אותו | הטנקים הסוריים פעלו ברמה ביונית וירו בטווחים קצרים מאלה שבהם ירו הטנקים שלנו. לכן הם נפגעו

ותורגלה בכמה מקרים טכניקת התקדמות בצירים ההרריים באמצעות חודים. אלה היו צוותי קרב משוריינים שבהם שולבו טנקים (עם "נוכרים" לפיצוץ מוקשים), חי"ר על גמ"שים וכוח הנדסי (לוחמים על גמ"שים וטרקטורי D-9). החודים האלה נועדו לפתור בעיות מיקוש, בורות ייקוש, תעלות נגד טנקים וכו'. בעורפו של כל חוד, אך בתוך הכוח המוביל, שולבה גם "לבנת תחזוקה".

תנועת החודים הייתה איטית וקשה עקב ירי של האויב, קשיי התנועה בצירים ההרריים ומשום שאמצעי הסער - הנוכרים וטנקי הדחפור (טד"חים) - התפרקו ברובם. כלי מוביל שנפגע יצר בעיית עקיפה קשה ביותר שחייבה הכשרת מעקפים, דחיפת הכלי התקוע לשולי הדרך וכו'. בחוכמה לאחר מעשה ייתכן שניתן היה לתמוך בהתקדמות החודים על הצירים באמצעות תנועה של כוחות חי"ר על הכתפיים השולטות עליהם. עם זאת התבליט החרף והשטח המסולע (בולדרים) ועתיר הצמחייה שבו מגבלות תצפית הפכו הליכה כזאת לאיטית מאוד. יתר על כן, בתנאים כל כך קשים יכולת הנשיאה של לוחמי החי"ר מוגבלת למדי.

בסיכומי של דבר קבעו החודים את קצב ההתקדמות של האוגדה כולה בקטעים רבים. מהלך הפתיחה של כל חוד כלל נטרול של בורות הייקוש. אלה העסיקו מאוד את האוגדה בשלב התכנון, ומחשבה רבה הוקדשה לצעדים שיש לנקוט כדי למנוע את

חשיבותן של הלחימה בלילה ושל רציפות הלחימה אינה מוטלת בספק, אולם בחינה פרטנית של זירת הלחימה תוכיח שהיה קושי גדול ביישומן. יש לזכור שבמרבית צירי הגזרה המזרחית אין אפשרות להעביר כוח דרך כוח כדי לשמר את תנופת ההתקדמות

ככל שניתן מלדרוש סיוע אוויר קרוב שסיכונים גבוהים, ותורמתו נמוכה מאוד. אף שהבעיה של זיהוי עמית-טורף (זע"ט) טופלה לפני מלחמת שלום הגליל ואחריה, היא נותרה ללא פתרון משביע רצון. יש להמשיך לפתח אמצעים לפתרון הבעיה הזאת, להצטייד בהם ולגבש תו"ל מתאים.

ראוי לציין שבין מפקדי אוגדות עמוד האש ו-סיני התקיימה תקשורת שוטפת לעדכון ולתיאום מהלכים סמוך לגבול הגזרה כדי למנוע מקרים של ירי שגוי.

החודים המשוריינים בצירים ההרריים
בעת שבוצעו נוהלי הקרב לקראת המלחמה, נבחנה

עמוד האש ושל אוגדה (880) נכנסו אליו בלא תיאום, בחוסר משמעת ופיקוח, והתוצאה הייתה סתימה של ציר תנועה קריטי. דוגמה נוספת לחוסר משמעת בצירים היא הכנסת גורמי התחזוקה של חטיבה 7 - בניגוד לפקודה - לציר הכפרים. כתוצאה מכך נסתם הציר בין רשיא לדהר אל-אחמר ב-10 ביוני בערב. התמונה של ציר מיכה הסתום ללא תקווה היא שעמדה כנראה, בין היתר, ביסוד ההחלטה (השגויה) לפרק את אגדי התחזוקה. המהלך הזה פגע בתחזוקת הכוחות בקיץ 2006. מומלץ לצה"ל להחזיר לאוגדה יכולת תחזוקה אורגנית.

ירי כוחותינו על כוחותינו

היו נפגעים מתקיפות שגויות של מטוסי קרב שנקראו לתת סיוע קרוב או שהוטלו עליהם משימות אמנעה. כמו כן היו נפגעים כתוצאה מירי שגוי של טנק על חי"ר. היה גם ירי שגוי של טנק על מסק"ר צה"לי (ללא נפגעים), אך המסוק נפגע ונחת נחיתת חירום).

צפיפות הכוחות, גבולות גזרה שאינם ברורים ומוכרים דיים לכל הכוחות, שטח סבך המקשה על זיהוי ודאי של עמית ושל טורף, קשיי שליטה, תיאום ותצפית הם הגורמים העיקריים לירי שגוי של כוחותינו על כוחותינו במלחמת שלום הגליל. אחת המסקנות שעולה שוב ושוב מהאירועים האלה היא שבתנאי לחימה כאלה צריך להימנע

הפעלתם, אך בפועל לא מומש האיום הזה.

רציפות הלחימה ולחימה בלילה

בתחקירים שנערכו לאחר מלחמת שלום הגליל נשמעו הערות בשני התחומים האלה. חשיבותן של הלחימה בלילה ושל רציפות הלחימה אינה מוטלת בספק, אולם בחינה פרטנית של זירת הלחימה תוכיח שהיה קושי גדול ביישומן. יש לזכור שבמרבית צירי הגזרה המזרחית אין אפשרות להעביר כוח דרך כוח כדי לשמר את תנופת ההתקדמות. יתר על כן, בתנאי הגזרה הזאת עלולה תנועה בלילה ללא די אמצעים לראיית לילה להיתקע בגלל פקקי תנועה, התהפכויות של רק"ם, היתקלויות מטווח קצר, קושי לתאם בין הכוחות, קשיי זע"ט ותצפית והעדר מודיעין מדויק.

לדוגמה: תנועת לילה של גדוד מאוגדת עמוד האש ל"משולש טובלנו" תחילתה בכניסה לתוך מערך סורי שלא זוהה, המשכה בהסתבכות ובקרב חילוץ קשה, וסופה בפרשת נעדרים שלא תמה עד היום. הדברים האלה לא נועדו לשלול תנועות בלילה אלא רק להצביע על הסיכון הכרוך בהכנסת כוחות בלילה למרחבים שאין עליהם די מודיעין - והיו רבים כאלה בלבנון.

יתר על כן, היות שברוב המקרים המשיכו כוחות מובילים להוביל עקב העדר אפשרות למעבר של כוח דרך כוח, הם נזקקו מדי פעם לכמה שעות הפסקה למנוחה, לתדלוק, לתחמוש ולתיקון תקלות ברק"ם. הלילות ביוני קצרים מאוד, כך שעצירות הלילה היו בכל פעם לשעות ספורות בלבד. למרות כל זאת היו במלחמת שלום הגליל כמה מהלכים ליליים של אוגדת סיני:

- פריצת גדוד הבוקעים של חטיבה 401 לעין עטא בליל 9 ביוני בסיוע מסך אש מתגלגל.
- כניסת גדוד הצנחנים שסופח לחטיבה 7 לרשיא וכיבושה בליל 10 ביוני.
- תנועת גדוד 82 של חטיבה 7 מדהר אל-אחמר מזרחה על ציר מזכירון בלילה שבין 10 ל-11 ביוני.

מודיעין

על אף שהמודיעין של האוגדה התכונן היטב למלחמה בסיועו של פיקוד הצפון, ואף שהוא שלט היטב במערך האיסוף וההפצה במהלך הלחימה, יש להצביע על הלקויים הבאים:

- העדר מודיעין קרבי עדכני. עד 9 ביוני 1982 הייתה בגזרה המזרחית מגבלת טיסות בגלל איום הטיילים, ולא בוצעו שם גיחות צילום לעדכוני קרקע ואויב - בוודאי שלא בלוח זמנים שאיפשר את הגעת המודיעין הרלוונטי לכוחות. גם מזל"ט (שהיה נדיר מאוד ב-1982) ויכול היה לסייע בעדכון מצב האויב בצירים, לא הוקצה

לאוגדה בשום שלב משלבי הלחימה. בהעדר עדכונים מבחץ בנוגע לשינויי ההיערכות של האויב בשטח פעלו הכוחות בדרך כלל על בסיס "מודיעין משקפת" שנוסף על המודיעין הכללי שאיתו יצאו לדרך בראשית המלחמה. אך כידוע מודיעין היסוד משתנה במהירות והופך ללא רלוונטי בתוך זמן קצר. כך, למשל, המעבר ההכרחי בדרך ערפאת בין טולוס 34 לטולוס 32 נחשב לריק מאויב ולא ממוכשל, אך עם ההגעה אליו מדורם ב-9 ביוני התברר שהאויב נערך בו והציב בו מכשולים כגון מיקוש ותעלות נ"ט. (עוד בנושא זה בפרק "חוכמה לאחר מעשה").

מודיעין קרבי לא מדויק מסוכנויות

איסוף חיצוניות. המידע שהגיע ב-11 ביוני לפני הצהריים הצביע על ריכוז גדול מאוד של אויב בינטא: שני גדודי טנקים, גדוד קומנדו ועוד כוחות שנסוגו לשם. המידע הזה, שהיה חמור מאוד - ומוגזם - הביא לשינוי התוכנית של האוגדה בנוגע לחטיבה 7. היא הופנתה לסהל-כניסה כדי לעקוף את הכפר ינטא, שהאוגדה העריכה שיהיה אגוז קשה לפיצוח, וכדי למנוע הסתבכות שעה לפני הפסקת האש (שכבר הייתה עליה התרעה).

בשהייה ארוכה בחפ"ק [כמה ימים ברציפות] טמונה סכנה שהמפקד יתנתק מעבודת המטה במפקדה העיקרית, מקציני המטה ומנתונים משלימים החשובים לקבלת ההחלטות הנכונות

• נתוני עבירות שגויים.

(שהייתה כהה מדי, וקשה היה לקרוא בה) לא הופיעו כלל דרכים המתאימות לרכב 2X4 שהיו קיימות בשולי החרמון ויצאו מציר טולוס מזרחה אל רחלה שבתחומי סוריה. הדרכים האלה לא הופיעו במפה בגלל העדר עדכוני תצ"א - תוצאה של מגבלת אמ"ט על מטוסי חיל האוויר. כפי שכבר צוין, למטוסי חיל האוויר אסור היה לטוס מעל האזור בגלל סכנת הטיילים. יתר על כן, כמה צירים שהוגדרו עבירים לטנקים לא היו עבירים. במקום אחד אף התמוטט קיר תמך תחת משקלו של טנק וחסם את דרכו של טור שלם. זה נאלץ לבצע סיבוב מסובך לאחור ומעקף גדול מאוד כדי לחזור למשימתו. במקום אחר, ברחוב הראשי של כפר זית, על ציר הכפרים, היה צורך "לגלח" בתים באמצעות D-9, משום שהציר היה צר מדי למעבר טנקים - עובדה שלא הייתה ידועה מראש.

- **יחידת המודיעין (יחמ"ן)** היטיבה לפעול.
- **תצפיות.** אלה חשובות מאוד בכל הרמות - מרמת הכלי הבודד ועד התצפית המטכ"לית. בשטח הררי ניתן לבצע הצלבת גזרות בתצפית ולהתגבר בכך על בעיית השטחים המתים.

מפקדות ומקום המפקד

בשלב הלחימה במחבלים, מ-6 ביוני 1982 ועד צהרי 8 ביוני 1982, התנהל הפיקוד על האוגדה מהמפקדה האחודה באסטרטגיה א' בהר דוב.

מצהרי 8 ביוני ועד הפסקת האש בצהרי 11 ביוני התנהל הפיקוד על האוגדה מחפ"ק שני מאחורי הגדוד המוביל בציר. לפיקוד מלפנים יש יתרונות ברורים: הוא מאפשר לראות את הבעיות באופן בלתי אמצעי ולהיפגש במהירות עם המפקד בשטח כדי להתייעץ ולגבש תוכניות. מעבר לכך יש לפיקוד מלפנים בחפ"ק ערך מנהיגותי.

עם זאת בשהייה ארוכה בחפ"ק (כמה ימים ברציפות) טמונה סכנה שהמפקד יתנתק מעבודת המטה במפקדה העיקרית, מקציני המטה ומנתונים משלימים החשובים לקבלת ההחלטות הנכונות. ניתן כמובן להביא באמצעות מסוק את קציני המטה לחפ"ק - וכך אכן נעשה (הקמ"ן הובא לחפ"ק ב-10 ביוני) - אך הדבר מותנה בזמינות מסוק, ולא תמיד ניתן לעשות זאת בתנאי לחימה ובייחוד בלילה. גם המפקד עצמו יכול לדלג בין המפקדה העיקרית לחפ"ק - אך באותן המגבלות שצוינו לעיל. בחירתה של שיטת הפיקוד - קדמית או עורפית והשילוב ביניהן - מותנית במתאר הלחימה, ובעוצמתה, במרחק של קו המגע מהמפקדה, במגבלות קשר, ברמתם של מפקדי המשנה ושל קציני המטה במפקדה העיקרית, באופיו של המפקד ובגורמים רבים נוספים. מעל הכול חשוב לזכור שיש יותר מדריך אחת לשלוט על הכוחות.

אף שרצוי להימנע ככל האפשר מדילוגי מפקדות, הרי שבטווחי פעולה ארוכים חובה לנייד עם הכוחות המובילים מפקדה חלופית שתוכל לקלוט את קציני המטה ולקבל לידיה את השליטה כאשר המפקדה האחורית יוצאת מטווח שליטת קשר רדיו, כולל רדיו טלפון.

הפיתוי העומד בפני המפקד לשלוט בלחימה ממפקדה אחורית נוחה ועתירת צגים ונתונים הוא גדול. המפקד המנוסה צריך להתגבר על הפיתוי הזה של שליטה מאחור ולדעת לבחור את הזמן הנכון לצאת קדימה אל החפ"ק. במלחמת לבנון השנייה היו, כידוע, בעיות רבות בתחום הזה.

תקשורת

מערכות התקשורת, שכללו גיבויים, תיפקדו היטב ואיפשרו שליטה טובה על הכוחות הן מהמפקדה העיקרית והן מהחפ"ק. כמו כן הן איפשרו קשר

אמין עם הרמות הממונות ועם האוגדה השכנה - אוגדת עמוד האש.

מודעות להגנה והתארגנות לבט"ש

יש "לחשוב הגנה" לא רק בסוף המלחמה אלא כבר בשלב המתקפה. המודעות לכך בצה"ל נמוכה זה שנים, ויש לשפרה.

התארגנות זריזה לבט"ש היא חלק מהיערכות הכוח בסיום מלחמה. בגזרה שיש בה יש אוכלוסייה אזרחית הבט"ש מורכב יותר ומחייב את מעורבותם של גופים מתאימים: שב"כ, חוקרי שבויים, יחידה 504, גורמי ממשל ועוד.

מוכנות הימ"חים ורשתות הגיוס

גם מלחמת שלום הגליל לא הייתה חפה מתקלות בימ"חים - אף שפחות מאשר במלחמת לבנון השנייה.

גיוס ושליטה בכוח האדם

רשתות הגיוס המהיר, שהן חשובות מאוד במלחמה "מתגלגלת" שמנהלים הכוחות הסדירים, עלולות לפגוע - אם אינן נבנות נכון - בגיוס הכללי. קשה לשלוט בכוח במציאות של מבצע מתגלגל המתחיל באמצעות כוח סדיר ובהמשכו מצטרפות יחידות מילואים - בייחוד אם הן מיחידות לא אורגניות.

הערכת הלחימה של האויב איום מסוקי הנ"ט

בשל"ג נחפה צה"ל לראשונה לאיום הזה. התעוזה וההישגים של טייסי המסוקים הסורים ראויים להערכה. מרבית הטנקים של האוגדה שנפגעו במלחמה ספגו טילי נ"ט שנורו ממסוקי גאזל.

חיל האוויר הסורי (מטוסי קרב)

חיל האוויר של סוריה - למעט המסוקים - כלל לא השפיע על המערכה, והוא עשה רק ניסיון תקיפה אחד - ב-10 ביוני בשעות אחרי הצהריים. חיל האוויר הסורי נעלם כמעט לחלוטין לאחר שאיבד 90 מטוסים ואת סוללות הטק"א.

טנקים

הטנקים הסוריים פעלו ברמה בינונית וירו בטווחים קצרים מאלה שבהם ירו הטנקים שלנו. לכן הם נפגעו במקרים רבים לפני שהספיקו לפתוח באש.

נ"ט (של הסורים ושל המחבלים)

הן הסורים והן המחבלים הפעילו טילי נ"ט מסוג סאגר ומילאן, אך בדרך כלל השיגו הישגים דלים, למעט ב-9 ביוני בירי על גדוד שלח מהרמפות של כפר זית בציר הכפרים.

מיקוש ומכשול

האויב עשה שימוש רב במיקוש ובהקמת מכשולים, אך בפועל לא הופעלו בורות הייקוש.

ארטילריה

בתחילת הלחימה פעלה הארטילריה הסורית בהיקף נרחב. אך האש הארטילרית של הסורים דעכה עד שנעלמה כמעט כליל תוך כדי נסיגתם צפונה ומזרחה.

המחבלים

נסוגו ללא לחימה של ממש ולא היו איום של ממש.

הפעלת צוותי הקרב היבשתיים במלחמת שלום הגליל טנקים

התחמושת מסוג ליטוף (פגז חודר שריון), שזו הייתה הופעתה הראשונה בלחימה, הפגינה יכולת חדירה טובה. במלחמת שלום הגליל שבו ועלו הצורך בתחמושת נ"א לטנקים, הצורך להמשיך לשפר את התחמושת ואת המיגון של הטנקים - בין היתר באמצעות פיתוח שבשים אקטיביים - והחשיבות

במלחמת שלום הגליל שבו ועלו הצורך בתחמושת נ"א לטנקים, הצורך להמשיך לשפר את התחמושת ואת המיגון של הטנקים - בין היתר באמצעות פיתוח שבשים אקטיביים - והחשיבות של השימוש בעשן

של השימוש בעשן. רוב הלקחים האלה שבו ועלו - בחומרה רבה יותר - בקיץ 2006 בגלל השיפור המשמעותי בטווחי הירי ובכושר החדירה של טילי הנ"ט שבידי חזבאללה.

החי"ר והחרמ"ש

כצפוי, חסר לחי"ר ולחרמ"ש ידע בלחימה ממוכנת, ושיתוף הפעולה עם הטנקים היה לקוי ברוב המקרים, בייחוד ביחידות המילואים. לוחמי החרמ"ש הם מבוגרים שכושרם הגופני הקשה עליהם להילחם רגלית.

לאחר שחטיבת בה"ד 1 עברה לאוגדת עמוד האש, חסרה לאוגדה מפקדה של חטיבת חי"ר, אף שגדודי חי"ר (בסדיר ובמילואים, מאולתרים או אורגניים) ברמה טובה היו בכמות מספקת ושולבו היטב בחטיבות הטנקים.

פלס"ר

לרשות האוגדה עמדו שתי פלוגות סיור: של חטיבה

7 ושל חטיבה 401. חשוב לציין שפלוגות הסיור בחיל השריון נמצאות בתהליך ניוון מתקדם.

הארטילריה

הארטילריה הייתה ונשארה "מלכת הקרב" ונשקו הצמוד של מפקד האוגדה לפתרון בעיות. היא הגיבה במהירות, פעלה במדויק וירתה בדרך כלל במידה סבירה וללא "שפיכת תחמושת" על מטרות סרק. בשלבים מסוימים פעלה עוצבת הכידון בשני מרחבים (מה שלא היה פשוט כלל ועיקר) בשילוב גדי"בים, גדי"כים (גדוד כבד - 175 מ"מ), מכמ"ת (מרגמות כבדות מתנייעות) 160 מ"מ ובשלב מסוים גם גדוד עברי (טילי קרקע-קרקע). הארטילריה סייעה לכל צורות הקרב בכל שלבי הלחימה, ביום ובלילה, ואפילו יצרה מסך אש מתגלגל לגדוד הבוקעים בכניסה לעין עטא מול מארב סורי. כמו כן היא הפעילה ביעילות מצר"ש (מצר שחור) נגד רק"ם ב"מיוערת" ב-8 ביוני. זו הייתה ההפעלה המבצעית ראשונה של האמצעי הזה בצה"ל. הארטילריה של האוגדה העסיקה באמצעות גדודי הרומח (175 מ"מ) גם מטרות עומק בטווח של 30 ק"מ.

דילוגים תכופים, המחייבים לתכנן מראש את שטחי הפריסה, ניוון תחמושת ארטילרית ואף ניוון של גופי ארטילריה עם הכוחות הלוחמים נתנו פתרונות מבצעיים ושמרו על רציפות האש בלחימה. מרגמות לסוגיהן הוכיחו פעם נוספת את יעילותן הרבה בשטח הררי. לאוגדה צורף גדוד מכמ"ת 160 מ"מ שהיה יעיל ביותר.

חסרון של מרגמות - בחי"ר בגלל מגבלות נשיאה של הלוחמים ובשריון בגלל הפקודה שלא להכניס נגמ"שים נושאי מרגמות - בלט מאוד בלחימה בלבנון בקיץ 2006, ויש לתת את הדעת על כך.

יישום הלקחים ממלחמת שלום הגליל בתחום הארטילריה הביא להקמתו של מרכז האש האוגדתי. המרכז הזה ייעל מאוד את הפעלת האש לסוגיה באוגדה.

בין הלקחים הבולטים האחרים: הצורך במיצוי יכולת הסוללה, חיזוק מערך הקישור, כולל יכולתו לדרוש ולקבל סיוע אווירי וכן שילוב יחידת המודיעין עם גורמי האש באגד הארטילרי ובמרכז האש שעתידי היה לקום.

הנדסה

גופי ההנדסה - מרמת הכלי הבודד ועד רמת הגדוד - השתלבו היטב ופעלו היטב בלחימה. רמת הלוחמים בסדיר הייתה טובה, והם היו בכשירות לבצוע משימות חי"ר בסיסיות. "התגלגלה" מחדש חשיבות ה-D-9 בשטח הררי. מיגונו בתצורה הקיימת כיום היא תוצאה של לקחים שהופקו ממלחמת שלום הגליל.

תומכי הלחימה

ככלל, הגורמים תומכי הלחימה תיפקדו היטב בתחומי הפינוי, האחזקה וההספקה, בדומה לתפקודם הטוב במלחמות הקודמות.

"לבנת תחזוקה" (הכוללת תאג"ד, תחמושת לסוגיה, גופי חימוש וחלקי חילוף, מזון ומים) שנעה מאחורי הכוחות הקדמיים חסכה את ההזדקקות ל"דחיפת" אספקה בצירים הפקוקים. "לבנה" כזאת בתוספת הדרגים נתנה מענה הולם לכוחות הלוחמים למשך כשלוש יממות, עד שאגד התחזוקה נערך מאחור למתן תמיכה לוגיסטית מלאה. המלאי הנמוך ביותר של דלק שאליו ירד גוף בלחימה היה של גדוד 82 בלילה שבין 10 ל-11 ביוני: הגדוד יצא למשימתו כשרשותו דלק לשבע שעות מנוע בלבד. הסיבה: הצירים הסתומים מנעו תדלוק.

פירוק אגדי התחזוקה ו"קילוף" מערכת התחזוקה מהאוגדה - לקח מוטעה מסתימת צירים בשל"ג - הם שגיאה קשה שנחשפה במלחמת לבנון השנייה. חשוב להחזיר לאוגדה את היכולת האורגנית בתחום התחזוקה (רפואה, חימוש ואספקה).

השתתפות חיל האוויר בקרב היבשה בגזרת האוגדה מטוסי הקרב

עד השמדתו של מערך הטק"א ב-9 ביוני (מהלך שעל ביצעו לא דווח לאוגדה) לא סייעו מטוסי קרב לאוגדה בביצוע משימותיה. לאחר השמדת הטילים קיבלה האוגדה סיוע אווירי, אך במידה מועטה מאוד, ותועלתו הייתה אפסית.

תרומת מטוסי הקרב לקרב היבשה צריכה להתמקד באמנעה ובתקיפת מטרות תשתית ומטרות אחרות בעומק. הפעלתם בסיוע קרוב היא בדרך כלל חסרת תועלת, מסכנת את כוחותינו ואת המטוסים ויש להימנע ממנה ככל שניתן.

מסוקי הקרב

מסוקי הקרב שולבו במלחמה בגזרה המזרחית רק ב-11 ביוני. שילובם היה מוצלח, אך הם עשו רק מספר קטן של גיחות. יתר על כן, אתרי התדלוק הקדמיים (את"קים) שלהם היו מרוחקים מזירת הלחימה, ולכן הם יכלו לשהות מעליה למשך זמן קצר בלבד. בניגוד למטוסי הקרב, תרומת המסוק"רים לקרב היבשתי היא גדולה, ויש לשלבם באופן הדוק בתכנון ובביצוע תוך קיום מגע הדוק בין המובילים לבין המפקדים בשטח - אם אפשר גם בתדריכים בעל פה.

קישור

לאוגדה לא היה קצין תיאום אווירי (קת"א) במלחמת שלום הגליל (הוא לא חזר מטיול בחו"ל), וחיל האוויר שלח עם פרוץ המלחמה קצין מחליף

(נווט) שלא הכיר את התכנונים, את הגזרה, את המפקדים ואת המטה. מהסיבה הזאת הוא ביקש להישאר במפקדה העיקרית - שם היה לו קל יותר לפעול - כאשר מפקד האוגדה יצא לחפ"ק. באותן החטיבות שבהן היו קציני קישור אוויריים הם פעלו היטב.

פינוי מוסק

בצד חילוצים נועזים, ובכללם חילוצים ליליים שביצעו טייסי אנפות, הציב חיל האוויר במקרים רבים מגבלות קשות להנחתת מסוקי פינוי בתאג"דים קדמיים. בהעדר יכולת לפנות נפגעים ברכב בגלל צירים סתומים היה פינוי מוסק האפשרות היחידה. היה מקרה שבו פצועים מתו מפצעייהם בהמתנה של שעות לפינוי מוסק מתאג"ד.

יש לקבוע כלל שלפיו את רמת הסיכון לנחיתת מסוק קובע מפקד הכוח הקרקעי, שמופקד על כלל ניהול הלחימה ועל מאזן הסיכונים בגזרתו.

יציאתם המתוקשרת של יאסר ערפאת ושל חבורתו לגלות בטוניס הקנתה למלחמת שלום הגליל הישג משמעותי שהיה חסר כל כך במלחמת לבנון השנייה

הערות של חוכמה לאחר מעשה

1. לולא העצירה הכפויה ב-6 ביוני בחצביא ובחרוף אל-ביר (בגיב'ל ביר א-דהר) - עצירה שנועדה למנוע עימות עם הסורים, ניתן היה להשלים ברצף מהיר השתלטות על כל המרחב ללא לחימה בסורים.
2. מבחינת לוחות הזמנים ניתן היה להכפיף את חטיבה 7 (עם ירידתה מרמת הגולן) לאוגדת עמוד האש, ואת חטיבה 14, שהתעכבה בגלל מחסור במובילים, להניע בעקבות אוגדת סיני.
3. בסד"כ שהיה ברשותה, בתוספת חטיבה 14 יכולה הייתה אוגדת סיני להמשיך לפקד על ההתקדמות בגיב'ל ביר א-דהר (ללא אוגדת עמוד האש) תחת פיקודו של פיקוד צפון.
4. ב-9 ביוני התברר שדרך ערפאת בין טולוס 34 לטולוס 32 - נתיב שנחשב נקי מאויב וללא מיקוש ומכשולים - הוא מעבר הכרחי, ממוקש, שהוצבו בו מכשולים (סוללת עפר ושתי תעלות נ"ט) ושנערכו בו כוחות אויב: כוח קומנדו מצויד בטילי נ"ט מסוג מילאן התמקם בצלע המזרחית של הוואדי, וטנקים סוריים תפסו עמדות בסבך מצפון וירו אש יעילה לאורך הציר. אילו היה עדכון מודיעין מראש על היערכות האויב

במעבר ההכרחי, ניתן היה לפעול בדרך שונה: לשמור על מגע עם האויב בטולוס 34 באמצעות כוח יחסית קטן - גדוד טנקים מילואים מעוצבת אגרוף הברזל שהיה במקום מגובה בהשלמות נדרשות - ולחסוך את הקמת הכוח המאולתר של סגן מפקד האוגדה שניסה, ללא הצלחה, לפתוח את הפקק ב-9 ביוני. כמו כן ניתן היה לבטל את המשימה שתוכננה מראש לחטיבה 401: לפתוח ב-10 ביוני את דרך ערפאת באמצעות תנועה מעין-עטא מזרחית לציר טולוס ומשם צפונה ומזרחה לגבול הסורי.

שינוי המשימה הזה של חטיבה 401 והנעתה קדימה כבר בבוקר 10 ביוני, לפני חטיבה 7, היה חוסך - אילו בוצע - כחצי יום ומציב את חטיבה 401 מוקדם, לפני הצהריים, בעמדות פתיחה טובות לקרב השריון בשריון הגיסי שנערך ב-10 ביוני בשעות אחרי הצהריים. (בקרב השריון הזה השתתפה בפועל חטיבה 7).

שינוי כזה היה מאפשר (כפי שבוצע בפועל ב-12 ביוני) לפתוח את הפקק בדרך ערפאת מאחור, תוך ירידה מאזור רשיא דרומה, ולהימנע מהתכשפות מיותרת.

בעקבות הלחימה נגד הסורים (שבה הם הפעילו ארטילריה ומסוק"רים) בפריצת ואדי שבעה ב-7-8 ביוני ובקרב על "המיוערת" (ב-8 ביוני) ניתן היה להעריך ברמת ודאות גבוהה (והערכה כזאת לא נעשתה באוגדה) שציר טולוס סתום ולתכנן באופן סדור שינוי משימה לחטיבה 401.

סיכום

ניתוח צבאי מקצועי, המנותק מהוויכוח הפוליטי על מלחמת שלום הגליל ועל מה שקרה בעקבותיה, מעלה כי המלחמה הזאת, שהתנהלה בין 6 ל-11 ביוני 1982, השיגה את יעדיה הצבאיים המתוכננים בתוך חמש יממות בלבד - על אף תקלות שהיו בה, כבכל מלחמה - וזכתה לקונסנזוס ציבורי כמעט מלא. הלחימה לאחר 11 ביוני - ה"זחילות" לכביש ביירות-דמשק, המצור והלחימה על ביירות - היא פרק נפרד הראוי לניתוח משלו. רבים בו המרכיבים שאינם רק צבאיים, ובולטות בו מטרות השונות מאלה של שבוע הלחימה הראשון.

יציאתם המתוקשרת של יאסר ערפאת ושל חבורתו לגלות בטוניס ב-31 באוגוסט 1982 - מהלך שסימן את סיומה הרשמי של המלחמה - הקנתה למלחמת שלום הגליל הישג משמעותי שהיה חסר כל כך במלחמת לבנון השנייה.

כיבוש הבופור



כיבוש הבופור ייזכר לעד בשל אמירתו האומללה של ראש הממשלה בגין כי בקרב הזה לא נהרג איש מחיילינו ואפילו לא נפצע. עם זאת ראוי הקרב הזה להיזכר בראש ובראשונה בשל הדבקות במשימה שהפגינו הלוחמים - אנשי סיירת גולני ופלוגת ההנדסה

- לפני שנפגע בשנים האחרונות - 120 מטר, ורוחבו 60 מטרים, חשיבות אסטרטגית עצומה: הוא צופה על כל הדרכים המובילות לצידון ולשפלת החוף וחולש עליהן.

מאז שנאחזו בו המחבלים היה המבצר לסמל האיום על יישובי הצפון. במשך שנים ידע צה"ל שמחבלים וקציני תצפית מתבצרים בו ומכוונים את אישם לעבר צפון אצבע הגליל, ובמיוחד לעבר מטולה. פעמים רבות הטיל חיל האוויר הישראלי את פצצותיו על המבצר, וגם אש ארטילרית מדויקת פגעה בו, אך לא היה באלה כדי לעקור את המחבלים מהמקום.

על כוח גולני בפיקודו של גבי אשכנזי הוטלה המשימה לכבוש את רמת ארנון כולה ואת הבופור בכללה. הכוח נחלק לשניים: על כוח אחד, גדוד בפיקודו של רס"ן עמר, הוטל לכבוש את הרכס שמצפון לבופור (ני"ג 548 ו-571). היו אלה מוצבים מבוצרים ששלטו באש על גשר חירדלה ועל נהר הליטני שלרגליהם מצד מזרח.

משימתו של הכוח השני הייתה לכבוש את מבצר הבופור ואת המרחב שמדרומו. בכוח השתתפו מחצית מפלוגת הסיור החטיבתית וחלק מפלוגת ההנדסה החטיבתית, ופיקדו עליו רס"ן קפלינסקי, מ"פ הסיירת, וסגנו, מ"פ ההנדסה, צביקה. הכוח

כאשר פרצה מלחמת שלום הגליל, ב־6 ביוני 1982, הייתי מפקד אוגדת געש, שהיא אוגדה סדירה שהייתה מוצבת ברמת-הגולן. עם זאת רק חלק מהאוגדה היה תחת פיקודי, וחלק אחר הועבר ליחידות שכנות.

עד תחילת המלחמה הייתה בציבור אווירה שהמלחמה נגד לבנון היא הכרחית ומחויבת המציאות. בלבנון שלטו כוחותיו של יאסר ערפאת, ואלה היו מאורגנים במסגרות של חטיבות מגבול לבנון-ישראל ועוד בואכה ביירות. בלבנון היו מוצבים גם כוחות סוריים, ואלה היו ערוכים בביירות ובמזרח לבנון, ובמיוחד בגיבל ברוך ובשלוחותיו וכן בבקעת הלבנון. עקב רוחב היריעה אני מתמקד במאמר הזה בכיבוש רמת ארנון ומבצר הבופור על-ידי חטיבת גולני.

כיבוש רמת ארנון ומבצר הבופור

רמת ארנון משקיפה על חלקו המערבי של נהר הליטני ומתנשאת מעל לגשר חירדלה. את מצודת הבופור, שניצבת בשיאה של הרמה - בגובה של 700 מטרים מעל פני הים - בנו המוסלמים בראשית המאה ה־12, והיא נקראה "קלעת א־שקיף". מאוחר יותר עברה לידי הצלבנים, ובמאה ה־17 התבצר בה אמיר הדרוזים, פחיר א־דין. למבצר, שאורכו

תא"ל (מיל') אביגדור קהלני

ראש האגף הביטחוני-חברתי במשרד הביטחון



הזה אמור היה להתפצל לשניים: על כוח ההנדסה הוטל לכבוש את מוצב האנטנה הממוקם דרומית לבופור, לא רחוק ממנו, ועל הסיירת הוטל לכבוש את המבצר ואת תעלת הלחימה המבוצרת הצמודה אליו באגפו הדרומי.

בתכנון האחרון סוכם שהבופור ייכבש בשעות היום - בהנחה שהכניסה ללבנון תיעשה עם שחר. עם זאת את תרגילי המודל, שבאחדים מהם נכחתי אישית, ערכו הכוחות ביום ובלילה. ראוי לציין שתורגלו גם חציה רגלית של הליטיני וטיפוס ליעדים מכיוון מזרח - מהלך שהתנגדתי לו לאחר שקיבלנו אישור להשתמש בגשר עקיייה. כאמור, העדפתי התקפה רכובה מכיוון מערב עד לפאתי היעד, שכן מדובר היה בתנועה שלא הייתה כרוכה בהפרש גבהים גדול.

גדוד הבוקעים הראשון של גולני בפיקודו של רס"ן עמר התקדם בחשכה לעבר המתחמים שמצפון לבופור - 571 ו-548. חיילי הגדוד הסתערו על המתחמים, נכנסו לתעלותיהם והחלו לטהרם. התנהל קרב פנים אל פנים, ובמהלכו נפצע המג"ד, והקשר האישי שלו נהרג. ארבעה חיילים נוספים נפצעו, ובהם מפקד הפלוגה המובילה. המג"ד, שנפצע קשה בפניו, המשיך לפקד בגבורה על חייליו בעזרת מכשיר הקשר. למרות הריכוך הארטילרי שקדם להסתערות נתקלו לוחמינו בלחימה עיקשת של המחבלים.

הסמג"ד שוקי קיבל את הפיקוד על הגדוד. אחד הכוחות נקלע לשדה מוקשים, וחיילים רבים נפצעו. אחרים, שיצאו לחלץ את הפצועים, נפצעו אף הם ונשארו מוטלים בשדה. חובש שטיפל בפצועים נהרג תוך כדי פעולה. יותר משלוש שעות שכבו הפצועים בשדה המוקשים, עד שפנו על-ידי חבריהם: על סיפוננו של טנק שהוכנס לבסוף לשטח הניחו לוחמי גולני את חבריהם הפגועים והובילו אותם אל מסוקים שהמתינו לפנותם לעורף.

הכוח שבפיקודו של קפלינסקי התארגן לקראת כיבוש המבצר ומוצב האנטנה. בעוד קפלינסקי מתמקם בנגמ"ש, הוא ספג כדור בחזהו. בהחלטה מהירה שלח גבי אשכנזי את גוני הרניק לפקד על הקרב. גוני, שהכיר את המשימה על כל פרטיה, יצא מייד לאזור. תוך כדי נסיעה התהפך הנגמ"ש שלו פעמיים עם כל נוסעיו. את שארית הדרך אל הכוח עשה גוני ברגל, כשהוא סובל מכאבים בגבו. במפגש בין גוני לצביקה, מ"פ ההנדסה, סוכם על שינוי בתוכנית: הכוח שבפיקוד צביקה יוביל לעבר היער, וגוני ימשיך בעקבותיו עם כוחו שלו.

כשהוא כבוננות לירי יצא צביקה רגלית לעבר היעד. היה זה לילה בהיר. לאור הירח ניתן היה להבחין בדמויות ובעצמים גם ממרחק לא קטן. לאחר שחצה שדה מוקשים חדר צביקה אל מוצב האנטנה. בתור תעלות המוצב לחמו אנשיו, והוא בראשם, פנים אל פנים עם המחבלים. רופא הפלוגה נפצע, וכמהו

מפקד צוות הסיור, ארז. בסופו של דבר כבשה פלוגת ההנדסה - בסיוע חיילים אחדים מפלוגת הסיור - את מוצב האנטנה.

בעקבות פלוגת ההנדסה התקדם הכוח שבפיקודו של גוני לעבר המבצר המאיים. נוכחותו בין הלוחמים העלתה את המוראל. ברשת הקשר הזדהה גוני בשמו הקודם והמוכר - קודקוד נוקם - וכך ידעו הלוחמים, עד האחרון שבהם, שמאותו רגע ואילך גוני הוא בעל הבית.

עם תחילת הטיפול חצה הכוח דרך כורכר לבנה בקרבת הכביש המוליך למבצר. אש חזקה ניחתה על הכוח החשוף והרגה שלושה מלוחמי הסיירת: ירון עמיר, יוסי אוליאל וגיל בן-עקיבא. למרות זאת המשיך הכוח בתנועתו לעבר הקצה הדרומי של תעלות הלחימה המובילות למבצר. התנועה נעשתה תחת אש מקלעים בלתי פוסקת. למזלם נמצאו הלוחמים בשטח בלתי נראה לעין היורים, ולכן הם יכולים היו להמשיך בתנועה שוטפת.

מפקד הצוות אביקם שרף ורן גוטמן היו החלוצים שהצליחו להיכנס אל התעלה הראשונה. להפתעת כולם התברר שהתעלות צרות מאוד, והתנועה

מאז נאחזו המחבלים בבופור היה המבצר לסמל האיום על יישובי הצפון. במשך שנים ידע צה"ל שמחבלים וקציני תצפית מתבצרים בו ומכוונים את אישם לעבר צפון אצבע הגליל, ובמיוחד לעבר מטולה

בהן עם חגור ונשק קשה ביותר. אבי ורזי החלו בטיהור התעלות, עד ששני צורות מנשק האויב הרגו את שניהם. מוטי, אחד מקציני הסיירת שצעד בעקבותיהם, החליט ליטול על עצמו את הפיקוד על המשך טיהורו של היעד.

יחד עם מוטי המשיך גוני בדרכו אל פתח המבצר. יריות נשמעו מכל עבר, ורימונים הושלכו אל תוך התעלות. מחבלים רבים נהרגו, ואחרים נראו נמלטים מן האזור. מחבל עיקש, שמצא לו מסתור על מסלול לחימתו של גוני, ירה צרור פתאומי לעברו. גוני נהרג במקום.

מוטי והלוחמים הנותרים הוכיחו דבקות מרשימה במשימה והמשיכו לטהר את היעד עד סופו. אחד הלוחמים, רוני, נטל דגל כחול-לבן מאחד הנגמ"שים, טיפס על האנטנה וקבע את הדגל בראשה. שמחתי על שהיה זה דווקא גבי, שפיקד על הקרב. נוכחתי לדעת שהוא קצין מעולה, בעל אומץ לב וכושר מנהיגות ראויים לציון.

בסביבות 22:00 תם הקרב. זמן מה לאחר מכן הובא לידיעתי שגוני נהרג. לא יכולתי לעכל את הידיעה.

רציתי להאמין שמדובר בטעות, שעוד אקבל הודעה אחרת המבטלת את קודמתה, אך זו לא הגיעה.

למחרת כיבוש הבופור, משפנו ההרוגים והפצועים, נחת בשטח מסוקו של ראש הממשלה. אל מנחם בגין נלוו שר הביטחון, אריק שרון, ורס"ן חדד, מפקד הכוחות הלבנוניים בדרום לבנון. אף שהשטח היה נתון לאחריותי, לא תואם עימי הביקור מראש. לא ידעתי מאומה על הנחיתה, והעובדות נודעו לי רק אחרי המלחמה. בראיון לטלוויזיה שנערך עימו על מוצב הבופור מסר ראש הממשלה כי בקרב לא נהרג איש מחיילינו, ואף לא היו נפגעים. הקביעה המוטעית הזאת של ראש הממשלה, שלא ידעתי מהו מקורה, עוררה מבוכה ותגובות קשות כלפיו. ההורים השכולים ראו בה, ובצדק, פגיעה בהם ובבניהם. גורמים צבאיים, שידעו את העובדות, הביעו את פליאתם על שבגין לא עודכן. מאוחר יותר, בשיחה עם אלוף הפיקוד, אמיר דרורי, הוא טען שלא ידע על נחיתתו של ראש הממשלה ושלא עודכן על כך. בבירור שערכתי התברר לי שמסוקו של בגין עמד בקשר עם אג"ם-מבצעים במטכ"ל. היושבים שם לא היו מעודכנים בעובדות, וזהו, אולי, מקור הטעות האומללה.

סיכום

במאמר הזה לא סקרתי את כל הגזרות במלחמת שלום הגליל. אוגדתי, אוגדת געש, כבשה את צידון והעבירה את העיר לידי עוצבת הגליל אשר עסקה בטיהור העיר במשך ימים רבים תוך קרבות קשים. אוגדת געש הגיעה עד לפאתי ביירות.

25 שנה חלפו מאז מלחמת שלום הגליל - פרק זמן ארוך שמאפשר לבחון את מידת צדקתה ואת הישגיה. ההישג הבולט ביותר של המלחמה היה גירוש כוחות הפת"ח מלבנון - כ-14 אלף לוחמים. אולם המלחמה שינתה את מאזן הכוחות הפנימי בתוך לבנון ואיפשרה את עלייתו של כוח חדש - חזבאללה - שמקדיש את עצמו מאז היווסדו למלחמה בישראל.

לימים הייתי בין אלה שחשבו שצריך לצאת מלבנון ולהגן על המדינה מהגבול הקיים. בהיותי חבר כנסת ולאחר מכן השר לביטחון פנים דגלתי ביציאה חד-צדדית, אך ראש הממשלה רבין ולאחר מכן ראש הממשלה נתניהו לא הסכימו עם הרעיונות שלי, ועשרות חיילים שילמו בשל כך בחייהם מדי שנה. היה זה ראש הממשלה אהוד ברק שהחליט על יציאה חד-צדדית מלבנון. לדאבונו, לא הייתה זו יציאה אלא בריחה חד-צדדית שפגעה קשה בדימוי של המדינה בכלל ושל צה"ל בפרט. צד"ל הופקר בשטח, וציודו עבר לאויב. כוחות צה"ל התפנו במהירות ונתנו תחושה של צבא נסוג. בעקבות הנסיגה התיישב חזבאללה על הגדר, וישיבתו שם הביאה לפרוץ מלחמת לבנון השנייה.

כוח ורדי במלחמת שלום הגליל

הרכב הכוח

כוח ורדי היה כוח אוגדתי שהורכב מהאלמנטים הבאים: חטיבת השריון הסדירה בני אור בפיקודו של חגי כהן, גדוד קורס קציני שריון, גדוד קורס מפקדי טנקים, כוח מחטיבת גולני שכלל גדוד חי"ר ואת סיירת גולני (בפיקודו של סמח"ט גולני, גבי אשכנזי) ושתי פלוגות הנדסה. סיוע ארטילרי התקבל מגדוד הארטילריה של האוגדות שבשטח. מפקד הכוח היה תא"ל דני ורדי, וסגנו היה זאב ליבנה. המטה של הכוח - קמ"ן, קצין אג"ם, קצין סיוע אווירי, קמב"ץ, קצין התחזוקה, קצין החימוש - היה מורכב כולו מחניכי פו"ם שפוזר ערב המלחמה.

משימות הכוח

להלן המשימות שהוטלו על הכוח. ביום ראשון הוטל עליו לכבוש את ג'זין, להשמיד את הכוחות הסוריים שבאזור ולפתוח את הציר לכיוון אגם קרעון. ביום שני הוטל עליו לפתוח את הציר, לכבוש את ג'בל ברוך, להתקדם לכיוון כביש ביירות-דמשק ותוך כדי ההתקדמות להשמיד את הכוחות הסוריים שבאזור. בימים שלישי ורביעי שונתה משימת הכוח: הוטל עליו לכבוש את ג'ב ג'זין ולהיערך לחסימה לכיוון מזרח נגד כוח שריון סורי שנע לעבר אזור הלחימה. אל הכוח צורפה חטיבה של צנחני מילואים.

האויב

מול כוח ורדי התייצבו כוחות סוריים סדירים שכללו גדוד טנקים בג'זין, כוחות שריון וחי"ר במרחב שבין ג'זין לבין השטח שמצפון לאגם קרעון (ההערכה הייתה כי מדובר היה בגדוד שהתרכז בעיקר בכפרים), מחלקת חי"ר וכוח מודיעין בג'בל ברוך.

מבנה ושליטה

כוח ורדי היה כוח ייעודי שהתבסס על יחידות סדירות ועל גיבוי מיינמלי של אנשי מילואים. הרכב המפקדות חייב שליטה ותיאום תוך תנועה ובלי להקים מפקדה עיקרית. השליטה נעשתה באמצעות חפ"קים - אוגדתי, חטיבתי וגדודי - שנעו עם הכוחות. המג"דים ניצבו בראש הכוחות ופיקדו מטנקים או מנגמ"שים. המח"טים היו בתוך הטור הראשון - קצת מאחורי המג"ד, כלי שביע"שמיני בשדרה. גם הם פיקדו מתוך נגמ"ש או טנק. מפקדת האוגדה כללה ארבעה נגמ"שים והתמקמה בשטחים שולטים שמהם ניתן היה לצפות על הכוח העיקרי או על כמה מאמצים. מפקדת האוגדה דילגה עם הכוחות.

תורת הלחימה

הלחימה נעשתה בשדרות. הכוח חולק לשלושה כוחות משנה:
1. על הכוח בפיקודו של מח"ט בני אור הוטל



צה"ל בהר הלבנון



כוח ורדי היה כוח אוגדתי לא אורגני שהורכב מכוחות שונים שקובצו יחד. הכוח פעל בגזרה המזרחית תחת פיקודו של הגיס. לקחיו של מפקד הכוח מהמלחמה תקפים גם לצה"ל של היום



תא"ל דני ורדי

מפקד אוגדה משימתית במלחמת של"ג

לכבוש את ג'יזין ולהתקדם צפונה תוך טיהור השטח והשמדת רק"ם של האויב.

2. על הכוח בפיקודו של סמח"ט גולני הוטל לכבוש את ג'יבל ברוך. שלב א' אמור היה להיות תנועה רכובה, ולאחריה תוכנן טיפוס רגלי. ההתקפה על המוצב בגב ההר תוכננה לאור אחרון, אך בפועל בוצעה עם שחר.

3. הכוח בפיקודו של מג"ד קק"ש (קורס קציני שריון) נשאר עתודה אוגדתית בשלב ההתקדמות והעקיפה של אגם קרעון ובשלב של כיבוש ג'יבל ברוך. בשלב של כיבוש ג'יזין הוא נתן חיפוי לכוח של מח"ט בני אור. אחר כך הוא סייע לכוח המח"ט בכיבוש הכפר עין-תינא.

מבנה הכוחות

כל הכוחות היו מעורבים - הם כללו שריון, חי"ר והנדסה - ונבנו במתכונת של צוותי קרב. הכוח של מח"ט בני אור כלל גדוד טנקים, פלוגת חי"ר ומחלקת הנדסה. הכוח של סמח"ט גולני כלל גדוד חי"ר, פלוגת טנקים מוקטנת ומחלקת הנדסה. הכוח של מג"ד קק"ש כלל גדוד טנקים מוקטן, פלוגת חי"ר מוקטנת ומחלקת הנדסה.

הכרת האויב

תכנון מוקדם נעשה במשך כיומיים. הכוחות הסדירים הכירו היטב את תורת הלחימה של הצבא הסורי. הגזרה הייתה מוכרת באופן כללי ללוחמים.

ציוות הכוחות

ציוותי הכוחות נעשו מחפ"קים תוך כדי תנועה, שכן המשימות שונו שוב ושוב. המפקדים הכירו היטב זה את זה, הכירו את הגזרה, וקל היה להפנותם למשימות.

תחזוקה ופינוי נפגעים

צירי האספקה והפינוי הוקצו במסגרת פקודות המבצע ועודכנו בכל לילה בתדריכים ובפקודות לקראת יום המחרת. האספקה נעשתה בדחיפה תוך התבססות על אגד התחזוקה של אוגדה 162 שפעלה בסמוך. הנפגעים פונו לתאג"דים של אוגדה 162 שהיו פרוסים בשטח, ומיקומם תואם בין קציני התחזוקה של שתי האוגדות.

פעולת המפקדות

מפקדות הכוח פעלו אך ורק בחפ"קים ותוך הובלת הקרב וראייתו מקרוב. מפקדת הגיס לא הייתה מעורבת בשלב א' - כיבוש ג'יזין. בשלב של ההתקדמות צפונה ושל כיבוש עין-תינא היא לא הייתה בתמונת המצב, אלא בעיקר תיאמה גזרות עם כוחות שכנים. מפקדת הכוח הייתה בקשר

עם אלוף הפיקוד. בסופו של כל יום הוא מסר עדכון כללי בנוגע לכוונות הפיקוד ליום הלחימה שלמחרת.

הלקחים העיקריים

1. מבנה הכוחות תאם את המשימות ואיפשר להתמודד היטב עם כוחות האויב.
2. לא הייתה לחימת לילה. הלילות נוצלו רק לאספקה ולמנוחה.
3. שליטה של כל המפקדים מחפ"קים איפשרה להם לשנות במהירות משימות וציוותי כוחות ונתנה להם תמונת מצב די ברורה בכל השלבים.
4. המפקדים הכירו אלה את אלה, הכירו את הצבא הסורי ואת שיטת הלחימה שלו והכירו באופן כללי את הגזרה ואת אופן הלחימה בשדרות. כתוצאה מכך יכלו הכוחות להיכנס ללחימה בצורה טובה ובמינימום זמן.
5. כוונות הדרג הפוקד (גיס ופיקוד) לא היו ברורות. יתר על כן, הדרג הפוקד לא תירגם את כוונותיו לשפה מעשית: לאן יש להגיע, עד מתי, ומהי רמת החשיבות של כל משימה.
6. הכוח הפגין דבקות במטרה. בכל פעם שהוגדרה המטרה בצורה ברורה, היא הושגה.

ניתן לומר שנבחרת המפקדים שעמדה לרשות צה"ל לקראת של"ג הייתה מהטובות ומהמנוסות ביותר שעמדה לרשותו אי פעם

7. התיאום עם הכוחות השכנים ועם חיל האוויר לקה בחסר. למפקדים לא הייתה תמונת קרב כוללת בנוגע למיקומם של הכוחות השכנים, והיה יותר ממקרה אחד שבו תקף חיל אוויר את כוחותינו.

שיטת הלחימה

שיטת הלחימה הייתה מבוססת עקרונית על ציוותי כוחות שהותאמו במידת האפשר לאויב ולקרע. כך, למשל, ציוות הכוחות לכיבוש ג'יבל ברוך היה מבוסס על מתן משקל רב יותר לחי"ר, ולעומת זאת בשטחים היותר פתוחים לאורך אגם קרעון ניתן משקל רב יותר לטנקים.

בכל תקיפה יזומה נעשה מאמץ לשמור על העקרונות הבאים:

1. יצירתה של תמונת מצב מודיעינית באמצעות תצפיות, היתקלות ומשיכת אש וכו'.
2. ביצוע הערכת מצב שהביאה בסיומה לקביעת תוכנית התקיפה. זו התבססה על יצירת עדיפות בנקודת הפריצה, על הנחתתה של מכת אש

ארטילרית, על כוח חיפוי ועל הכנתה של תוכנית חלופית למקרה שהכוח לא יצליח להבקיע ולהתקדם - בעיקר בצירים צרים. לתוכניות חלופיות הוקצו תמיד כוחות בציוות שונה.

3. ברמת האוגדה - שמירה על מאמץ אחד מרכזי, דהיינו דירוג בתקיפות, ומניעת מצב שבו שני כוחות מרכזיים מסתבכים בעת ובעונה אחת בלי שיוכלו לסייע זה לזה.
4. שמירת עתודה ברמת האוגדה שתוכל לעזור לכוו שאינו מצליח להשיג את יעדיו. הסיוע יכול להינתן באמצעות תקיפת האויב מכיוון אחר או באמצעות תוספת כוח למאמץ שנתקע. לדוגמה, את הכפר עין-תינא תקף מעורפו כוח העתודה של סא"ל ספי, לאחר שכוח המח"ט - חגי - לא הצליח לפרוץ אליו מן החזית. אשר למיקום מפקדים - בכל הרמות הם הובילו את הכוחות והיו בדבוקה הקדמית של הכוחות המובילים (מדובר במג"ד, בקמ"ט, במח"ט בני אור, במג"ד קק"ש, בסמח"ט גולני וכו').
5. לא הייתה שום תקיפה בלילה - וחבל. הייתה תוכנית לתקוף את עין-תינא בלילה באמצעות חי"ר, לאחר שנכשלה תקיפת יום באמצעות טנקים. אולם הגיס לא אישר את התוכנית הזאת.

לקחים

1. לא הייתה לחימת לילה. הפיקוד היה צריך לאפשר זאת.
2. ברמת הגיס היו המשימות והיעדים לא ברורים. לא נקבע עד מתי ולאן יש להגיע ולאיה צורך.
3. היכולת להשיג את המשימות תלויה מאוד באיכות המפקדים, בהכרתם את הכוחות ואת יכולותיהם, ברמת האימון, בהכרת השטח והאויב. הכוחות שנלחמו תחת פיקודי היו מהטובים ביותר הן מבחינת איכות המפקדים והן מבחינת רמת האימון, וניתן היה לבצע באמצעותם את המשימות בלוי"ז קצר על אף שאלה שונו לעיתים קרובות.
4. רמת הגיס והפיקוד כמעט שלא הורגשו, ולא היה ברור מהי כוונת הגיס, מהן המשימות שהוא צריך להשיג, מהי תמונת המצב הכללית וכו'. לכל אורך הלחימה לא הייתה שום קבוצת פקודות או סקירה גיסית/פיקודית על הזירה ועל הכוונות, על המשימות הדחופות, על עדיפויות במשימות וכו'. העדכונים נעשו רק בקשר והיו חלקיים מאוד.
5. לטעמי היו יותר מדי כוחות באותו תא שטח, והדבר גרם לבלבול ולסרבול ולא הביא שום תועלת.
6. התיאום עם חיל האוויר היה לקוי מאוד. ייתכן שזה נבע כתוצאה מהיותו של הכוח מאולתר ובלי קישור מתאים.

לחימת הגיס בגזרה המזרחית

הפעלת הגיס במלחמת שלום הגליל הוכיחה את נכונותה של התפיסה שלפיה אין דרך מעשית לנצח במלחמה ללא מהלכים קרקעיים וללא השתלטות על השטח וכיבושו. כמו כן היא הוכיחה שאין תחליף לכוחות המשוריינים



מבט על בקעת הלבנון - אזור הלחימה של הגיס הצפוני



אלוף (מיל') אביגדור
(ינוש) בן-גל

מפקד הגיס הצפוני במלחמת של"ג

במהלך שירותי הצבאי זימן לי הגורל לפקד על שתי מערכות שריון גורליות. הראשונה, קרב ההגנה בצפון רמת הגולן במלחמת יום הכיפורים, כשהייתי מפקד חטיבה 7. השנייה, השמדת השריון הסורי בגזרה המזרחית במלחמת שלום הגליל במסגרת מתקפה של הגיס שעליו פיקדתי. הצלחתנו בקרב השריון בלבנון נבעה מכך שיישמנו את תורת הלחימה של צה"ל כפי שגובשה במשך עשרות שנים ועברה, כמטען גנטי, ממלחמה למלחמה. לדבקות בתורת הלחימה נוספו ידע וניסיון שעיצבו את אופיו של הצבא ואת דמותם ואת רמתם המקצועית של לוחמיו.

יסודותיה של תורת הלחימה הנכונה הם: תכנון פשוט, הגדרת הרכב הכוחות, ציון יעדי הביניים והיעד הסופי, קביעת לוחות הזמנים להשגתם, הקרבה אישית, תעוזה, הרצון ליצור מגע עם האויב ולהשמידו, הזדהות מלאה עם הפקודות ועם המשימות והדבקות להשגתן. יחד עם זאת, וללא סתירה, יש לתכנן, לאלתר וליזום פעולות ומהלכים בהתאם למצבים בלתי צפויים.

ברמות האופרטיביות - כגון אוגדה, גיס ופיקוד - על המפקדים לדבוק במטרות המלחמה ולשאוף להשיגן בכל מחיר ולהרחיבן ככל שניתן. מפקדים שנמצאים קרוב לאירועי הקרבות ובמגע עם האויב - זכותם לסטות מהתוכניות ולשנות את ההוראות של הדרגים הבכירים, אם הן הופכות לבלתי רלוונטיות ועוללות בכך להכשיל מהלכים מבצעיים עקב השתנות המציאות.

מעל לכול יש לתת פקודות בשפה צבאית פשוטה ומובנת. מצאתי לנכון להדגיש כבר בפתח דבריי את העקרונות האלה ואת דפוסי ההתנהגות בתכנון ובלחימה לאור תוצאותיה של מלחמת לבנון השנייה - מלחמה שלדעתי משהו בסיסי השתבש בה, כגון סטייה חמורה מתורת הלחימה של צה"ל ומתורת המנהיגות הקרבית והמצביאות. תפיסת עולם שלמה, שגובשה, צמחה והבשילה לאורך שנים רבות, שנות דור, נמחקה במשיכת קולמוס וכלאחר יד. בני דורי התברכו באוצר שלא יסולא בפז, והוא הזיכרון והניסיון שרכשנו משחר שירותנו הקרבי. במלחמת ששת הימים היינו מפקדי פלוגות צעירים, במלחמת ההתשה כבר פיקדנו על גדודים, במלחמת יום הכיפורים היינו מפקדי חטיבות שהיו מוקד ההתעניינות אצל כל דרגי הפיקוד. המשכנו לפקד על אוגדות ועל פיקודים מרחביים, ואני, לאחר שסיימתי למלא את תפקיד אלוף פיקוד הצפון, התמניתי למפקד גיס משוריין שלחם במלחמת לבנון הראשונה.

הלכחים ממלחמת יום הכיפורים

אף שהתבקשתי לכתוב רק על קרבות הגיס, אני חש

חובה להרחיב מעט ולספר את מלחמתה של חטיבה 7 במלחמת יום הכיפורים כדי להמחיש כי אפשר לנצח גם בקרב שהוא לכאורה אבוד, כל עוד דבקים ביסודות הקרב הנכונים ודבקים במשימה.

כשפרצה מלחמת יום הכיפורים, נערכה החטיבה לקרב נגד הדיוויזיות הסוריות במרכז רמת הגולן ובצפונה. תורת הלחימה להגנת הרמה קבעה בצורה מפורשת שקו המגע הוא גם קו העצירה. בהתאם לתפיסה המוזרה והתמוהה הזאת אמור היה קרב ההכרעה להתנהל ממש על קו הגבול מתוך המוצבים, בעוד יחידות הטנקים מפוזרות ביניהם. זו הייתה תפיסת לחימה נוקשה וחסרת גמישות. כאשר החלו הסורים בהסתערותם, קרסה בתוך זמן קצר המגננה בדרום הרמה, וחטיבה 188 נשטפה וחוסלה בקרב אבוד וחסר סיכוי מראש.

כאשר הופעלה חטיבה 7, הבנתי שהסיכוי היחיד לבלום ולהשמיד את הכוחות הסוריים נעוץ בשינוי תפיסת ההגנה. תוך כדי תנועת הכוחות למגע, תחת הפגזות סוריות כבדות מאוד, החלטתי להיערך במסגרת מרחב מוגן וגמיש, שיוכל להגיב בתמרון ובאש למהלכי האויב. כמו כן הבנתי שבמלחמה אמיתית, כפי שהחלה להתפתח ב־6 באוקטובר, לקו הגבול לא יהיה ערך צבאי כלשהו. השמדת שריון

ברמות האופרטיביות על המפקדים לדבוק במטרות המלחמה ולשאוף להשיגן בכל מחיר ולהרחיבן ככל שניתן

האויב - כך תיכננתי - תיעשה בשטחנו במקומות הנכונים מבחינה טקטית. במילים אחרות, השאיפה הייתה להיות מחובר לשטחים הנכונים ולקרוא בעוד מועד את מהלכי האויב ולאתר את מאמצו העיקרי תוך כדי הקרב המתפתח.

מרחב ההגנה, שעוצב תוך כדי הלחימה, כלל את הקו הקדמי, את מערכת מוצבים שנבנו בתום מלחמת ששת הימים לאורך הגבול, מתגברים במחלקות טנקים. משימת הכוחות הייתה להשהות את התקפות האויב ולדווח על היערכותו ועל כיווני תקיפתו, ואם ניתן הדבר, להעריך היכן נבנה המאמץ העיקרי של הדיוויזיות הסוריות. המערך השני נבנה מריכוזים גדודיים של החטיבה שנערכו על תוואי השטחים השולטים בעורף המערך הקדמי, ומשימתם הייתה להכיל את הכוחות התוקפים ולהשמידם בשטחים שנקבעו מראש תוך כדי לחימה חזיתית וללא פשרות. על בסיס הריכוזים הגדודיים נבנה בפועל קו העצירה האחרון של המערך החטיבתי שעליו נערכו קרבות ההכרעה המרים בשלבי הבלימה. בעומק קו העצירה נערכה

העתודה - כוח קטן שכלל טנקים בודדים. כיתור החטיבה ותקיפתה מהאגף הפכו לאיום אמיתי כשהסורים הבקיעו בדרום הרמה, וחלק מכוחם התנצל ונע צפונה למרכז הרמה ולכיוון נאפת. בניגוד לתפיסתי העקרונית, שאסרה לפצל את המסגרות הגדודיות, נאלצתי להעביר פלוגת טנקים שתבלום את ההתקפה שהחלה בדרום.

פלוגת הסיוור, הרכובה על גמ"שים, נעה לאורכו ולרוחבו של המרחב המוגן, עד שנקלעה ללחימה עקובה מדם עם גדוד קומנדו שפרץ באגף הצפוני ובתפר גבול הגזרות עם חטיבת גולני.

בקרבות הבלימה לחמו החטיבה והכוחות שהיו תחת פיקודה נגד עוצמה סורית חסרת תקדים בהיקפה ובנחישותם של הסורים להבקיע ולכבוש גם את צפון הרמה.

הכוחות התוקפים בארבעת ימי ההגנה בין 6 באוקטובר ועד צהרי 9 באוקטובר כללו שלוש חטיבות חי"ר, חטיבה אחת ממוכנת, שלוש חטיבות טנקים, כוח חלוץ של דיוויזיה מטכ"לית מספר 3 וכוחות שריון מרוקאיים. ההסתערות נתמכה בהרעשות הארטילריה הסורית, שפעלה ביעילות ובדייקנות רבה, שהרי החרמון היה כבר בידיהם מהיום הראשון, וממנו צפו הסורים על כוחותינו. בשיא המתקפה המטכ"לית, שחתרה להבקיע ולהכריע סופית את קו ההגנה, הומטרה על כוחותינו המותשים אש תופת מ־20 גדודים, שהם כ־360 קנים, שרוכזו בעורף הדרג המסתער. רסיסי הפגזים המתפוצצים עשו שמות בכוחותינו ואיפשרו לטנקי האויב לכרסם ולערער את כוחותינו בשטח.

בשארית כוחם, בקרבות טנקים פנים אל פנים, הצליחו המג"דים, המ"פים, מפקדי המחלקות וצוותי הטנקים לבלום כ־570 טנקים שתקפו במשך ארבעה ימים את המערך החטיבתי באגפים ובחזית. עם תום הלחימה השאיר האויב בשדה הקרב כ־370 טנקים פגועים ועוד 150 כלי רכב מושמדים מסוגים שונים. הניצחון הושג כתוצאה מהלחימה ללא פשרות ומהעקשנות שגילו הלוחמים. המחיר היה איום. במלחמת יום הכיפורים היו לחטיבה ולכוחות שלחמו תחת פיקודה 263 נפגעים, מתוכם 131 הרוגים, 12 נעדרים ו־157 פצועים. רובם נפלו ונפצעו בשבוע השני של חודש אוקטובר 1973.

בתום מלחמת ההתשה בתעלה האמנתי שצפויה מערכה נוספת וכי הפסקת האש שנכנסה לתוקפה באוגוסט 1970 תהיה זמנית. האמנתי לכל מילה שאמר נשיא מצרים, ובמשך שנה ארוכה ומפרכת הכנו את הכוחות ואת המפקדים למלחמה הבאה, וזו אכן לא בוששה לבוא. החטיבה התייצבה בשדה הקרב כמכונת מלחמה ממורקת ומשומנת, חדה כתער, מאומנת ומקצועית ועם מיטב המפקדים שחיל השריון ידע לגדלם. אנו בחטיבה השקענו את כל מרצנו להכנים ליום הדין, והם לא איכזבו. על



מרכבה במלחמת שלום הגליל: טבילת אש ראשונה לטנק הישראלי החדש | הרעיון המרכזי בתוכנית הגיס היה - בשלב הראשון - לתקוף ולהשמיד את השריון הסורי בגזרה המזרחית של לבנון באמצעות ריכוז האוגדות למתקפה גיסית נגד דיוויזיה משורינית מספר 1

We are the champions, my friends
And we'll keep on fighting till the end
We are the champions
We are the champions
No time for losers
Cause we are the champions of the world.

ההתפתחויות ערב מלחמת שלום הגליל

מלחמת שלום הגליל, בניגוד בולט למלחמת יום הכיפורים, הייתה מלחמה יזומה, שתוכננה מראש, ומהלכיה המבצעיים תורגלו בשטחי האימונים בפיקוד הצפון במשך שנה. ברמה האופרטיבית נבחנה המלחמה על שלל מרכיביה ומהלכיה באמצעות משחק מלחמה רחב ומעמיק שקוים במטה הכללי. לפי מיטב שיפוטי, גם אם לא כך הוגדרה האסטרטגיה הכוללת של המערכה בלבנון, המטרה המדינית ארוכת הטווח - והיומרינית לטעמי - הייתה לסלק את אש"ף מלבנון, לכרות ברית שלום עם מדינה ערבית נוצרית ולשחרר את לבנון מעולה של סוריה. מבחינה פורמלית נוסחה הכוונה הזאת במונחים כגון הוצאת יישובי גבול הצפון מחוץ לטווח הארטילרי, השמדת אש"ף ויצירת מציאות צבאית חדשה, שתגרום לנסיגת חיל המשלוח הסורי באמצעות תמרון כוחותינו באגפו הימני, מעין

מלחמת שלום הגליל, בניגוד בולט למלחמת יום הכיפורים, הייתה מלחמה יזומה, שתוכננה מראש, ומהלכיה המבצעיים תורגלו בשטחי האימונים בפיקוד הצפון במשך שנה

כאמור, אחד הגורמים להצלחה הוא הסיוע הארטילרי שניתן במשך כל קרב הבלימה לכוחות שנאבקו מול גלי ההסתערות הבלתי פוסקים של האויב. מפקד הסיוע החטיבתי, אריה מזרחי, מהקצינים הטובים ביותר שהכרתי, צורף אלינו למזלי הטוב כמה שבועות קודם לכן והפגין גאוניות יוצאת דופן בהפעלת האש, ומאז לא נפרדו דרכינו. שמחתי להיעזר בו בכל הזדמנויות בעתיד, כשהייתי אלוף פיקוד ומפקד גיס. הוא היה פגניני, מנצח ארטילרי אמיתי.

מילות השיר המפורסם "אנחנו האלופים, חבריי" ששר פרדי מרקורי (להקת "קווין") מבטאות אולי יותר מכול את אופיה של חטיבה 7 ואת רוח הלחימה שלה:

מערך ההתרעה הקדמי פיקד ולחם בגבורה אישית יוצת דופן יאיר נפשי, מג"ד מחטיבה 188, שלחם במסגרת החטיבה מתחילת המלחמה ועד סופה בתל-שמש. במערך הבלימה העיקרי הכריעו את תוצאות הבלימה מפקדי הגדודים יוס אלדר, שפונה לאחר שנפצע וחזר, אביגדור קהלני, שבלם, כמעט בגופו, את המאמץ הסורי הראשי בגזרה המרכזית, כאשר הכול נראה אבוד ופרוץ.

בצהרי 9 באוקטובר נהרג משולם רטס, מפקד גדוד מוקטן, שאחרי בלימה מוצלחת בגזרה הצפונית של קו הבלימה תקף את כוח החלוץ של העתודה המטכ"לית הסורית. יוסי בן-חנן הגיע עם שתי פלוגות בזמן הנכון כדי לבלום את ההבקעה הסורית באגף הדרומי של קהלני. הוא נפצע כמה פעמים, ולמרות הפצרותיי סירב להתפנות. לאחר שבועיים, בקרב על תל-שמש, נפגע אנושות וחולץ על-ידי צוות מסיירת מטכ"ל. מאיר זמיר, עם פלוגת טנקים, איבטח את המערך מדרום והשמיד בקרב מזהיר ומקצועי 50 טנקים שניסו לנתק את כוחותינו מדרום. אורי קרשני, מפקד פלוגת הסיור, לחם נגד גדוד קומנדו מוקטן באגף הצפוני, נהרג, ועימו נהרגו 23 לוחמים נוספים. הפלוגה חדלה להיות יחידה לוחמת.



תמרון נוסח חניבעל באלפים - במקרה שלנו דרך הרי השוף בלבנון. האירועים המכוננים במהלך 1981, כשנה לפני היציאה למלחמה, היו מעין מבוא למה שעתיד היה להתרחש. האירוע העיקרי היה חיזוק הקשרים - כולל אלה הצבאיים - עם המחנה הנוצריו-מרוני בלבנון. השקענו הרבה מאוד משאבים כדי שיוכלו לעמוד במאבק שניהלו נגד המחנה המוסלמי-סורי.

הכרתי אישית את מנהיגי המחנה הנוצרי הצעירים, ובין חבריי היו דני שמעון ובשיר ג'מאיל, לעתיד נשיא לבנון שעתיד היה להירצח בספטמבר 1982 על-ידי הסורים במהלך המלחמה. חיזקנו וגיבשנו את הקשר עם אזור דרום לבנון בתחום הצבאי והכלכלי. המונח "הגדר הטובה" ביטא את מרקם היחסים המיוחדים שנבנו באזור הדרום, מרחב שהיה תחת פיקודו של הקצין האמין והפטריוט הלבנוני האמיתי, רס"ן חדד, חבר וידיד יקר שהקריב את בריאותו ואת חייו למען לבנון העצמאית ושיתוף פעולה עם ישראל באבטחת הגבול הצפוני ומניעת חדירתן של יחידות מתאבדים ליישובי הצפון. בין היתר התאפשר הדבר כתוצאה מהסיום המוצלח של מבצע ליטני במרס 1978, שבין יתר הישגיו האחרים יש למנות גם את איחוד המובלעות הנוצריות המבודדות בדרום לכדי רצועת ביטחון אחת. נוצר שטח רצוף, ידידותי, שהפך למרכיב בעל חשיבות אסטרטגית ונכס בתפיסת הביטחון של צה"ל. אני זוכר היטב, גם היום, את דברי שר הביטחון, עזר ויצמן, ערב מבצע ליטני: "ינוש, בתום המבצע אני רוצה לנסוע ברכב רד' מהים עד החרמון". אזור החיץ ננטש אחרי כ-22 שנים, בשנת 2000. הייתה זו החלטה הרת אסון של אהוד ברק, שמשמעותה הייתה לפרוש, סופית ומרצון, מההישג החשוב ביותר בלבנון שהיה לנו אי פעם.

באפריל 1981 הפיל חיל האוויר כמה מסוקים סוריים שנשאו צוותי קרב. תגובת הסורים הייתה מהירה: הם פרסו בלבנון, לראשונה, סוללות של טילי קרקע-אוויר. כעבור זמן קצר פתחו כוחות אש"ף במתקפה ארטילרית חסרת תקדים בעוצמתה ובהיקפה לעבר רוב היישובים בצפון. קריית-שמונה ונהריה ספגו את מרב הפגיעות, ותושביהן החלו לנטוש בהמוניהם את הערים המופגזות - תופעה חדשה שלא ידענו עד אז.

בשבוע השני לקרב הארטילרי בצפון הצגתי ביוזמתי לרמטכ"ל, רפול, תוכנית מבצעית לכיבוש לבנון. המבצע כלל שני שלבים עיקריים. הראשון, כיבוש כל השטח עד נהר הזרני ובשלב השני, השתלטות על השטח עד נחל האוואלי. חשתי שרפול אהב את המתווה המבצעי וסיכמנו שהרמטכ"ל יציגה בפני ישיבת הממשלה. לפני צאתי מביתו, זרק הרמטכ"ל באוויר כלאחר יד: "ינוש, תצטרף אליי עם כל

כששאל ראש הממשלה ושר הביטחון, מנחם בגין, את הרמטכ"ל "מה עושה כאן אלוף פיקוד הצפון", הייתה תשובתו קצרה ופשוטה: "הוא רוצה להציג לפניכם תוכנית לכיבוש לבנון"

העזרים ונטוס יחד לירושלים. דרך אגב, זאת תהיה טיסת מכשירים כהכנה לחידוש רישיון הטיס שלי. תשב לידי". נפלו עלי השמיים. מי כמוני, בעל ותק טיסה עם רפול, ידע את משמעות המילים הנאיביות האלה לכאורה. ועוד טיסת מכשירים!

כששאל ראש הממשלה ושר הביטחון, מנחם בגין, את הרמטכ"ל "מה עושה כאן אלוף פיקוד הצפון", הייתה תשובתו קצרה ופשוטה: "הוא רוצה להציג לפניכם תוכנית לכיבוש לבנון". בתדהמה הופנו מבטי השרים אלי. הצגתי את התוכנית בצורה סדורה ומנומקת, בלי שאיש מהשרים הפריע לי, תופעה יוצאת דופן כשלעצמה. בסיום דבריי נטשתי בצונאמי של ביקורת, של שאלות ושל הערות. ראש הממשלה נעל את הדיון באומרו שאין צורך לקבל עכשיו החלטות הקשורות או הנגזרות מהדברים שאמרתי או מהמבצעים הקשה בצפון.

שר הביטחון החדש, אריאל שרון, נכנס לתפקידו לאחר הבחירות לכנסת ה-10 (שהתקיימו ביוני 1981). בסוף אוגוסט הוא ביקר בפיקוד הצפון



טנקי מרכבה בשטח בנוי בלבנון | כל המאמצים להימנע מלתקוף את הסורים עלו בתוהו

בלבנון בעוצמה כוללת של שלוש אוגדות בפקוד עצמאי של גיס משוריין ומוכנות לפרוץ לבקעת הלבנון הצפונית.

המערכה בלבנון כללה את האירועים הבאים: פרוץ הלחימה, השמדת הטק"א, השמדת המערך הסורי, הפסקת האש ב-11 בחודש, שלב הזחילות לעבר כביש ביירות-דמשק בגזרה המרכזית, כיבוש מזרח ביירות בין 20 ל-28 ביוני, כיתור מערב ביירות ביולי, כרסום בשטחה של מערב ביירות באוגוסט וחתימת ההסכם ליציאתם של הכוחות הסוריים ושל אש"ף מביירות הנצורה. ב-14 בספטמבר נרצח בשיר וב-16 בספטמבר החל הקרב לכיבוש מערב ביירות. בסוף החודש יצאו אנשי אש"ף מביירות, ובהם ערפאת, ולאחר מכן יצאו מהעיר גם חיילי צה"ל והחליפו אותם כוחות בין-לאומיים.

אחד הלקחים המשמעותיים ביותר של מלחמת יום הכיפורים בתחום הארגון המבצעי היה שיש להקים את הגיס. הלקח הזה הוסק בעקבות הכשלים, התקלות ואי-ההבנות בין מפקדת הפיקוד, הנמצאת אי שם רחוק בעורף ומחוץ לתמונת הקרב, לבין הדרגים הלוחמים. לזמן יש משמעות שונה בעת לחימה: האירועים הם מהירים, המציאות משתנה בפרקי זמן קצרים, הדינמיקה מואצת, הזדמנויות באות וחולפות מהר, וחלון הזמן לניצול שגיאות האויב הוא מוגבל מאוד. קשה להכריע את המערכה הצבאית היבשתית בשליטה מרחוק, המפקד צריך להיות נוכח במקום, לדעת היכן ומתי ליצור נקודות כובד באמצעות ריכוז הכוחות ומתי לפצל ולרכז את העוצבות מחדש. פלאי הטכנולוגיה, כפי שהוכח במלחמת לבנון השנייה, יוצרים אשליה של נוכחות,

קשה להכריע את המערכה הצבאית היבשתית בשליטה מרחוק, המפקד צריך להיות נוכח במקום, לדעת היכן ומתי ליצור נקודות כובד באמצעות ריכוז הכוחות ומתי לפצל ולרכז את העוצבות מחדש

שאחזור למלחמה כשתפרוץ בתפקיד של מפקד הגיס הצפוני. הרמטכ"ל קיים את ההבטחה הזאת במלואה ומהר יותר מכפי שציפיתי. מתוך ניסיוני ראיתי נכוחה שהדרך היחידה להדביר את הטרור בצפון לפרק זמן משמעותי תהיה אך ורק באמצעות מהלך צבאי קרקעי רחב היקף. התעקשתי לקבל תפקיד פיקודי. לא רציתי לפספס את המלחמה.

פרוץ מלחמת שלום הגליל

המלחמה החלה ב-6 ביוני 1982, ולדעתי הסתיימה עם יציאת צה"ל מביירות המערבית וכניסת הכוח הבין-לאומי בסוף ספטמבר. המהלכים העיקריים של המתקפה כללו: תנועה ולחימה צפונית בגזרה המערבית, בצירי החוף, דרך מחנות הפליטים לעבר היעד המערבתי הסופי, מזרח ביירות, בעוצמה של שלוש אוגדות, כולל נחיתה מהים שהתבצעה צפונית לצידון; ניסיון לכתר את הכוחות הסוריים דרך רמת השוף הדרוזית בעוצמה של אוגדה בגזרה המרכזית ולחימה לכיבוש ציר ביירות-דמשק; השמדת הכוחות הסוריים בבקעת הלבנון, לפי פקודה בלבד, ואחרי השמדת סוללות הטק"א הסוריות

וביקש מייד ללמוד את התוכניות האופרטיביות של הפיקוד. עיקר תשומת ליבו התמקדה בתוכנית שעסקה בלבנון ושהוצגה לממשלה בעת שהיה שר החקלאות. אחרי עיון מעמיק וקבלת סקירות משלימות מקציני המטה הפנה השר את ראשו לעבר הרמטכ"ל ואמר: "רפול, התוכנית הזאת מוכרת לנו מהיכנשהו, הלא כן?" ואז פנה לכל הנוכחים וביקש להרחיב ולשנות את היעדים האסטרטגיים של התוכנית הרחק צפונה. לקראת הסיום ביקש ממני לדבוק בנוהלי עבודת מטה מסודרים. הוא לא אהב, בלשון המעטה, את קיצורי הדרך ואת פנייתו הישירה לממשלה. כוונתו הייתה מקובלת וברורה: את התוכנית יש לגבש בפיקוד, לאשר במטה הכללי, להציגה לאישור שר הביטחון ורק בסוף כל התהליך היא מובאת לדיון בממשלה לקבלת הסכמה עקרונית. מדובר תהליך ארוך ומייגע, שניסינו לקצור לאור הנסיבות המיוחדות שנוצרו בחודש יולי. עד היום אני מאמין שאחרי 10 ימי קרב ארטילריים בדרום לבנון, שבמהלכם ירו המחבלים 1,870 טילים לשטח ישראל, הייתה הצדקה מלאה לצאת למלחמה כפי שהצגתי לממשלה. אחת הסיבות לדחיית המלצתי נעוצה בעובדה שבאותו קיץ דרמטי לא היה למדינת ישראל שר ביטחון במשרה מלאה.

בספטמבר 1981, אחרי כארבע שנים בתפקיד אלוף פיקוד הצפון, סיימתי את תפקידי, ובמקומי מונה אמיר דרורי, ידיד קרוב ושותף עיקרי בלבימת הסורים ברמת-הגולן במלחמת יום הכיפורים. טרם צאתי לגלות הכפויה בארצות-הברית ולפני עלייתי למטוס "יסגרת" עם הרמטכ"ל בתקיעת כף מחיבת

הפיקוד הופך להיות וירטואלי, וכתוצאה מכך מסך את התנהלות הלחימה. הדוגמה הבולטת ביותר לעיוות תפיסת הפיקוד במלחמת לבנון השנייה הייתה שמפקד אוגדה משוריית פיקד מראש פינה על כוחותיו שלחמו בלבנון, מרחק שהוא זהה למרחק שבין מפקדת הפיקוד לאותו אזור לחימה אוגדתי. מפקד בכיר אמר לי, לתדהמתי, שמבחינתו, לאור הטכנולוגיה הקיימת, מפקדת החזית יכלה להתמקם ב"בור" בתל-אביב ומשם לפקד על הקרב. כאן גם המקום להזכיר שעבר מלחמת לבנון השנייה בוטלו מפקדות הגיס. אני מניח שאילו הייתה מלחמת לבנון פורצת שנה מאוחר יותר, הרי בהמשך לתפיסה שהטכנולוגיה מחליפה את המפקד ואת מיקומו לא היה זכר למפקדות אוגדתיות ולאוגדות.

הרעיון המרכזי בתוכנית הגיס היה - בשלב הראשון - לתקוף ולהשמיד את השריון הסורי בגזרה המזרחית של לבנון באמצעות ריכוז האוגדות למתקפה גיסית נגד דיוויזיה משוריית מספר 1. השלב השני כלל ניצול ההצלחה, התקדמות ורדיפה אחרי הכוחות הסוריים הנסוגים. השלב השלישי כלל היערכות לבלימת דיוויזיה משוריית מספר 3 וכוונת להמשך תנועה, הרחק צפונה, לעבר בעל-בק - מהלך שהיה מותנה באישור הממשלה.

בניגוד לדעת המטה הכללי, המלצתי לתקוף בראש ובראשונה את הצבא הסורי מייד עם תחילת הלחימה. ההמלצה הזאת הייתה מבוססת על הנחת היסוד שכל עוד לא יוכרע הכוח החזק בלבנון, הישגיו האחרים יהיו מוגבלים וטקטיים בלבד. אולם משיקולים מדיניים התקבלה ההחלטה שלא לתקוף את המערכים הסוריים בפתחת המלחמה. שר הביטחון הסביר שישעון החול יתחיל להתרוקן לא בזמן שנילחם במחבלים, אלא רק ברגע שההתרחשות תהיה בינינו לבין הסורים". עם זאת כולם הסכימו שצריך יהיה לפתור את הסוגיה הסורית ולסלקם מלבנון בדרך כלשהי. כאמור, הוחלט לאגף ממערב לכיוון כביש ביירות-דמשק באמצעות אוגדת הפלדה בפיקודו של מנחם עינן.

וכך הסביר שר הביטחון את המהלך הזה: "הממשלה קיבלה החלטה לאפשר תנועה פנימה לכיוון כביש ביירות-דמשק... היו לה שתי מטרות: אחת להוות איום על עורף הכוחות שנמצאים בבקעה... היה ברור שהסורים, החלטתם נחושה להחזיק בקיים בידיהם, ואז חשבנו שאנחנו נבוא לכיוון כביש ביירות-דמשק ונהווה איום לפעולה מאחור, שוב, בתקווה שנימנע מתקיפה של הסורים, תקיפה ישירה". אולם כל המאמצים להימנע מלתקוף את הסורים עלו בתוהו. שני אירועים גרמו למהפך: התקפת-נגד סורית בג'יזין לעבר כוחותינו ובלוימת ההתקדמות של אוגדת הפלדה בעין-זחלתא, באגף המערב הסורי. הוחלט להפעיל את חיל האוויר כדי

לסייע לכוחות לפרוץ דרך המתחם הסורי, אולם הרמטכ"ל התנה את הפעלת חיל האוויר בתקיפה מוקדמת של סוללות הטק"א הסוריות. השמדתן ב-9 ביולי נחשבת גם היום לאחד המבצעים המוצלחים ביותר של החיל. בכך תמה תקופת ההמתנה של הגייס: נוצרו התנאים לתקוף את הסורים. המהלך האוגף נכשל סופית.

הגיס נכנס למערכה

הגיס כלל את הכוחות הבאים: אוגדת סיני בפיקודו של תא"ל עמנואל סקל ובה שתי חטיבות טנקים, גדוד צנחנים, גדוד חי"ר, גדוד הנדסה, פלוגת סיור ואגד ארטילרי; אוגדת גיורא ובה שלוש חטיבות טנקים, חטיבת צנחנים מוקטנת, כוח חי"ר מבה"ד 1, גדוד הנדסה, אגד ארטילרי וכוח נ"מ; כוח בפיקודו של תא"ל דני ורדי ולאחר מכן כוח בפיקודו של תא"ל יוסי פלד שהחליפו. הכוח כלל חטיבת טנקים מבית הספר לשריון, חטיבת נ"ט רכובה, גדוד צנחנים וגדוד טנקים. אוגדת עידן בפיקודו של תא"ל תמיר יום טוב, ובה שלוש חטיבות טנקים, נותרה בעתודה הפיקודית.

במפקדת הגיס היו סגן המפקד, אלוף אהוד ברק;

הרעיון המרכזי היה לתקוף בכל הצירים ובמקביל להשמיד את שריון האויב מטווחים רחוקים, להסתער תוך תנועה ואש, לאתר נקודות תורפה במערך הסורי כדי להוציאו משיווי משקל מהר ככל האפשר ולאבטח את האגף המזרחי מפני התקפת-נגד של דיוויזיה 3

הרמ"ט, תא"ל עמרם מצנע; קצין אג"ם, אל"ם אורי ירון; הקמ"ן, סא"ל איתמר גזיק; קצין הסיוע הארטילרי, אל"ם אהוד אברמסון; קצין הסיוע האווירי, תא"ל שמואל ויתא"ל רן פקר; קצין ההנדסה, יהושע הראל; קצין הקשר, אל"ם מנחם מיארה; קצין התחזוקה, אלפסי אלברט; קצין השלישות, אל"ם צביקה לוי.

בזמן שפיקדתי על הגיס קיבלתי עזרה רבה ועידוד משני ידידי הקרובים, תא"ל אריה מזרחי, קצין תותחנים ראשי, ותא"ל רמי דותן, קצין תחזוקה ראשי. גם הפעם הפליא אריה במעשיו. בכל פעם שנקלענו לצרות, הוא היה מופיע לידי ובאמצעות כוח האש הארטילרי היה נותן את המענה המתאים. רמי הפך עולמות כדי שנקבל בזמן את התחמושת, את הדלק ואת המזון.

התקפת הגיס החלה ב-10 ביוני בבוקר. תקפנו

את המערך של דיוויזיה 1 באמצעות מספר רב של מאמצים ובמקביל. הכוונה הייתה להשמיד את שתי חטיבות הטנקים הקדמיות בהתקפה חזיתית לרוחב כל הגזרה תוך ניצול כל הצירים ההרריים. במקביל התכוונו להתקדם צפונה ממערב לאגם קרעון, לעבר כביש ביירות-דמשק. באגף המזרחי תיכננו לפרוץ לעבר הדרג השני של הדיוויזיה.

החלטתי לשלוט מקרוב על קרב השריון בשריון. התמקמתי עם חפ"ק מצומצם על רכס גבוה ששלט על כל המרחב מאגם קרעון ועד השטח ההררי בקרבת גבול לבנון-סוריה, הרחק במזרח. הנוף שנגלה לפנינו הדהים את כולנו ביופיו. הכוחות המתמרנים היו פרוסים מתחתנו, והשליטה על הקרב הייתה מושלמת ומלאה. היה מדהים לצפות בגייס שלם תוקף ברוחב גזרה של כ-12 ק"מ. זו הייתה ממש חגיגה לעיני כל איש צבא, ובמיוחד לנו, קציני החפ"ק.

הלחימה הייתה קשה. הסורים, כהרגלם, לחמו היטב והזרימו כוחות חי"ר, קומנדו ויחידות טילי נ"ט כדי לתגבר את מערכם. הסורים נערכו בקרבת מוצא הצירים ההרריים לשטח הפתוח ושלטו עליהם באש טנקים, בטילי נ"ט ובארטילריה. המעבר מתנועה במבנה של שדרות מסע למבנה תקיפה היה איטי ובוצע בסיוע אש ארטילרית כבדה. אוגדת סיני תקפה את חטיבה 91 בחזית ובאגף המזרחי. במקביל תקפה אוגדת גיורא את חטיבה 76 מהחזית, ואילו חטיבת הצנחנים בפיקודו של אל"ם נחמיה תמרי, מתוגברת בטנקים, תימרנה באגף שבין הסורים לאגם קרעון. ב-9 ביוני, יום לפני התקיפה, פתח כוח דני ורדי את הציר המערבי לאחר הקרב על מיידון. סמח"ט גולני, אל"ם גבי אשכנזי, כבש בתנועה מהירה מג'יזין עוד באותו היום את שטח המפתח, ג'בל ברוך. תחת פיקודו היו גדוד חי"ר 51 ופלוגת טנקים. כך שהכלת המערך הסורי באגף המערבי הושלמה בעוד מועד.

הרעיון המרכזי היה לתקוף בכל הצירים ובמקביל להשמיד את שריון האויב מטווחים רחוקים, להסתער תוך תנועה ואש, לאתר נקודות תורפה במערך הסורי כדי להוציאו משיווי משקל מהר ככל האפשר ולאבטח את האגף המזרחי מפני התקפת-נגד של דיוויזיה 3.

ההתקפה של חטיבה 7 בפיקודו של אל"ם איתן קאולי באגף של אוגדת גיורא והחדירה לעומק של חטיבת ריבקין בתפר שבין החטיבות הסוריות הכריעו את הקרב. שרידי הדיוויזיה הסורית החלו לסגת צפונה לקראת שעות אחרי הצהריים המאוחרות. כשהשמש החלה לשקוע, היה כל מרחב הלחימה של הגיס מכוסה בעשן הטנקים הבורעים ובענני אבק סמיכים, עד כי קשה היה להבחין בין אויב לעמית. רעם התותחנים נדם, ורשתות הקשר השתקו. ידעתי שזה המצב שכל מפקד שריון מייחל

לו, קרי מצב שבו הוא יכול לנצל מייד את ההצלחה ולעבור להתקדמות ולרדיפה אחרי האויב הנסוג. את הפקודות נתתי ברשת הגיס: אוגדת סיני תמשיך לנוע ותכבוש את מרחב ינטא ותהיה בכוננות לבלום את החטיבה הממוכנת 21 של דיוויזיה 3 שהחלה לנוע מכיוון מזרח לעבר לבנון. אוגדת גיורא, שסבלה ממחסור בדלק ובתחמושת, תתארגן במרחב שנכבש ותהיה בכוננות לנוע צפונה עם שחר. חטיבת מיקי מאוגדת גיורא תנוע מייד צפונה בגזרת האוגדה כדי להיערך מול האויב עד "מיכה" 40 (2 ק"מ דרומית לסולטן יעקוב. מדובר בשטחים שולטים לכיוון צפון) למטרות בלימה וחסימה. כוח יוסי פלד עם גדוד טנקים, חטיבת נ"ט בפיקודו של אל"ם עוזי בן-יצחק ועוד גדוד צנחנים בפיקודו של סא"ל נחשון ישראלי ינועו בגזרה המערבית וישלטו על כביש ביירות-דמשק וימנעו מחטיבה 81 מדיוויזיה 3 לנוע לעבר הגיס. לאחר שסיימתי להעביר את הפקודות בקשר, החל הגיס לנוע צפונה בתנועת לילה לעבר משימותיו החדשות.

בשעת ערב מאוחרת המראתי במסוק לדיון לילי במפקדת פיקוד הצפון. ביקשתי מהטייס לחוג מעל הכוחות, ולשמחתי נוכחתי שרוב החטיבות ויחידות הארטילריה נעות לפי התוכנית. עם זאת הייתי מוטרד מהעדר המודיעין בנוגע למקום היערכותה של החטיבה הממוכנת 58 מדיוויזיה 1 ובנוגע לכיווני התנועה של דיוויזיה 3. לפני שעליתי למסוק העברתי את הפיקוד לסגני, אלוף אהוד ברק.

התעוררתי מהמגע הרך עם הקרקע כאשר נחתנו ב"מנחת האלוף". נאמר לי שהדיון החל שעה לפני כן ב"חדר הדיונים הקטן" - חדר עלוב צר ומחניק ששימש מקום לינה ל"נהגי בוס". בכניסה ניצב קצין משטרה צבאית עקשן ולא איפשר את כניסתי פנימה. הייתי עייף ואדיש ובמידת מה משועשע מהמצב המביך. לפתע הגיח מהאפלה מפקד המחנה עם כמה טבחים שנשאו מגשים מלאי כריכים וקומקומי קפה. בזכות היכרותי איתם הצלחתי להיכנס לקודש הקודשים.

עשרות קצינים בדרגות בכירות השתתפו בדיון, ובהם קציני מטה של הפיקוד, ראשי אגפים מהמטכ"ל, קציני חיל ראשיים, אלוף הפיקוד, הרמטכ"ל ושר הביטחון. הדיון התמקד בשתי סוגיות: הסוגיה הראשונה עסקה בהפסקת האש שאמורה הייתה להיכנס לתוקף למחרת, 11 ביוני, בשעה 12:00. הופתעתי מכך. נותרו לנו רק כ-13 שעות להילחם - זמן קצר לכל הדעות. הרגשתי שכובלים אותי בסד ומגבילים את חופש התמרון והפעולה המבצעית של כוחותיי מסיבות מדיניות. וכך אמר שר הביטחון: "הפסקת האש תיכנס לתוקפה מחר, בשעה 12:00. ראש הממשלה טילפן כמה פעמים הנה ומסר לי שהוא דיבר עם נשיא ארצות הברית על כך. עכשיו הוא קיבל טלפון מהיג

(מזכיר המדינה) על כך... מחר ב-11:00 תהיה הודעת ממשלה האומרת שהשגנו את מטרותנו".

הסוגיה השנייה שבה דנו באותה הישיבה הייתה כיצד נערכים מול דיוויזיה 3. הדעות נחלקו בנושא. היו כאלה שטענו בלהט שיש לפעול נגדה בדרך התקפית. אחרים, ואני בתוכם, חשבו שהדרך היעילה היא להשמדה בקרב הגנה ממערב באמצעות הכוחות הכפופים ליוסי פלד ומכיוון דרום באמצעות יתר הכוחות. כל זאת לאחר כניסתה של הדיוויזיה לשטח ההשמדה בבקעה.

אימוץ צורת הקרב הדפנסיבית היה נכון לא רק מבחינה טקטית אלא גם מבחינה מדינית, שכן עלתה השאלה עד כמה להרחיק את הלחימה נגד הסורים ולאיוזה טווח להגיע בגזרה המזרחית. שר הביטחון קבע שאין לעבור את תחום ה-40 ק"מ. זו הייתה הוראה קשה, חריגה, כובלת ובלתי סבירה בקרב שריון בשריון שכולו נשען על תמרון, על תנועה ועל אש.

בחילופי הדברים בין הרמטכ"ל, שהציג גישה גמישה יותר שתאמה את הצרכים המבצעיים, לבין

אמרתי לאמיר: "אתם שם בפיקוד השתגעתם לגמרי. קדושת 40 הקילומטרים אינה רלוונטית במקרה הזה". כאשר חזר אלי בקשר בשנית אחרי כמה דקות, הוא אמר לי שהפקודה מחייבת

השר אמר השר: "יתנו לו (לינוש) פקודה ספציפית, (בנוגע ל-40 הקילומטרים). הוא השיג את מטרותו, הוא נלחם כל היום בגבורה והשיג את מטרותו, ובוזא הוא גמר, פרט לנקודה אחת, שתיים או שלוש או ארבע... ספציפיות מוגדרות בשם ונ"צ בעומק. לא, אל תתנו לו לזוז".

אני ואלוף הפיקוד, אמיר דרורי, יצאנו להתיעצות קצרה ליד המסוק שהטיס אותי חזרה למפקדת הגיס. בעודי באוויר הוריתי בקשר ליוסי פלד להתגנב במהירות צפונה ולתפוס את כביש ביירות-דמשק ואת השטחים השולטים עליו כדי להכין את קרב השריון בשריון. ידעתי שרק הוא יוכל לבצע את המשימה במגבלות הזמן שהלך ואזל במהירות. לפני הנחיתה הספקתי לבקש מקצין האג"ם להחיש את תנועתה של אוגדת סיני באגף המזרחי ולהגיע למרחב ינטא מוקדם ככל שניתן. התוכנית שלי הייתה פשוטה: להיערך בצורת האות הלטינית U בתקווה שהסורים יתפתו וייכנסו פנימה תוך כדי תנועתם דרומה.

ישבתי בחמ"ל הגיס והאזנתי, כמנהגי, לרשתות הקשר השונות. השחר עמד להפציע בתוך כשעתיים.

לפתע קיבלתי הודעה להחזיר אחורנית את יוסי פלד עם כל כוחותיו. אמרתי לאמיר: "אתם שם בפיקוד השתגעתם לגמרי. קדושת 40 הקילומטרים אינה רלוונטית במקרה הזה". כאשר חזר אלי בקשר בשנית אחרי כמה דקות, הוא אמר לי שהפקודה מחייבת. קולו הסגיר את העובדה שהוא חש אי-נוחות לומר לי את הדברים האלה. יוסי, בהיותו קצין שריון מנוסה, האזין לרשת הפיקודית ושאל אותי מה לעשות. אמרתי לו: "דלג מגמה אחת אחורה והיערך לשב"ש (קרב שריון בשריון) בבוקר. שיהיה לך בהצלחה".

בעלות השחר הבנתי מרשת הקשר של חטיבת מיקי שמשוהו רע קורה להם. התברר שהגדוד של עירא נקלע למצב קשה. מהשיחה ברשת הגדודית דליתי את הנתונים הבאים: הגדוד עומד בשדרה בשטח השמדה פתוח כשניים עד שלושה קילומטרים צפונית לציר "מיכה" 40, בקרבת הכפר סולטאן יעקוב, הממוקם על פסגת גבעה גבוהה. כוחות קומנדו סוריים חמושים בטילי נ"ט מנסים להסתער עליהם ממולם, ובאגף המערבי ממוקמים טנקים בעמדות ירי ויורים לעברם.

אחרי איסוף נתונים נוספים והערכת מצב מהירה קיבלתי את ההמלצה של ראש מטה הגיס, תא"ל מצנע, שצפה על האירועים מאחד הרכסים, שצריך לחלץ את הגדוד במהירות לאחר. היה חשש סביר שהכוח נמצא בלב מערך נ"ט של הדרג העורפי של דיוויזיה 1. האחריות לביצוע המשימה הוטלה על מפקד אוגדת עידן. בחיפוי אש טנקים וסיוע ארטילרי של שלושה אגדים וירי טילים מסוג חביב החל חילוץ גדוד הטנקים שעמד, לפי תיאור המג"ד, על סף השמדה. המשימה הושלמה בשעת בוקר מאוחרת. תוצאות הקרב המייגע היו חמורות מאוד: שישה אנשי צוות הוכרוזו נעדרים, שמונה נהרגו, 30 נפצעו. בשטח הלחימה הושארו שישה טנקים ושלושה נגמ"שים. בתחקיר שנעשה למחרת גיליתי סתירות רבות בין הגרסאות השונות של סגן מפקד הגיס, מפקד האוגדה, המח"ט ומפקד הגדוד. סיכמתי את הדיון באומרי שלמרות הקרב הכושל ברמת המח"ט ואי-הבהירות הכרוכה בחציית ציר "מיכה" 40 וציר "טובלנו" בניגוד לפקודתי המפורשת, אני, מפקד הגיס, לוקח עלי את האחריות המלאה, ועם האשמים נמצא את הדין במעמד אחר.

באגפים של הגיס התרחשו אירועים מעניינים שהצדיקו את התוכנית לנוע צפונה בשני מאמצים גיסיים נפרדים. דיוויזיה 3 החלה להתקרב למרחב הלחימה של הגיס. בגזרה המזרחית בלמו כוחות של אוגדת סיני את התקדמותה של חטיבה ממוכנת 21 ומנעו בכך את כניסתה ללבנון. בגזרה המערבית בלם כוח יוסי את כוח החלוץ של חטיבה 81 תוך ניהול קרב מזהיר שהיה מבוסס על הפעלת מארב של



טנק T-62 שצריחו הועף | הכוחות הסוריים איבדו בקרבות השריון 233 טנקים ו-65 נגמ"שים

הכישלון המבצעי חשף תחלואים רבים כגון צבא בלתי מקצועי ולא מאומן הסובל ממחסור במנהיגות ובפיקוד, צבא שאינו דבק דיו בהשגת המשימה בכל תנאי, צבא שתרבות הלחימה שלו השתנתה, ובמידה מסוימת אינו רואה בהכרעה ערך עליון.

עד המלחמה האחרונה האמינו ממשלות ישראל ביכולתו של הצבא להגיע תמיד ובכל תנאי לניצחון בשדה הקרב. הקביעה הזאת הפכה להיות גורם ערכי ואסטרטגי חשוב בהערכות המצב של הדרגים המדיניים ואבן פינה בעת קבלת החלטות בממשלה בתחום הביטחון הלאומי ומדיניות החוץ.

עוצמתו של צה"ל והאמונה הבלתי מסויגת ביכולתו נסכו ביטחון בקרב קברניטי המדינה בבואם לקבל החלטות קשות. הצבא העניק לדרג המדיני את הגמישות הנדרשת ואת ממד הזמן והמרחב הנחוצים לממשלה כדי לגבש את החלטותיה. בסתר ליבם ידעו המנהיגים שאם ההחלטות יהיו שגויות ומסוכנות, צה"ל, בלחיתו העיקשת ובמנהיגות הקרבת של מפקדיו, יוכל תמיד לתת מענה מבצעי נכון, גם אם המחיר יהיה יקר. אחרי המלחמה של קיץ 2006 השתנו הדברים. ישראל איבדה במידה מסוימת מכוסר ההרתעה שלה בקרב אויביה. תדהמה וזלזול הייתה תגובתם של ידידינו. החשוב והכואב מכול הוא חוסר האמון שחשה הממשלה כלפי הדרג הצבאי וכלפי חלק ממפקדיו. יעבור עוד זמן עד שהצבא ישקם את מעמדו. במציאות הביטחונית של מדינת ישראל חשוב שהדבר ייעשה במהירות.

הפעלת הגיס במלחמת שלום הגליל היא הוכחה לנכונותה של התפיסה שלפיה אין דרך מעשית לנצח במלחמה ללא מהלכים קרקעיים, ללא השתלטות על השטח וכיבוש, וכן היא הוכחה שאין תחליף לכוחות המשוריינים אם רוצים להשמיד את האויב ולצלוח את מערכיו

במלחמת ששת הימים הגיע צה"ל בתוך ארבעה ימים לתעלת סואץ. במלחמת יום הכיפורים, למרות ההפתעה האסטרטגית בפתיחת המלחמה, הייתה דמשק אחרי שבועיים בטווח הארטילרי של כוחותינו, ובתוך שלושה שבועות היינו במרחק של כ-100 ק"מ מקהיר. במבצע ליטני התמקם צה"ל אחרי ארבעה ימים לאורך נהר הליטני. במלחמת לבנון הראשונה נכבשה מזרח ביירות בסוף השבוע השני לחימה. במלחמת לבנון השנייה הגיע צה"ל אחרי 33 ימי לחימה למרחק של שלושה עד חמישה קילומטרים מהגבול. הידרדרנו למצב הטרגי הזה היות שהמערכת הצבאית האמינה בתורת לחימה הזויה, שלפיה המטוס מחליף את הטנק, והטייס את לוחם גולני.

ההבדל הבסיסי והיסודי בין מלחמת לבנון השנייה למלחמות האחרות שניהל צה"ל הוא שזו הפעם הראשונה שצה"ל "לא סיפק את הסחורה", לא ניצח במערכה. הצבא הבטיח לממשלה מתוך יהירות ניצחון קל ומהיר, אבל ישראל הפסידה במלחמה.

טילי נ"ט מטווחים רחוקים. הפיתוי לפרוץ מזרחה וצפונה, הרחק מעבר לתחום 40-45 הקילומטרים, היה גדול.

כמה דקות לפני השעה 12:00 נחת ליד החפ"ק הרמטכ"ל, ובכך נגנזה התוכנית סופית. הדיוויזיה המשוריינת 3 ניצלה מהשמדה. הפסקת האש נכנסה לתוקפה כמתוכנן. בארבעת ימי הלחימה, בין 8 ל-11 בחודש, הסתכמו אבדות הגיס ב-101 הרוגים, 544 פצועים, 6 נעדרים ו-41 טנקים מושמדים. הכוחות הסוריים איבדו בקרבות השריון 233 טנקים ו-65 נגמ"שים.

סיכום ולקחים

הפעלת הגיס במלחמת שלום הגליל היא הוכחה לנכונותה של התפיסה שלפיה אין דרך מעשית לנצח במלחמה ללא מהלכים קרקעיים, ללא השתלטות על השטח וכיבוש, וכן היא הוכחה שאין תחליף לכוחות המשוריינים אם רוצים להשמיד את האויב ולצלוח את מערכיו. הכוח האווירי, על שלל הטכנולוגיות של החימוש החכם, אינו יכול להיות תחליף. חיל האוויר ממלא תפקיד חשוב במערכה היבשתית, אבל לעולם לא יהיה גורם מכריע בה. בגלל מלחמות האינתיפאדה נשכחה התפיסה האופרטיבית של הפעלת כוחות על-אוגדניים. התפיסה החדשה ראתה בתמרון ההתקפי כורח מוגנה. צה"ל הניח שניתן להכריע את המערכות הבאות מן האוויר בלבד. מעצבי תורת הביטחון החדשה הפנו עורף לאחד היסודות החשובים ביותר בתורת הביטחון הלאומי - הרחקת המלחמה מגבולות המדינה באמצעות מתקפה מערכתית כוללת לעבר עומק האויב מהר ככל הניתן.

זיכרונות

בראשית 1982 שבתי לארץ לאחר תקופת לימודים באנגליה ומוניתי לסגן מפקד המכללה לביטחון לאומי. ב-1 ביוני התקשר אליי אלוף פיקוד הדרום, חיים ארז. הוא הודיע לי שמינוי החירום שלי הוא בדרום, ושעליי להגיע לשם. הגבתי בפליאה, משום שבאותם הימים הייתה מתיחות דווקא בצפון, אולם התייצבתי כנדרש.

כמה ימים לאחר מכן נכנס צה"ל ללבנון. לאחר ימים אחדים בפיקוד הדרום חשתי צורך לעלות צפונה ולסייע לכוחות הלוחמים, ושם גם נשארת עד לסיום המלחמה.

כשהגעתי לצפון חיפשתי את חברי הוותיק, אלוף במילואים אביגדור בן-גל (יאנוש), שהיה בעבר אלוף פיקוד הצפון ובאותה עת היה מפקד גיס. ביקשתי מיאנוש להצטרף ולקבל תפקיד כלשהו בכוח.

יאנוש הסכים והעביר לידי את הפיקוד על כוח שפעל בגזרה המזרחית. התחלנו לטוס לעברו, אולם לאחר ארבע-חמש דקות של טיסה דיווח הטייס על תקלה ושבנו לבסיס. יאנוש שמח שחזרתי וביקש שאפקד על כוח אחר שכלל גדוד צנחנים במילואים בפיקודו של נחשון ישראלי וגדוד סדיר של טנקי מרכבה בפיקודו של דוביק רוזנטל.

קיבלתי תחת פיקודי את יחידת המילואים של סיירת מטכ"ל, עלינו למסוקים ויצאנו לדרך בלילה חשוך לגמרי. היעד היה הגזרה המזרחית בלבנון שכונתה "פתח-לנד", ובה היה ריכוז גדול של מחבלים. הייתה זו הפעם הראשונה שנכנסתי ללחימה כשאני מפקד על כוח לחימה גדול המובל במסוקים. בכל המלחמות והפעולות הקודמות שבהן השתתפתי הובלתי את הכוחות מתוך טנק. המשימה הראשונה שלנו הייתה לסייע לחטיבת בני אור בכיבוש הכפר עין-תינא - מהלך שהחטיבה ניסתה לבצע, ללא הצלחה, כמה פעמים באותו היום. החלטתי שדווקא הלוחמים של חטיבת בני אור צריכים לכבוש את הכפר כדי לבסס מחדש את ביטחונם העצמי. כיבוש הכפר היה קלומהיר, משום שרוב הסורים יצאו במהלך הלילה ממנו וריכוזו את כוחותיהם בכפר משערה שמצפון לעין-תינא. לאחר כיבוש עין-תינא נותרה חטיבת בני אור במקום להתארגנות, ואני המשכתי עם שאר הכוחות ליעד הבא - כפר משערה. הפקודה הכללית שקיבלתי מיאנוש הייתה לנוע צפונה ככל האפשר כדי למוטט את המערך הסורי ולאפשר לשאר כוחות הגיס שנעו במקביל אלינו תנועה קלה צפונה.

חיפשתי מקום מתאים שממנו אוכל לצפות על משערה. נסעתי עם נחשון, מפקד גדוד הצנחנים, ועם דוביק, מפקד גדוד המרכבות, במעלה ג'בל ברוך, ושם ביצענו הערכת מצב משותפת. לא ידענו כמה סורים נמצאים למרגלותינו, משום שהיה מעט מידע מודיעיני. הנחנו שבכפר ערוכים



טנקים סוריים שהושמדו במלחמה ניצבים לצד הכביש, צפונית לאגם קרעון

זיכרונות ולקחים ממלחמת שלום הגליל

שני גדודים שקיבל אלוף יוסי פלד בתחילת המלחמה במסגרת הגיס של אלוף אביגדור בן-גל הפכו עד מהרה לשלוש חטיבות. הלקח המרכזי שלו מהמלחמה: רק קרב משולב מניב את ההישגים הטובים ביותר

		אלוף (מיל') יוסי פלד לשעבר אלוף פיקוד הצפון
--	--	--

בין שישה לשמונה טנקים ועשרות לוחמי חי"ר. מפקד גדוד הצנחנים הציע שגדודו יערוך מסע רגלי במדרונות ג'בל ברוך ומשם יגלוש במורד לעורפו של הכפר. חשבתי שזו משימה שקשה פיזית לחיילי מילואים, אך המג"ד הביע ביטחון ביכולתם לבצע זאת. קיבלתי את עצתו ושאלתי את שני המג"דים לכמה זמן התארגנות הם זקוקים. הם השיבו שהם זקוקים לשעה וחצי, ואישרתי זאת.

באותו שלב החלו מפקדי לחוף שנמשיך צפונה. למרות זאת הודעתי כי נתקוף רק שעה וחצי מאוחר יותר. העדפתי להתכונן להתקפה ולא לבצעה בפזיזות. לאחר הכנת הכוח התחלנו לתקוף. באותה עת קיבלנו גם סיוע של מסוקי קרב. אלה גם מסרו לנו מידע על האויב שבכפר מנקודת התצפית האווירית שלהם וגם פגעו בטנקים סוריים. הופעת הצנחנים בעורף הכפר הכריעה את הקרב ומוטטה את הכוח הסורי שנערך בו. הטנקיסטים הסורים נטשו את כליהם וברחו ברגל יחד עם כוחות החי"ר. הכיבוש הסתיים בתוך שעה ללא אבדות ואפילו ללא פצועים לכוחותינו.

לאחר סיום הקרב המשכנו צפונה לכפר כפריא. קיבלתי קריאה בקשר בערוץ חירום חש"ן שכוח שפעל ממזרח לליטני נקלע למצוקה. נראה היה שהכוח שעליו פיקד סגנו של דוביק, שנשאר מאחורינו כדי לאבטח את האגף, פתח באש לכיוון מזרח ופגע בכוח אחר של צה"ל. סגנו של דוביק התעקש שהוא יורה בכוח סורי, אולם פקדתי עליו להפסיק מייד את האש. לדאבוני התברר שצדקתי: כוח צה"ל שנע ממזרח לליטני אכן נפגע מאש כוחותינו, וכתוצאה מכך אף נהרגו חיילים.

לאחר סיומו של האירוע המצער הזה המשכנו אל כפריא. תוך כדי תנועה קיבלתי מגבי אשכנזי, שפיקד על כוח של גולני שהגיע לג'בל ברוך, מידע על יחידה ממוכנת סורית שאורבת לנו לאורך הציר. סיכמתי עם דוביק שכמה מהטנקים שלנו יתפרסו ממזרח לכביש, הרחק מהסורים, ויחפו על כוח טנקים נוסף שייצור מגע וישמיד את הכוח האורב לנו. באותו שלב השארתי את כוח הצנחנים מאחור. זה היה קרב בין טנקים, שבו לא היה לצנחנים יתרון יחסי, ולעומת זאת בלטה פגיעותם של הנגמ"שים שבהם נסעו.

לאחר כשעה נוצר מגע עם הכוח הסורי, והוא הושמד כולו. במהלך ההתארגנות להמשך התנועה פקד יאנוש בקשר שעלינו להגיע לכביש ביירות-דמשק, ולשם כך הוא הקצה לי כוחות נוספים. קיבלתי כוח חטיבתי שכלל חיילי חי"ר מצוידים במשגרי נ"ט וכן את חטיבת הטנקים במילואים שעליה פיקדתי במלחמת יום הכיפורים. כך הפכתי בן לילה ממפקד של כוח שמנה שני גדודים למפקד של כוח שמנה יותר משלוש חטיבות ופעל בצורה ישירה נגד ריכוזי שריון סוריים גדולים בגזרה המרכזית.

לקראת חצות, כשהיינו כבר סמוכים לכביש ביירות-דמשק, הגיעה אליי פקודה מהמפקדה של אלוף בן-גל לעצור את הכוחות ולחזור לכיוון הכפר עמיק. ההסבר שקיבלתי לכך ממפקדתו של יאנוש היה שהכוח שלי נמצא במרחק גדול מדי משאר הכוחות של צה"ל בגזרה הזאת, ויש חשש שהסורים ינתקו אותנו מהם. מילאתי את הפקודה והתחלנו לחזור, אף שהייתי משוכנע כי יכולנו להשיג את היעד ולשלוט על הציר החשוב הזה.

אלמלא נכנסה לתוקף הפסקת האש, אני בטוח שהיינו יכולים להשמיד את רוב חטיבת ה-T-72 הסורית

ב-11 ביוני בשעה 11:00 שמענו במכשיר הרדיו של אחד הלוחמים כי הפסקת האש בין ישראל לסוריה תיכנס לתוקפה בשעה 12:00. חצי שעה לאחר מכן התקשר יאנוש ופקד להפסיק כל פעילות, אלא אם הסורים ימשיכו לירות. הוא גם הוסיף כי חטיבת טנקים סורית, המצוידת בטנקי T-72, נעה לעברנו מצפון לדרום, ויש להשמידה.

הקרב במשע'רה היה מבוסס על כל היסודות של הקרב המשולב: הצנחנים הביאו עימם את כושר ההפתעה ואת היוזמה, השריון הביא עמו את כוח המחץ שלו, ויחידות הנ"ט עשו שימוש מושכל בטילים החדשים. זה היה סוד ההצלחה של הקרב המשולב, וזה היה גם סוד ההצלחה של מלחמת שלום הגליל

יש לציין שהייתה זו הפעם הראשונה שנלחמנו נגד הטנק הרוסי T-72. איש לא הכיר את יכולותיו, והמידע עליו במערב היה קלוש. ערכתי את כוחותיי למארב: חטיבת הנ"ט נערכה ממערב לציר לאורך ביצות עמיק, וחטיבת הטנקים נערכה בניצב לציר, דהיינו חסמה אותו. באותה העת תקפו מטוסי חיל האוויר את ראש החטיבה הסורית. ביקשתי שייסו אותם כדי שיפגעו בעורפה של החטיבה הסורית ויניחו לנו לפגוע בכוח הקדמי שלה. בשעה 11:50 נוצר מגע עם החטיבה הסורית, והטנקים שלה עלו באש. בשעה 12:00 ניתנה פקודה: "חדל אש", והפסקת האש נכנסה לתוקפה. ראוי לציין שבתוך עשר דקות הושמדו 14 טנקי T-72. אלמלא נכנסה לתוקף הפסקת האש, אני בטוח שהיינו יכולים להשמיד את רוב החטיבה הסורית. כמה

שנים לאחר מכן איפשרו לי לשמוע את ההקלטה של המח"ט הסורי ברשת הקשר החטיבתית. מההקלטה עולה שהוא לא הבין מה קרה ומהיכן נפגע. הפסקנו את האש רק משום שקיבלנו פקודה חד-משמעית לעשות כן.

לקחים

המהלכים שתיארתי אומנם התרחשו לפני 25 שנה, אולם להערכתי יש כמה לקחים שראוי ליישם בצה"ל גם כיום:

חשיבותו של הקרב המשולב. הקרב המשולב מביא לידי ביטוי את מגוון היכולות של הכוחות הלוחמים, ובזאת טמונה חשיבותו הרבה. הקרב במשע'רה היה מבוסס על כל היסודות של הקרב המשולב: הצנחנים הביאו עימם את כושר ההפתעה ואת היוזמה, השריון הביא עמו את כוח המחץ שלו, ויחידות הנ"ט עשו שימוש מושכל בטילים החדשים. זה היה סוד ההצלחה של הקרב המשולב, וזה היה גם סוד ההצלחה של מלחמת שלום הגליל.

קיומה של שפה מקצועית משותפת. מקצועיות הצבא נמדדת לא רק בביצוע הפעולה היחידה אלא בהפעלתה של המערכת כולה. לעיתים נדרשים הכוחות להילחם יחד ולצאת לפעולה משותפת בלי שנפגשו לפני כן. לכן יש חשיבות רבה לקיומה של שפה מקצועית משותפת. אם אין שפה משותפת בין הכוחות, נוצר מעין מגדל בבל, הכוחות אינם פועלים בתיאום, ויעילות הפעולה נפגעת.

הכוחות שפיקדתי עליהם במלחמת לבנון הצליחו במשימותיהם משום שהייתה קיימת ביניהם שפה מקצועית משותפת שאפשרה תיאום פשוט ותכליתי בין המפקדים.

חשיבותו של מודיעין השדה. במלחמת שלום הגליל, כמו ברוב המלחמות, קיבלנו מידע מועט מהמפקדות הממונות. לפיכך הייתה חשיבות עצומה למודיעין שנאסף בשדה הקרב. להערכתי, אין שום תחליף למודיעין הזה - מודיעין שהמפקדים אוספים באמצעות התבוננות בשטח הלחימה ולמידת מאפייניו. המודיעין הטקטי שאספנו דוביק, נחשון ואני כשהשקפנו אל הכפר משע'רה היה בעל חשיבות עצומה להצלחתה של הפעולה הצבאית. ראוי לציין גם העברת המידע בין המפקדים, כמו המידע שקיבלתי מגבי אשכנזי על המארב הסורי שזיהה הכוח שבפיקודו.

בחירת עיתוי ההתקפה. להערכתי, כשהזמן אינו גורם בעל משמעות קריטית, אין לנהוג בפזיזות. ראוי להמתין מעט, להתארגן ולתאם את הפעולה, ורק כשהכוח מוכן למשימה, יש לצאת להתקפה. לעיתים אין ברירה, גורם הזמן הוא משמעותי מאוד, וחייבים לצאת מייד להתקפה. מכל מקום, מרגע היציאה להתקפה יש חשיבות מכרעת למהירות ולפעולה רצופה ונחושה.

רוח הפקודה

והשפעתה על ביצוע המשימה



ההסתבכות המפורסמת בסולטאן יעקוב נבעה בעיקר מכך שמפקד הגדוד נע לתוך המערך הסורי בהסתמך על רוח הפקודה של מפקד הגיס. הפקודה הזאת ניתנה אף שתמונת המצב בשטח לא הייתה ברורה



אל"ם (מיל") תמיר ברשד
קמ"ן אוגדת גיורא במלחמת
שלום הגליל

הקדמה

בלילה שבין 10 ל-11 ביוני 1982 חלה תפנית במערכה. מדובר באירוע מיותר ב"משולש טובלנו", שבו נקלע כוח שריון לתוך מערך סורי כשהוא סובל מנחיתות פיזית ומהפתעה פסיכולוגית שנבעה מכשל בהבנת שדה הקרב. מידע מבולבל על שדה הקרב גרם לניהול ולביצוע כושלים של מהלך טקטי בעל חשיבות מוגבלת.

הכוח שבו מדובר הוא גדוד טנקים בפיקודו של עירא מחטיבת מיקי. הכוח נקלע לקרב בליבו של מערך סורי רווי נשק נ"ט, ולאחר שנחלץ לאחור התברר כי הוא הותיר בשטח שבשליטת הסורים כמה טנקים ושישה לוחמים. עד היום לא נודע

לאחור, והמערכה הייתה מסתיימת אחרת לגמרי? מפקד הגיס נטל על עצמו את האחריות לתוצאות האירוע ואישר כי תמונת המצב בשטח לא הייתה ברורה לו בשלמות וכי בפועל לא בוצעו כוונותיו באופן מדויק, אך הוא היה בטוח בנחיצות המהלך שהועיל להיערכות הסופית של צה"ל בבקעת הלבנון.

קרב "טובלנו" הפך סמל לכישלון הלחימה בבקעת הלבנון, אף שבמלחמת שלום הגליל היו כישלונות חמורים יותר מבחינה אופרטיבית

מסודר. הגדודים דיווחו על פגיעות רבות בטנקים הסוריים. ממזרח הצטרף לקרב השריון בשריון גם גדוד זיו מחטיבה 7.

בגזרה המערבית של האוגדה כוחות מחטיבת נחמן, שהיו בתנועה בגיא מערבית לכפר משכי, מעבר לרכס (בקעת "ביאנור") הופצצו בטעות על-ידי חיל האוויר. הייתה זו טעות שגרמה לעשרות פצועים והרוגים. קציר דמים מחריד.

בשינוי מהתכנון המקורי הוחלט כי חטיבת נחמן תשלוט מרכז ערבה כלפי מזרח, וכי את חטיבה 76 במערב במרחב קרעון-בעלול יעסיקו הכוחות היורדים מהשוף בפיקודו של דני ורדי וחטיבת

ג'בל ברך

ג'בל ערבה

"המשולש"

"מיכה"

חבט על הבקעה הקטנה, "המשולש" וציר "מיכה" מתלת אבו עמר

גורלם של שלושה מחיילי הגדוד: יהודה כץ, זכריה באומל וצבי פלדמן.

קרב "טובלנו" (על שם הקוד של הכביש שחצה את זירת הקרב) הפך סמל לכישלון הלחימה בבקעת הלבנון, אף שבמלחמת שלום הגליל היו כישלונות חמורים יותר מבחינה אופרטיבית.

מה הייתה חשיבות ההשתלטות על משולש הדרכים? מה הייתה הכוונה בפקודה, ומה הבינו וניסו לבצע הכוחות בשטח? האם היה זה צעד שנועד לשפר עמדות לקראת שלב הלחימה הבא בבקעה?

מה היה קורה אילו? אילו לא קודמו הכוחות והיו מתבססים בעמדותיהם, שאליהם הגיעו ערב יום חמישי, 10 ביוני? אילו הצליח גדוד עירא לפרוץ קדימה, והדרך לצומת מצנע שעל כביש ביירות-דמשק בגבול סוריה-לבנון הייתה פתוחה, האם צה"ל יכול היה לנצל זאת? האם כוח יוסי, שהצליח להתקדם באגף המערבי של הבקעה לא היה מוכן

אני מקווה שניתוח של השתלשלות האירועים כפי שתואר להלן תאפשר ללמד וליישם את לקחי "טובלנו".

עיקר הפעילות באוגדת גיורא ביממה שקדמה לאירוע

הלחימה בסורים התחילה ביום רביעי, 9 ביוני, אחרי שהושמדו סוללות הטק"א מדגם SA-6 שהיו מוצבות בבקעת הלבנון. חפ"ק האוגדה התנתק מהמפקדה העיקרית ופקד על הכוחות מאזור קו המגע. ביום חמישי בבוקר נכנסה חטיבת מיקי לקרב ולחמה במרחב רשיא-צומת המים.

בלחץ כוחות האוגדה החלו הכוחות הקדמיים הסוריים לסגת. החטיבה הסורית המערבית (76) נסוגה בצורה לא מסודרת, ואילו החטיבה הסורית המזרחית (91) ניהלה קרב הגנה שהיה הרבה יותר

הצנחנים בפיקודו של נחמיה תמרי. על נחמן הוטל לכתר ממערב את כוחות חטיבה 91 הנמצאים בשלבי נסיגה. מדרום לחצו חטיבתו של מיקי ומדרום-מזרח כוחות מאוגדת עמנואל.

סמוך ל-3 אחרי הצהריים עלו הטנקים הראשונים של חטיבת נחמן לעמדות בג'בל ערבה ודיווחו על פגיעות שלהם ברכב הנע צפונה. מפקדים סורים דיווחו על נסיגה מזרחה. תותחים ורכב אחר, בעיקר קרונות קשר, נעו בכביש הראשי צפונה. במערכות הקשר הסוריות נערכו חבירות שלימדו על שילוב של כוחות קומנדו, כנראה עם כוחות שנערכו על הגבעות שממזרח.

בצהריים דיווחה התצפית בשיפולי החרמון על קבוצת נגמ"שי BMP-1 שעברו דרומה במיצר שמדרום ל"משולש טובלנו". ההערכה הייתה שמדובר בגדוד הממוכן של חטיבה 91 הסורית שאיבטח את מערך טילי ה-SA-6 שבצפון הבקעה

הגדיר מפקד האוגדה "לכל הלילה" לבין שלב מסוים לפנות בוקר, אז התברר באוגדה שהגדוד של עירא מסובך באזור "משולש טובלנו" מתחת לכפר סולטאן יעקוב.

כשעה לאחר התמקמות חפ"ק האוגדה בכפר משכי הורתה מפקדת הגיס לאוגדה לבצע חסימות מול הכוח הסורי שצפוי להגיע צפונית לעמדות שבהן נערכו עם דמדומים יחידות האוגדה. הייתה כוונה להשקיע חטיבה במרחב של "משולש טובלנו" ולחסום את הצירים לכל הכיוונים לפני שיגיעו כוחות האויב. בנוהל הקרב הזה לא שותפו קמ"ן האוגדה ומחלקת המודיעין.

בחינה של זמן ומרחב להגעת כוחות האויב הנעים

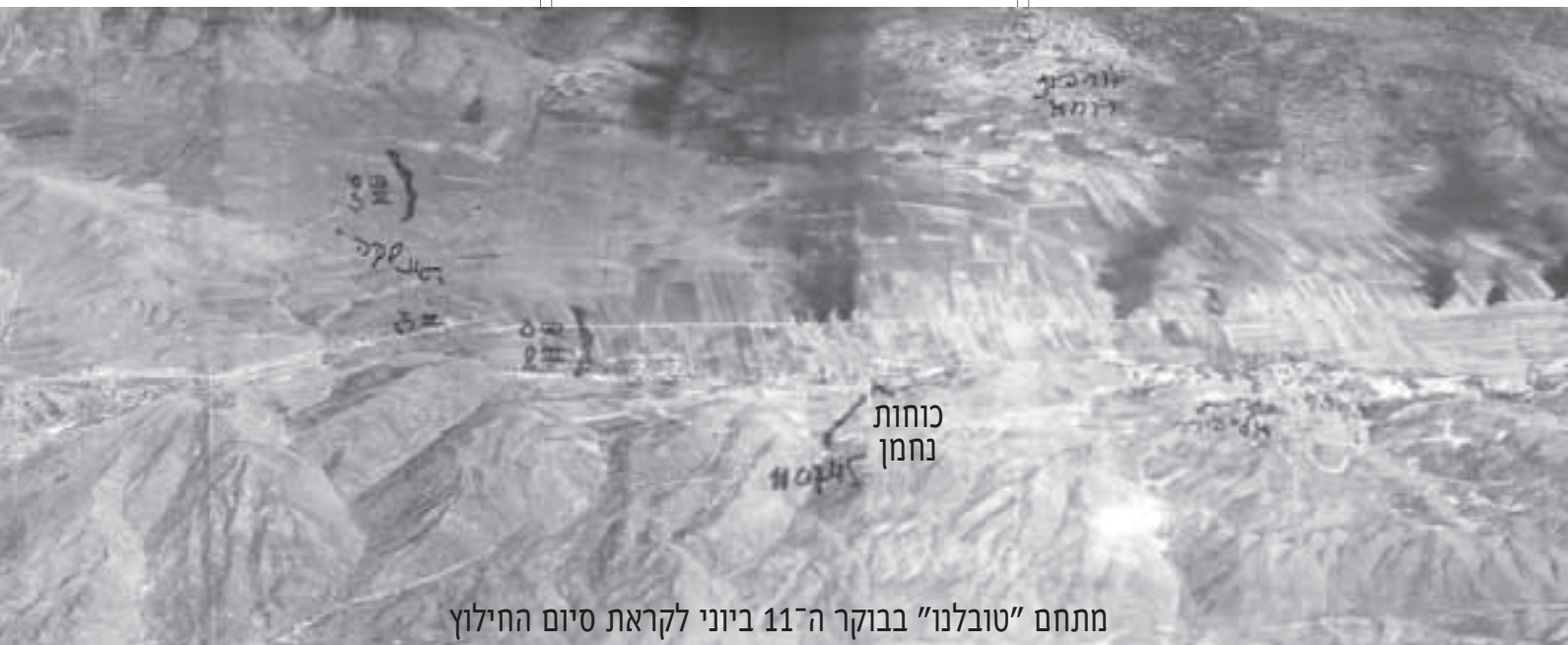
המפקדה העיקרית, שהייתה פרוסה בתל שריפה, בכניסה לצירים ההרריים, חדלה לתפקד והתארגנה לתנועה צפונה לקראת חבירה עם החפ"ק כשהיא משתרכת בצירים הפקוקים אחרי הכוחות של אוגדת יום-טוב שהוכנסה לתגבר את כוחות הגיס לקראת המשך אפשרי של הלחימה.

הייתה מין תחושה שבמרחב אין אויב ממשי. אהוד, סגן מפקד הגיס, הבין מדיווחיו של נחמן כי אין אויב בבקעה. ייתכן שהניח כי על שאלתו בנוגע לאויב "בבקעה הקטנה" קיבל תשובה המתייחסת למה שקורה מ"טובלנו" וצפונה ("שטח מת" מעמדותיו של נחמן), בעוד שהשטח הנצפה מעמדותיו של נחמן היה הבקעה שממזרח ולמרגלות ג'בל ערבה.

וחבר לכוחות חטיבתו לאחר שלא נותר לו על מה להגן, שכן כבר יום קודם לכן לא נותרו טילים שלמים בבקעה.

היכן נפרסו אותם נגמ"שים? הם נעלמו, ואיש לא ידע מהו מקומם. ממרומי רכס ערבה דיווח נחמן על זיהוי עשרות כלי רק"ם מתחתיו והעריך כי הם נטושים. את הנגמ"שים, שבדיעבד התברר כי נכנסו לעמדות בצומת "טונשקה", הוא לא זיהה בגלל החפירות העמוקות והשלף הזהוב שכיסה את השטח.

לקראת ערב סיכם מפקד האוגדה את ההיערכות ללילה: נחמן על הרכס מעל הבקעה, ומיקי ב"שער" הדרומי פרוס עד לגבול הגזרות עם אוגדת עמנואל.



מתחם "טובלנו" בבוקר ה-11 ביוני לקראת סיום החילוץ

מצפון הייתה אמורה להביא את המפקדים למסקנה שהנעת כוחותינו לחסימות צפונה יותר משמעותה יצירת מגע והיתקלות ולא יצירת מצב של השגת יתרון טופוגרפי. כזכור, כבר בבוקר של יום חמישי זיהתה תצפית כוחות BMP-1 שחצו דרומה את "משולש טובלנו". בניגוד להשערה כי היו אלה כוחות של חטיבה 91 שהתפנו מאבטחת סוללות הנ"מ ברור עתה כי אלה היו כוחות קדמיים של חטיבה ממוכנת 58 הסורית, ואילו 60 הכלים שעליהם התקבל המידע שלאורו נערכו כוחות האוגדה היו הדרג החטיבתי השני שנערך בסופו של דבר באזור סולטאן יעקב.

היה ברור שנכנסו כוחות מדרום ל"טובלנו" ושלאחר מכן הכוחות האלה לא זוהו, ולא דווח עליהם דבר.

בשעות אחרי הצהריים, עוד לפני שניתנו הפקודות, העריכו בפקוד הצפון כי חטיבה ממוכנת 58

מורכבות שדה הקרב ומושגים שאינם ברורים בתקשורת בין הכוחות בשטח לתקבלי ההחלטות אינם מאפשרים להתבסס על המודיעין הקרבי ליצירתה של תמונת מצב מודיעינית ולקבלת החלטות על-ידי הרמות הממונות

סמוך לשעה 3 אחר חצות התברר כי גדוד עירא נמצא במצוקה קשה. מה שקרה לא היה לגמרי ברור באותו הזמן.

סיפור המעשה

מפריסת החפ"ק האוגדתי לשהיית הלילה ועד לעלות השחר שלמחרת נוצר פער בין המצב שאותו

התוכנית הזאת של גיורא קיבלה יתר תוקף מבחינתו לאור הדיווח שנמסר בשעה 6 בערב על איתור כלי רק"ם רבים (כ-60 טנקים ונגמ"שים) שנמצאו בתנועה מאזור ענג'ר דרומה על ציר "מיכה" לעבר כוחותינו. לגיורא נראה היה שהיערכות כוחותינו היא המענה הטוב ביותר שיקדם במצב של עדיפות טופוגרפית את כוח האויב שבתנועה. (בדיעבד התברר שהמידע היה נכון לשעה 11 בבוקר).

משימתו של מיקי הייתה לבצע חסימות צפונה לכל הלילה ולתכנן תוכנית לעלייה צפונה כדי לבלום כוחות אויב שצפויים להגיע מצפון מכיוון ענג'ר על ציר "מיכה".

למשימה היה ברמת רוח הפקודה: "תעשה את זה הכי מהר שאתה יכול, הציר נקי". זה היה המודיעין, וזו הייתה רוח הפקודה. רוח הפקודה הייתה חלק מכריע בביצוע המשימה. דוכאה יכולת הפקפק - גם אם לא באופן מפורש.

עירא נכנס לתוך ה"משולש" בשטח נחות יחסית בעבור גדוד טנקים לעומת גדוד ה-BMP של חטיבה 58 שהיה מדרום ל"משולש", מזרחית לתנועת הגדוד על ציר "טונשקה".

משנפתחה אש מכיוון מזרח, נעצרו הפלוגות האחוריות של הגדוד לפני המיצר, ועירא מצא את עצמו למעשה עם פלוגה מוגברת ועם מפקדת הגדוד בתוך ה"משולש". הוא נחלץ קדימה ומצא את

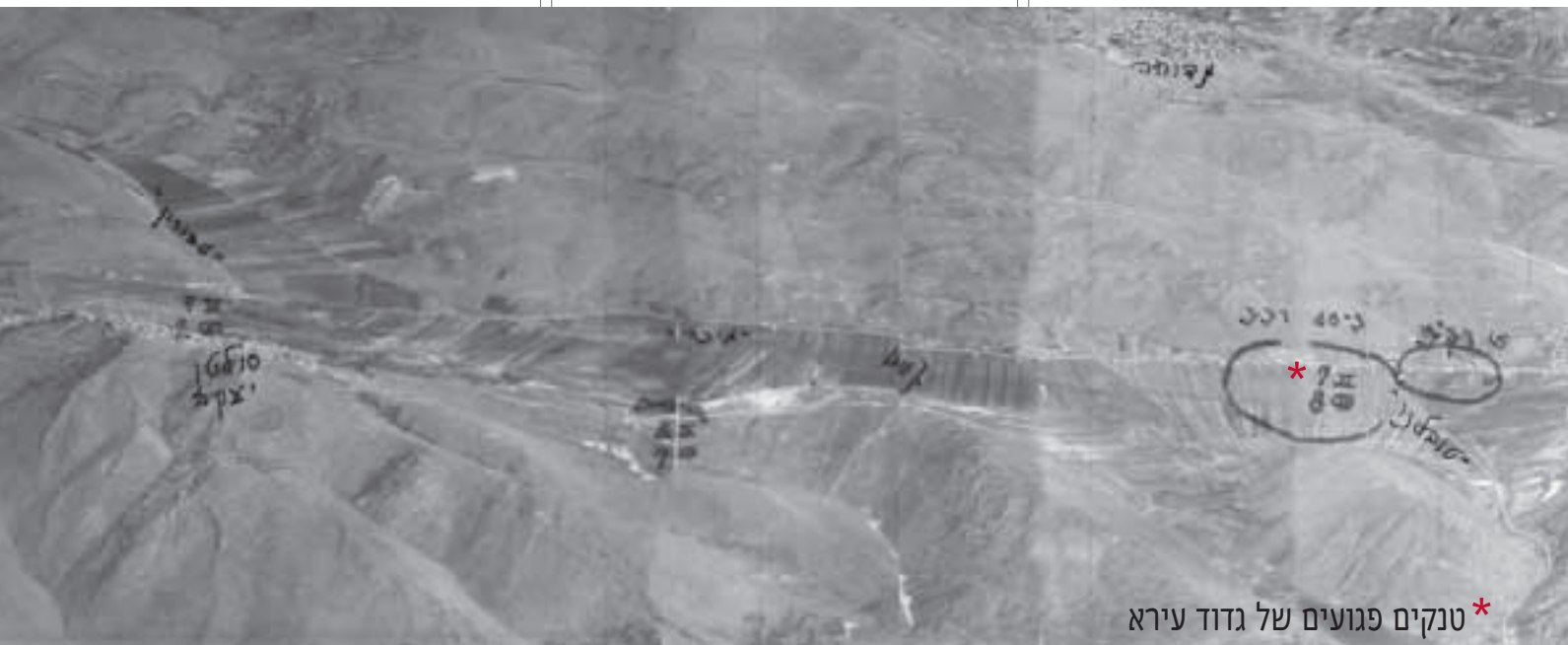
שנסוגו ואלה שהגיעו למרחב, לא בדיוק הבינו מהי תמונת המצב, ולכן לא נקטו שום פעילות בגזרה. תוך כדי התנועה אירעו שני עיכובים: הראשון, מפגש בכוח לא מזוהה, שלאחר המתנות והיסוסים התברר כי הוא כוח מטכ"לי שטעה בדרכו ולא תואם עם כוחותינו. העיכוב השני אירע תוך כדי חציית ציר "מיכה" צפונה: טנקים מהחטיבה של נחמן שהיו על הרכס זיהו את הכוחות הקדמיים של עירא ובטעות פתחו באש. טנק אחד נפגע, ואנשי צוותו נהרגו. בעקבות זאת התעוררה הגזרה, שכן הסורים הבינו כי משהו מתרחש.

משהתברר למפקד הגיס כי פקודותיו אינן מיושמות ובמיוחד בהתחשב בתחושה שקיבל קודם לכן כי

מבצעת התקפת-נגד לעבר מרחב זה, ולפיכך צריך היה להביא בחשבון שחטיבה 58 נמצאת בשלבים של היערכות בשטח: במרחב שמצפון לגיבל ערבה, ממערב לרכס סולטאן יעקוב ובמרחב "טובלנו".

בפועל התנהל "משא ומתן" בין מפקד האוגדה לבין סגן מפקד הגיס בנוגע לדרישה להכניס חטיבה לכיוון הבקעה שמצפון ל"משולש טובלנו" ("למלא את הבקעה"). מפקד האוגדה סבר שפעילות כזאת מחייבת הקצאת כוחות חיי"ר על בסיס ההערכה שכוחות קומנדו יהיו משולבים בכוחות המשוריינים של האויב. היות שכוח חיי"ר לא ניתן, סוכם שיבצעו חסימות בלבד באמצעות גדוד טנקים אחד.

על-פי הנחיית הגיס את החסימות צריך היה



עצמו הרבה יותר צפונה ממה שהפקודה הורתה: ארבעה קילומטרים מצפון למשולש וכקילומטר מצפון לנקודה שאליה אמור היה להגיע על-פי פקודת המח"ט.

באותו שלב התקבלה בגיס החלטה שלפיה אוגדת יום-טוב תיכנס לגזרה שתחולק בין שתי האוגדות. הפיקוד על גזרת "משולש טובלנו" עבר לאוגדה ה"חדשה". הכוחות בשטח לא ידעו שהפיקוד עליהם התחלף. רק עם בוקר, כשגיוורא פיקד על החילוץ, התברר שהוא בכלל לא אחראי על הגזרה, ורק לאחר דין ודברים איפשר לו מפקד הגיס לעסוק בפתרון הבעיה ובחילוץ של כוח עירא.

למעשה מפקדת האוגדה חזרה להבין את המתרחש רק עם עלות השחר. היא הבינה שישנה הסתבכות, אך לא הבינה בדיוק עד כמה היא מורכבת.

ברשת הקשר נשמעו צעקות של קצינים והתבטאויות כי המצב הוא נואש. בשלב מסוים ביקש עירא אישור

התחשבות בתזמון המידע במשולב עם ספק בנוגע לכוחות האויב כפי שנצפו בשטח עשויים היו להשפיע על תמונת המצב שהצטיירה אצל מקבלי ההחלטות ובוודאי על רוח הפקודה שכל כך השפיעה על אופן הביצוע של הכוח בשטח

השטח נקי, הוא דיבר ישירות עם עירא ברשת הגדודית תוך שהוא מתרעם על כך שהמשימה לא בוצעה עד כה. "אני במקומך עם גיף הייתי מבצע את זה לבד לפני ארבע שעות" - אמר לו, בין היתר.

עירא הבין מרוח הדברים שאין בעיה לנוע, ובניגוד לכל תו"ל החל להריץ את הכוח שלו קדימה לתוך המיצר שלפני ה"משולש" עצמו. לדבריו, המודיעין

להציב במקומות הבאים: חסימה אחת קילומטר מדרום ל"מתג 40" על ציר "מיכה", מעט צפונית ל"משולש"; חסימה שנייה על ציר "טונשקה" לכיוון מזרח וחסימה שלישית בתוך ה"משולש" לכיוון מערב, לכיוון הכפר כמד א-לוז.

בפועל פקד מפקד החטיבה על הגדוד של עירא לבצע את החסימה ב"מתג 40" ולא כפי שקבעו הגיס והאוגדה מדרום ל"מתג 40". משמעות השינוי הייתה שעל הגדוד הוטל לנוע עמוק מעבר למשולש עצמו. בפועל הגיע הגדוד אפילו מצפון ל"מתג 40", לעומק המערך הסורי שהתבסס במרחב מתוך רצון לתפוס את קו פרשת המים המקומי השולט כלפי צפון.

הגדוד התחיל לנוע לאט מאוד תוך התלבטויות קשות. התנועה הייתה בתוך השטח ולא על הכביש, ורק בסביבות חצות עלה הכוח על הכביש. המרחב עצמו היה די שקט. גם הכוחות הסוריים, אלה

להמשיך לנוע צפונה לכיוון צומת מצנע. עירא הבין שהוא בצרה, אבל עם קצת תעוזה - כך העריך - עוד אפשר להפוך את הצרה הזאת אולי להצלחה, כי כמעט לא היה אל מול מי להילחם. מובן שהלחץ שהיה באוגדה יצר התנגדות לכל מהלך שלא יביא את הכוחות בחזרה לשטח שבשליטת כוחותינו. בסופו של דבר עד שעה 8 בבוקר יצא הכוח העיקרי דרומה וחבר אל כוחותינו, אך השאיר בתוך שטח האויב כמה טנקים וחיללים שההערכה אז הייתה שהם בסבירות גבוהה מאוד חללים.

תמצית הלקחים

המודיעין הקרבי - מורכבות שדה הקרב (ההתמצאות בשטח, ההזדהות, קיומם של שטחים מתים, מגבלות ראות, צמחייה) ומושגים שאינם ברורים בתקשורת בין הכוחות בשטח למקבלי ההחלטות (כמו מהי הבקעה הקטנה) אינם מאפשרים להתבסס על המודיעין הקרבי ליצירתה של תמונת מצב מודיעינית ולקבלת החלטות על-ידי הרמות הממונות.

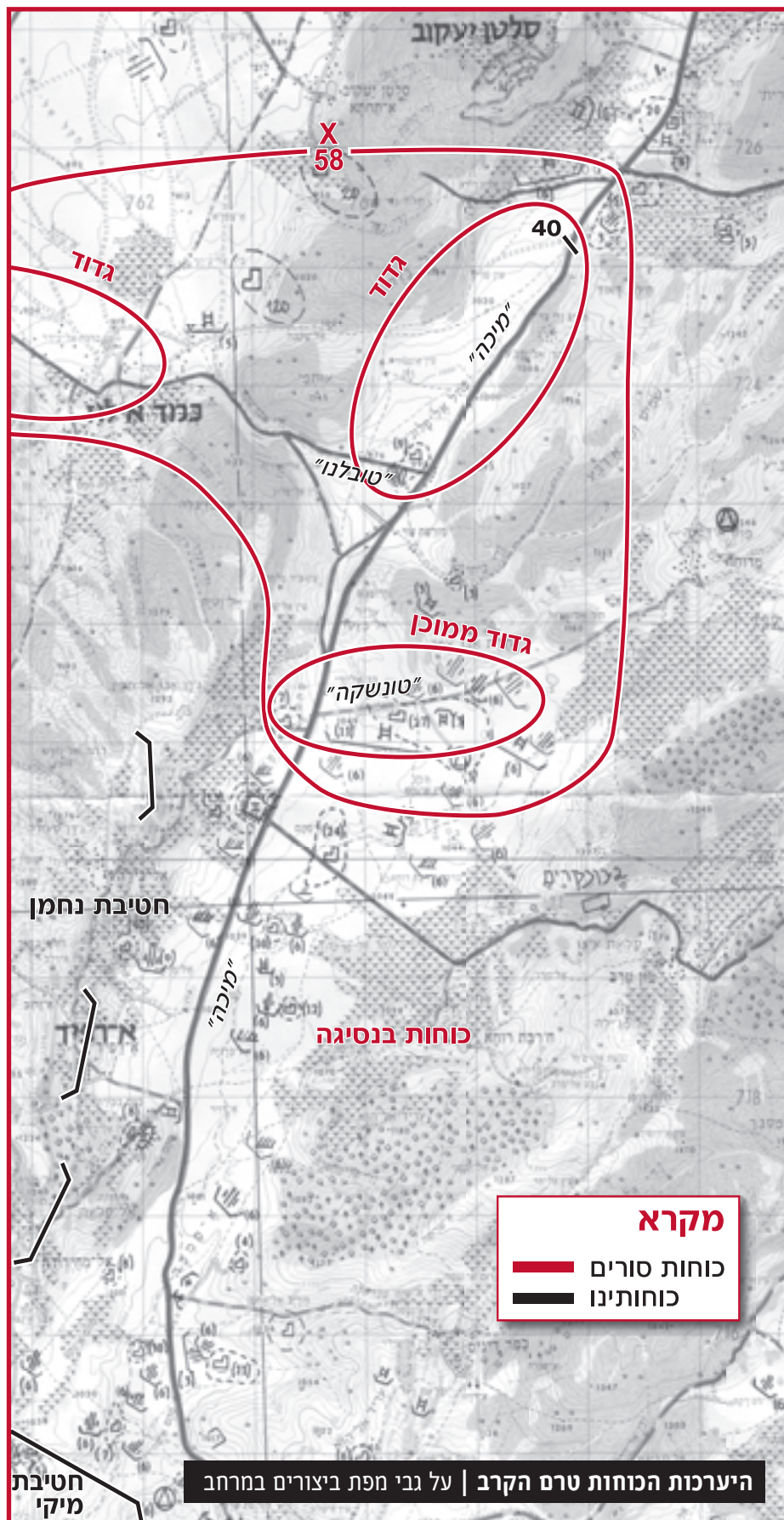
למידע של מפקדים מהשטח יש להתייחס בספקנות, כך שדיווחים על תנועת כוחות נסוגים ועל כלים נטושים אין בהם כדי לקבוע כי אין אויב בשטח. הצעתי היא להחליף את המילה "אין" ב"לא ידוע", "מצב של ספק". כך הלא ידוע יחייב ניתוח שטח, במיוחד כשקיימים ביצורים במרחב ודרכי פעולה אפשריות לאויב. גישה כזאת תצמצם במידה רבה את ההפתעות הצפויות.

ניתוח זמן ומרחב - הייתה התעלמות מעיתוי המידע בנוגע לכוחות הנעים על ציר "מיכה" מצפון לעבר כוחותינו. התחשבות בתזמון המידע במשולב עם ספק בנוגע לכוחות האויב כפי שנצפו בשטח עשויים

אין להמעיט מן העובדה שניתת הפקודות משפיעה על התנהגות מקבלי הפקודות, ובאירוע הזה אין ספק שרוח הפקודה דחפה קדימה

היו להשפיע על תמונת המצב שהצטיירה אצל מקבלי ההחלטות ובוודאי על רוח הפקודה שכל כך השפיעה על אופן הביצוע של הכוח בשטח.

- **שמירת הרציפות באיסוף המידע.** הכוח הסורי שכלל נגמ"ש BMP-1 נצפה בצהרי יום חמישי כשהוא נע דרומה וחוצה את המיצר שמדרום ל"משולש טובלנו". לאחר מכן נעלם הכוח. אילו נשמרה הרציפות בכיסוי האיסופי, אולי ניתן היה לזהות את הכוח בעת שנכנס למחפורות מדרום למיצר. מדובר במחפורות שכוחותיו של נחמן לא זיהו ממרומי ג'בל ערבה.
- **פיקוד ושליטה.** במצב שבו המפקדה העיקרית



מקרא

- כוחות סורים
- כוחותינו

היערכות הכוחות טרם הקרב | על גבי מפת ביצורים במרחב



היערכות הגדוד הסורי באזור ציר "טונשקה", ברקע ג'בל ערבה וציר "מיכה" | מפקד האוגדה: "תמיד כשאתם חושבים שאצלכם בלגאן, תיקחו בחשבון שאצל האויב יותר בלגאן"

• **רוח הפקודה.** אין להמעיט מן העובדה שנימת הפקודות משפיעה על התנהגות מקבלי הפקודות, ובאירוע הזה אין ספק שרוח הפקודה דחפה קדימה. צריך לתת למפקדים בשטח את האופציה להיות ספקנים.

לסיום - על ערפל קרב (מדבריו של מפקד האוגדה)

"בכל המלחמות היה ערפל קרב, וצריך להסתדר עם זה. מה זה ערפל קרב? פעם אחד הרמטכ"לים אמר שכשירוד גשם, אז גם לאויב רטוב. לכן כשיש ערפל קרב לכוחותינו, גם לאויב יש ערפל. זה מעצם העסק: נופלים פגזים, יש הרגים, מנועים, רעש, עצבנות, עייפות וטעויות, ואנחנו רק בני אדם. צריך לחיות עם זה. אין לי פטנט לפזר את ערפל הקרב ולא יהיה לי. צריך לדעת לחיות עם זה. ואגב בשביל זה אנחנו מתאמנים, בשביל זה אנחנו חיים, ותאמינו לי, תמיד שאתם חושבים שאצלכם בלגאן, תיקחו בחשבון שאצל האויב יותר בלגאן".

למידע של מפקדים מהשטח יש להתייחס בספקנות. דיווחים על תנועת כוחות נסוגים ועל כלים נטושים אין בהם כדי לקבוע כי אין אויב בשטח

של אוגדה בלחימה נמצאת בתנועה בצירים קשים, ומעכבים אותה כוחות שנעים לחזית, היה על חפ"ק האוגדה להתארגן לשליטה ראויה על הכוחות ומתן מענה ראוי ליצירת תמונת מצב אויב תוך שיתוף כל גורמי המטה המבצעי בתמונת המצב.



טנקי T-62 נטושים בציר "מיכה" מדרום ל"טובלנו" | אילו נשמרה הרציפות בכיסוי האיסופי, אולי ניתן היה לזהות את הכוח בעת שנכנס למחפורות מדרום למיצר

התפר הפרוס:

השתתפות חיל האוויר בלוחמת היבשה במלחמת שלום הגליל

למרות שיתוף
הפעולה
ההדוק בין
כוחות היבשה
לכוחות האוויר
במלחמת שלום
הגליל יצאו
שני הצדדים
בתחושת
החמצה. זו לא
נבעה מהעדר
שיתוף פעולה
אלא מההרגשה
כי בתנאים
שבהם נוהלה
המלחמה ניתן
היה להפיק
הרבה יותר
מהסיוע האווירי



אלוף אברהם רותם

לשעבר ראש מה"ד ומפקד גיס
נפטר בנובמבר 2006

ייחודה של מלחמת שלום הגליל

מלחמת שלום הגליל הייתה מלחמה יזומה. למלחמה יזומה יש כמה וכמה יתרונות צבאיים על פני מלחמה הנפתחת ביוזמת היריב. העיקריים שבהם: יוזם המלחמה בוחר את המועד שבו תפרוץ המלחמה, את הזירה שבה היא תתנהל ואת היקף האירועים - לפחות במהלכי הפתיחה. יתר על כן, היוזם יכול להתכונן למלחמה (לאמן את הכוחות, לאסוף מודיעין ייעודי רב, להכשיר את דעת הקהל הפנימית והחיצונית), להכין ולהוציא אל הפועל תוכנית הונאה ולהשיג הפתעה.

ישראל ניצלה היטב את העובדה שמדובר היה במלחמה יזומה:

- היא בחרה את הזירה שבה נוהלה המלחמה בשלביה הראשונים ואף את גזרות המשנה שלה.
 - היא בחרה את המועד שבו היא נפתחה. מדובר היה בבחירה מוצלחת מבחינה בין-לאומית: במפרץ היו איראן ועיראק שקועות במלחמה ביניהן, העולם הערבי היה מפוצל באורח חסר תקדים (בין היתר בעקבות חתימתה של מצרים על הסכם שלום עם ישראל), ודעת הקהל בעולם התייחסה בהבנה ואף באהדה למאבק בטרור.
 - דעת הקהל בארץ ובעולם הוכנה היטב לקראת המלחמה. דעת הקהל בארץ תמכה במלחמה בשלביה הראשונים, ואילו דעת הקהל במדינות הידידות לישראל התייחסה אליה בהבנה.
 - הוכנה ובוצעה תוכנית הונאה. התוכנית אומנם בילבלה גם את דעת הקהל בישראל ובסופו של דבר פגעה בלכידות ובתמיכה הציבורית במלחמה, אולם אין בכך כדי לטשטש את העובדה שהיא אכן תרמה לא מעט כדי להפתיע את צבא סוריה בשלבי הפתיחה. צבא סוריה הובך ובשל כך הופעל בצורה מבולבלת.
 - גיבוש התוכנית, ההכנות והאימונים לקראת המלחמה נמשכו זמן רב. כוחות היבשה והאוויר של ישראל פעלו בזירה זמן רב לפני המבצע והכירו אותה היטב. כתוצאה מכך נאסף ונאגר מודיעין רלוונטי רב ערך.
 - פותחה מערכת יחסים תורמת עם גורמים ועם כוחות פנימיים בשטח המותקף. אף שמערכת היחסים הזאת הסתיימה בסופו של דבר בכי רע, היא תרמה בתחומים רבים לניהול המלחמה.
- לכן אפשר לומר שמבחינת הדרג המדיני והדרג הצבאי הוכנס צה"ל למלחמה בתנאים כמעט אידיאליים, שספק אם ניתן יהיה לחזור עליהם בעתיד במלחמה כלשהי - אפילו יזומה.

ייחודה של המלחמה מבחינת חיל האוויר

חיל האוויר - כמו צה"ל כולו - נהנה מתנאי הפתיחה האידיאליים:

- יחסי הכוחות נטו לצידו במשך כל ימי המלחמה.
- כל שדות התעופה שלו היו שלמים ופעלו ללא הפרעה.
- הסכנה של תקיפת מטרות בתוך שטח ישראל הייתה קטנה ביותר.
- ניתן היה להפנות את חיל האוויר כולו לחזית אחת בלבד, ובעצם רק לחלק מאותה החזית.
- לא הוטלו עליו משימות של תקיפת תשתיות ומטרות אסטרטגיות בארצות האויב.
- הגזרה הייתה מוכרת היטב לרבים מהטייסים מפעילות ארוכה בשטח.
- לרשות חיל האוויר עמד עודף כוח בהשוואה למשימות שהוטלו עליו.
- חלקים נרחבים מהזירה היו ללא מערך נ"מ של ממש.
- חלק מהזירה היה מוגן באמצעות טילים נגד מטוסים, אולם חיל האוויר הצליח להשיג

מבחינת הדרג המדיני והדרג הצבאי הוכנס צה"ל למלחמה בתנאים כמעט אידיאליים, שספק אם ניתן יהיה לחזור עליהם בעתיד במלחמה כלשהי - אפילו יזומה

- גם מעליו חופש פעולה בעקבות מאמץ מרוכז אחד.
 - חיל האוויר נהנה מעליונות ברורה בתחום מערכת הבקרה והשליטה, הטכנולוגיה ורמת הטייסים.
- עם זאת סבל חיל האוויר במלחמת שלום הגליל גם מכמה מגבלות בולטות:
- תחום אווירי מצומצם מאוד לפעולה שבו קשה היה להביא לידי ביטוי מלא את העוצמה האווירית של צה"ל. למשל, בגלל תחום הפעולה הצר ניתן היה לבצע רבות מהפעולות האוויריות רק בטור ולא במקביל. הממדים הזעירים של הזירה גם הקשו על פעולות התיאום באוויר.
 - אילוצים מדיניים מנעו חופש פעולה במרחב ולא איפשרו לתקוף את שדות התעופה של הסורים. כתוצאה מכך נאלץ חיל האוויר להשיג את העליונות האווירית באמצעות לחימה מעל לאזורי הקרבות היבשתיים. ידיו של חיל האוויר היו כבולות במידה רבה במלחמה הזאת, והדבר חייב אלתורים

וחריוגות מהמודל הרצוי והיעיל של הפעלת הכוח.

ייחודה של המלחמה מבחינת כוחות היבשה

- הטופוגרפיה. דרום לבנון הוא חבל ארץ הררי שבו מעט צירי תנועה שקל לחסום אותם. שטחים רבים מכוסים בצמחייה צפופה או בשטחים בנויים נרחבים - מה שמגביל מאוד את יכולתן של העוצבות המשוריינות להביא את עוצמתן לידי ביטוי מלא.
- אוכלוסייה צפופה ומגוונת. צה"ל נלחם בתוך שטחים בנויים בצפיפות, ולכן נאלץ להשקיע משאבים רבים בפתרון בעיות הומניטריות קשות ומורכבות. הלחימה בתוך אוכלוסייה אזרחית האטה את קצב הלחימה והשפיעה על הפתרונות הטקטיים שנקטו כדי לפתור בעיות שהתעוררו תוך כדי הלחימה.
- אילוצים מדיניים מורכבים, שלעיתים קשה היה ליישם בשטח - למשל, הפקודה לנצור את האש מול הסורים (עד לשלב מסוים). כמו כן נאלצו כוחות היבשה להתמודד עם שינויים תכופים בכוונות הדרג הפוליטי ועם הפסקות אש שנכפו על הכוחות במועדים שרירותיים.
- אויב בעל אופי מיליציוני בחלק גדול מהזירה. חלק גדול מהלחימה התנהל נגד כוחות גרילה שהערימו בפני צה"ל את כל הקשיים המוכרים מטקטיקות הלחימה של כוחות בלתי סדירים.
- היו מקרים שבהם אילוצים מורליים פגעו ביעילות הלחימה. כוחות הוכנסו לעיתים ללחימה לא כי הם היו המתאימים ביותר, אלא כדי "לעשות איתם צדק" ולא "לקפח אותם" בעוגת המשימות שהייתה קטנה מדי נוכח שפעת הכוחות. ראוי לציין שהאילוץ הזה השפיע לא רק על הלחימה ביבשה, אלא גם על הלחימה באוויר. אך לעודפי הכוחות היה גם יתרון: השפע הזה איפשר לשבץ קציני מילואים מוכשרים ואיכותיים בתפקידים שהיו מיועדים לקצינים זוטרים מהם. הדבר הוסיף לביטחון העצמי (של הקצינים עצמם ושל הסובבים אותם) ותרם לאלתור פתרונות שנדרשו בשטח. אך היו לכך גם חסרונות - בעיקר בתחומי התקשורת וההפצה היעילה של המידע והתיאום.

מאפייני הפעילות האווירית במלחמת שלום הגליל

התנאים הייחודיים של המלחמה - הן מבחינת כוחות היבשה והן מבחינת כוחות האוויר - גרמו לכך שהפעלת הכוח האווירי הייתה שונה במלחמה

בדיון שהתפתח על הנתונים שהוצגו אמר ראש מה"ד, שהוא אלוף בכוחות היבשה והאחראי מטעם צה"ל על סיכום לקחי המלחמה, כי "על-פי סקר של חיל החימוש שבידי רק טנק סורי אחד מתוך 200 המצויים בידינו נפגע מחימוש אווירי". מפקד חיל האוויר ענה לו מייד כי "עשינו סקר משלנו, ומדובר ב-40 טנקים ולא באחד".

לדעתי אין אפוא שום טעם לעסוק היום, 25 שנה אחרי מלחמת שלום הגליל, בתיאור הכרונולוגי של ההתרחשויות, יום אחר יום, או בנתונים הטכניים כמו אלה שהוזכרו לעיל. נכון יותר לדעתי להצביע על בעיות מהותיות שתקפותן לא פגה גם כיום. בראש ובראשונה יש לזכור כי למרות עבודה משותפת רחבת היקף ולמרות ההישגים החשובים שהושגו בתחום של שיתוף הפעולה, יצאו שני הצדדים מהמלחמה בתחושה של חוסר שביעות רצון ואפילו של תסכול מסוים. ההרגשה הזאת נובעת מההערכה כי בתנאים שהיו ניתן היה לעשות הרבה יותר. בהמשך המאמר אני מציע הסבר לתחושה הזאת ומציג כמה לקחים.

בסיס המבוכה ואי-ההבנות: מושגים תורניים שונים

כאשר יצאו כוחות היבשה והאוויר למלחמת שלום הגליל, נשאו כוחות היבשה את מטען הציפיות הנובע מהמושג "שיתוף פעולה", ואילו חיל האוויר השתיית את מערך שיקוליו ואת הפעלת הכוח שלו על המושג "השתתפות". ההגדרה המילונית של שיתוף פעולה היא "שילוב מאמץ של אנשים ושל אמצעים כדי להשיג תוצאה לתועלתם המשותפת" וגם "לעבוד או לפעול יחד להשגת מטרה משותפת". מילון ובסטר מרחיק לכת ואומר כי "זהו המצב של אורגניזמים החיים יחד במושבה וכי התועלת ההדדית שהם מפיקים מכך גדולה מאי-הנוחות שבציפיית היתר".

מונח נלווה קבוע לשיתוף פעולה הוא "סינרגיה", כלומר ההנחה כי השלם גדול מסך חלקיו, שכן יכולות חדשות הנובעות משיתוף הפעולה אינן קיימות בהעדרו. בבסיס המונח קיימים משימה מוגדרת, תפקידים מוגדרים, התניה ותלות הדדית.

ההגדרה המילונית ל"השתתפות" היא "לקחת חלק", לחלוק עם מישהו משהו. וישנה גם ההגדרה: "זהו מצבו של שחקן שמופיע בהצגה". מדובר במושג הרבה יותר רופף, הרבה פחות מחייב מהמושג "שיתוף פעולה". אפשר בהחלט להשתתף באותה הצגה בלי להיות עם שחקן אחר אפילו פעם אחת על אותה במה. יותר מכך, אפשר להצליח מאוד בביצוע התפקיד גם אם השחקנים האחרים משחקים הרבה פחות טוב ואפילו אם ההצגה כולה אינה טובה. אפשר לזלזל בסמנטיקה, אולם



עשן עולה מבתי צור לאחר ההפצצות | בחינה אובייקטיבית של תוצאות הלחימה מעלה כי בעוד שחיל האוויר רשם לזכותו הישגים יוצאי דופן באיכותם בתחומים אוויריים נטו, הרי אי-אפשר לומר אותו הדבר על הישגיהם או על הצלחותיהם של כוחות היבשה

במלחמת שלי"ג, חיל האוויר רשם לזכותו הישגים יוצאי דופן באיכותם בתחומים אוויריים נטו, כגון תקיפת הטילים וירודט מטוסי האויב

של מטוסים פנויים ומחומשים בשטח וגם לא על שיעורי ההצלחה של הגיחות האלה. כל מה שאנחנו יודעים הוא כי לעיתים נוצלו הגיחות האלה ביעילות רבה ולעיתים הן פשוט בוזבוז. כמו כן אין לנו נתונים מוסמכים על האפקט שהשיגו עשרות - ואולי מאות - גיחות שהופנו נגד מטרות שטח באמצעות פצצות רגילות או נפלים. המשוב היחיד שיש לנו הוא שהיה להם אפקט פסיכולוגי חשוב - אם כי לא ידוע לנו אם הכוונה היא שההפצצות עודדו מבחינה פסיכולוגית את כוחותינו או עירערו את המורל של האויב.

רצינו לדעת כמה מהמטרות הקשות - דוגמת טנקים - נפגעו מחימוש שנורה מהאוויר וכמה מהן נפגעו מחימוש שירו כוחות היבשה. אבל אפילו הניסיון הזה הניב בסופו של דבר לא יותר מאשר רשומון מעניין אבל חסר כל תועלת.

אגתה כריסטי אמרה פעם כי "כאשר שניים כותבים ביחד ספר, תמיד נדמה לכל אחד מהם שהוא נשא במרבית החובות והדאגות בעוד שהשני זכה בכל התהילה והקרדיט". לשם המחשה: בסוף ספטמבר 1982, כלומר חודשיים שלושה לאחר תום המלחמה, נערך כנס לסיכום לקחי חיל האוויר.

הזאת מכל מה שהכרנו במלחמות העבר של ישראל: בשבוע העיקרי של הלחימה, בין 4 ביוני ל-11 ביוני 1982, היו גיחות הסיוע לכוחות היבשה 56% מכלל הגיחות. רק 25% מהגיחות היו למטרות פטרול ויירוט ו-7% נועדו לתקיפת מערך הטק"א. לשם השוואה: במלחמת יום הכיפורים הוקצו 45% מהגיחות לסיוע לכוחות היבשה, 39% מהגיחות היו למשימות פטרול ויירוט ו-2% לתקיפת טילים. בכל המלחמה - עד 12 באוגוסט - היו גיחות הצילום, הגיחות למטרות ל"א ולמטרות שונות אחרות כ-27% מכלל הגיחות, לעומת 2% בלבד במלחמת יום הכיפורים.

ההשקפות השונות על תרומת חיל האוויר לכוחות היבשה

בחינה אובייקטיבית של תוצאות הלחימה מעלה כי בעוד שחיל האוויר רשם לזכותו הישגים יוצאי דופן באיכותם בתחומים אוויריים נטו, כגון תקיפת הטילים וירודט מטוסי האויב, הרי אי-אפשר לומר אותו הדבר על הישגיהם או על הצלחותיהם של כוחות היבשה. אולם הנושא הזה חורג מתחום המאמר, והוא מוזכר רק כדי לשמש מדד להערכת הפעילות המשותפת.

קשה מאוד להגיע לחקר האמת בכל הנוגע לסיוע שהגיש חיל האוויר לכוחות היבשה. למשל, אין לנו נתונים על שיעור הגיחות שתואמו ואושרו, אך לא בוצעו בגלל סיבות מבצעיות אוויריות. אין לנו נתונים על שיעור הגיחות ש"נדחפו" לכוחות היבשה ביוזמת חיל האוויר כתוצאה מהצטברות



אז אפשר לדבר על לוח זמנים מדויק... אבל כשאנחנו מנהלים את הכול באותו מקום, לא יכול לצאת עם מטוסים קדימה 100 מייל או 50 מייל, להשיג שדות תעופה רלוונטיים, לפטרל שם ולעשות את קרבות האוויר שם, אז בעיית הזיהוי הופכת להיות דומיננטית, בעיית הקרב האווירי היא דומיננטית, ולכן בכל פעם שיש לך ספק, אתה פשוט מוציא את הכוחות האחרים מהגזרה. מגבלה בשל גזרה גיאוגרפית קטנה, שהפעולה בה מוגבלת גם מבחינה מדינית, מכתיבה את כל שיטת הפעולה. זוהי נקודת מפתח בכל ההבנה של מתאר הלחימה."

לרוע המזל כל הנושא הזה הוא "חור שחור" מבחינתם של המפקדים ביבשה. אלה אינם מכירים את המורכבות של המגבלות המוטלות על חיל האוויר ואינם מודעים להן. יותר מכך, גם מערך הקת"איים - רובם ככולם אנשי אוויר ותיקים - אינו מבין את המצב עד תומו. הר גדול של טענות ושל אי-הבנות היה נמנע אילו השכיל חיל האוויר לצפות מראש את האפשרויות שיווצר מצב כזה ולשתף בבעיה הפוטנציאלית הזאת, כבר בשלב ההכנות (לפחות בידע) את כוחות היבשה. וישנן אי-הבנות על רקע מקצועי. הנה דוגמה לאחת

3. יש צורך בהזרמת מידע הדדית ושוטפת לפני הלחימה ובמהלכה.
4. יש לשמור על פרופורציות נכונות בין היעילות לגמישות במתן סיוע ובקבלת סיוע.
5. יש להקים מנגנוני החלטה בעלי סמכות להורות ולקבוע בעיתות מצוקה.

הבנת אורח הפעולה של השותף

מאחר שמדובר במערכת יחסים בין מסתייע למסייע, הרבה יותר קריטי שהמסתייע יבין את אורח הפעולה של המסייע מאשר ההפך. כשם שאין איוון במערכת היחסים, כך גם אין איוון במידת הקריטיות של הבנת אורח הפעולה של השותף. במה מדובר? להלן דוגמה עקרונית: מהי המשמעות של מגבלה מדינית שלא לתקוף בסוריה? הסביר רמ"ח מבצעים בחיל האוויר: "במלחמה שיש לה מגבלות מדיניות חד-משמעיות, שלפיהן אנחנו לא יכולים לתקוף שדות תעופה ולא יכולים לנהל קרבות אוויר בעומק שטח האויב, אנחנו מזמינים את קרבות האוויר מעל גבו של הלוחם הקרקעי... במתאר לחימה שונה, שבו אנחנו יכולים להיכנס לעומק שטח האויב, משתנה גם מתאר הסיוע ההתקפי...

להערכתי חלק נכבד ממכלול התסכולים, המבוכה ואי-ההבנות בין כוחות היבשה לחיל האוויר במלחמת שלום הגליל נבע מתפיסותיהם הבסיסיות השונות את הדרך שבה יפעלו ביחד במלחמה ומהגדרות השונות שנתנו למושגים שונים.

היחסים בין כוחות היבשה לכוחות האוויר אינם - במהותם הבסיסית - יחסים בין שווים. צריך להיות אירוע מאוד מיוחד שבו כוח יבשתי מסייע בפועל לכוח אווירי להשיג את משימתו. לעומת זאת המצב ההפוך הוא בעצם שגרת הלחימה המשותפת של שני הגורמים האלה.

בלי להסתכן בפסיכולוגיה בגרוש אני טוען שכנראה כל מטען הרגישות הקלאסי שבין המסתייע למסייע צובע את מערכת היחסים הזאת. זה מתחיל בהכחשת הצורך: מפקד בכיר מאוד אמר בעדותו כי "לא היו לו שום אכזבות מחיל האוויר במלחמה, משום שלא היו לו שום ציפיות ממנו". זה נמשך בהתעלמות: קצין בדרגת תא"ל, טייס מפורסם, שהיה צמוד למפקד הגיס במלחמה אמר בכנס ספ"כ לסיכום לקחי חיל האוויר: "חיל האוויר מעוניין לסייע - כך מאמינים בכוחות היבשה - אבל הגיס לא קיבל סיוע אווירי ולא ידע שזה בגלל מגבלות מדיניות ואמ"ט". בפועל כמובן הופנו מאות גיחות לסיוע אווירי בגזרת הגיס.

לעיתים ישנו ניסיון להעביר את האחריות: מערכת פעילות ענפה מאוד של מפקדים בכירים, שנמשכה שעות, נועדה להביא את חיל האוויר לפעול בגזרת סולטאן יעקוב, בעוד שהיה מקום להטיל ספק רב ביכולתו של חיל האוויר לתת את התשובה היעילה במקרה הזה. באותן השעות נמצאו בשטח בעמדת המתנה כוחות יבשה גדולים מאוד, אך הם לא הופנו אל הכוח שנקלע למארב בסולטאן יעקוב כדי לפתור את הבעיה, אלא נתנו רק סיוע ארטילרי. הסיבה: כנראה הסתמכו על כך שהפתרון יגיע בסופו של דבר מהאוויר.

והנה עוד דוגמה לטענה של איש יבשה נגד חיל האוויר שמקורה באי-הבנה בסיסית כיצד פועלים כוחות אוויר: באותו כנס ספ"כ לסיכום לקחי חיל האוויר מתח ראש מה"ד ביקורת על רוח הלחימה הפחדנית כביכול של חיל האוויר. הוא אמר כי "באנלוגיה לקרב היבשה חיל האוויר צולף מרחוק, אך נמנע מלקצר טווחים ואינו דבק במשימה".

מה צריך היה לעשות - ולא נעשה במידה מספקת במלחמת שלום הגליל - כדי שיושג שיתוף פעולה יעיל בין כוחות היבשה לחיל האוויר? לדעתי, כדי לשפר את שיתוף הפעולה בין שני הכוחות יש לפעול בחמישה תחומים שונים:

1. כל צד צריך להבין את אורח הפעולה של שותפו.
2. כל צד צריך להבין את סדרי העדיפויות של שותפו.



עמדת טילי SA-6 סורית שהושמדה על-ידי חיל האוויר | בראש סדר העדיפויות של חיל האוויר עומד הצורך להשיג חופש טיסה באמצעות השמדתו או שיתוקו של מערך הטק"א ובאמצעות השגת עליונות אווירית, כלומר באמצעות ניהול הקרב האווירי נגד מטוסי האויב

הבנת סדר העדיפויות של השותף

סדר העדיפויות היבשתי נגזר, כמובן, ממבחן התרומה ליעילות הקרב היבשתי. בראש הסולם הזה עומד הסיוע בזמן הנכון. בלשון עדותו של תא"ל, שריונר ותיק ומנוסה: "הקרב מוכרע ביבשה. הסיוע נחוץ בהסתערות. הבעיה העיקרית היא התזמון".

במקום השני עומדת רלוונטיות הסיוע לקרב הספציפי. מפקד יבשתי במערך השדה המזמין סיוע מצפה עקרונית שהסיוע הזה יפתור לו בעיות שאין ביכולתו לפצח או שהוא יתקשה מאוד לפצחן. מדובר לרוב במטרות ספציפיות, בדרך כלל בגזרה המיידית שלו. הציפייה שלו היא שהסיוע יינתן בתוך מסגרת זמן התואמת את תוכנית הפעולה שלו. נכון, כל מפקד יבשתי מעריך מאוד שמייס ידיו תיפתר ומבין את התועלת שתצמח לו במהלכים הבאים מכך שהכוח האווירי מכין את שדה הקרב, אבל כשהוא מזמין סיוע לא זה סדר העדיפויות שלו.

בעדותו דחה רמ"ח מבצעים אוויר בזעם את

מטוסים חמושים הביתה, אלא גם לכעס הדדי רב ולטענות רבות משני הצדדים. זה המקום לציין שיש סיכומים של דיונים משותפים שהתקיימו לפני המלחמה שבהם נקבע במפורש ובאופן חד-משמעי שבערים יתקוף חיל האוויר רק מטרות שמוגדרות "יעד להפצצה נקודתית".

דוגמה נוספת להעדר הבנה מקצועית: לפני המלחמה פיתח חיל האוויר אמצעים שאיפשרו לו להפציץ במדויק בלילה בלי להשתמש בנורים. בתכנון נחיתת הלילה של עוצבת האש נקבע שיינתן סיוע אווירי. המטוסים אכן הגיעו לשטח, הסיוע היה נחוץ, אבל המפקד הימי, שלא היה מודע ליכולות החדשות של חיל האוויר, סירב בתוקף לקבל את הסיוע. הוא היה משוכנע שהסיוע ילווה בירי של נורים וחשש שההנרה תאפשר לאויב לגלות את הכוח הימי. כל ההסברים לא הועילו, ואחרי שמפקד חיל הים התקשר לרמשלי"ט (ראש מוצב השליטה המרכזי של חיל האוויר) וגיבה את דרישת המפקד שלו, חזרו המטוסים בלא שביצעו את המשימה.

מהן: אבן היסוד בכל התפיסה האווירית ההתקפית היא "המטרה". גם כשהטייס תוקף מטוס אחר וגם כשהוא תוקף מטרה קרקעית, הוא תמיד מחפש מטרה ומתכוון לפגוע בה. לכאורה צריך היה העניין הזה להיות מאוד מובן בכוחות היבשה, שהרי מרבית המפקדים פקדו על עוצבות משוריינות, שהתפיסה הבסיסית שלהן בעצם דומה: גם הטנק מחפש מטרות ופועל כדי לפגוע בהן. אך למרות הדמיון הזה רבים מהמפקדים ביבשה אינם מבינים משום מה את אורח הפעולה הבסיסי הזה של הטייס ורואים בסיוע האווירי ארטילריה אווירית. זה מה שמשתמע בעצם מבקשות סיוע בנוסח: "תרדו על העיר" או "תרחיבו את הרחובות".

כך למשל העיד רמ"ח השתתפות בחיל האוויר בדיון לקחים: "בקשות סיוע בנוסח 'תשכיבו שכונה' כזאת או אחרת איפיינו את כל 'האירונות' (קציני היבשה). לשם המחשה: אחד הכוחות האוויריים התבקש 'להשכיב' את הפקהני (מחנה פליטים)". הבדלי הגישות האלה לא רק שהביאו למקרים של זריקת חימוש לים או לחזרתם של

ההערכה שמעניקים לו כוחות היבשה. בלשונו: "את נושא ההוקרה אני דוחה לחלוטין. אנחנו לא מחפשים תעודת כבוד". הסיבה לזעמו ברורה. בדיון פנה אליו מפקד הגיס וביקש ממנו שיציג מה עשה חיל אוויר בעבור הגיס והדגיש כי אינו רוצה שיציגו "הכול", אלא "רק מה שנעשה ממש מול הגיס". רמ"ח מבצעים הגיב בזעזוע: "אדוני, אני בשוק מהשאלה... התמוטטה לי פה אגדה שלמה... התקיפה שהייתה כאן לא שייכת! וקרב האוויר שהתחולל מעליכם לא קשור! והטילים שהיו פה לא שייכים! אי-אפשר לחתוך את חיל האוויר לרצועות קטנות ולמדוד את חלקו ברצועה גיאוגרפית קטנה בלוח זמנים חלקי. פשוט אי-אפשר".

בראש סדר העדיפויות של חיל האוויר עומד הצורך להשיג חופש טיסה באמצעות השמדתו או שיתוקו של מערך הטק"א ובאמצעות השגת עליונות אווירית, כלומר באמצעות ניהול הקרב האווירי נגד מטוסי האויב. בעדיפות שנייה נמצא הניצול היעיל של הכוח האווירי להשמדת מטרות על הקרקע. הכוונה היא למטרות שמעבר לקו התיאום עם כוחות הקרקע, ובכלל זה אמנעה, מטרות אסטרטגיות ומטרות הקשורות להכנת שדה הקרב היבשתי. רק במקום השלישי בסדר העדיפויות נמצא הסיוע הקרוב לכוחות היבשה.

סדר העדיפויות הזה אין משמעותו שלא יוקצה כוח לסיוע קרוב, אלא שהוא יוקצה אחרי שיתיימו שאר המשימות. יתר על כן, סביר להניח שבכל עת יוקצה כוח כלשהו לסיוע קרוב.

במילים אחרות: המשמעות של סדר העדיפויות הזה הוא שבכל עת - אלא אם יהיו פקודות מפורשות אחרות - כאשר משימת הסיוע הקרוב תפריע או תסכן משימה אחרת, או שרמת הסיכון למטוסים תגדל בגלל ביצוע בוזמני של המשימות האחרות, יידחה הסיוע הקרוב. מפקד אוגדה משוריינת הממתין לסיוע אווירי שהוזמן, אושר ואמור להגיע בכל רגע, ושאי-הגעתו מעכבת את פעולתם של מאות טנקים ושל אלפי חיילים, מתקשה להבין את סדר העדיפויות הזה. הוא יודע רק דבר אחד: הקת"א שלו הודיע לו שהסיוע האווירי לא יגיע.

זה המקום לציין שלא רק שיקולים של הפעלת הכוח האווירי יכולים לגרום לבעיה כזאת. ייתכן, למשל, שהפיקוד - משיקולים של הפעלת כוחות היבשה דווקא - יחליט להעביר סיוע אווירי המיועד לאוגדה מסוימת לאוגדה אחרת. גם במקרה כזה, ובהעדר מידע, סביר מאוד להניח שמפקד הכוח היבשתי יטיל את האשמה על חיל האוויר.

הצורך בהזרמת מידע הדדית ושוטפת

המידע שמקורו בכוחות היבשה והדרוש לחיל האוויר לצורך ההשתתפות הוא במהותו טכני: דפי מטרות, קו תיאום, קו כוחותינו, מיקום הכוחות

באזורי סיוע קרוב. רק לעיתים רחוקות מדובר במידע בעל אופי מבצעי - כמו בסיוע מוכוון. המידע שמקורו בחיל האוויר והדרוש לכוחות היבשה לצורך ניהול הקרב שלהם הוא אינפורמטיבי-מבצעי במהותו: האם יהיה או לא יהיה סיוע אווירי לקרב הרלוונטי, מתי יהיה הסיוע, איזה סיוע זה יהיה, האם המטרות שסומנו אכן הותקפו? מהן תוצאות ההתקפה? מהן ההשלכות של התקיפות האוויריות בשטח על נתוני הקרקע (גשרים שנחרסו, מעברים שנחסמו, כבישים ששובשו) ועל נתוני האויב (כוחות שנפגעו, מטרות שהושמדו). ההתייחסות הבסיסית בחיל האוויר למידע הזה היא כאל נתונים שהם תנאי לפעולה. כפי שכבר צוין, בלי מטרות אין תקיפה, בלי קו כוחותינו אין סיוע מתואם, בלי קו תיאום אין חופש פעולה אווירי לתקיפות על הקרקע וכד'.

ההתייחסות בכוחות היבשה למידע הזה מזכירה את הסיסמה הידועה של דפי זהב "אם אתה לא שם, אתה לא קיים". כלומר, אם אין מידע על תקיפת המטרות, משמעות הדבר שהן לא הותקפו; אם אין מידע על סיוע אווירי זמין, פירושו שתוכנית המבצע מתעלמת מהאפשרות הזאת; אם אין מידע

המידע שמקורו בכוחות היבשה והדרוש לחיל האוויר לצורך ההשתתפות הוא במהותו טכני

על שינויים שחלו כתוצאה מפעולות חיל האוויר, פירוש הדבר שאין שינויים כאלו וכד'. הגישה הזאת גורמת, כמובן, לבזבוז משוער של זמן ושל אמצעים, וזהו גם המקור לגישה המסורתית והאבסורדית בכוחות היבשה הרואה בסיוע האווירי בונס ולא תנאי לביצוע.

אגד ארטילרי, המעסיק במשך שעה מטרה שהותקפה בהצלחה עשר דקות לפני כן באמצעות כוח אווירי, מבזבז זמן מבצעי יקר, מאות פגזים יקרים שאולי לא יהיה להם תחליף לקראת סוף המלחמה וגורם לעומס מיותר של שירות תחמושת בכבישים העמוסים ממילא מעבר לקיבולת שלהם. וחמור מכך: אין כמעט שום סיכוי שהעניין הזה ייוודע ויחקר מאוחר יותר.

שדה הקרב אינו קופא על שמריו. כאשר אוגדה משוריינת מעכבת מהלך כדי להמתין לסיוע אווירי, המצב אינו נותר סטטי, והיערכות חדשה של האויב עלולה ליצור קושי גדול יותר מזה שבגללו ממתנים לסיוע האווירי.

מעניין לצטט דווקא את הקת"אים, שהם אנשי אוויר הצמודים למפקד היבשתי ולחוצים בין שתי המערכות האלה. אומר אל"ם ותיק מאוד, קת"א באוגדה: "כוח אווירי חייב לדווח על משימות שהוא

מבצע במרחב העניין של האוגדה. זה חיוני. בין אם המטוסים פגעו ובין אם לאו הפעולה שלהם אינה ברכה לבטלה. יש לה השפעה, וזו מובאת בחשבון גם בתכנון הקרב וגם בניהולו. צריך להתייחס להפצצה לא כאל הנחתת פצצות אלא כאל הנחתת גדוד טנקים. מישהו היה מעלה על דעתו שלא להודיע לאוגדה על כך? אם זה במרחב ההתעניינות של האוגדה, חייבים להודיע לה על כך. אם היא לא יודעת, אז במקרה הטוב היא פועלת כאילו שום דבר לא קרה".

במילים אחרות: לקת"א יש ציפיות ברורות מהמערך האווירי לעדכן אותו בהתרחשויות הרלוונטיות לאוגדתו. רק כדי להמחיש את הבדלי הגישות הנה מה שמעיד מפקד המשל"ק (מוצב שליטה קדמי) בפועל במשך כל תקופת ההכנות למלחמה: "כמו שאני הבנתי את ייעודו של הקת"א - תפקידו הוא לתת לחיל האוויר תמונת מודיעין מרמת האוגדה אחורה... לתת את מיקום כוחותינו, את קו כוחותינו וכד', לתת את העדיפויות של האוגדונר שלו כדי שיהיו משקל נגד לעדיפויות הפיקוד... זהו, זה כל עניין הקת"א".

יעילות מול גמישות: הנוהל מול המציאות

נוהל הוא בדרך כלל הדרך האופטימלית לביצוע תהליך עתיר גורמים משפיעים בתנאי שגרה או התשובה לניהול אירועים צפויים שבהם עלול להתפתח מצב בלתי רצוי בתנאים של לחץ ושל זמן מוגבל. תכלית הנוהל היא למנוע את האפשרות שלאורך התהליך יישכחו גורמים שזניחתם תפגע ביעילות התהליך. כמו כן הוא מיועד לנטרל השפעה מקרית של עמדות סובייקטיביות או של נטיות לב. מאמץ רב הושקע גם בחיל האוויר וגם בכוחות היבשה כדי להנחיל למפקדי הכוחות היבשה את הנוהל לבקשת סיוע אווירי בלחימה. הנוהל היה אמור להעלות את רמת ההבנה לאורך הפעולה של הפרטנר ולהבטיח תנאים שיגרמו לכך שהסיוע יהיה יעיל ביותר. הקביעות התורתיות העיקריות ברמת השדה היו:

1. יש להסתמך על בנק מטרות משותף כדי להבטיח שפה אחידה וקצרה בין המסייע למסתייע.
2. האחריות לבחירת המטרה היא על המסתייע; האחריות להתאמת החימוש למטרה היא על המסייע.
3. יש להעדיף את התדריך בבסיס על התדריך בתא הטייס, כלומר יש להעדיף את הנוהל המלא על פני הנוהל המקוצר.
4. יש להעדיף את משיכת הסיוע ביוזמת המסתייע על פני דחיפת הסיוע ביוזמת המסייע.
5. יש להעדיף סיוע מתואם על פני סיוע מוכוון.



מסוק "יסעור" בסיוע צמוד לסוללת ארטילריה | במלחמת שלום הגליל היה שיתוף הפעולה בין כוחות האוויר לכוחות היבשה בהיקף נרחב ביותר ובמגוון צורות גדול

שאין לפתרון הזה תחליף באותו מצב, אולם ללא ספק הוא מעביר עומס אחריות רב על כתפיהם של הקת"אים ויוצר תלות גבוהה - אולי גבוהה מדי - של יעילות הסיוע ברמתו של הקת"א וביכולתו לתרגם את הפקודות הבעייתיות שהוא מקבל מהמפקד היבשתי למטרות אוויריות בזמן הקצר מאוד העומד לרשותו.

אמר מפקד טייסת שהוא גם רמ"ח השתתפות בחיל האוויר: "התחושה שלי היא שזה יכול לעבוד. וזה גם עבד בהרבה מקומות. לדעתי זה תלוי בערמומיות של הקת"א. למשל הקת"א של אוגדת געש בצידון הבין שאת הפקודה של האוגדנר לפתוח את הכביש צריך לבצע ושטייסים לא יתקפו אם הוא לא יגדיר להם יעד נקודתי. אז הוא הופך את ההגדרה הלא קבילה של המפקד שלו להגדרה קבילה של כמה מטרות נקודה, שתקיפתן אכן שירתה בסופו של דבר היטב את המטרה שביקש האוגדנר להשיג: פתיחת הציר. כל זה בלי שהוא עצמו ראה את המטרות".

צריך להוסיף כאן גורם מקל חשוב: למעשה מרבית המטוסים שהגיעו כדי לסיע נשאו פצצות ברזל, וברוב המקרים זה אכן היה החימוש הרלוונטי. אילו פני הדברים היו שונים, ונושא החימוש היה הופך לגורם במשוואה, ייתכן שהסיבוך היה מגיע

ואמור להתבצע בשליטתו ובפיקוחו של המשל"ק. סיוע מוכוון, שהתורה רואה בו סיוע פחות יעיל, אמור להתבצע בשליטת הקת"א באוגדה.

בפועל משלח המשל"ק מטוסים לשטח על-פי הקצאה גלובלית לאוגדות, הטייסים מתקשרים מהמטוסים לקת"א, מודיעים שהם בדרך אליו למתן סיוע ומבקשים מטרות. בתגובה נוהגים הקת"אים להעביר לטייסים מטרות שהם עצמם אינם רואים, והטייסים מזהים את המטרות האלה על-פי דפי מטרה בתא הטייס ותוקפים אותן. כלומר למעשה מתבצע סיוע מתואם באמצעות הקת"אים, בעוד שלדעת מרבית המפקדים, אם לא כולם, סיוע כזה המתבצע באמצעות המשל"ק יעיל הרבה יותר.

הסיבה האמיתית, כנראה, לנוהל הזה היא הלחץ הנובע משעון הדלק במטוסים, הזמן המבצעי הקצר והרצון לחלק את העבודה ביעילות. באותו הזמן ובמקביל מופעלות גיחות סיוע רבות באמצעות המשל"ק עצמו נגד מטרות שנתבקשו שעות קודם לכן על-ידי האוגדות. אלא שלאוגדות אין לרוב שמץ של מושג שהגיחות שהזמינו אכן בוצעו.

אפשר לראות בבירור שיש כאן העדפה של הגמישות בקבלת הסיוע, למרות המגבלות הקיימות, על חשבון היעילות שבקבלת הסיוע בנוהל הרגיל. ייתכן

ברמת המטה הקביעה החשובה הייתה שהמשל"ק הפיקודי הוא הגורם האווירי הישיר המתווך בין הדרישה הבאה מהכוח היבשתי לגורמים המסייעים בחיל האוויר. בין היתר עליו לבדוק את התאמת המטרות ליכולת האווירית, לבצע ניפוי ראשוני של הדרישות, למיין אותן על-פי סדר עדיפויות פיקודי, להקצות את כוחות האוויר ליחידות השדה הספציפיות ולבסוף לפקד ולשלוט בפועל על הסיוע המתואם בגזרה הפיקודית.

זוהי התורה. בפועל - כתוצאה מהתנאים המיוחדים שכבר צוינו לעיל - הפך הסיוע בדחיפה, כלומר ביוזמת המסייע, להיות רוב הזמן הסיוע השכיח. כלומר המציאות הייתה שמטוסים, שיצאו למשימה מוגדרת ומתודרכת ולא ביצעו אותה בגלל שיקולים אוויריים, הוחזרו לאחור והופנו מחדש לסיוע, אבל לא למשימות המוגדרות שאליהן יצאו, אלא למשימות חדשות שנבקעו על-פי שיקולים של יעילות ההפעלה האווירית. המדד העיקרי ליעילות הזאת היה הקיבולת של הנפח האווירי מעל לגזרה.

למעשה התפתחה במשך המלחמה שיטה שאולי אינה רעה כלל, אלא שהיא אינה מה שכתוב בתורה, וההכשרה וההצטיידות לא הותאמו לדרישותיה. על-פי התורה, סיוע מתואם עדיף על פני סיוע מוכוון

סמכות פיקודית משותפת לחריגה מרמות הסיכון המקובלות

הבעיות והקשיים בכל מערכת מתחדדים ובולטים בשעת סכנה ובעיות מצוקה. כוחות היבשה וחיל האוויר קובעים - כל אחד לעצמו - מהן רמות הסיכון שהם מאפשרים לכוחות לקחת על עצמם. כשחיל האוויר קובע כי לא יבוצע סיוע מוכוון באמ"ט או מטיל מגבלות על סיוע מתואם באמ"ט, השיקול המנחה אותו הוא רמות הסיכון לטייסים ולמטוסים. כשהוא קובע כי סיוע כזה יתחיל רק בשעה מסוימת, לאחר שתיגמר תקיפת הטילים או לאחר שתושג פגיעה משמעותית ביכולתם, השיקול שלו נובע גם מיעילות הפעלת הכוח וגם משיקולי ביטחון.

רמות הסיכון היבשתיות נגזרות בדרך כלל מהערכה של יחסי הכוחות, של איכות מערכות הנשק, של תנאי הזירה ולעיתים של טווחי הביטחון. אולם רמות הסיכון ביבשה פחות מוגדרות ותלויות הרבה יותר באופן שבו מפרשים המפקדים במקום את המצב. תולדות צה"ל רצופות דוגמאות של מפקדים שנטלו רמות סיכון שאיש לא היה כופה עליהם מלמעלה, ונחלו הצלחה, ובצידן יש כמובן גם דוגמאות לנטילת סיכונים שהביאה לתוצאות קשות. בשני הכוחות מוסכם ומקובל - ואפילו נחשב לעיקרון חשוב - כי מצבי מצוקה, בעיקר מבצעי חילוץ, מובילים להחלטות שחורגות באופן משמעותי מרמות הסיכון המקובלות. כך, למשל, בחילוץ טייסים משטח אויב וכך כמעט בכל בעיה חמורה של חילוץ נפגעים תחת אש ביבשה.

צה"ל יצא למלחמת שלום הגליל כאשר התפר בין הכוחות בתחום הזה, כלומר הנוהל והסמכות לחרוג מרמות הסיכון במקרה של צורך בסיוע אווירי לחילוץ יבשתי או להפך, אינו סגור. מי יקבע כי מוצדק לסכן מטוסים וטייסים מעבר לרמות הסיכון המקובלות כדי לחלץ כוח יבשתי המצוי בסיכון גבוה מאוד ביבשה? העניין הזה היה במקרה הטוב מעורפל ולא מובהר דיו. הקושי הזה בכל עוצמתו התגלה בפרשת סולטאן יעקוב. אין הכוונה כאן לספר את הסיפור או לשפוט את עצם הפנייה לחיל האוויר או את העובדה שראו בהפעלת כוח מהאוויר את הפתרון המועדף לחילוץ הזה. זה חורג מתחום המאמר הזה. הכוונה היא רק להצביע על הקשיים שהתעוררו לאחר שהתקבלה ההחלטה על כך.

וכך העיד הקת"א באוגדה הרלוונטית, אלי"ם בחיל האוויר: "בין 05:30 ל-06:00 הבנתי את הבעיה, הבנתי שמדובר בחילוץ וקיבלתי מידע מפורט למדי על השטח מהקמ"ן שישב לידי. גם העובדה שמדובר מעבר לקו כוחותינו הייתה ברורה לי.

הכתובת שלי זה המשל"ק בפיקוד. פניתי לשם, הסברתי את המצב, ביקשתי סיוע מתואם, ציינתי שתי מטרות, שהיו מתחמים שלפי הידע שבידי הגדוד היה ביניהם, ומטרות בהמשך על הציר צפונה מהמקום. הבחור שישב מולי הודיע לי כי התשובה שלילית, כי המקום עמוק, כארבעה קילומטרים בתחום אמ"ט חם, אם מערך הטילים שוקם במשך הלילה. דרשתי את הממונה עליו. הוא הגיע ולאחר שיחה שאל אותי אם אני רוצה שיפלו לנו אווירונים. לדרישתי הזועמת הגיע מפקד המשל"ק, והוא אמר כי אינו יכול לסייע לי וכי העביר את הנושא הלאה. לאחר 20 דקות קיבלתי שוב תשובה שלילית. רק זמן קצר אחרי זה, כרבע שעה, נאמר לנו כי הסיוע אושר בהתערבותם של קצינים בכירים. למעשה דיברתי והסברתי פעם לתורן, אחר כך לאחראי על הקת"אים, אחר כך לאיש המטרות ואחר כך למפקד המשל"ק."

ואיך זה נראה בבור? רמ"ח מבצעים אוויר מספר לנו בעדותו כי בסביבות 06:00, לאחר שהתקשר מפקד הגיס, הפך הנושא ל"משימה לאומית". ובלשונו: "אם י" אומר לי שמדובר במשימה לאומית, אז זו משימה לאומית בשבילי. עכשיו תבינו, זוהי תקיפה בתנאים הכי גרועים שיכולים להיות... זה באמ"ט, זה בתנאי זריחה לא טובים ועם הרבה אי-ודאות... לקחנו את הכוח שהיה בעצם מתוכנן לתקיפת הטילים... מה שנאמר להם היה עיצרו, אין תקיפת טילים, יש בעיה נוראית במקום מסוים... אתם הולכים, אתם תוקפים את שני הצירים... אחד עם פצצות, אחד עם החימוש כפי שהוא... שאלנו מי הטייסים ודרשנו להחליף להכי טובים, ואכן הוחלפו

בשני הכוחות, היבשה והאוויר, מוסכם ומקובל - ואפילו נחשב לעיקרון חשוב - כי מצבי מצוקה, בעיקר מבצעי חילוץ, מובילים להחלטות שחורגות באופן משמעותי מרמות הסיכון המקובלות

הטייסים... במשך חצי שעה אני אישית עוסק בכך כראוי למשימה לאומית... כרגיל כשלוחץ היו תקלות טכניות, ופה ושם משהו התפספס, והיה עוד קרב אווירי של רבע שעה באמצע, ובדרך התלבטות כשגילוי הטייסים כי הם חולפים מעל לסוללות טילי SA-6, ובכל אופן ב-08:30 הם הצליחו להגיע. בתנאים שמדובר בהם זה יפה מאוד."

במענה לשאלה האם לא נכון שחיל האוויר תוקף גם באמ"ט, ושניתן היה לעשות זאת אילו היו מטרות מוגדרות, הוסיף רמ"ח מבצעים: "אנחנו הרי תוקפים את הטילים באמ"ט, אז כנראה

אנחנו יכולים לתקוף באמ"ט. ההחלטה החשובה פה היא אם המשימה הזאת בעלת חשיבות עליונה או לא. אנחנו צריכים פרטנר כדי להתמודד איתו, כדי לשאול אותו את השאלה הזאת. אנחנו צריכים מפקד, איזה אבא שנגיד לו: תשמע, מבקשים אותנו לעבוד באמ"ט, אתה חושב שכדאי לסכן את בניך... האבא לא היה... הסנדק הזה לא היה, אז אני מחליט לבד."

למרבה המזל לא היו במלחמה הזאת מקרים נוספים כאלה. אבל אין ספק שהטעם המר שנשאר גם בכוחות היבשה וגם בחיל האוויר נבע מההרגשה שהייתה יכולת טובה הרבה יותר שלא מומשה בהעדר נוהל ומסגרת הולמת ומוסכמת של קבלת החלטות מחייבות במצבים מהסוג הזה.

סיכום

במלחמת שלום הגליל היה שיתוף הפעולה בין כוחות האוויר לכוחות היבשה בהיקף נרחב ביותר ובמגוון צורות גדול. אין ספק שלסיוע האווירי במלחמה הייתה תרומה גדולה וחשובה להצלחתם של מבצעי היבשה השונים.

תחושת ההחמצה, שהייתה משותפת גם לכוחות היבשה וגם לכוחות האוויר, לא נבעה מהעדר שיתוף פעולה, אלא מההרגשה כי בתנאים שבהם נוהלה המלחמה ניתן היה להפיק מהסיוע האווירי הרבה יותר, אילו היו שני הצדדים מודעים לחולשות מסוימות שהם לא התכוננו אליהן באופן מלא. אלה הם התחומים העיקריים שבהם התגלו החולשות:

- הבנת אורח הפעולה של האחר.
- הבנת סדרי העדיפויות של האחר.
- הזרמת המידע בין הצדדים לפני הביצוע ובמהלכו.
- מציאת האיזון הנכון בין הגמישות במתן הסיוע לבין יעילות הסיוע הניתן.
- העדר סמכות משותפת לכפיית חריגה ממגבלות הביטחון של כל אחד מהצדדים בנוגע לעצמו במקרים של מצוקה ושל סיכון המחייבים סיוע הדדי.

יש לקוות שמאז מלחמת שלום הגליל נלמדו הלקחים, והחולשות האלה הן נחלת העבר. היות שאינני בטוח לגמרי שאכן כך המצב, אני מעז לקוות שהמאמר הזה אולי יעורר משנתם "דובים רדומים", ועימם את הטיפול בנושא*.

* המאמר נכתב באפריל 2001.

השמדת מערך הטק"א במלחמת שלום הגליל

מכ"ם העמידה פאן-סונג פועל



סוללת SA-2 פגועה.
מסומן בחץ: מכ"ם פאן-סונג
מעלה עשן

השמדתו של מערך הטק"א בבקעת הלבנון חוללה זעזוע עמוק בסוריה והיא הגורם המרכזי לכך שחזית רמת-הגולן שקטה זה 25 שנה. אבל להישג הזה היה גם מחיר: הוא ששיכנע את סוריה להשליך את יהבה בעתיד על טילי הקרקע-קרקע



אלוף (מיל') דוד עברי
מפקד חיל האוויר במלחמת של"ג,
נשיא בואינג ישראל
ויו"ר מכון פישר למחקר

לפני שדנים בהשמדתו של מערך הטק"א (טילי קרקע-אוויר) הסורי ב-1982 יש להבין כמה תהליכים שעבר חיל האוויר של ישראל בתחום לוחמת האוויר, הארגון ואמצעי הלחימה בשנים שלפני כן.

ההישג של חיל האוויר במלחמת ששת הימים היה מדהים בכל קנה מידה. השמדת חילות האוויר של מדינות ערב על הקרקע ביוני 1967 בתוך כמה שעות וההצלחות בקרבות האוויר היו הישג חסר תקדים בהיסטוריה של הלחימה האווירית, אך בהישג הזה היה טמון גם עוקץ: חילות האוויר שהובסו הסיקו לקחים ויישמו אותם, בנו מאות דירים תת-קרקעיים - מעבר לכמות המטוסים בסד"כ - סללו מסלולים נוספים, כולל מסלולי עפר, בצידי שדות התעופה ובכך מנעו מכוח אווירי תוקף לחזור על מה שהושג ביוני 1967.

במקביל קיבל מערך ההגנה נגד מטוסים של מדינות ערב - גם הקני אך בעיקר זה המבוסס על טילים (SA-2, SA-3, SA-6, SA-7) - תנופה אדירה ואימץ את התורה הסובייטית שלפיה ההגנה האווירית היא זרוע נפרדת ועצמאית. במלחמת ההתשה קיבלה התפיסה הזאת תנופה מחודשת.

באוגוסט 1970 הסתיימה מלחמת ההתשה בתעלה. ישראל הסכימה להפסקת אש ולא שמה לה קץ אף שמערך הטק"א המצרי נערך על גדות התעלה - בניגוד להבנות שהושגו. נראה שלשלא לא הייתה תשובה מתאימה לטק"א, ואולי גם הייתה מעט מותשת.

במסגרת האמצעים הקיימים החל חיל האוויר לפתח שיטות תקיפה ותורות לחימה בנוכחות טק"א, כולל רכש מהמדף של אמצעים אמריקניים שפותחו ללחימה בווייטנאם, כגון אמצעי לוחמה אלקטרונית ששימתם הייתה לשבש את פעולתו של מערך המכ"מים של הטק"א. במקביל אומצו שיטות תקיפה שמטרתן הייתה להשיג חשיפת זמן מוערית לסיכוני הטק"א.

יצאנו ממלחמת ההתשה לאחר שאיבדנו כמה מטוסי פנטום - מטוס הקרב המוביל בחיל באותם הימים - והבנו שלפנינו בעיה המאיימת על כושרנו להשיג עליונות אווירית. אך עדיין היינו שמרנים מכדי לעשות את כל המאמצים כדי להשיג פתרונות טכנולוגיים יצירתיים. ואולי היו אלה גם מגבלות תקציב שהשפיעו על התהליכים.

כך הגענו למלחמת יום הכיפורים כשאיינו מוכנים במידה מספקת ללחימה בטק"א, לפחות מבחינה טכנולוגית. חופש הפעולה האווירי שאליה הורגלנו אבד לנו באזורים מוגני הטק"א, אולם בכל המרחבים האחרים - יש להדגיש - עדיין שמרנו על עליונות אווירית מלאה, לא כל שכן מעל שטחנו. בתוכניות האופרטיביות שהוכנו לפני מלחמת יום

הכיפורים דרש חיל האוויר 48 שעות של "שקט תעשייתי", שבהן יתאפשר לו להשקיע את מרב הכוח האווירי כדי להשיג עליונות אווירית מול הטק"א. הייתה הבנה מלאה לכך ברמת המטכ"ל, אך המציאות בשטח במלחמת יום הכיפורים לא איפשרה את ה"לוקסוס" הזה. חיל האוויר נדרש להשתתף בקרב הבלימה בשתי החזיתות כאשר מערך הטק"א במלואו אנו, ואכן הוא היה יעיל ומנע פעילות יעילה של חיל האוויר, והאבדות בבלימה היו כבדות.

חיל האוויר לא יכול היה אפוא לבחון את תורת הלחימה שפיתח נגד הטק"א, שכן התוכניות האופרטיביות שהכין כלל לא מומשו ולא באו לידי ביטוי.

אך חיל האוויר נבחן על-פי התוצאות - יהיו הנסיבות אשר יהיו - ולכן למרות ההישגים שהשיג במלחמה במחיר דמים כבד יצא החיל מהמלחמה חבול ומרוט. אף שבקרבות האוויר היה יחס ההפלות של מטוסי האויב גבוה יותר מאשר במלחמת ששת הימים, התבטא עזר ויצמן, מפקד חיל האוויר לשעבר, ש"הטיל כופף את כנף המטוס". לתוצאות האלה של מלחמת יום הכיפורים היו

המגבלות הקשות ביותר להפעלה יעילה של מערכת הלחימה נגד הטק"א נותרו מזג האוויר והצורך במודיעין עדכני

השלכות מרחיקות לכת על חיל האוויר: מעמדו בצה"ל נשחק, וכתוצאה מכך הוסטו תקציבים לזרוע היבשה. בעזרת התקציבים המוגדלים גדל הסד"כ היבשתי של צה"ל - בין היתר על חשבון משרתי המילואים של חיל האוויר.

לקחי חיל האוויר ממלחמת יום הכיפורים

לקחי המלחמה סוכמו לאחר תחקירים רבים במסמך מ-30 בינואר 1974 שעליו חתום מחבר המאמר הזה במסגרת תפקידו באותם הימים, ראש מחלקת אוויר. את המסמך אישר מפקד חיל האוויר, אלוף בני פלד.

הפרק הרביעי של המסמך מפרט את עיקרי הצרכים ואת כיווני הפעולה הנדרשים כדי למצוא תשובה למערך הטק"א. הדגש שניתן בפרק הוא למערכת לחימה הכוללת מודיעין, קשר, שליטה, אימונים ואמצעי לחימה. במילים אחרות, לא ניתן להסתפק בסוג נשק מסוים, כמו נשק חכם מנגד, אלא צריך אינטגרציה מלאה של היכולות האחרות כדי להשיג מיצוי מרבי של הנשק ולאפשר למפעילים להשיג תוצאות מוחלטות.

בהמשך, באוקטובר 1977, קיבלתי את הפיקוד על חיל האוויר והמשכתי לקדם את התפיסה האינטגרטיבית על כל מרכיביה. בהשגת חופש הפעולה האווירי ראינו יעד אסטרטגי שיש לתת לו קדימה על פני השגת העליונות האווירית (שאותה תיכננו להשיג באמצעות פגיעה קשה בשדות התעופה של האויב).

בתחילה הצבנו לעצמנו יעד צנוע יחסית - שיתוק או דיכוי מערך הטק"א - ורק לקראת 1981 העזנו להגדיר יעד שאפתי יותר: השמדתו של מערך הטק"א.

ההכנות לתקיפת הטק"א הסורי

למזלנו ניתנה לנו שהות ליישם את לקחי מלחמת יום הכיפורים הן בהכנת האמל"ח, הן ביישום האימונים והן בהחדרת הביטחון בכושר הביצוע. היינו מוכנים לביצוע המשימה כבר ב-1981, בעת כניסתן של חטיבות הטק"א הסוריות הראשונות לבקעת הלבנון כדי להגן על הכוחות הסוריים נגד מעורבות אפשרית של חיל האוויר הישראלי בסיוע לנוצרים. אולם אז קיבלה קדימה המשימה להשמיד את הכור הגרעיני ליד בגדאד, ותקיפתו של מערך הטק"א בבקעה נדחתה ל-1982.

המגבלות הקשות ביותר להפעלה יעילה של מערכת הלחימה נגד הטק"א נותרו מזג האוויר והצורך במודיעין עדכני.

ביום השני של מלחמת שלום הגליל, 7 ביוני 1982, אירעו חיכוכים ראשונים בין כוחות יבשה סוריים לבין כוחות שריון ישראליים בגזרה המזרחית, ובעקבות זאת הועלתה הדרישה לתקוף את הטק"א למחרת, 8 ביוני. בדיון הלילי שנערך בחפ"ק הצפוני בראשות שר הביטחון דאז, אריאל שרון, נמסרה הערכה שכוחות היבשה יוכלו להגיע לכביש ביירות-דמשק כבר למחרת, כלומר יושגו היעדים המערכתיים בלי להיכנס להתמודדות מסיבית עם הסורים - התמודדות שעלולה הייתה להידרדר למלחמה כוללת עם סוריה בניגוד להחלטת הממשלה.

סיכום הדיון היה שתקיפת הטק"א תידחה ב-24 שעות, אך חיל האוויר יעמיד מטוסים חמושים בכוננות למקרה שיחול שינוי במצב. המודיעין ציפה לשינויים בהיערכותן של חטיבות הטק"א באותו הלילה, ומאוד רציתי לא להיות מופתע ובלתי מוכן נוכח היערכות חדשה.

ואכן במהלך יום ג' בלילה הועברה חטיבת SA-6 סורית מרמת-הגולן לבקעת הלבנון, כך שמספר סוללות הטק"א בתוך שטח לבנון עלה ל-19. מדובר במערך מאוד צפוף בשטח מצומצם למדי. נראה שכוונת הסורים הייתה לרכז מאמץ של טק"א כדי להשיג הישג משמעותי.

שמחתי מאוד שדחינו את התקיפה, שכן כך הצלחנו

בשנים האחרונות, אך מה ייכלל בדף הבחינה עדיין היה בבחינת נעלם. כלומר, כמו נבחנים בבחינה קיוונו שלא תעלינה שאלות בלתי צפויות ומכשילות. גם במקרה הזה הדאגה הייתה מהבלתי צפוי, מהנעלם.

אני קיימתי סדרה של שיחות טלפון בקווים החסויים עם המפקדים האחראים כדי לוודא אישית שכולם מודעים לאישור שניתן וכדי לקבל חיזוקים לנכונותם ולמוכנותם. חיל האוויר נראה דרוך כפיץ, ממש כמו לפני "מוקד" של ששת הימים. הצוותים הכירו את יעדיהם ואת יעדי המשנה. התזמורת ידעה לנגן במתואם ובתזמון נכון, כל הכלים כוונו וחיכו לשריט המנצח שיורה להתחיל את הקונצרט. במקרה הזה השריט היה מחוג השניות, ואות הפתיחה היה השעה 14:00.

תא השליטה שבו נערכנו לשלוט על המבצע מוקם במוצב השליטה המרכזי החדש של חיל האוויר, שאליו נכנסנו באפריל 1982. עד למלחמה הספקנו לתרגל אותו באופן יסודי. מתחת לתא השליטה המרכזי מוקמו תאי שליטה לפי משימות, וכולם פנו לעבר שולחן שנתן תמונת מצב אווירית עדכנית. השולחן שימש שפה משותפת בין כל התאים.

תא השליטה ללחימה בטק"א בראשותו של רמ"ח המבצעים תירגל את עצמו פעמים רבות בסימולציות ללא כוחות ובתרגילים עם כוחות מוטסים. הצוות היה מיומן, וידעתי ששם לא תידרש מעורבות, לפחות לא בשלבים הראשונים, כך שיכולתי להפנות את תשומת ליבי העיקרית לפעילויות האחרות, בעיקר לוודא שמטוסי התקיפה שלנו לא יופרעו במשימתם לתקוף את הטק"א, כלומר שמשימת ההגנה האווירית על הכוחות נעשית כהלכה.

וזה מה שקרה מזווית הראייה שלי, שאמורה הייתה להיות הזווית הרחבה והכוללת ביותר של מהלך התקיפה: עם פתיחת המתקפה שלנו ב-14:00 הוסגו כל המטוסים הסוריים שהיו בפטרולים או בפעילות כלשהי והונחתו במהירות. התמונה שהצטיירה הייתה ברורה: הסורים החליטו לאפשר את חופשית לסוללות הטק"א ללא צורך בזיהוי כלשהו. כלומר, מבחינתן כל גוף שטס באוויר ניתן להשמידו בלי לקבל אישור לפתיחה באש. בכך רצו להנחיל לחיל האוויר הישראלי את המכה המקסימלית האפשרית. אולם בתוך 20-25 דקות מתחילת התקיפה התברר לפיקוד האווירי הסורי שנכונה לו אכזבה גדולה: מערך הטק"א החל לקרוס, וקריאות לסיוע ולהגנה הגיעו מסוללות רבות. היו שטענו כי הפילו כמה מטוסים ישראליים, אך התברר לאחר מכן שאלה היו גופי דמה שמילאו את תפקידם לגרות את הטק"א.

בעקבות זאת נתן הפיקוד הסורי הוראה להזניק מייד מטוסי יירוט כדי לשבש את תקיפתם של מטוסי חיל האוויר הישראלי. רביעיות של מטוסי



סוללת SA-6 פגועה בבקעת הלבנון | יוקרתו של הציד הסובייטי נפגעה מאוד

הבנתי שהסורים מתכוונים להנחית עלינו מכה קשה באמצעות הטק"א, אם נעז לתקוף כוחות סוריים מהאוויר, וכי מדובר בלקח שהפיקו ממלחמת יום הכיפורים

הרמטכ"ל רפול נשאר ללון בפיקוד. אני חזרתי לבור השליטה כדי לאשר את התוכנית האווירית ליום ד'. רפול התכוון להגיע לבור ולהיות נוכח בתקיפת הטק"א. כלונו ראינו בכך מבחן גדול לחיל האוויר: "האם המטוס ישבור את כנף הטיל?" למחרת בבוקר הוקצו כוחות אוויריים לסיוע לכוחות הקרקע בגזרות האחרות, וכוח גדול ועיקרי הוקצה וחומש במיוחד לתקיפת הטק"א. חיכינו לאישור הממשלה עד לשעה 10:00, אך הדיון בממשלה לא הסתיים, ולכן החלטתי לדחות את התקיפה לשעה 14:00 - גם בגלל ההערכה שיש לבצע הכנות שונות המסייעות לתקיפה ושנמשכות כשעתיים.

תקיפת הטק"א הסורי בבקעת הלבנון

אישור הממשלה לתקיפת הטק"א התקבל במוצב השליטה של חיל האוויר לקראת השעה 12:00, וכך ניתן היה לממש את התכנון שלפיו נועדה התקיפה להתבצע בשעה 14:00.

עם מתן האישור לתקיפה השתררו דריכות ומתיחות במוצב השליטה. המערכת חשה כאילו היא נכנסת למבחן בגרות. החומר נלמד ותורגל

לעדכן את כל התוכניות ולתת מענה מידי גם לסוללות שהצטרפו.

מהמהלך הסורי הבנתי שגם הם מעוניינים להגביל את עצמם לזירה הלבנונית, מאחר שדילול ההגנה ברמת-הגולן פתח פרוזדור חדירה אווירי לכיוון דמשק. כמו כן הבנתי מהמהלך שלהם שהם מתכוונים להנחית עלינו מכה קשה באמצעות הטק"א, אם נעז לתקוף כוחות סוריים מהאוויר, וכי מדובר בלקח שהפיקו ממלחמת יום הכיפורים.

ביום ג', 8 ביוני 1982, הלכו וגברו החיכוכים בין כוחות היבשה הסוריים לבין כוחות הגיס המזרחי בפיקודו של אלוף ינוש בן-גל. כל צד האשים את משנהו בחיכוכים, אך כאשר שני כוחות עומדים זה מול זה במתיחות כפי שהייתה אז, אפילו בדיקת כלי נשק יכולה להתפרש כהתגררות. כך הפכו החיכוכים לקרבות מקומיים - בלי שניתן לקבוע בוודאות מי היו היוזמים - והיה ברור שנחוץ חופש פעולה אווירי כדי לתת סיוע יותר מסיבי לכוחות הקרקע הישראליים בגזרה המזרחית.

העובדה שהועברה חטיבת SA-6 מרמת-הגולן לבקעת הלבנון, התרבות החיכוכים והקרבות המקומיים עם הסורים והעובדה שגם ביום ג' לא הצליחו כוחות היבשה של צה"ל להגיע לכביש דמשק-ביירות שיכנעו את באי הדיון בחפ"ק צפון - שוב בראשות שר הביטחון - להמליץ לממשלה לתקוף את הטק"א ביום ד', 9 ביוני ב-12 בצהריים. השעה הזאת נבחרה כדי לתת לממשלה די זמן לדון בנושא וכדי לאפשר לנו להפעיל את הכוח בלי חופזה לאחר קבלת האישור.

מיג-21 ומיג-23 ואחר כך גם של מטוסי סוחוי שוגרו לבקעת הלבנון בהפרשים של שלוש-חמש דקות בין מבנה למבנה. המשימה של המטוסים האלה הייתה למנוע ממטוסינו להמשיך בתקיפות.

בעקבות זאת הפעלתי את המארבים שפיטרלו מחוץ לאזור התקיפה, בעיקר מטוסי אף-15 ואף-16. אלה פעלו בצורה מאוד מבוקרת. השליטה בשלב הזה הייתה מאוד מורכבת. מחד, אסור היה לתת למטוסים הסוריים לשבש את התקיפה של מטוסינו כדי שיוכלו לפעול בשקט ובלי איומים. מאידך, הכנסת מטוסי היירוט שלנו לאזור התקיפה יכלה לגרום לטעות בזיהוי ולהביא בטעות להפלה של מטוסים שלנו. באותו שלב נטלתי את השליטה המלאה ובזמן אמת על כל פעולת יירוט. בחרתי בצורה מבוקרת באמצעות הבקרה את המבנה הישראלי המופנה ליירוט ומנעתי ממטוסים ישראלים אחרים להתערב כדי למנוע מפגשים בלתי מבוקרים. הייתי חייב לצנן את הבקרה שלנו שרצתה בהתלהבות להפגיש את מרב מטוסינו עם מרב מטוסי האויב - לפי המסורת המקובלת. אני, לעומת זאת, רציתי לוודא ברמת סבירות הכי גבוהה שמטוסינו לא יפילו מטוס שלנו בטעות. העדפתי "להפסיד" כמה הפלות של מטוסים סוריים, ובלבד שלא נסתבך בקרבות בינינו לבין עצמנו. במקביל וידאתי שמטוסינו לא ירדפו אחר המטוסים הסוריים אל תוך סוריה.

המצב הזה, שבו מטוסינו בשליטה ובהכוונה מאופקת, ואילו הסורים נמצאים בלחץ - ואולי נכון לומר בפאניקה - נתן לנו יתרון פסיכולוגי עצום. מבחינת הסורים התמונה האווירית הייתה מאוד לא ברורה - בין היתר משום שהפעלנו אמצעים אלקטרוניים ששיבשו את היכולת שלהם לכוון ולשלוט. כתוצאה מכך נכנסו הטייסים הסורים לאזור הלחימה כשהם משמשים מטרות יותר מאשר מיירטים. אומנם הם פעלו באומץ רב, אך בלי סיכוי להצלח, וטייסינו יירוטו אותם כציידים זריזים. בתוך כ-40 דקות הופלו 26 מטוסים סוריים, בלי שבצד שלנו נפגע אפילו מטוס אחד.

התוצאות האלה גרמו הלם בחיל האוויר הסורי והשפיעו, לדעתי, על תפקודו עד הפסקת האש ביום שישי בשעה 12:00.

תקיפתן של סוללות הטק"א נמשכה בלי שבתא השליטה לתקיפת הטק"א היו מודעים להתמודדות האווירית האינטנסיבית שהתנהלה במקביל. התקיפה נמשכה אפוא ללא לחץ, והתוצאות היו בהתאם. לאחר כשעה מתחילת התקיפה עלה אליי רמ"ח מבצעים, סלע, מהתא התחתון לדיווח ולהתייעצות. הוא דיווח על השמדה ודאית של 13 סוללות ועל פגיעה חמורה בשש הסוללות הנותרות. לנו הראו כל הסימנים המודיעיניים והאלקטרוניים שהמערך הובס.

השאלה שעלתה באותו השלב הייתה מהם הסיכונים שאנחנו לוקחים לעומת התועלת שנשיג אם נמשיך לתקוף את הסוללות. השאלה הזאת עלתה במלוא חריפותה במיוחד על רקע העובדה שהתקיפות הפכו ליותר ויותר מסוכנות מבחינת פרופיל הטיסה. החלטתי בשיקול מהיר להפסיק מייד את התקיפה ולהפנות את המטוסים עם החימוש המתאים לכך לסיוע לכוחות היבשה. השיקול העיקרי היה שאם עד כה לא איבדנו אפילו מטוס אחד, מוטב לשמור על ההישג הזה מאשר לסכן מטוסים תמורת תוספת שולית שאולי נקבל מהמשך התקיפה.

להחלטה הזאת היה מחיר: מטוסים שהיו במעגלי המתנה לקראת תקיפת הטק"א נאלצו לחזור בלי לתקוף, ולעיתים נאלצו להשליך חימוש לים. רק חלק קטן מהם הצלחנו להפנות לסיוע לכוחות היבשה. אלה שהפסידו את ההשתתפות ב"חגיגה" היו מתוסכלים, ובתחילה היו מי שביקרו את ההחלטה, אך בהמשך - לאחר שהתוודעו לתמונה הכללית - הבינו כולם שזו הייתה החלטה נכונה.

התוכנית לתקיפת הטק"א כללה מקדמים גבוהים של השקעה מול תפוקה, כלומר הרבה עוצמה מול

מבחינת הסורים התמונה האווירית הייתה מאוד לא ברורה - בין היתר משום שהפעלנו אמצעים אלקטרוניים ששיבשו את היכולת שלהם לכוון ולשלוט

כל מטרה כדי לוודא השמדה מוחלטת. לכן דרשנו שני אימותים ודאיים לכל השמדה. חששנו שמא עשן או זווית ראייה יטעו את המדווחים ולא רצינו למצוא את עצמנו אחרי מאמץ אסטרטגי כזה עם תוצאות חלקיות או בלתי ודאיות. אכן זו הייתה הזדמנות שחייבים היינו למצותה.

לאחר התקיפה: לקחים ומסקנות

בתום המבצע המוצלח נשמעה ביקורת סמויה שלפיה חשפנו אמצעי לחימה ובכך איפשרנו לצד השני להכין מענה לקראת מלחמה כוללת. במילים אחרות: עלול להיגרם מצב שבו מבצע מוגבל בהיקפו, כמו מלחמת שלי"ג, יחשוף אותנו לקשיים רבים במקרה של מלחמה כוללת בעתיד. החששות האלה היו כמובן לגיטימיים. ניסינו לטפל בכך באמצעות הקפדה על ביטחון המידע: מנענו חשיפה של האמצעים ושל הטכניקות הייחודיות שהפעלנו במהלך המבצע. למיטב הבנתי, גם כיום ישנם רק שותפי סוד מועטים המכירים את כל התוכניות שבהן השתמשנו. כל אחד מהשותפים הרבים למבצע מכיר בדרך כלל רק את הקטע שבו היה מעורב.

התוצאה שהשגנו עלתה על כל הציפיות שלנו: לא צפינו שנסיים "על 0", כלומר בלי שנאבד אפילו מטוס אחד. אבל מבחינה אסטרטגית נחשפה יכולתנו להשמיד מערך מסיבי של טק"א. את העובדה הזאת כמובן לא ניתן היה להסתיר. ואכן ההישג הזה המם את הסורים, הרתיע אותם והשפיע במידה מכרעת על הכיוונים שבהם הלכו בבניין הכוח שלהם בשנים שלאחר מכן.

ביוני 1992, כשהייתי מנכ"ל משרד הביטחון, ביקרתי בצ'כוסלובקיה של אחרי ה"גלסנוסט". בשיחה עם סגן הרמטכ"ל המקומי הוא סיפר לי שב-1982 הוא היה במכללה לביטחון לאומי במוסקבה, ולדעתו המכה שקיבל מערך הטק"א הסורי הייתה גורם מדרבן בתהליך ה"גלסנוסט". הסיבה: קרסה התפיסה האסטרטגית שהמערב אינו יכול לעמוד נגד מערך טק"א - מה שהכניס ספקות רבים בנוגע ליכולות של הסובייטים גם בתחומים ביטחוניים אחרים.

בראיה היסטורית אכן מדובר בהישג מרשים, במיוחד אם מוסיפים לכך את מה שקרה לאחר מכן: חיל האוויר הסורי מצא את עצמו חשוף ללא הגנת טק"א, ובהמשך המערכה, מיום רביעי ב-14:00 ועד יום שישי ב-12:00, הופלו 82 מטוסים סוריים בקרבות אוויר בלי שאיבדנו אפילו מטוס אחד. בסך הכול הופלו במלחמת שלום הגליל 87 מטוסים סוריים, מהם חמישה באש נ"מ ובאש של כוחות הקרקע. זהו הישג שיא שלא היה דוגמתו בכל המלחמות - 82:0.

אם נחזור לניתוח ההיסטורי של המבצע, הרי מדובר בהישג שיצר הרתעה כה חזקה, עד כי עלה בידה למנוע מלחמה כוללת עם סוריה ב-25 השנים שחלפו מאז. הסורים הסיקו מהמלחמה הזאת - והדבר בא לידי ביטוי בספרים שפירסמו - שההכרעה הושגה באמצעות כושר הלחימה האלקטרוני והיכולות של חיל האוויר הישראלי. לעומת זאת הם יצאו מהמלחמה בתחושה שהישיגיהם מול כוחות היבשה של צה"ל היו סבירים. מכל אלה הם הסיקו שאת המלחמה הבאה הם צריכים לבסס על טילי קרקע-קרקע, לאחר שטילי הקרקע-אוויר איבדו אותם במלחמת שלום הגליל.

מלחמת שלום הגליל הייתה למעשה שתי מלחמות שהתנהלו במקביל: הראשונה - מול המחבלים במרכז לבנון ובמערבה, שבה נשאו כוחות היבשה בנטל העיקרי והכריעו בעזרת סיוע אווירי; השנייה - מלחמה נגד סוריה בגזרה המזרחית, בבקעת הלבנון, שבה הביס חיל האוויר הישראלי את חיל האוויר ואת מערך הטק"א של סוריה. במלחמה הזאת נגד סוריה הופעלו תפיסות לחימה ומערכות לחימה חדשניות ומתקדמות.

אחרי המלחמה הזאת ניתן לומר ללא כל ספק ש"המטוס כופף את כנף הטיל".



מכשולים בדרך הפקת הלקחים



לוחמי חטיבת הצנחנים לאחר קרב בלבנון

**על הגזמות, טשטושים, כיתתיות
והחמצות שאיפיינו את תהליך הפקת
הלקחים במלחמת שלום הגליל**



רס"ן (מיל') שמואל אבנרי
לשעבר חוקר בכיר במחלקת
תורת הלחימה במה"ד

מלחמת שלום הגליל נבחנה במהלך השנים 1982-1983 במסגרת תהליך הפקת לקחים כלל צה"לי שבו השתתפו העוצבות הלוחמות, החילות, האגפים, צוותי תחקיר מטכ"ליים וכן ועדות וגופי מחקר שונים. החומר הרב שהלך ונערם במסגרת תהליך זה מכיל עדויות, תחקירים, סיכומים, מסקנות ומאות "לקחים" והמלצות, למן הצורך "לתרגל את המצפ"ע [מוצב פיקוד עליון] בתסריטי התפתחויות מסתבכות" ועד הצורך "להוסיף למנת הקרב של הלוחם קוביות מרק וחומס"...

אולם ניסיון לערוך סדר בבלי החומר הזה במטרה להיבנות ממנו מגלה שחלק ניכר מהמסקנות הכלולות בו אינן מתקשרות בהכרח לאירועי המלחמה, ושלקחים רבים אינם נבנים על יסוד ליבון מוקדם של מהלכי הקרבות והשתלשלותם המדוקדקת. יתרה מזו, בכל הנוגע למהלכים ולאירועים עומדת תמונת המלחמה עד עצם היום הזה כשחלקים ממנה מעורפלים, מקוטעים ואף מסולפים. ובהעדר בסיס עובדתי מוצק - תלויים גם הלקחים על בלימה.

זאת ועוד, נושאים מרכזיים ביותר בתחום הלחימה במלחמת שלום הגליל לא הגיעו לכלל דיון וסיכום, בעוד שנושאים רבים אחרים שהועלו על הכתב מתאפיינים במגמתיות ובחד-צדדיות, לוקים בהעדר מיקוד, אינם ערוכים באופן שיטתי, ואין הם מצטרפים למסגרת אחת שתוכל לשמש בסיס איתן לדיון תורתי ולהפקת לקחים.

בכמה עבודות נבחנו אומנם נושאים מסוימים ביתר העמקה או הרחבה, אולם אין בכך כדי לשנות את התמונה הכללית של הליקויים ושל הבעיות בתחום הערכת הלקחים, שהם מעניינו של מחקר זה. בדרך של התרכזות בפגום, כאמצעי וכשלב בתיקון, אמור היה להתנהל אף תהליך הפקת הלקחים, כהנחית הרמטכ"ל באחד מכנסי הלקחים: "אנחנו נעבור על כל הקרבות הרעים, כאלה שאפשר להפיק מהם לקחים [...] לא נעלה כאן אף קרב מוצלח [...] איפה שנעשו שגיאות צריך מייד לפתוח ולהבטיח שלא ניגרר עם השגיאות האלה רחוק מדי". אלא שמול גישה זו ניתן להעמיד את דבריו התמוהים של מי ששימש סגן מפקד פצ"ן בעת המלחמה וראש המערכת הכלל צה"לית להפקת לקחים לאחריה: "אנחנו משבחים את עצמנו. אין מה לעשות. הרי אי אפשר לשבת בצד אחד ולחפש את מה שלא טוב". על רקע הבעיות והקשיים האמורים חותר אפוא מחקר זה לעמוד על כמה מן הגורמים המרכזיים המקשים על קבלת תמונה בהירה של מלחמת של"ג והניצבים למכשול בדרך הפקת לקחים.

בעיקרו נשען המחקר על עדויות מפקדים במלחמת של"ג: ראיונות עימם במסגרת מחלקת היסטוריה, דבריהם בתחקירים ובכנסי לקחים וסיכומיהם בבמות שונות. עובדת היותם של המפקדים

"קרובים אצל עצמם" הובאה כמובן בחשבון. לפיכך נשמר המחקר עד מאוד מלאמץ איזושהי גרסה או עמדה בלי להעבירה קודם לכן בשורה של הצלבות, לעמת אותה מצדדים שונים ולהעמיד במידת האפשר כל פרט ופרט שבה במבחן חוזר.

בלי של לקחים

במילון המונחים הצה"לי אין עד כה (1990) הגדרה ל"לקח". אך לצורך האבחנה הראשונית ניתן לאמץ את נוסח מילון אבן שושן, המגדיר "לקח" "מסקנה הנלמדת מתוך ניסיון". והנה בספרות הענפה של חקר מלחמת של"ג נמצא ערב רב של משפטים המוצגים כ"לקחים", בעוד שאין הם אלא ציוני עובדות, חזרות על כללים תורתיים וכיוצא באלה מובנים שאינם ראויים להיקרא "לקחים".

כך לדוגמה נמצא בסיכום לקחי חיל השריון את ה"לקחים" הבאים:

- "ברוב היחידות נוצל הלילה בעיקר לחניה ולהתארגנות ללא לחימה".
- "בשבלים שונים היו בעיות תחזוקה שבאו לידי ביטוי בחוסר דלק, מים ומזון".
- "היו מקרים שבהם ירו כוחותינו על כוחותינו".

בכל הנוגע למהלכים ולאירועים עומדת תמונת המלחמה עד עצם היום הזה כשחלקים ממנה מעורפלים, מקוטעים ואף מסולפים. ובהעדר בסיס עובדתי מוצק - תלויים גם הלקחים על בלימה

משפטי חייוי אלה מצביעים אומנם על בעיות בלחימה, אך הם לא יצאו עדיין מגדר "צילום מצב", וביניהם לבין לקחים של ממש עדיין מפרידה דרך ארוכה של ניתוח, של בחינת האירועים על-פי התו"ל ועקרונות המלחמה, של גיבוש הערכות ושל הוצאת מסקנות - כל אותם שלבים שמן הראוי שירכיבו את תהליך הפקת הלקחים.

כיוצא בזה נמצא בדו"ח של מחלקת תורת חיל הצנחנים תחת הכותרת "לקח" את המשפט הסתמי הבא: "הדרגון לא בא לידי ביטוי". המסמך אינו מוסיף (ולו מילה אחת) על הסיבות לתופעה הנזכרת. האם הן קשורות במגבלות של אמל"ח? בהעדר מיומנות של מפעיליו? בתנאים הקונקרטיים של זירת הלחימה? בחוסר מודעות של מפקדים לאפשרויות הניצול של האמל"ח שבידיהם? מובן שכל אחת מהשאלות האלה ודומיהן עשויה להוביל למסקנה שונה באשר לשילובו או לאי-שילובו בעתיד של אמצעי זה או אחר בלחימה.

דוגמאות להכתרתן של אמיתות טריוויאליות כ"לקחים" נוכל למצוא גם בקובץ "מבצע של"ג - תחקירי קרבות":

- "הוכח שבציר הררי כוח קטן יכול לחסום את הציר בצורה שתבלום או תעכב כוח גדול בהרבה".
- כוחות חי"ר יכולים להגיע לכל מקום וניתן להשתמש בהם למטרות תצפית ואיגוף רחוק".
- "בתנועה לקראת מגע, כאשר חוד קטן נע קדימה לפני הכוח העיקרי, אפשר להימנע מכניסה למארבים ולמצבים קשי שליטה".

האומנם יש צורך להיזקק למלחמת שלום הגליל כדי לשוב ולאשר את הקביעות המוסכמות הללו המעוגנות זה כבר בתורת הלחימה? האין מן המלאכותיות ומן העיוות בהכתרתן כ"לקחי של"ג", כאילו נולדו אלה על ברכיה של מלחמה זו?

לצד ה"לקחים" האמורים לא חסרה ספרות הלקחים של של"ג ססמאות בסגנון: "מבצע של"ג הוכיח את תכונות היסוד החיוביות הטמונות בעוצבות טנקים בראייה לאומית". וברוח דומה נמצא גם קביעות חגיגיות בנוסח: "המלחמה הוכיחה פעם נוספת את חשיבות איכות הלוחם" ועוד כיוצא באלה מליצות, היפות כמובן לכל זמן ומקום, אשר ניתן לדקלם אותן בעקבות מלחמת שלום הגליל, כשם שניתן יהיה לדקלם אותן מן הסתם אחרי המלחמה הבאה...

כך "התעשרה" הספרות המחקרית של של"ג בבלי של לקחים מדומים, או במילים אחרות - ב"לקחים שאינם לקחים", אשר בהם משמשים בערבוביה תיאורים עובדתיים, כללים תורתיים, הערכות, מליצות וסתם מילים נבובות.

יש לציין שרשימות לקחים לא מעטות של עוצבות ושל חילות ערוכות בערפול ובהעדר שיטתיות. שילובם של כל אותם "לקחים שאינם לקחים" במסגרת הרשימות האלה מוסיף על הערפל, אשר בחסותו עלולים גם לקחים של ממש להיבלע בין ערב-רב של לקחים מדומים מצד אחד ובין כל מיני לקחים טכניים צרים מצד שני.

כך לדוגמה נמצא ב"סיכום לקחים" של אוגדת גיורא, שלקח המתייחס לנושא המעבר של כוח דרך כוח (אשר בעייתיותו בלטה במלחמה) בלוע ב"רשימה קטלוגית" של 48 לקחים, בין לקח הממליץ "לשלוח את נהג הטנק עם המוביל" לבין לקח הקובע ש"יש יותר מדי ציוד על הצריח". לקחים טכניים צרים, לקחים תו"ליים מרכזיים ו"לקחים שאינם לקחים" - כולם בלולים ב"סלט" אחד.

בדומה לכך יוצא חיל התחזוקה ברשימות לקחים ומסקנות אשר אינן ערוכות על-פי שום היגיון וסדר

של חשיבות הנושאים ומשקלם. בראש הטור ניצבת מסקנה המתייחסת לצורך "להרחיב את נושא המתנדבות בימ"חים גם לפיקוד המרכז ולפיקוד הדרום", ורק לאחר זגזג של נגיעה בעוד שבעה נושאים שונים נבחין בהמלצה המתייחסת לסתימת צירי התנועה - נושא בעייתי ביותר, אשר בא כידוע לידי ביטוי נרחב בכל גזרות הלחימה. אולם הנימוס מחייב כנראה להקדים את הגבירות תחילה...
 בליל לקחי שלי"ג נובע במידה מכרעת מליקוי יסודי המציין את תהליך הפקת הלקחים כולו. חלק ניכר מהכנסים ומהתחקירים שנועדו לדון בבעיות הלחימה לא הוכנו ולא נבנו מלכתחילה באורח שימקד את תשומת הלב והדיון בנושאי יסוד מסוימים דווקא. רבים מהם מותרים למשתתפים בהם מרחב התייחסות חופשי ובלתי מוגדר, וכתוצאה מכך נפתח פתח להצגת דברים בלתי שיטתית, לדילוג מנושא לנושא, לגלישה לפרטים טפלים, ולחמיקה מנושאים שאין רצון לדון בהם. לעיתים קיימות אומנם הנחיות מוקדמות התובעות להתייחס לנקודות מסוימות, אך בפועל אין בדרך כלל הקפדה על מיליון של הנחיות אלה, והתערבותו של הגוף המנחה מצטמצמת לצדדים טכניים כמו העמדת הדובר או הכותב על מכסת הזמן או על היקף היריעה המוקצים לו.

בליל לקחי שלום הגליל נובע במידה מכרעת מליקוי יסודי המציין את תהליך הפקת הלקחים כולו

לדוגמה, כנס מפקדי אוגדות (בראשות מפקד פיקוד צפון), שנערך סמוך לתום המלחמה, אינו מוקדש להעלאה מסודרת של בעיות הלחימה בחתך כלשהו או להצגה שיטתית של נושאים תו"ליים מסוימים - אלא לעדכון קטוע ומשובש למדי של מהלכי האוגדות. המפקדים המגוללים את מעללי כוחותיהם אינם נקטעים בדרך כלל בדיבורם, אלא לצורך מענה על השאלות החוזרות: "כמה הרגתם?" "כמה תפסתם?" "כמה טנקים דפקתם?" - משל היו אלה אמות המידה הסופיות לסיכום המלחמה. כיוצא בזה מעניק גם הקצ"ר (בכנס שבראשותו) מרחב חופשי לחלוטין לכל אחד מהמח"טים "לדבר על מה שהוא רוצה, ואיזה לקחים שהוא רוצה, ואיזה נושאים שהוא רוצה".

בהעדר קביעה והכוונה מגבוה באשר למהותם של הלקחים ובאשר לדפוסים הראויים והמחייבים של אורח הפקתם, זורמים להם יחד פרטים ונושאים טפלים וחשובים, קטנים וגדולים - כשבסופו של דבר נותרת התחושה שדובר על הכול ועל לא כלום כאחד...



רפול בוחן את מפת הקרבות - מלחמת לבנון | הרמטכ"ל היה מודע היטב לתיאורים המוגזמים של סד"כ האויב ושל עוצמתו

הגזמות

הגזמות באפיונה של מלחמת שלום הגליל ובתיאור מהלכי רווחות בעדויות ובתחקירים של מפקדים - הן בתיאור עוצמת האויב והן בתיאור פעילות כוחותינו. שימושים שאינם במקומם בביטויים כמו "אש תופת", "התקפה", "כיבוש", "מארב" וכיוצא באלה יוצרים פער עמוק בין המעטפת הסיפורית לבין ההתרחשויות בפועל ומקשים על היכולת להפיק לקחים אמניים המיוסדים על בסיס עובדתי מוצק.

מח"ט ישי" (יחידת שומרי ירושלים), לדוגמה, מספר על השלב הראשון של פעילות חטיבתו: "אחרי ארבע שעות ו-20 דקות הגענו לליטני עם הכוח. עד האזור הייתה המון לחימה. הכמויות של הרובאים וחוליות אר-פי"ג בפרדסים היו אסטרנומיות ממש. כמה שהרגנו בהם, היו להם עוד". בפרק הזמן המדובר נע המח"ט במסגרת אחד הגדודים של החטיבה. והנה המג"ד של אותו הגדוד, המתייחס בעדותו לאותו פרק זמן, מספר אומנם על צליפות ועל ארטילריית אויב מצפון לנבי מעשוק, אך מדגיש שהירי לכל אורך הדרך משבריחה ועד הליטני היה "ירי לא רציני". מבית פה בית שם. לא משהו שיעצור טנקים או נגמ"שים". הפער שבין "המון לחימה" לבין "ירי לא רציני" אינו מותיר ספק באשר למידת הגזומה של התיאור הראשון.

הרמטכ"ל היה מודע היטב לתיאורים המוגזמים של סד"כ האויב ושל עוצמתו, ובכנס המטכ"ל בנושא עין תינא הוא דחק באחד המפקדים להגדיר ביתר דיוק את "אש התופת" שלטענתו הומטרה לכיוונו. לאחר שהתברר שלא מדובר היה ביותר מאשר ירי נק"ל ופגזים ספורים של תותח 73 מ"מ, התריע הרמטכ"ל על הישנות התיאורים המוגזמים והעיר שבלא תחקירים מדוקדקים ניתן להתרשם לא אחת מ"תמונה של מיליון פלסטינים עם אלף טנקים, עם מקלעים לכל אחד, עם אר-פי"ג על כל פינה".

באותו כנס ביקר הרמטכ"ל את השימוש המסולף של מפקדים במושג "התקפה" לתיאור שלושת ניסיונות הנפל שנערכו ביום ד' (9.6.82) להתקדם עם חוד גדוד לעבר עין תינא מכיוון דרום. הניסיונות האלה לא היו לדבריו יותר מאשר "הצצות חפוזות של עכבר מחורו", שלוו כל פעם בשריטה קלה. לא "פריצה" ולא "התקפה" חידד הרמטכ"ל, אלא "פשוט נסיעה כושלת על כביש". באותו מעמד ובהקשר דומה ביקר מפקד בכיר את מפקד חטיבת בני אור שהגדיר את הפעילות בעין תינא בבוקר יום ה' (10.6.82) "הסתערות", בה בשעה שזו לא הייתה אלא "מסע בשדרה" דרך הכפר ו"דפיקת טנקים פגועים" באזור שכבר ננטש מאויב.

הביטוי "כיבוש" רווח אף הוא באופן מוגזם בעדויות ובסיכומים ומשמש לא אחת לתיאור מעבר או היאחזות כוחותינו בכפרים שלא גילו התנגדות של



רפול בשיחה עם חיילים במרכז לבנון, במלחמת לבנון | בכלל הגזמות ניתן למנות גם את הנטייה להציג מגעים עם מערכי אויב צפויים כהיתקלות ב"מארב" וכן את רוחב הלב להעניק כנפי קומנדו לכל חי"רניק מזדמן ממחנה האויב

דבריו על מלחמת שלום הגליל במילים הנחרצות הבאות: "כל המשימות בוצעו, וכולן מולאו באופן מושלם ושלם". למרות התנאים של לחימה רצופה במשך ימים, בשטח קשה ובצורות קרב קשות במיוחד. אין אף אחד מחלקיה של הערכה זו שאינו מאיר באור אירוני מריר ליקויים מרכזיים במלחמת שלום הגליל, כמו העדר רציפות בלחימה וכישלונות שונים בהשגת משימות על אף יחסי כוחות נוחים במיוחד ויתרונות אסטרטגיים ניכרים.

על האווירה החגיגית ועל קורת הרוח המוגזמת שבמסגרתה לא נבחנים ליקויים בלחימה ניתן ללמוד גם מתוך דברי אחד המח"טים בפורום לימוד לקחים: "אני לא השתתפתי עד עכשיו בסיכומים, אבל יצא לי קצת לשמוע, ואני מקווה שהציבור הזה לא ישתתף בחגיגה שאני שומע שמתחילה להתרחש, שהמוטו שלה הוא שהצבא עמד במבחן, ושהכול היה יפה ותקין. אני כבר מרגיש את האימים של מלחמת ששת הימים על הסגירות והעדר הנכונות לשמוע ולהקשיב למקומות שבהם גילינו חולשות".

טשטושים

צד אחר של תסמונת ההגזמות קשור בטשטוש ובהעלמה של ליקויים או של אירועים בלתי נוחים. בחקר לקחי של"ג נמצאים לא מעט תיאורים וקביעות שבהם יקשה על המעיין (שאינו בידו מקורות מקבילים) לזהות את הגרעין העובדתי של הנאמר. מפאת קוצר המצע יובאו בזה ארבע דוגמאות בלבד: מאירוע ברמה הטקטית, ממהלך

בחקר לקחי שלום הגליל נמצאים לא מעט תיאורים וקביעות שבהם יקשה על המעיין לזהות את הגרעין העובדתי של הנאמר

ממש, ושאינו קידמו את הבאים בשעריהם באורז ובדברי מתיקה. אומנם מבחינה פורמלית אין המילה "כיבוש" פסולה, אך אין ספק שביטויים כמו "תפיסה" או "השתלטות" הולמים יותר פעילות מהסוג המתואר.

בכלל הגזומאות ניתן למנות גם את הנטייה להציג מגעים עם מערכי אויב צפויים כהיתקלות ב"מארב" וכן את רוחב הלב להעניק כנפי קומנדו לכל חי"רניק מזדמן ממחנה האויב. אחרי ככלות הכל מרשים יותר להילחם בתנאים קשים ונגד אויב רציני...

בתחום ההגזמה בולטים גם כמה וכמה שירי הלל של מפקדים בכירים המתייחסים למכלול הלחימה. האוגדנר גיורא סיכם את נפלאות המלחמה במילים הבאות: "זו פעם ראשונה שצה"ל נלחם באמת במרחק כזה, צירים כאלה ארוכים ומפותלים [...]. שריון אויב על צירים עם בורות ייקוש, עם מוקשים עם מודרניזציה של גאזלים ומחבלים מ-18 ארצות. זו פעם ראשונה שעושים מבצע כזה וכנגד דיוויזיה סורית משוריינת שחלקה מבוצרת באדמה [...]. ואני חושב שבלי חוכמות בקרב הזה עם כל האבדות והנפגעים אנחנו ניצחנו".

ובסיכום מפקדי אוגדות חתם מפקד פיקוד צפון את



צנחנים ושריון כנכסים לדאמור | בדיקת פעילותן של כל אחת מחטיבות השריון והחי"ר שלחמו במלחמת שלום הגליל (גדוד אחר גדוד) מגלה כי העדר לשון אחידה והעדר דפוסים מוצקים של פעילות משותפת גרמו לאי-הבנות, לעימומים, לשיבושים ולתקלות בקרב רוב רובן של יחידות השריון והחי"ר שפעלו בכפיפות הדדית

בדלק, ושלקראת חצות הלילה התמעטה והלכה גם התחמושת. ומח"ט בני אור הדגיש בעדותו שההשתלטות על עין תינא בשחר יום ה' (10.6.82) התבצעה ב"טיפות דלק אחרונות", ושבמהלך הפעולה הזאת נעצרו בשל כך כמה טנקים, ואף התחמושת אזלה.

ועתה לדוגמה תו"לית מרכזית בחשיבותה: בעיית שיתוף הפעולה בין שריון לחי"ר התגלעה במלוא חומרתה במלחמת יום הכיפורים. האומנם באה זו על תיקונה במלחמת שלום הגליל? על-פי עדותו של האוגדנר גיורא: "לקחי מלחמת יום הכיפורים בנושא שילוב חי"ר-טנקים יושמו כמעט במאה אחוז במלחמה הזאת". ומפקדת גיסות השריון יצאה בנושא הזה בקביעה פסקנית חד-משמעית שאותה אימץ ללא סייג ראש מה"ד: "שת"פ טנקים-חי"ר בכל הגזרות ובכל סוגי השטח וצורות הקרב היה מוצלח ביותר".

לא ייפלא שלאור ההערכה הפסקנית הזאת של המפקדות, אשר הנושא מצוי בתחום אחריותן, לא

העובדה שבשדה הקרב לחמו הכוחות אלה לצד אלה לא נראתה בהכרח סיבה מספקת לדין משותף של כלל הגורמים שהשתתפו בלחימה

אחרת ומתייחסת למכלול המערכה: "לא היה טנק ולא היה קנה ולא היה כלי שלא יכלו לנוע בגלל חוסר דלק ותחמושת. האומנם? סגן מפקד גדוד סערה (חטיבה 500) סיפר על עמידה עם "בטנים ריקים", והעיד על כמה טנקים "שפשוט דוממו מחוסר דלק ונשארו במקומם במרכז הכפר בעין זחלתא". סגן מפקד גדוד שחק (מחטיבת בני אור) העיד שביום ג' בלילה (8.6.82) אזלה לחלק מהטנקים כל התחמושת, ובהעדר תספוקת הם מילאו את מחסורם על-ידי העברת תחמושת מטנקים פגועים. סמח"ט גולני העיד שביום ד' (9.6.82) הוא נאלץ לגרור שלושה טנקים על ציר "שפך" בשל מחסור

ברמה המערכתית, מתחום הלוגיסטיקה ומהתחום התורתי הבין-חילי.

הסגנון של כוח ממחנה עין אל-חלווה בערבו של יום ב' (7.6.82) מתוארת בלשון מפקד האוגדה בסגנון הציורי הבא: "עם רדת החשכה קיבלה חטיבת גולני את אישורי להתיר מעט את המגע הצמוד עם מחנה עין אל-חלווה". התיאור הזה רחוק מלשקף את ההתנגדות הקשה שבה נתקל הכוח ואת החששות לספוג פגיעות נוספות בלילה - אשר בעטיין נחלץ הכוח לאחר...

על מעללי הגיס הצפוני העיד קצין האג"ם הגיסי: "הגיס ניצל הצלחה והשתלט על המרחב של טובלנו לפני סולטן יעקב עם אוגדה נוספת - אוגדת עידן. למותר לציין שההשתלטות כביכול אינה אלא ההיתקעות המפורסמת של חוד אוגדת גיורא, בעוד שפועלה של אוגדת עידן הסתכם בסיטואציה הזאת בניסיונות ליטול חלק בחילוץ הכוח הלכוד (גדוד עירא מחטיבת מיקי).

הצהרתו של קצין תחזוקה ראשי חורגת מגזרה זו או



שריון וחי"ר יוצאים מחלדה | דפוסי מבנה שונים וארגון נפרד של היחידות וקשיים בשיתוף פעולה ביניהן בשדה הקרב באים לידי ביטוי מאוחר גם בהעדר לשון משותפת בכל הנוגע לניתוח מהלכי המלחמה ולהפקת הלקחים ממנה

באותה רוח יצא מח"ט חוד החנית בקריאה בכנס לקחי קחצ"ר: "החובה שלנו לדרוש תחקירים של קרבות ותחקירים של המלחמה עצמה, כי כל דבר עושים פה בחתך חילי[...] בשבוע שעבר היה חת"ס - דיברו על ארטילריה, אבל לא ראו את כל שאר הדברים והמרכיבים השונים של הקרב הזה, אם זה הפעלת שריון ואם זה אי-הפעלת חי"ר. כך קשה מאוד להפיק לקחים".

סיכומים ותחקירים נפרדים מובילים לא אחת להתבצרויות של הצדדים השונים בעמדותיהם ולהכפשות הדדיות בנושאים השנויים במחלוקת. דבריו הבאים של סמג"ד גדוד הצנחנים, אשר פעל במסגרת חטיבת השריון ישי"ע, עשויים להמחיש את התופעה הזאת: "אני לא חושב שאני וסמח"ט ישי"ע לא יכולים לשבת ולדבר ולהבהיר נקודות. אבל עד היום מה שבוצע בכל הצבא - זה תחקירים לו בנפרד ותחקירים לי בנפרד, כשזה משמץ את זה".

אומנם במסגרת לימוד לקחי שלי"ג נערכו פה ושם גם סיכומים בחתך קרבות, אשר בהם השתתפו מפקדים מחילות שונים. בין אלה ניתן למנות את כנס הלקחים הצה"לי בנושא עין תינא ואת תחקיר הקרב במשולש "טובלנו". תחקירים אלה הצליחו להאיר במידה ניכרת את בעיות הלחימה הודות לזימום נכון ונרחב של משתתפים ושיטת הצגה אשר איפשרה להעמיד לדוברים שאלות צולבות תוך כדי השמעת טיעוניהם ולעמת בו במקום בין

סיכומים ותחקירים נפרדים מובילים לא אחת להתבצרויות של הצדדים השונים בעמדותיהם ולהכפשות הדדיות בנושאים השנויים במחלוקת

מלכת הקרב אכן הולם את כוחות החי"ר. מספר רב של קרבות הוכרעו בזכות כוחות החי"ר, שבזכות תושייה והקרבה הצליחו להכריע את הקרב". כנגד זאת הבליט חיל השריון במסמך משלו: "מתוך עיון בלקחים ניתן ללמוד כי כבמלחמות קודמות כן גם הפעם היווה הטנק את עמוד השדרה של צוות הקרב המשולב ומרכיב עיקרי בהכרעת האויב".

על הכשל הטמון בקיומם של כנסים חיליים-כיתתיים התריעו כמה מפקדים: בכנס לקחי שלי"ג של חיל השריון שנערך ביולי 1982 העיר סגן מפקד הגיס הצפוני במלחמה כי "החתך הנכון לטפל בלקחים הוא החתך של הקרבות ולא החתך החילי". בעקבות כך הוא הציע לערוך את הכנסים הבאים על-פי חתך הקרבות ויחד עם כל הגורמים שהשתתפו בהם.

בתוקף רב העיר גם סמח"ט גולני בתחקירו: "אם זה קרב משולב, אז יש לערוך סיכום אמיתי, ולא סיכום ולקחי ארטילריה לחוד, סיכום ולקחי שריון לחוד וכן הלאה. זה דבילי! שיעשו כולם יחד!"

נמצא השת"פ בין הנושאים שהוכרו כבעייתיים, ושלבחינתם הוקמו לאחר המלחמה צוותי תחקיר מטכ"ליים. אולם העדויות הבאות עשויות לרמוז עד כמה רחוק נושא השת"פ מהתיאורים האידיאליים של מפקדת גיסות השריון ושל מה"ד.

בסיכום לקחים של חטיבת שריון מרכבות הפלדה, שפעלה בגזרה המערבית, קבע המח"ט: "לחטיבות החי"ר שקיבלו ת"פ גדודים שלנו היו קשיים בתיאום ובמציאת לשון משותפת". המח"ט הוסיף וטען שהפעלת הטנקים על-ידי חטיבות החי"ר לא הייתה נכונה, ושבשל כך אירעו גם תקלות של ירי כוחותינו בכוחותינו. מפקד גדוד סופה (מחטיבה 188) תלה בחוסר ידע ההפעלה של מפקדי החי"ר את האשמה בהיפגעות (מאש אויב) של חמישה טנקים מפלוגתו שסופחה לגדוד של גולני. המג"ד טען שהחי"רניקים לא יודעים "מה זה טנק" וקרא לערוך למפקדי החי"ר הסבות וקורסים כדי לתקן את המעוות בתחום השת"פ.

טענות דומות השמיע גם השותף השני. בסיכום הלקחים של חטיבת הצנחנים חוד החנית, אשר שניים מגדודיה פעלו במסגרת חטיבות שריון בגזרה המזרחית, מודגש: "ניסיון המבצע מוכיח שמפקדי שריון שהוכפפו להם יחידות חי"ר אינם יודעים לתפעל את החי"ר בצורה יעילה". וגדוד שקד אשר פעל ת"פ חטיבה 401, סיכם את שיתוף הפעולה במילים: "הכפיפות לחטיבת השריון לא הביאה לניצול נכון של החי"ר ולא איפשרה את מיצוי תורת הקרב". על רקע העדר האמון במקצועיותו של המפקד מהחיל האחר יש לתפוס את אי-ההקפדה של מח"ט צנחנים למלא בדקדקנות אחר הוראת מפקד אוגדתו השריון בלחימה בצידון.

בדיקת פעילותן של כל אחת מחטיבות השריון והחי"ר שלחמו במלחמת שלום הגליל (גדוד אחר גדוד) מגלה כי העדר לשון אחידה והעדר דפוסי מוצקים של פעילות משותפת גרמו לאי-הבנות, לעימותים, לשיבושים ולתקלות בקרב רוב רובן של יחידות השריון והחי"ר שפעלו בכפיפות הדדית.

כיתתיות

המחיצות החיליות עמדו למכשול גם בתהליך ההפקה של לקחי שלי"ג. רוב הסיכומים וכנסי הלקחים שנערכו עם תום המלחמה היו יחידתיים וחיליים: שריון לחוד, חי"ר וצנחנים לחוד, תותחנים לחוד וכן הלאה. העובדה שבשדה הקרב לחמו הכוחות אלה לצד אלה לא נראתה בהכרח סיבה מספקת לדיון משותף של כלל הגורמים שהשתתפו בלחימה.

ואומנם הגישה הבדלנית הזאת הצמיחה סיכומים ודיונים שהצטיינו בראש ובראשונה בגאוות חיל. בהקדמה ללקחי מלחמת שלום הגליל שהוציאה מפקדת הצנחנים מודגש: "שוב למדנו לדעת שהמושג

גרסאות ועמדות שונות ואף סותרות. אולם רוב רובם של התחקירים ושל הסיכומים נערכו והועלו על הכתב תוך ניתוק הדדי של כלל השותפים שנטלו חלק במערכה. המציאות המלאכותית הזאת גרמה להטיה חד-צדדית של בחינת הקרב אל הממד החילי הצר במקום אל הבחינה הרב-צדדית המשקפת את המציאות המורכבת בשטח. קריאה של סיכומי מפקדים מחילות שונים על אותו קרב מעוררת לא אחת את השאלה האם המקורות הללו מתייחסים בכלל לאותו קרב. באורח זה אובד הסיכוי לאתר בעיות הקשורות בשיתוף פעולה בין-חילי, ומוחמצת ההזדמנות להגיע לכלל דיון פורה במוקדים חשובים של שדה הקרב המשולב.

במידה רבה עשויה תופעה זאת לשקף את הבעייתיות שבשיתוף הפעולה בשטח. במילים אחרות: דפוסי מבנה שונים וארגון נפרד של היחידות וקשיים בשיתוף פעולה ביניהן בשדה הקרב באים לידי ביטוי מאוחר גם בהעדר לשון משותפת בכל הנוגע לניתוח מהלכי המלחמה ולהפקת הלקחים ממנה.

החמצות במחקר

ב"פנקס כיס לקצין ההיסטוריה" מודגשת חובתו של המראיין להכין את עצמו ביסודיות לקראת הראיון, שכן זהו תנאי להגעה אל תשובות מספקות

מתוך בורות "בולעים" המתחקרים את טעויותיהם של המתחקרים, וכך נוצרת תמונה מעוותת המטושטשת אף יותר מאשר ערפל הקרב

בשאלות העומדות על הפרק. אולם בפועל חושפים ראיונות רבים העדר הכנה מספקת של המתחקר לקראת הראיון. מכאן ועד להתמססות הראיון - קצרה הדרך.

כך, לדוגמה, שואל המתחקר את מח"ט 500 האם "ערב סלים", "ג'רג'וע" ו"ג'בע" הם שמות קוד או שמות אמיתיים. למותר לציין כי שמות שלושת הכפרים האלה אשר על ציר ההתקדמות המרכזי של החטיבה יכולים לעורר שאלה מעין זו רק אצל מי שלא טרח כלל לפתוח קודם לכן את המפה ולהעיף בה איזה מבט חפז. בדומה לכך נשאל מח"ט בני אור על-ידי המתחקר שלו היכן נמצא כפר חונה, הלא הוא שכנה הדרומי של העיירה גזין, כידוע לכל מי שקנה טיפת מושג על פעילות חטיבת בני אור במלחמת שלום הגליל. ובשאלת קינוח מפליא המתחקר להקשות על מח"ט בני אור מה ידוע לו על "חטיבה 500 שהלכה על הציר המזרחי של האגם" - דבר שכידוע לא היה ולא נברא...

זאת ועוד. רבים מהמראיינים אינם טורחים לרשום לעצמם קודם הראיון לוח תאריכים ואירועים שלדי,



טנק ישראלי בבעדה | גם קובץ הממצאים והלקחים של חיל השריון למלחמת שלום הגליל נשען על מדגם חסר

שבאמצעות ניתן לעקוב בביקורתיות אחרי דברי המתווכר ולעמוד מיד על סתירות, על גוזמאות או על טעויות ברצף התיאור הכרונולוגי שלו. מתוך אידיעה זו מצטרפים לא אחת המתווכרים אל טעויותיהם של המתווכרים ואף מכשילים אותם, וכל הראיון יוצא מבולבל ומשובש, עד שקשה לעיתים לדעת היכן הערפל כבד יותר, בשדה הקרב או שמא בתחקיר, הנועד לכאורה להבהיר את תמונת המערכה.

באחד מתחקירי בה"ד 1 במלחמה תפס המג"ד בסוף דבריו שיש לו עודף יום בתיאור שרשרת האירועים, ואז הוא אמר למתווכרים שאת כל דבריו "צריך להזיז אחורה ביום". "בלעית" יום אינה החיסרון או הליקוי היחיד בתחקיר הזה, ואין ספק שלו הייתה קודמת לתחקיר עבודת הכנה ראויה של המתווכרים, לא יכול היה לקרות בשום אופן שמתווכר יגלגל את עדותו באריכות יום אחר יום בלא שיופסק באיזושהי שלב ויועמד על השגיאות ועל השיבושים שבהם רצופים דבריו. באותו תחקיר עירערו המראיינים את ביטחונם של המח"ט בגרסתו בנוגע למועד התרחשותו של אירוע מסוים, עד שהיה נכון לנטוש את גרסתו הנכונה ולדבוק בהערכתם השגויה...

בהעדר הכנה וכלים לביקורת אין כמובן למתווכר כל בסיס להציג מראש את השאלות הנוקבות המתייחסות למוקדים הבעייתיים של הלחימה. ומאחר שלא תמיד ששים מפקדים לספר על נושאים מסוימים בלי שידרשו או יידחקו לכך באמצעות שאלות ישירות - הרי שטמונה כאן מכשלה עמוקה: בהעדר כל הנחיה של ממש יוביל המראיון (במקום המראיון) את מהלך הבירור המשותף, ואז נמצא לא מעט נושאים הנדחקים לצד או נקברים קבורת עולמים, אף שמבחינת משקלם היו ראויים להידון בהרחבה ולשמש מוקד לבירורים מעמיקים.

"שיעורי בית" נדרשים גם ממוסרי העדות, אשר מגיעים לא אחת אל התחקיר מבלי לערוך קודם לכן כל סדר במחשבתם ובלי להצטייד אפילו במפה, שלא לדבר על תעודות או על מסמכים נוספים. על המתווכר להעמיד את המתווכר מבעוד מועד על ההכנות הנתבעות ממנו, כדי שניתן יהיה למצות את עדותו. אלא שלמתווכר לא קל ככל הנראה לתבוע מזולתו את מה שאין הוא מקפיד תמיד לבצע בעצמו, ואילו המתווכר לא תמיד מוצא פנאי או לא תמיד רואה הצדקה להקדיש זמן ל"חיסוטים היסטוריים".

על הזלזול בהיסטוריה ניתן ללמוד לדוגמה מחילופי דברים בתחקיר שנערך באחת מחטיבות המילואים. קצין האג"ם החטיבתי ממליץ להקליט את רשתות הקשר הגדודיות ואת הרשת החטיבתית, כדי שניתן יהיה להסתייע בהן לצורך התיעוד והלימוד ההיסטורי. והנה בתגובה שלילית להצעה האמורה

קובע המח"ט בנימת ביטול: "בין כה ההיסטוריה זה דבר משתנה, רק העתיד הוא הקובע". כל המבקש להישען על ראיונות או על תחקירים אלה הנערכים "על גל אחת" עלול לבסס את הערכותיו על תמונה משובשת ולפעמים מסולפת של שירי הלל עצמיים של המתווכרים. לעיתים תחלופנה שנים עד שמחקר מאוחר יגלה שעדויות אלה או אחרות מורכבות מאוסף של אידיוקים, כשבניתיים הופקו על בסיסן מסקנות ולקחים שגויים שקשה לשרשם. זוהי פגיעתם ארוכת הטווח של עדויות, של תחקירים ושל סיכומים שאינם נערכים כהלכה: החמצה (לפעמים לנצח) של האפשרות להעמיד דברים על דיוקם ולבנות על גבם (בהמשך) את הלכאים המתאימים.

בהקשר הזה רצוי גם לשים לב לשוני האפשרי שבין תחקירים או ראיונות מוקדמים לבין אלה הנערכים לאחר זמן. אומנם לאחרונים עשויים להיוודע יתרונות מסוימים, אולם דווקא הם עלולים לא אחת לסטות עוד יותר מן האמת הן מחמת טשטוש הזיכרון, הן מפאת ערבוב היוצרות בין מה שידע המפקד בשעתו לבין מה שנודע לו בינתיים מכלי שני ושלישי והן בשל "מקצה שיפורים" מודע של הנחקר במאמץ לייפות את התמונה.

הצטמצמות המחקר ליחידות מיוחדות באופיין או מתוחמות מבחינת גזרת פעולתן עלולה להקנות תוקף של לקחים כלליים למסקנות שאולי אינן יפות אלא לאותן מסגרות או נסיבות

מדגמים בלתי מייצגים

ממצאים ולקחים רבים של מלחמת שלום הגליל הופקו משאלוני תחקירים שמולאו על יסוד מדגם בלתי מייצג של הכוחות הלוחמים. לדוגמה, דו"ח תחקיר תוה"ד של מקחצ"ר על מלחמת שלום הגליל בנוי על מדגם של 70 לוחמים - 25 מהגזרה המערבית ו-45 מהגזרה המזרחית. במסגרת הגזרה המזרחית נבחרו משום מה שלושה גדודים בלבד - 66% מהם נמנים עם גדודי הני"ט, שיעור שאינו תואם כלל את משקלם היחסי של הגדודים האלה בקרב כוחות החי"ר. כן לא ברור מדוע 100% מהיחידות הנשאלות במסגרת זו של התחקיר נמנות עם כוח יוסי, שהרי גדודי חי"ר או חי"ר פעלו גם במסגרת האוגדות האחרות בגזרה.

הצטמצמות המחקר ליחידות מיוחדות באופיין או מתוחמות מבחינת גזרת פעולתן עלולה להקנות תוקף של לקחים כלליים למסקנות אשר אפשר ואינן

יפות אלא לאותן מסגרות או נסיבות. הצטמצמות הדו"ח האמור נראית תמונה עוד יותר נוכח העובדה שפגם המדגם לא נעלם מעיני מחברי הדו"ח, כפי שהם עצמם מעידים: "ספק רב אם הדגימה נעשתה באופן המייצג את בעיית הלחימה".

בדומה לכך נשען גם קובץ הממצאים והלקחים של חיל השריון למלחמת שלום הגליל על מדגם חסר. גם כאן מודים מחברי הדו"ח בחצי פה כי "עד כמה שידוע" להם "הבחירה למדגם לא נעשתה לפי תוכנית דגימה [...] ולכן קשה להעריך באיזו מידה המדגם מייצג את האוכלוסייה". מספר הנשאלים בתחקירים האלה הוא אומנם גדול יותר (646), אולם לרבות מהשאלות לא ענה אלא מיעוט של 20%-30% מהנשאלים, וישנן שאלות אשר על-פי עדות מחברי הדו"ח לא זכו כלל להתייחסות.

נוסף על כך משקף הקובץ של תח"ש את הנטייה הדומיננטית להתרכז דווקא בסוגיות הטכנו-טקטיות, בה בשעה שבעיות היסוד של הלחימה נדחקות לקרן זוית. מסמך הלקחים הזה, העומד על 166 עמודים, "מקדיש" לשאלות יסוד בתורת הלחימה פסקאות ספורות בלבד במסגרת הפרק האחרון המונה שבעה עמודים. בתוך כך מוקצה לנושא כבד משקל דוגמת "שיתוף הפעולה עם חי"ר" כחצי עמוד בלבד, הגדוש בנתונים סטטיסטיים טפלים המנותקים מהקשרם. דרך תקיפה זו של בעיות הלחימה מעוררת ספקות בנוגע למידת הכשרתם או כושרם של צוותי התחקיר להעמיד שאלות ולהתמקד בעיקר.

והנה דוגמה אחרונה לפגם המדגם החסר: מחקר של מחלקת מדעי ההתנהגות בנושא תפקודם של חיילים במלחמת שלום הגליל. דווקא מהגוף הזה האמון על בחינות מדעיות ניתן היה לצפות להקפדה בכל הנוגע לבחירת מדגם מייצג. במחקר הזה רואיינו 37 מפקדים מחילות השריון, החי"ר, התותחנים וההנדסה. והנה מתברר שמחצית מבין קציני השריון המרואיינים נמנים עם יחידות מאוגדת עידן שבקושי הספיקו להילחם שעות אחדות ביום השישי והאחרון של המלחמה, ואילו אוגדת גיורא על שלוש חטיבות השריון שבמסגרתה לא זוכה כלל לייצוג למרות מקומה המרכזי בלחימה. עקב כך עלולה תמונת המלחמה להצטייר באופן לא ריאלי על-ידי לוחמים שפעילותם אינה משקפת את בעיות הלחימה שעמן התמודדו מרב היחידות הלוחמות.

הערה

המחקר הזה הופץ לראשונה בצה"ל ב-1991 וזכה להד רב. במחקר משלים "מלחמת של"ג - מקבץ עדויות בנושאי תו"ל" הוסיף שמואל אבנרי וריכו מבחר התייחסויות של מפקדים בנושאים בעייתיים במיוחד בתחום הלחימה.

מסע חשאי לביירות ערב המלחמה (12-13 בינואר 1982). מימין לשמאל: אלוף אברהם תמיר, אלוף יהושוע שגיא, בשיר ג'מאייל, אלוף משה לוי. ברקע: ביירות



מזרח תיכון חדש

יוזמיה של מלחמת שלום הגליל קיוו לשנות את פני המזרח התיכון, והם אכן שינו אותו. אלא שלא היה זה השינוי שלו הם ייחלו ופיללו



◀ מאיר ליטבק

מרצה להיסטוריה של המזרח התיכון

השפעת המלחמה על אש"ף

למלחמת שלום הגליל היו השפעות מרחיקות לכת וארוכות טווח על שלושה שחקנים בזירה הערבית: אש"ף, סוריה וחזבאללה. אולם בהתאם ל"חוק התוצאות הבלתי מכוונות" בהיסטוריה, ההשפעות האלה לא היו בהכרח אלה שיוזמי המלחמה בישראל ציפו להשיג.

המלחמה ותוצאותיה היו מכה קשה לאש"ף בכמה תחומים. מאז 1970, לאחר שארגוני אש"ף סולקו מירדן, הפך המאחז בלבנון למרכיב מרכזי באסטרטגיה של אש"ף בכמה מישורים. קיומו של מאחז עצמאי דה-פקטו במחנות הפליטים בביירות (רפובליקת פקהני בז'רגון של אש"ף, על שם מחנה הפליטים שבו נמצאה מפקדתו של יאסר ערפאת) ובדרום לבנון (הפתחלנד), העניק לערפאת מרווח תמרון חיוני בין שליטי ערב השונים בלי להפוך לגרורה של אחד מהם (כפי שנשיא סוריה חאפז אל-אסד שאף לעשותו כל השנים). הדבר איפשר לו לשמר את "עצמאות ההחלטה" הפלסטינית, שפירושה היה שאת ההחלטות האסטרטגיות החיוניות יקבלו הפלסטינים עצמם, והן לא ייכפו עליהם על-ידי מדינות ערב. שליטת אש"ף במחנות הפליטים גם הבטיחה לאש"ף את שליטתו המלאה על אחד מקיבוצי האוכלוסייה הפלסטינית החשובים ביותר, לאחר שאיבד את שליטתו באוכלוסייה הפלסטינית בירדן, ושליטתו על הפלסטינים תושבי השטחים הייתה מוגבלת בשל מדיניות ישראל.

הנוכחות הצבאית של אש"ף בדרום לבנון נועדה בראש ובראשונה לאפשר לו לפעול בהתאם ל"דוקטרינת המפץ הגדול" הפלסטינית. על-פי התפיסה הזאת על הפלסטינים להשיג את היכולת להכשיל כל יוזמה מדינית שלא תהיה מקובלת עליהם באמצעות ביצוע התקפה או פיגוע משמעותי נגד ישראל. בתפיסה הזאת גלומה ההנחה שישראל תגיב בהכרח בעוצמה על כל פיגוע משמעותי. העולם הערבי, ובמיוחד דעת הקהל הערבית, היו אמורים אז ליצור לחץ מסיבי על מנהיגיהם ולהביא לכישלון היוזמה או אף לעימות רחב יותר עם ישראל. ביטוי לגישה הזאת ניתן היה לראות בפעולת אוטובוס הדמים בכביש החוף במרס 1978 שנועדה לפגוע במשא ומתן המצרי-ישראלי באותה העת.

פלישת ישראל ללבנון יצרה מצב חדש וגורע מבחינת אש"ף בשני ההיבטים האלה. נסיגת מפקדות אש"ף מביירות ומעברן בתחילה למחנות הפליטים שבאזור טריפולי בצפון לבנון חשפה את הארגון ביתר שאת ללחצים סוריים קשים ולניסיון סורי לכפות את מרותה המוחלטת של דמשק על הארגון. לצורך העניין עודדה סוריה וכנראה אף סייעה לפרוץ מרד במאי 1983 בשורות הפת"ח בהנהגתו של עקיד (אליס) מוחמד סעיד מוסא (אבו מוסא) נגד

מינויים לא פופולריים שביצע ערפאת בשורות הארגון לאחר התבוסה הצבאית וכן במחאה על "ותרנותו" של ערפאת במישור המדיני. המרד הצליח במישור הצבאי - נאמניו של ערפאת סולקו ממאחזיהם בצפון לבנון - אך הוא לא הצליח לערער את מנהיגותו הלאומית של ערפאת ואת שליטתו במנגנוני אש"ף ואף בארגון עצמו, במידה רבה בשל תמיכתם הנמשכת בו של תושבי השטחים שבשליטת ישראל.

אובדן המאחז בלבנון העלה מאוד את חשיבות תמיכתם של תושבי השטחים בהנהגתו של ערפאת בשל משקלם המספרי ובשל היותם שומרי הגחלת במולדת. אלא שלתלות הזאת היה מחיר פוליטי מסוים: על אף שתושבי השטחים הזדהו עם מטרותיו האסטרטגיות של אש"ף, הרי שבמישור הטקטי היה ניגוד אינטרסים פוטנציאלי בינם לבין הארגון. העדיפות העליונה מבחינתם של תושבי השטחים הייתה סיום השלטון הישראלי, גם אם משמעות הדבר היא דחייה זמנית (או ארוכת טווח) של חזון שחרור פלסטין כולה. יתר על כן, בקרב חלקים מתושבי השטחים, אשר הכירו טוב יותר את החברה הישראלית ואת עוצמתה, גברה ההכרה בצורך של הפלסטינים בפשרה מדינית,

אובדן המאחז בלבנון העלה מאוד את חשיבות תמיכתם של תושבי השטחים בהנהגתו של ערפאת בשל משקלם המספרי ובשל היותם שומרי הגחלת במולדת

לפחות לטווח הקצר. משמעות הדבר מבחינת אש"ף הייתה הצורך להיות קשוב יותר לרצונם של תושבי השטחים לקדם פתרון מדיני כלשהו על משמעויותיו ארוכות הטווח.

דוקטרינת המפץ כשלה אף היא. בניגוד לציפיות הפלסטינים, לא נקפו מדינות ערב אצבע למענם במהלך המתקפה הישראלית, פרט לגינויים ולהבעות צער. משמעות הדבר הייתה כי צומצמה משמעותית יכולתו של אש"ף להטיל וטו על מאמץ של מדינות ערביות לקדם הסדר מדיני. נוסף על כך העברתם של אלפי לוחמים של אש"ף מלבנון אל מחנות בתימן ובסודאן חשפה את כישלונה הסופי של דוקטרינת המאבק המזוין בישראל. עם זאת הטבח שביצעו לוחמי הפלנגות הנוצריות במחנות הפליטים הפלסטיניים סברה ושתילה פגע קשות במעמדה הבין-לאומי של ישראל וחזק מאוד את הדימוי שרצו הפלסטינים לשוות לעצמם: קורבנות הראויים לתמיכה בין-לאומית.

התהליכים האלה אילצו את ערפאת לבצע תפנית

מהותית במדיניותו, וכך, לאחר שנאלץ לעזוב את לבנון בבושת פנים בדצמבר 1983, פנה ערפאת למצרים ואף נועד עם נשיא מצרים מובארק. בואו של ערפאת לקהיר על אף שמצרים לא סייעה לפלסטינים במלחמה, ועל אף שלא נסוגה מהסכם השלום עם ישראל, נתפס בעיני רבים כ"הליכה לקנוסה" של ערפאת ולהכרה בתלותו במצרים ובחוסר יכולתו לצאת נגד הקו המדיני של פשרה עם ישראל שאותו הובילה מצרים.

ואכן השנים שלאחר נסיגת אש"ף מלבנון התאפיינו בהכרה גוברת של ערפאת שהאפיק המדיני הוא האמצעי היחיד כמעט להשגת שאיפותיהם הלאומיות של הפלסטינים. במישור המעשי התאפיינה מדיניותו בלוליינות פוליטית או במדיניות ה"לע"ם" (שילוב של המילים הערביות לא ונעם - לא וכן), שמשמעותה השגת מדינה פלסטינית בדרכים פוליטיות, בלי שהפלסטינים ייאלצו להכיר באופן רשמי בישראל, ובלי שיוותרו על עקרונות מקודשים כגון זכות השיבה. כך, למשל, קיבל אש"ף את תוכנית ברזינייב מ-1983 שדיברה על הקמת מדינה פלסטינית, אך העלה סדרה של הסתייגויות שרוקנו אותה מתוכן ממשי. כמו כן עלה בידו להכשיל את תוכנית הנשיא רייגן שדיברה על אוטונומיה פלסטינית בחסות ירדנית ואף להימנע מלחתום על הסכם עם ירדן, שעלול היה להעמידו תחת חסות ירדנית. המדיניות הזאת אומנם הצליחה למנוע פתרונות שבעיני אש"ף היו לא רצויים, אך חסרונה העיקרי היה שהיא לא הצליחה לקדם מטרה חיונית כלשהי. במילים אחרות, משמעותה של המדיניות הזאת הייתה קיפאון פוליטי ודשדוש מתמשך במקום.

המלחמה ועליית האסלאם

המכה שספג אש"ף בלבנון והצעדים שנקטה ישראל בשטחים, ששיאם היה הדחת ראשי העיריות המזוהים עם אש"ף בחודשים מרס-אפריל 1982, האיצו סדרה של התפתחויות בשטחים, אשר סללו את הדרך לפרוץ האינתיפאדה נגד ישראל ב-1987. התלות הגוברת של הארגון בתמיכתה של אוכלוסיית השטחים והחלל שנוצר בתחום המנהיגות חייבו את אש"ף לשנות גם את אופן פעילותו בשטחים ולמקד את עיקר מאמציו בפעילות של ארגונים עממיים ובעיקר של תנועת הנוער השביבה. המציאות הזאת סללה את הדרך לעלייתו של שכבת הנהגה חדשה של פעילי שטח מהדרג הבינוני, שעתידיה הייתה להנהיג בסופו של דבר את האינתיפאדה. כמו כן החישו התהליכים האלה את התחזקותו של הזרם האסלאמי בשטחים, שעתידי היה להפוך ב-1987 לחמאס. בעיני רבים סימלה תבוסתו הצבאית של אש"ף את כישלונה של הלאומיות החילונית לעמוד מול ישראל, שעה שארגון החזבאללה בלבנון,



הצבא הסורי חוזר לביירות - אפריל 1987 | השנים שלאחר המלחמה היו השנים הטובות של סוריה בלבנון

בלבנון, ואשר קבע כי "הכוחות הסוריים יסייעו לכוחות של הממשלה הלבנונית החוקית להחיל את סמכותה של מדינת לבנון" - גם אם לתקופה מוגבלת שנמשכה למעשה עד 2005.

השנים שלאחר המלחמה, ובמיוחד השנים שבין נסיגתה הסופית של ישראל מדרום לבנון ב-2000 לרצח ראש הממשלה לשעבר של לבנון, רפיק אל-חרירי, ב-14 בפברואר 2005, היו השנים הטובות של סוריה בלבנון. סוריה הייתה באותן השנים הגורם הקובע בפוליטיקה הלבנונית הודות לנוכחות של צבאה ושל שירותי המודיעין שלה. מפקד הצבא הסורי בלבנון במשך שנים רבות, גנרל ראזי כנעאן, שימש מעין נציב עליון סורי בלבנון, ועל-פיו נשק דבר בפוליטיקה הלבנונית.

כך, למשל, עלה בידי הסורים להכתיב את בחירתו של עושה דברם, מפקד הצבא אמיל לחוד, לנשיא לבנון באוקטובר 1998, וכן עלה בידם להכתיב את מינויהם של ראשי ממשלה שונים, כדי שאלה יבצעו את מדיניותה של דמשק. הנוכחות הצבאית בלבנון הפכה מקור חשוב לרווחים למפקדים וליחידות הצבא הסוריות בלבנון: אלה עסקו בהברחות בהיקף גדול של מוצרי צריכה שונים מלבנון לסוריה. כמו כן אילצה סוריה את לבנון לקבל לתחומה כשני מיליון פועלים סורים. בכך השיגה שתי מטרות: היא גם הקלה על מצוקת האבטלה בסוריה וגם הגדילה את מקורות ההכנסה של כלכלת סוריה.

בהשוואה לכישלוננו של אש"ף, הייתה סוריה למרוויחה הגדולה מהמלחמה בלבנון, על אף שצבאה ספג במהלכה מכות

סילוק הכוח הצבאי של אש"ף מלבנון והמכה הקשה שספגו הפלנגות בלבנון עם רציחתו של בשיר ג'מאייל ובעקבות הטבח בסברה ובשתילה החלישו מאוד את יריביה הפוליטיים של סוריה בלבנון וחזיקו את אחיזתה במערכת הפוליטית בלבנון. עליית כוחם של השיעים בלבנון - תהליך שהחל באמצע שנות ה-70 והואץ עם המהפכה האסלאמית באיראן ב-1979 ובמיוחד לאחר פלישת ישראל שסילקה את אש"ף מהמאחזים השיעיים בדרום לבנון - שירתה אף היא את סוריה. בעבור השיעים סוריה הייתה בעלת ברית חיונית הן בזכות קשריה הטובים עם איראן, הפטרון העולה של השיעים, והן בשל עמידתם באותו צד של המתרס נגד הנחתים האמריקנים, שבאו לביירות לאחר הטבח בסברה ובשתילה, ונגד הנוצרים שנחשבו עד אז לבעלי בריתה של ישראל. הישארותה של ישראל על אדמת לבנון לאחר המלחמה - ברצועת הביטחון - העניקה לסוריה את התירוץ להצדיק את נוכחות צבאה בלבנון. הדבר אף קיבל גושפנקה חוקית עם חתימתו של הסכם טאיף ב-22 באוקטובר 1989, ששם קץ באופן רשמי למלחמת האזרחים

שנולד אז, נתפס כמי שמשוגל להכות בישראל. המסקנה של רבים הייתה כי הפתרון האסלאמי ולא הלאומיות הוא הדרך שתושיע את הפלסטינים ממצוקתם. כך, באופן פרדוקסלי, הייתה המלחמה בלבנון לגורם משמעותי בתהליכים היסטוריים בשטחים שעתידיים היו להביא מאוחר יותר את ישראל מול מציאות פוליטית חדשה ומול הצורך לקבל פתרונות פוליטיים שהיו רחוקים מחישוביהם של יוזמי המלחמה.

השנים הטובות של סוריה בלבנון

בהשוואה לכישלוננו של אש"ף, הייתה סוריה למרוויחה הגדולה מהמלחמה בלבנון, על אף שצבאה ספג במהלכה מכות. ההישגים של סוריה נבעו יותר מניצול שגיאותיהן וכישלונותיהן של ישראל ושל ארצות-הברית בלבנון מאשר מיוזמה סורית משמעותית. על אף כישלוננו בשדה הקרב לא סולק צבא סוריה מלבנון, ועלה בידו לשמר את מאחזיו ברוב שטחיה של לבנון. כך גם שמרו שירותי המודיעין הסוריים על יכולתם לפעול לביירות.

נקודת המפנה במעמדן של סוריה ושל ישראל מייד לאחר המלחמה הייתה הצלחתה של סוריה להביא לרציחתו של נשיא לבנון, בשיר ג'מאייל, שנבחר למעשה בלחצה של ישראל. יורשו של ג'מאייל, אחיו הבכור אמין, הבין כי הישרדותו הפיזית והפוליטית תלויה ברצונה הטוב של סוריה ונאלץ לקבל את מרותה בתחום המדיני.



חברים בחזבאללה מתאבלים בטקסי העאשורה בדרום לבנון | מלחמת שלום הגליל מילאה תפקיד מפתח בהולדתו ובהתפתחויות של חזבאללה

עליית השיעים בלבנון

הגורם הערבי השני שהרוויח מאוד ממלחמת שלום הגליל היה ארגון חזבאללה הלבנוני שקם בעקבות המלחמה. העדה השיעית בלבנון, שהייתה הנחשלת והמקופחת ביותר בלבנון מאז היווסדה, חוותה התעוררות פוליטית מראשית שנות ה-70 בהנהגתו הכריזמטית של איש הדת מוסא צדר, שהקים את ארגון אמל (תקווה בערבית וראשי תיבות של אפואגי אל-מוקאוומה אל-לובנאנייה - גדודי ההתנגדות הלבנונית). עם היעלמותו המסתורית של צדר בעת ביקור בלוב בסוף אוגוסט 1978, ירש אותו עורך הדין נביה ברי, אשר חסר את מעמדו הכריזמטי ואת יכולת ההנהגה של צדר.

המהפכה האסלאמית באיראן ב-1979 העניקה תנופה נוספת לשיעים והייתה להם מקור השראה ועידוד ואף הביאה לשובם ללבנון של עשרות אנשי דת צעירים מיליטנטים, חניכי בית מדרשו של מנהיג המהפכה ח'ומייני. אנשי הדת האלה הצטרפו אומנם לאמל, אך הסתייגו ממנהיגותו של ברי. בה בעת פעלה איראן כדי להגביר את השפעתה בלבנון הן ביחסים הרשמיים עם מדינת לבנון והן בקרב האוכלוסייה השיעית.

פלישת ישראל סילקה מדרום לבנון את אש"ף, שהיה שנוא על תושבי הדרום השיעים. אולם נוכחותה המתמשכת של ישראל בדרום ותמיכתה בפלגנות הנוצריות, שנהגו בשיעים ביד רמה, יצרו

חיכוכים ועוינות גוברת בין האוכלוסייה השיעית לבין ישראל. הפלישה איפשרה לאיראן להגביר את פעילותה בלבנון, וכבר ביוני 1982 הגיעו ללבנון כאלף "מתנדבים" איראנים שנועדו לסייע ללבנונים בלחימה, ואשר התמקמו בסופו של דבר במחנה צבאי במזרח לבנון, שבו החלו לאמן לוחמים שיעים. ניסיונו של ברי להתקרב לבשיר ג'מאיל, שנחשב למשוקץ בעיני האיראנים בשל קרבתו לישראל, והצטרפותו לרשות להצלה לאומית בקיץ 1982 הביאו את מתנגדיו להתפצל מאמל ולהקים ארגון מתחרה שנטל לעצמו את השם חזבאללה (מפלגת האל) בהנהגתם של אנשי דת שהיו כפופים ישירות למרותה של הנהגת איראן.

הארגון החדש נהנה מתמיכה איראנית מסיבית - צבאית וכספית - וזו איפשרה לו לבנות כוח צבאי משמעותי המתחרה באמל. חשוב מכך, הסיוע האיראני איפשר להקים רשת של מוסדות רווחה באזורים השיעיים, במיוחד בבקעת הלבנון, ובאמצעות לרכוש את ליבם ואת נאמנותם של מרבית השיעים בלבנון.

חזבאללה זכה לתהילה כאשר הביא לסילוקם של הכוחות האמריקניים והצרפתיים מלבנון, לאחר שפעילים מתאבדים שלו הרגו 243 נחתים אמריקניים ו-58 חיילים צרפתים ב-23 באוקטובר 1983. הוא זכה לגיבוי כלל לבנוני כאשר נטל על עצמו את המאבק לסילוקה של ישראל מדרום לבנון. הישגיו

של חזבאללה מול ישראל - הוא נחשב לארגון היחיד שעלה בידו לגרום לישראל אבדות כבדות בלבנון, להתיש את כוח הרצון שלה ולאצלה לסגת מלבנון ללא תמורה - בשילוב עם פעילותו החברתית בקרב האוכלוסייה השיעית הענייה בלבנון הפכו אותו לכוח המרכזי בקרב הקהילה השיעית ואף בפוליטיקה הלבנונית כולה עד ימינו אלה.

סביר להניח כי ארגון שיעי קיצוני היה קם בלבנון גם ללא מלחמת שלום הגליל בשל רצונה של איראן לבסס לעצמה כוח נאמן לה בקרב הקהילה השיעית החשובה של לבנון ובשל קיומו של קאדר משמעותי של אנשי דת שיעים רדיקלים בתוך לבנון. עם זאת הפלישה של ישראל שימשה זרז של התהליך ואף העניקה לחזבאללה הילה לאומית משמעותית, שהיה מתקשה להשיג בדרכים אחרות.

לסיכום ניתן לומר כי השפעתה של מלחמת שלום הגליל על החשקנים הערבים הייתה רבת פנים. אש"ף ספג מכה, והתהליכים שהמלחמה הניעה חיזקו את המגמה שבקרב לפעול במישור המדיני.

מהבחינה הזאת היה למלחמת שלום הגליל תפקיד חשוב שהוביל להסכמי אוסלו ולכל מה שהתרחש בעקבותיהם. סוריה חיזקה את מעמדה בלבנון, והמלחמה מילאה תפקיד מפתח בהולדתו ובהתפתחותו של חזבאללה. אך מעל לכול יש לזכור שכמו במקרים רבים אחרים בהיסטוריה, למלחמת שלום הגליל היו תוצאות והשלכות בלתי מכוונות, שהיו שונות מאוד מאלה שהגו יוזמיה.

ספר חדש מבית "מערכות"

נחשונים

40 שנה למלחמת ששת הימים



עורכים: חגי גולן ושאול שי



ISSN 0464-2147